

TC.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ PROGRAMI

ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ SÜRECİNDE (1945-1950)
MANİSA'DA MUHALEFET

FURKAN VURAL

Danışman
Doç. Dr. Nejdet BİLGİ

MANİSA-2019

TC.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ PROGRAMI

ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ SÜRECİNDE (1945-1950)
MANİSA'DA MUHALEFET

FURKAN VURAL

Danışman
Doç. Dr. Nejdet BİLGİ

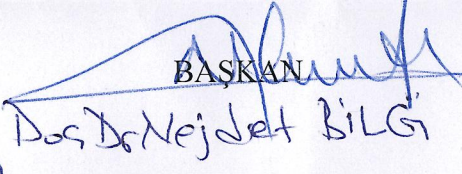
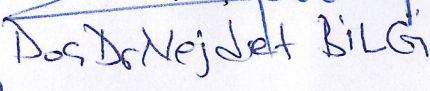
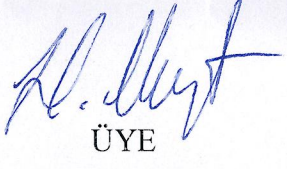
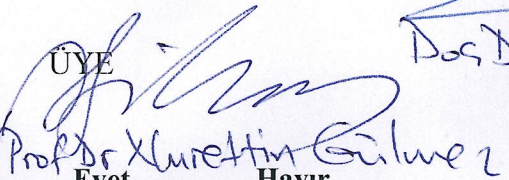
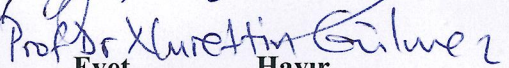
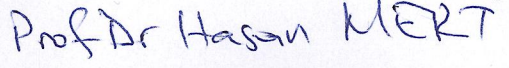
MANİSA-2019

	T.C. MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu	FRYL-031
	YÜKSEK LİSANS EĞİTİMİ FORMLARI Tez Savunma Sınavı Tutanağı	Yayınlanma Tarihi	26/03/2018
		Revizyon No/Tarih	2/23/03/2018
		Sayfa	1/1

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 09/08/2019 tarih ve 29/3 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından “Manisa Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 9. Maddesi” uyarınca Enstitümüz Tarih Anabilim Dalı Tarih Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Furkan VURAL’ın; “**Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde (1945-1950) Manisa’da Muhalefet**” konulu tezi incelenmiş ve aday 23.08.2019 tarihinde saat 15:00’da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır. Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna OY BİRLİĞİ
DÜZELTME yapılmasına * OY ÇOKLUĞU
RED edilmesine ** ile karar verilmiştir.

 BAŞKAN
 Doç. Dr. Nejdett BİLGİ
 ÜYE
 ÜYE
 Prof. Dr. Mehmet GÜLMEZ
 Prof. Dr. Hasan MERT

Tez, burs, ödül veya Teşvik programına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.

Tez, mutlaka basılmalıdır.

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır.

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez, basımı gereksizdir.

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir. İkinci tez savunma sınavında da başarısız olan öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir.

** Bu halde adayın Enstitü ile ilişkisi kesilir.

Hazırlayan
Enstitü Sekreteri

Onaylayan
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak sunduğum “Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde (1945-1950) Manisa’da Muhalefet” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2019

FURKAN VURAL

ÖZET

ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ SÜRECİNDE MANİSADA MUHALEFET (1945-1950)

Bu çalışma, Demokrat Parti Manisa İl ve İlçe Teşkilatlarının kurulmasından, 14 Mayıs 1950 seçimine kadar geçen süre içerisindeki teşkilatlanma, genel ve yerel seçim çalışmalarını kapsamaktadır.

Okuyucunun tezin özünü daha iyi kavrayabilmesi için, giriş kısmında siyaset bilim alanında tezle ilgili terminoloji verilmiştir.

Çalışma, giriş kısmının ardından III bölümden oluşmuştur. “Çok Partili Yaşama Geçiş Süreci ve Muhalefet Partilerinin Kurulması” isimli I. bölümde, Milli Kalkınma, Demokrat ve Millet Partilerinin kurulmasındaki nedenler, aynı zamanda bu partilerin kuruluşları, program ve tüzükleri ile ilgili konular verilmiştir.

“Muhalefet Partilerinin Manisa’da Örgütlenmesi” isimli II. bölüm, Manisa il ve ilçelerinde muhalif partilerin müteşebbis heyetlerinin isimleri ve kuruluş tarihleri verilerek başlamıştır. Ardından 1946’dan 1950’ye kadar olan Demokrat Parti Kongreleri hakkında ilçe ve il idare heyetlerinin listelerini de içeren detaylı bilgiler verilmiştir.

“Manisa’da Muhalefet Partileri ve Seçimler” isimli III. Bölümde ise 1946 Yerel Seçimi, 1946 Genel Seçimi, 1949 Ara Seçimi ve son olarak 1950 Genel Seçimi hakkında milletvekilleri listeleri ile birlikte bilgiler verilmiş ve muhalif partilerin bu seçimlerdeki durumu Manisa merkez ve ilçelerini de kapsayacak bir şekilde incelenmiştir.

ABSTRACT

OPPOSITION IN MANISA MUNICIPALITY DURING TRANSITION TO MULTI-PARTY SYSTEM

The current study covers the organization, national and local election works during the period between the foundation of Democrat Party's Manisa district and municipality organizations and 14 May 1950 national election.

In order to help the reader understand the essence of the thesis better, in the introduction part, related terminology in political sciences field is given.

The study consists of 3 sections except for the introduction part. In the first section, titled "Transition to the Multi-party System and The Foundation of Opposition Parties" the reasons why National Development Party, Democrat Party and Nation Party were founded were given as well as the information on the foundation of the aforementioned parties, their programs and legislations.

The second section, titled "Organization of Opposition Parties in Manisa" starts with providing the names and the foundation dates of the entrepreneur committees of the opposition parties in Manisa city center and districts. It is followed by detailed information about Democrat Party congresses from 1946 to 1950, including the municipality and district committee lists.

In the third part, titled "Opposition parties and elections in Manisa" information about 1946 Local Elections, 1496 National Elections, 1949 By-Election and finally 1950 General Election is given along with the list of congressmen, and the status of the opposing parties is investigated, covering their status in Manisa municipality and districts.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tezimde bana yardımlarını esirgemeyen ve her başım sıkıştığında bana zamanını ayıran tez danışmanım Doç. Dr. Nejdet Bilgi'ye, lisansüstü öğrenim hayatımın başından itibaren maddi, manevi her zaman yanımda olan Doç. Dr. Ferhat Berber'e, bana interdisipliner anlayışı aşıl原因 ve yeni perspektifler katan lisans dönemi oda arkadaşım doktora öğrencisi Burak Gökalkp'e, tezim ile ilgili teknik hatalarımı hiç sıkılmadan tanzim eden liseden beri hem dostum hem de meslektaşım olan Melis Merve Ocak'a, tez teslim sürecinde devamlı yanımda olan ve derdimi paylaştığım sınıf arkadaşım Uğur Kuş'a, Lisans hayatımda maddi yardımını esirgemeyen Annem Yasemin İtak'a İstanbul Beyazıt Kütüphanesi'nde çalışmak için gittiğimde bana evini açan ve yardımlarını gördüğüm Muhammed Zahid Abalı, Abdulsamed Yıldırım ve Hatice Mercan'a, Arşiv çalışması için Ankara'da bulunduğum sıralarda bana evini açan ve en güzel şekilde ağırlayan dostum, sınıf arkadaşım Tansu İşcan'a, maddi ve manevi yardımlarını eksik etmeyen ablam kadar sevdiğim kuzenim Gülşah Hasret Küpçü'ye, lise eğitimimden itibaren akademik kariyer yapmam konusunda beni aydınlatan ve güvenen Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Yüksel Abalı'ya teşekkürü borç bilir ve minnetimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	v
ABSTRACT	vii
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar	xvi

GİRİŞ

KAVRAMSAL ANALİZ

A Demokrasi	1
1. Etimolojik ve Terminolojik Olarak Demokrasi Nedir?.....	1
2. Demokrasinin Çeşitleri Nelerdir?.....	3
3. Nasıl Bir Demokrasi; Liberal Demokrasi Nedir?.....	4
4. Neden Demokrasi? Liberal Demokrasinin Erdem ve Faziletleri	6
B. Siyasal Parti ve İşlevleri Nelerdir?	7
1. Siyasal Parti Sınıflandırmaları	9
a. Sayısal Sınıflandırma.....	9
(1) Tek (Tekelci) Parti.....	9
(a) Otoriter Tek Parti	9
(b) Totaliter Tek Parti.....	9
(c) Pragmatist (Vesayetçi) Tek Parti	10
(d) Hegemonya Partisi.....	10
(e) Üstün Parti	10
(2) İki Partili Sistem	11
(3) Çok Partili Sistem.....	12

(a) Aşırı Çok Parti	13
(b) İlimli Çok Parti	13
b. Partinin Çıkış Noktasına Göre Sınıflandırma.....	13
(1) Parlamento İçinden Doğan Partiler.....	14
(2) Parlamento Dışından Doğan Partiler	14
c. Örgütlerine ve İşlevlerine Göre Sınıflandırma	14
(1) Kadro Partisi	14
(2) Kitle Partisi	14
(3) Herkesi Yakala (Catch All) Partisi	15
C. Seçim Sistemleri ve Seçme	15
1. Çoğunluk Sistemi	15
a. Mutlak Çoğunluk Sistemi.....	15
b. Basit Çoğunluk Sistemi	15
c. Belli Oranlardaki Çoğunluk	16
2. Nispi Seçim Sistemi	16
3. Seçme Yöntemleri	16
a. Tek Adlı Seçim Yöntemi.....	16
b. Liste Yöntemi	16
(1) Bloke Liste.....	16
(2) Tercihli Liste.....	17
(3) Karma Liste	17
D. Muhalefet Nedir?	17
1. Anayasal- Anayasal Olmayan Muhalefet.....	18
2. Yapısal- Yapısal Olmayan Muhalefet	18
3. Parlamento İçi - Parlamento Dışı Muhalefet.....	19

I. BÖLÜM
ÇOK PARTİLİ YAŞAMA GEÇİŞ SÜRECİ VE MUHALEFET
PARTİLERİNİN KURULMASI

A. Çok Partili Yaşama Geçişte Görülen İç Etkenler.....	20
B. Çok Partili Yaşama Geçişte Görülen Dış Etkenler.....	23
C. Milli Kalkınma Partisi'nin Kuruluşu.....	27
1. Milli Kalkınma Partisi'nin Nizamnamesi ve Siyasi Çizgisi.....	29
D. Demokrat Parti'nin Kuruluşu.....	30
1. Demokrat Parti'ye Genel Bir Bakış.....	34
a. Parti Programı.....	34
b. Demokrat Parti'nin Siyasi Çizgisi.....	36
c. Tüzük ve Teşkilatlanma.....	39
E. Millet Partisi'nin Kuruluşu.....	40
1. Millet Partisi'nin Programı ve Tüzüğü.....	43

II. BÖLÜM
MUHALİF PARTİLERİN MANİSA'DA ÖRGÜTLENMESİ

A. Milli Kalkınma Partisi'nin Manisa'da Örgütlenmesi.....	46
B. DP'nin Manisa'da Örgütlenmesi.....	47
1. DP'nin Manisa İl Örgütünün Kurulması.....	47
2. DP'nin Manisa İlçelerine Bağlı Bucak, Köy ve Mahallelerde Kurulması.....	50
a. Akhisar İlçesi'nde DP'nin Kuruluşu.....	50
(1) Akhisar'a Bağlı Bucak ve Ocak Teşkilatlanmaları.....	51
b. Salihli İlçesi'nde DP'nin Kuruluşu.....	52
(1) Salihli'ye Bağlı Ocak ve Bucak Teşkilatlanmaları.....	52
c. Alaşehir İlçesi'nde DP'nin Kuruluşu.....	54

d. Kula İlçesi'nde DP'nin Kuruluşu	55
e. Demirci ve Kırkağaç İlçelerinde DP'nin Kuruluşu	55
f. Manisa Merkez İlçesi'nde DP'nin Kuruluşu	56
(1) Manisa Merkez İlçesi'ne Bağlı Ocak ve Bucak Teşkilatlanmaları ..	57
g. Turgutlu İlçesi'nde DP'nin Kuruluşu.....	60
(1) Turgutlu İlçesi'ne Bağlı Ocak ve Bucak Teşkilatlanmaları	60
h. Eşme, Gördes ve Soma'da DP İlçe Teşkilatlanmaları	61
3. Manisa DP İl, İlçe, Ocak ve Bucak Kongreleri.....	62
a. 1946 İl ve İlçe Kongreleri.....	62
(1) Akhisar İlçe Kongresi	62
(2) Salihli İlçe Kongresi	63
(3) Merkez İlçe Kongresi	64
(a) Merkez İlçe Ocak Kongreleri	65
(4) Eşme İlçe Kongresi.....	66
(5) Alaşehir İlçe Kongresi	66
(6) Kula İlçe Kongresi	67
(7) Gördes İlçe Kongresi	67
(8) Soma İlçe Kongresi	68
(9) Demirci İlçe Kongresi	68
(10) Kırkağaç İlçe Kongresi.....	69
(11) Manisa İl Kongresi	69
b- 1947 Manisa İl ve İlçe Kongreleri	73
(1) Turgutlu İlçe Kongresi.....	73
(2) Salihli İlçe Kongresi	77
(a) Salihli Ocak Kongreleri	80
(3) Manisa Merkez İlçe Kongresi.....	81
(4) Manisa İl Kongresi	84

c. 1948 Manisa İlçe Kongreleri	88
(1) Salihli İlçe Kongresi	88
(2) Manisa Merkez İlçe Kongresi.....	90
(3) Demirci İlçe Kongresi	92
(4) Kırkağaç İlçe Kongresi.....	93
d- 1949 Manisa İl ve İlçe Kongreleri	95
(1) Manisa İl Kongresi	95
(2) Turgutlu İlçe Kongresi.....	99
(3) Merkez İlçe Sekiz Eylül Ocak Kongresi	100
(4) Manisa Muradiye Ocak Kongresi.....	101
(5) Salihli Eski Cami Ocak Kongresi.....	102
(6) Altay ve Bozkurt Ocak Kongreleri.....	102
(7) Manisa Adakale Ocak Kongresi.....	103
(8) Manisa Saray Ocak Kongresi	103
(9) Horozköy Ocak Kongresi	103
(10) Akgün Ocak Kongresi	104
(11) Akhisar Kongresi.....	104
e. 1950 Manisa İl ve İlçe Kongreleri.....	105
(1) Soma İlçe Kongresi	105
(2) Salihli İlçe Kongresi	106
(3) Merkez İlçe Kongresi	108
(4) Alaşehir İlçe Kongresi	110
(5) Kula İlçe Kongresi.....	113
(6) Manisa İl Kongresi	113
C. Millet Partisi'nin Manisa'da Örgütlenmesi.....	118
D. Turgutlu'da Halkın Sesi Partisi'nin Kuruluş Başvurusu.....	119

III. BÖLÜM

MANİSA'DA MUHALİF PARTİLER VE SEÇİMLER

A.26 Mayıs 1946 Yerel Seçimleri.....	120
B. 21 Temmuz 1946 Milletvekili Seçimleri.....	125
C. 16 Ekim 1949 Ara Seçimleri	139
D. 14 Mayıs 1950 Seçimleri.....	143
SONUÇ	153
KAYNAKLAR	157
EKLER	164
ALBÜM	170

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

C: Cilt

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

DP: Demokrat Parti

Ed: Editör

Haz: Hazırlayan

MKP: Milli Kalkınma Partisi

MP: Millet Partisi

s: Sayfa

S: Sayı

SCF: Serbest Cumhuriyet Fırkası

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TPCF: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası

TABLULAR

Tablo 1: *Milli Kalkınma Partisi Salihli Müteşebbis Heyeti*

Tablo 2: *Demokrat Parti Manisa İl Müteşebbis Heyeti*

Tablo 3: *Akhisar İlçesi Müteşebbis Heyeti*

Tablo 4: *Salihli İlçesi Müteşebbis Heyeti*

Tablo 5: *Alaşehir İlçesi Müteşebbis Heyeti*

Tablo 6: *Kula İlçesi Müteşebbis Heyeti*

Tablo 7: *Manisa Merkez İlçesi Müteşebbis Heyeti*

Tablo 8: *Turgutlu İlçesi Müteşebbis Heyeti*

Tablo 9: *Soma İlçesi Müteşebbis Heyeti*

Tablo 10: *1946 Akhisar İlçe Kongresi'nde Seçilen İdare Heyeti*

Tablo 11: *1946 Salihli İlçe Kongresi'nde Seçilen İdare Heyeti*

Tablo 12: *1946 Manisa Merkez İlçesi Ocak Kongreleri*

Tablo 13: *1946 Eşme İlçe Kongresi'nde Seçilen İdare Heyeti*

Tablo 14: *1946 Alaşehir İlçe Kongresi'nde Seçilen İdare Heyeti*

Tablo 15: *1946 Kula İlçe Kongresi'nde Seçilen İdare Heyeti*

Tablo 16: *1946 Gördes İlçe Kongresi'nde Seçilen İdare Heyeti*

Tablo 17: *1946 Soma İlçe Kongresi'nde Seçilen İdare Heyeti*

Tablo 18: *1946 Demirci İlçe Kongresi'nde Seçilen İdare Heyeti*

Tablo 19: *1946 Kırkağaç İlçe Kongresi'nde Seçilen İdare Heyeti*

Tablo 20: *1946 Manisa İl Kongresi'nde Seçilen İdare Heyeti ve Haysiyet Heyeti*

Tablo 21: *1946 Manisa İl Kongresi'nde Seçilen Genel Kongre Delegeleri*

Tablo 22: *1947 Turgutlu İlçe Kongresi'nde Seçilen İdare Heyeti*

Tablo 23: *1947 Turgutlu İlçe Kongresi'nde Seçilen İl Delegeleri*

Tablo 24: *1947 Salihli İlçe Kongresi'nde Seçilen İdare Heyeti*

Tablo 25: *1947 Salihli İlçe Kongresi'nde Seçilen İl Delegeleri*

Tablo 26: *1947 Manisa Merkez İlçe Kongresi'nde Seçilen İdare Heyeti*

Tablo 27: *1947 Manisa İl Kongresi'nde Seçilen İdare Heyeti*

Tablo 28: *1947 Manisa İl Kongresi'nde Seçilen Haysiyet Divanı*

Tablo 29: *1948 Salihli İlçe Kongresi'nde Seçilen İlçe İdare Heyeti*

Tablo 30: *1948 Manisa Merkez İlçe Kongresi'nde Seçilen İdare Heyeti*

- Tablo 31:** 1948 Manisa Merkez İlçe Kongresi 'nde Seçilen İl Kongre Delegeleri
- Tablo 32:** 1948 Demirci İlçe Kongresi 'nde Seçilen İdare Heyeti
- Tablo 33:** 1948 Kırkağaç Kongresi 'nde Seçilen İdare Heyeti
- Tablo 34:** 1949 Manisa İl Kongresi 'nde Seçilen İdare Heyeti
- Tablo 35:** 1949 Manisa İl Kongresi 'nde Seçilen Haysiyet Divanı
- Tablo 36:** 1949 Turgutlu Kongresi 'nde Seçilen İlçe İdare Heyeti ve İl Delegeleri
- Tablo 37:** 1949 Manisa Sekiz Eylül Ocak Kongresi 'nde Seçilen İdare Heyeti
- Tablo 38:** 1949 Manisa Muradiye Ocak Kongresi 'nde Seçilen İdare Heyeti
- Tablo 39:** 1949 Manisa Horozköy Ocak Kongresi 'nde Seçilen İdare Heyeti
- Tablo 40:** 1949 Akhisar İlçe Kongresi 'nde Seçilen İdare Heyeti
- Tablo 41:** 1950 Soma İlçe Kongresi 'nde Seçilen İdare Heyeti
- Tablo 42:** 1950 Salihli İlçe Kongresi 'nde Seçilen İdare Heyeti
- Tablo 43:** 1950 Manisa Merkez İlçe Kongresi 'nde Seçilen İdare Heyeti
- Tablo 44:** 1950 Manisa Merkez İlçe Kongresi 'nde Seçilen İl Kongresi Delegeleri
- Tablo 45:** 1950 Alaşehir İlçe Kongresi 'nde Seçilen İlçe İdare Heyeti
- Tablo 46:** 1950 Kula İlçe Kongresi 'nde Seçilen İdare Heyeti ve Kongre Delegeleri
- Tablo 47:** 1950 yılı Manisa Demokrat Parti Kongresi 'nde Delegelere Sunulan Raporda İlçelere Göre Üye Sayıları
- Tablo 48:** Manisa 'ya Bağlı İlçelerde Köy ve Okul Sayısı
- Tablo 49:** 1950 Manisa İl Kongresi 'nde Seçilen İl İdare Heyeti
- Tablo 50:** Millet Partisi 'nin Basına Yansıyan İlk Manisa İl Müteşebbis Heyeti
- Tablo 51:** Millet Partisi 'nin Resmi Manisa İl Müteşebbis Heyeti
- Tablo 52:** 1946 Yerel Seçimler Neticesinde Seçilen Manisa Merkez İlçe Belediye Meclis Üyeleri
- Tablo 53:** 1946 Yerel Seçimler Neticesinde Seçilen Alaşehir Belediye Meclis Üyeleri
- Tablo 54:** 1946 Yerel Seçimler Neticesinde Seçilen Akhisar Belediye Meclis Üyeleri
- Tablo 55:** 1946 Genel Seçimlerinde Manisa CHP Milletvekili Adayları
- Tablo 56:** 1946 Genel Seçimlerinde Manisa MKP Milletvekili Adayları
- Tablo 57:** 1946 Genel Seçimlerinde Manisa DP Milletvekili Adayları
- Tablo 58:** 1946 Genel Seçimleri ile İlgili Gelen İlk Bilgiler
- Tablo 59:** 1950 Genel Seçimlerinde Manisa DP Milletvekili Adayları
- Tablo 60:** 1950 Genel Seçimlerinde Manisa CHP Milletvekili Adayları
- Tablo 61:** Manisa İlçelerinde 1950 Seçim Sonuçları

GİRİŞ

KAVRAMSAL ANALİZ

A Demokrasi

1. Etimolojik ve Terminolojik Olarak Demokrasi Nedir?

Demokrasi terimi geçmişten günümüze önemini hiç eksiltmeden gelen canlı bir terimdir. Canlı olmasının sebebi, dünyanın büyük bir kısmı tarafından öneminin kabul edilmiş olması ve demokrasinin prensiplerine uymayan kesimin (anti demokratlık) pejoratif bir duruma düşme durumuna paralel, bazı durumlarda mevcut sistemin dışına cebren çıkarılmasıdır. Günümüzde dahi hem ideolojiler hem de devlet liderleri, “Demokrasi” terimini değiştirmeden mezkûr ismin içine ideolojileri veya görüşleri doğrultusunda doldurmalar yapmaktadır. Burjuva demokrasisi, ılımlı demokrasi, ileri demokrasi gibi örnekler de bunu açıkça ortaya koymaktadır.

Demokrasi teriminin etimolojik kökenini Antik Yunanistan’da bulunan “demokratia” kelimesinde buluruz.¹ Bu birleşik kelimedeki “demos” halk, “krasi” kökü ise güç veya yönetim anlamındadır. “Krasi” kelimesi diğer kelimelere kattığı anlamı bu kelimeye de katarak² “halkın iktidarı” veya “halkın yönetimi” anlamlarını vermektedir. Buradaki “demos” kelimesinin salt bir halk olmadığı yönündeki görüşler, Homeros Destanı’nda bu kelimeye coğrafi bir anlam verilmesi sebebiyle karşımıza çıkar. Yani halkın yanı sıra belirli bir bölgedeki halk görüşü daha ön plandadır.³ Bunun yanında “demos” kelimesi için de buradaki “halk” tabirinin yoksul halk olarak betimlenmesine de rastlanır. Bu düşünce hiç şüphesiz ki proleter diktatörlüğü bize çağırırsa da bu durumun demokrasi ile ilgisi yoktur.⁴

¹Ateş Uslu, “Demokrasi”, **Siyaset Bilimi – Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler**, (Ed. Gökhan Atılğan, E. Atilla Aytekin), Yordam Yayınları, İstanbul, 2014, 4. Basım, s.137.

²Andrew Heywood, **Siyaset**, Adres Yayınları, Ankara, 2014, s.102.

³Uslu, “**Demokrasi**”..., s.138,139.

⁴Murat Aktaş, “Demokrasi Kavramına Eleştirel Bir Bakış”, **Anemon- Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 3, Sayı 1, 2015, s.90.

Demokrasinin terminolojik tanımını yapmak etimolojisini bulmaktan oldukça güçtür ki, kendisinin 550 adet biçim ve tanımı ortaya koyulmuştur.⁵ Bu sayının fazlalığının sebebi terimin saygınlığından ziyade üstte değindiğimiz sebeplerden dolayı fırsatçılık anlayışı ile kullanılmasıdır diyebiliriz.

İlk çağda “polis” adı verilen şehir devletlerinde kısıtlı bir halkın belirli bir coğrafya alanında toplum adına karar vermesi ile başlayan bu sürecin ilk yorumlarından birini Platon: “*Fakir ve cahil olanın bilgili olanı yönetmesi ve hükmetmesi*” olarak yazmıştır.⁶ Polis adı verilen şehirlerin Makedonya Krallığı ve Roma İmparatorluğu’nun işgali altına uğraması ve üretim araçlarının değişmesinin getirdiği sonuçlar, Yunan topraklarının sorunlarını artık halkın kendisinin değil kurulan konfederasyonların ve monarşinin çözeceği anlamına gelmekteydi. Bir diğer deyişle artık polisler bağımsız değillerdi ve bir monarşiye bağlanmışlardı.⁷ Monarşi ise feodal beyler ve kilise ile uzun yıllardır devam ettirdiği savaştan galip çıkmış ve güçlü bir merkezi devlet modelini kurmuştur. Feodal beylerin yok olmasını isteyen burjuva sınıfı sonunda güçlü krallık sınırları içinde pazar birliğini kurmuş ve özgür ticaret hakkına sahip olmuştur. Batı Avrupa bölgesinde kurduğu pazar birliği ile ticaret ve haberleşmeyi, ulus duygusunu yaratan burjuva sınıfı zamanla kralı da rakip görmüş, mücadeleye girişmiştir.⁸

Sırasıyla Amerikan Devrimi, Fransız İhtilali ve ulus devletlerin “milli egemenlik” kavramını benimsemesi gibi olaylar ile monarşi sistemi yavaş yavaş bazı devletler tarafından terk edilmeye başlanmıştır. 19. yüzyıldan itibaren siyasal partilerin aktif oluşu ve seçimlerin yapılması, demokrasiyi ve aynı zamanda halkın egemenliğini daha da hissedilir kılmıştır. Milli egemenlik ile birlikte bireyler kendi geleceklerini kendilerinin tayin etmeyi istemekle kalmıyorlar, mantıklarını kullanarak azınlığın çoğunluğa uymasını istiyorlardı. Ünlü siyaset bilimci Joseph Schumpeter ise 20. yüzyılda demokrasiyi şöyle tanımlamıştır: “*siyasal kararlar almak için yapılan, bireylerin halkın desteğini kazanmak amacıyla yarışmacı bir uğraş sonucu karar alma gücünü elde ettikleri kurumsal düzenlemelerdir.*”⁹

⁵Mümtaz’er Türköne, **Siyaset**, Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2014, s.164.

⁶Uslu, “**Demokrasi**”..., s.140.

⁷Murat Sarıca, **100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 2. Baskı,1977, s.26,27.

⁸Baskın Oran, **Atatürk Milliyetçiliği-Resmi İdeoloji Dışı Bir İnceleme**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999, s.33.

⁹Ülkü Varlık, Banu Ören, **Seçim Sistemleri ve Türkiye’de Seçimler**, Der Yayınları, İstanbul, 2011, s.6.

Demokrasi ile ilgili en popüler tanımlardan birisi Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Abraham Lincoln'e aittir. Lincoln'e göre demokrasi: *"Halkın halk için halk tarafından yönetilmesidir."*¹⁰ .Vatandaşların kendi çıkarları için kendileri tarafından yönetilmesi bu söz ile edebi bir şekilde anlatılmıştır.

2. Demokrasinin Çeşitleri Nelerdir?

Demokrasi ve demokrasinin tesis edilmesi, coğrafya ve tarihe bağlı farklılıklar ile karşımıza çıkmakla birlikte, normatif demokrasi arayışlarını her tarihte aynı biçimde aramak büyük bir anakronizm sorununu bize yansıtır.

Üstte değindiğimize paralel olarak, Atina'da ilk ortaya çıkan demokrasi modeli "doğrudan demokrasi" idi. Burada savaş stratejisi gibi önemli kararlar alınırken belli bir bölgedeki köle olmayan ve olgun erkekler reylerini kullanarak gidişata yön veriyorlardı.¹¹ Halk doğrudan hükümet işleriyle ilgileniyor, böylece devlet ve sivil toplum gibi olgular soyutlanıyordu.¹² Böyle bir sistemde seçim olmadığına göre temsilci de bulunmuyordu ve artık halk bir parlamento haline gelmekteydi.¹³ Günümüzde dahi İsviçre kantonlarında, bazı Amerika Birleşik Devletleri eyaletlerinde doğrudan demokrasinin örneklerini görmek mümkündür.¹⁴

Doğrudan demokrasinin ve temsili demokrasinin ortak bir varyasyonu olan "yarı doğrudan demokrasi" sisteminde bir seçim ve meclis bulunmaktaydı. Ama bu meclis referandum, önemli bir kanunun vetosu, temsilcilerin azli, meclisin feshi gibi konularda işlevsiz kalıyor ve karar alma mevkii olarak halkın kendisine yetkilerini devrediyordu.¹⁵ Bu sistemin temsili demokrasiden farkı referandum dışında parlamentonun etkin olduğu kararların halk tarafından alınmasıdır. Bu yüzden kendisine "yarı temsili demokrasi" de denilmiştir. Bugün İsviçre'nin bazı bölgelerinde ve İtalya'da örnekleri mevcuttur.¹⁶

Demokrasi tarihinin en birikimli ve en önemli demokrasi çeşidi "temsili demokrasi" adı verilen sistemdir. Büyük oranda parlamentosu bulunan tüm ülkelerde bu sistem benimsenmiştir. Diğer bir adı "liberal demokrasi" olan bu sistemde halk

¹⁰Andrew Heywood, **Siyasetin Temel Kavramları**, Adres Yayınları, Ankara, 2012, s.170,171.

¹¹Uslu, **"Demokrasi"...**, s.139.

¹²Ahmet Taner Kışlalı, **Siyasal Sistemler- Siyasal Çatışma ve Uzlaşma**, İmge Yayınları, Ankara, 2003,6. Baskı, s.171.

¹³Varlık, Ören, **Seçim Sistemleri...**, s.6,7.

¹⁴Atilla Yayla, **Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler**, Adres Yayınları, Ankara, 2014, 2.baskı, s.47.

¹⁵Varlık, Ören, **Seçim Sistemleri...**, s.7,8.

¹⁶Aktaş, **Demokrasi Kavramına...**, s. 93.

pasiftir ve halk kendini seçim, referandum gibi olaylarda gösterir.¹⁷ Aslında bu sistemin en önemli noktası seçim ve siyasal partilerin varlığıdır. Seçimlere giden halk yetkilerini seçtiği temsilcilere devir eder ve gündelik yaşantısıyla ilgilenir. Seçimlere tekrar tekrar giden halk kendi iradesiyle temsilcisine her seçimde puanını verir. İngiliz filozof Locke, eğer toplum yasaları kendi yapar ve bu yasaları uygulayacak olan kişiyi yine kendi belirlerse tam olarak demokrasinin oluşabileceğini belirtmiştir.¹⁸

3. Nasıl Bir Demokrasi; Liberal Demokrasi Nedir?

Demokrasi aslında bir sorudur. Kim yönetecek sorusu.¹⁹ Cevap basit bir şekilde halk olsa da bir başka soru daha ardından gelir. Nasıl yönetecek? Temsili demokrasi düşünürleri bu soruya temsili demokrasiden önce var olan bir kavramdan yardım alarak cevaplamışlar: “Liberalizm”. Batılı devletlerin çoğu oy kullanma işlevi ve siyasal partilerin kurulmasından çok önce aydınlanma çağının etkisiyle liberal bir sisteme geçiş yapmışlardı. Yani egemen sınıf tarafından atanmış kişilerin veya bürokrasinin yasalara tabi olması; bireylerden bağımsız ve üstün bir yargı, ifade özgürlüğü gibi kavramlar batılı devletlerde daha önce görülmeye başlamıştır.²⁰

Düşünürlerin bu keşfinin ardından liberal demokrasi ile temsili demokrasi literatürde aynı anlamda kullanıldı.²¹ Böylece yüceltilen demokrasi, başına liberal sıfatı gelerek zamanının en ideal formuna ulaşmış oluyordu. Kaynağını liberalizmden alan demokrasinin ana meselesi: “İnsanlar nasıl yönetilecek? Yönetenler yönetilenleri nereye kadar ve hangi sınırlar içinde yönetecekler?”²² olmuştur. İlk sorunun cevabı kesinlikle adaletli bir seçim ile çoğunluk temsiliyetinin azınlığı yönetecek olmasıdır. Diğer sorunun cevabı ise tahmin edildiği gibi yine seçilmişlerin yaptığı ve sınır çizen bir anayasa ve hukuk sistemi.

Hukuk gömleğini giyen ve gittikçe palazlanan liberal demokrasimize düşünürlerimiz bir zaman sonra, bir isim daha vermektен geri durmamışlar ve “Anayasal” sıfatını da eklemişlerdir. Bu sıfat ile demokrasi, bireysel hak ve

¹⁷Heywood, *Siyasetin Temel ...*, s.171.

¹⁸Varlık,Ören, *Seçim Sistemleri...*, s.5.

¹⁹Yayla, *Karşılaştırmalı Siyasal...*, s.50.

²⁰David Beetham, Kevin Boyle, **80 Soru, 80 Cevap- Demokrasinin Temelleri**, Adres Yayınları, Ankara, 2005, s.13.

²¹Liberal demokrasi, demokrasinin niteliği ile ilgilenirken, temsili demokrasi ise demokrasinin niceliği ile ilgilenir. Bu yüzden bu iki kavramın aynı anlamda kullanılması yanlış olur.

²²Yayla, *Karşılaştırmalı Siyasal...*, s.50.

özgürlüklerin hukuk güvencesi altına alan ve artık azınlığın haklarını çoğunluğa karşı yargı yoluyla koruyan, aynı zamanda bireylerin devlete karşı dimdik durmasını sağlayan bir sistem haline geliyordu.²³

Yönetimdeki çoğunluğun veya meclisteki azınlığın belirlenmesindeki esas nokta olan seçimler ve siyasal partiler konusunun üstünde ciddi bir şekilde duran batılı düşünürler, sık sık seçimsiz ve siyasal partisiz bir liberal demokrasinin olamayacağı görüşünü belirtmişlerdir. Robert Dahl'ın sunduğu demokrasinin asgari şartları listesinde ve Myron Weiner'in demokrasinin varlığı için saydığı dört özelliğinin ortak noktası: İktidarların, muhalefet partileriyle sık sık girdikleri adaletli seçim mücadeleleri ve bu mücadeleler sonucunda bir tarafın iktidara gelmesidir.²⁴ Seçimlerin olması salt demokrasi için yeterli değildir ve bazı diktatörlerin seçim ile başa geldiği bilinir.²⁵ Seçim kesinlikle ön şart olsa da seçimlerin adaletli olması, bu ön şarttan ayıramayacağımız bir husustur. Seçimle iş başına gelmeyen, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) diktatörü Josef Stalin'in "oyları kimin verdiği önemli değil, kimin saydığı önemlidir" sözü bu durumu çok güzel bir şekilde anlatmaktadır.²⁶

Siyasal seçimleri, farklı siyasal görüşlerin veya kadroların çarpıştığı organizasyonlar olarak kabul edersek karşımıza çıkan olgu "Çoğulculuk" ve birden fazla partinin olma zorunluluğudur. "*Hiçbir tek partili rejim demokrasi olamaz*"²⁷ Çünkü tek parti demek tek bir düşünce demektir ve tek bir düşünce çoğulculuğa ters bir durum olarak bilinir. Batının demokrasi zihniyetinin en önemli özelliği değişik düşüncelerin varlığına olanak sağlamaktır. Hiçbir düşüncenin bir düşünceden hak üstünlüğü yoktur, her düşünce özgürdür ve seçimler ile özgürce iktidara gelebilir. Bundan dolayı parti örgütlenmelerinin önüne set çekilmeden her partiye iktidar tarafından eşit haklar ve propaganda hakkı sağlanmalıdır.²⁸

²³Ömer Demir, Mustafa Acar, **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Adres Yayınları, Ankara, 2005, 6. Baskı, s.170.

²⁴Varlık, Ören, **Seçim Sistemleri...**, s.17,18.

²⁵Kışlalı, **Siyasal Sistemler...**, s.245.

²⁶Kenan Dağcı, Erkan Bülbül, "Çatışma Çözümleri Yaklaşım ve Yöntemlerinde Şiddet İçermeyen Eylemler ve Toplumsal Olaylar", **Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi**, C.4, S.1, 2016,s.27.

²⁷Yayla, **Karşılaştırmalı Siyasal...**, s.54.

²⁸Selver Tanilli, **Devlet ve Demokrasi Anayasa Hukukuna Giriş**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1993, 6. Baskı, s.38.

4. Neden Demokrasi? Liberal Demokrasinin Erdem ve Faziletleri

Dünya üzerinde demokrasinin bu kadar popüler ve tercih ediliyor olmasının tesadüf olması beklenilemezdir. Bu sistemin hem bireylere hem toplumlara ve hatta devletlere dahi bir fayda sağladığı yadsınamaz bir gerçektir. Çünkü tüm dünya üzerindeki topluluklarda bir soru veya sorun vardır ve çözüm bulmayı bekler. Bu çözümün reçetesi taraflarca aynı değil ise yani farklı görüşlerin var olması durumunda demokratik yöntemlere başvurulur. Bu yöntemler: Tartışma, ikna ve uzlaşmadır.²⁹ Sorunun en son aşamasını seçim olarak ele alırsak, azınlığın çoğunluğun üstünlüğüne olan rızasının sebebi hukuka olduğu kadar demokrasiye olan inanç ve güvendir.

Azınlık hakları ise en iyi demokrasi sisteminde korunabilir. Çünkü demokrasi muhalefeti meşru hale getirir ve var olması için tüm aygıtlarını kullanır.³⁰ İktidarın doğası gereği muhalefet veya azınlık gruplarının baskı altına alınması bazı siyaset bilimcilerce doğal karşılanırsa da bilinmesi gereken şudur ki: İktidar gücünün ve aygıtlarının suiistimal edilmesinin engellenmesi demokrasinin varlık gerekçesidir.³¹

Bazı durumlarda çoğunluğun uzun süre olan iktidarı, muktedir olan güç tarafından azınlığa baskı uygulamasına yol açabilir. Bu duruma “çoğunluğun diktatörlüğü” adı verilmektedir.³² Demokrasi kültürü tam oturmamış toplumlarda çoğunluk, azınlığın bir gün çoğunluk olabilme ihtimalini düşünmez. Aslında gerçek olan, demokrasinin diğer sistemlere karşı daha makul olmasının sebeplerinden biri de muhalefetin bir gün hükmetme ihtimalidir.

Demokrasinin en önemli yanlarından birisi de bireylerin kendi iradeleriyle, kendini geliştirme hakkına sahip olmasını sağlamaktır. Liberalizm kaynaklı olan bu durum aslında demokrasinin verdiği özgürlükle alakalıdır. Lakin demokrasi sürecine katkıda bulunacak kişinin bilinçli olması beklenildiği için normatif devlet anlayışı da bu gelişime doğru vatandaşı yönlendirebilir. Ancak self-determinasyon ilkesi doğrultusunda seçimlere katılmak bile kişileri kamusal ruha yaklaştırdığı için gelişme kişide ister istemez görülür. Çünkü kişi verdiği oy ile özgün iradesini devlet yönetimine dolaylı da olsa yansıtacağı için kendi geleceği konusunda bilinçlenmesi zaruridir.

²⁹Beetham, Boyle, **80 Soru...**, s.4.

³⁰Türköne, **Siyaset...**, s.168.

³¹Türköne, **Siyaset...**, s.164.

³²Heywood, **Siyaset...**, s.104.

B. Siyasal Parti ve İşlevleri Nelerdir?

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Türk siyasal hayatında “fırka” olarak karşılaştığımız bu yapının anlamı parça, bölüm, grup anlamına gelse de günümüzde bu kelimenin yerini Fransızcadan dilimize geçen “parti” kelimesi almıştır.³³

Siyasi partinin tanımını kısaca yapmak gerekirse, “*ortak görüşleri paylaşan insanların siyasal iktidarı ele geçirmek amacıyla kurdukları örgütlerdir*”³⁴ tanımı bize yeterlidir. Bu tanıma parti programını ve örgütü ile ilgili detayları gibi birçok olguyu da ekleyerek tanımlayanlara rastlanmaz değildir.³⁵

İlkel partiler ya da partimsiler diyebileceğimiz yapılar liberalizmin bir meyvesi olan meclis çatısı altında İngiltere’de ortaya çıkmıştır. Mecliste bulunan “Whig” ve “Tory” isimli iki grup bugünkü dünya üzerindeki siyasal partilerin atası sayılırlar. Kral ve Kilise’nin çıkarları üzerinden politika izleyen Tory grubu bugün İngiltere’de bulunan Muhafazakâr Parti’nin, Burjuva sınıfının haklarını korumaya çalışan Whig grubu ise Liberal Parti’nin temelidir.³⁶ Bu partilerin modern sıfatından mahrum bırakılmasının sebebi ise belirli bir yapıya yani örgüte, kolektif bir biçimde hazırlanmış programa, hepsinden önemlisi biz duygusuna sahip bulunmamalarıdır.³⁷

Partimsi yapıların bugünkü modern partilere dönüşme süreci liberal demokrasinin gelişmesi ile aynı doğrultudadır. Mecliste bulunan vekillerin, kendileri ve seçmenleri arasındaki ilişkilerdeki özgürlükleri fark etmesi, oy verme işlevinin niceliksel şekilde artması, vekillerin seçmenlere karşı kendilerini anlatma veya tanıtmaya ihtiyacını doğurmuştur. Böylece hem partiyi destekleyen seçmen sıfatlı halkın hem de vekillerin gruplaşması ve ayrıcalıklarını ortaya koyan bir doktrine sahip olmalarının zaruri olduğu anlaşılmıştır.³⁸ “Modern” kimliğine kavuşan siyasal partiler, bu yüzden sürekli olarak kuruluş silsilesine girmiş ve bu durum siyaset bilimcilerin dikkatini çekmiştir. Siyaset bilimci Munci Kapani bu durumun sebeplerini Modernleşme, sanayileşme, medyanın gelişmesi, okuryazarlık faktörü;

³³Erdogan Teziç, **100 Soruda Siyasi Partiler (Partilerin Hukuki Rejimi ve Türkiye’de Partiler)**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1976, s.5.

³⁴Teziç, **100 Soruda ...**, s.6.

³⁵Munci Kapani, **Politika Bilimine Giriş**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2007, 19. Basım, s.176.

³⁶Teziç, **100 Soruda ...**, s.13.

³⁷Gülbahar Atasever, “Siyasal Parti Tipolojisi”, **İttihat ve Terakki’den Günümüze Siyasal Partiler**, (Turgay Uzun), Orion Yayınları, Ankara, 2013, s.18.

³⁸Maurice Duverger, **Siyasal Partiler**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1974, 2. Basım, s.16.

bunların yanında savaş, devrim, ekonomik kriz gibi olağan üstü durumlar olarak belirlemiştir.³⁹

Aslında modern siyasal partilere günümüzden baktığımızda 1.5 yüzyıllık bir sürece inebiliriz. 1850’li yıllarda dahi ABD dışında modern siyasal partilere sahip olan bir ülke bulunmuyordu. Bu boşluk belki de fikir akımları, düşünce kulüpleri, dernekler aracılığı ile doldurulmaya çalışılır iken⁴⁰ 1950’lerin sonlarıyla birlikte dünya devletlerinin çok büyük bir kısmı siyasal partiler aracılığı ile yönetilmekteydi.⁴¹

Liberal demokrasilerde partiler bir lider, yönetim kurulu ve genelde kurucu üyeleriyle beraber siyaset sahnesine çıkarlar. Yönetim kurulu ve kurucu üyeler, liderin fikri düşüncesinin çevresinde birleşip hitap ettiği kitleye göre kolektif bir görüş ortaya koyarlar. Bu görüş bir sınıfa veya etnisiteye, bir mezhebe hatta tüm topluma hitap etse bile kesinlikle bir çıkar söz konusudur. Bu doğal bir durumdur çünkü siyasal parti görüşü veya çıkarı olan ve tek başına istediklerinin gerçekleşmesini sağlayamayacak olan kişileri örgütleyen, uyuşmazlıklarını sona erdiren ve belli bir yola sokan yapılarıdır.⁴²

Siyasi partiler kitleleri bir yola sokar ama hangi yola? Bunun resmi bir açıklaması ve yöntemi olması gerekir. Bu yüzden “parti programı” yaratılmıştır. Parti programını kabul etmeyen hiçbir şahıs parti üyesi olamaz. Bu program etrafında birleşen kişiler, hiyerarşi piramidinin en alt kısmı olan “parti üyeliği” etrafında birleşirler ve rutin olarak seçim aracılığı ile parti içindeki yerlerini güncellerler. Bu güncellenme sürecinin yöntemini ve parti içindeki görev dağılımını teknik açılardan belirlemek için yine resmi bir metin olan “parti tüzüğünü” kullanırlar.

Siyasi partilerin diğer bir özelliği de bir okul olmasıdır. Siyasal partiler kendi elitlerini yetiştirmeyi, kendi hiyerarşisinde görevlendirmeyi her zaman dışarıdan alım yöntemine tercih ederler. Ve bunun için gençlik kolları mekanizmasını geliştirmişlerdir. Bu kısımda yetişen gençlerin; partilerinin eğitim, ekonomi, tarım gibi detaylı konuların bulunduğu parti programlarına hâkim olmasıyla, partinin rahatça yönetici kadrolarını oluşturmasının yanı sıra seçimlerdeki aday bulma

³⁹Kapani, **Politika Bilimine...**, s.179,180.

⁴⁰Duverger, **Siyasal Partiler...**, s.14.

⁴¹Heywood, **Siyaset...**, s.320.

⁴²Teziç, **100 Soruda...**, s.5.

sıkıntısını da ortadan kaldırmış olurlar. Bu duruma siyaset biliminde “siyasal devşirme” ismi verilmektedir.⁴³

Son olarak bir siyasal partinin varoluş sebebi var ise bu hiç şüphesiz iktidara gelmek veya iktidarı koalisyon sistemi aracılığı ile paylaşmaktır. Aslında partiyi diğer sivil toplum kuruluşlarından ayıran nokta da budur.⁴⁴ Yani yaşamada bulunan siyasal parti, bununla yetinmeyerek nihai hedef olarak kendisine yürütmenin örgütlenmesini hedefler ve bu hedefi başarırsa devlet denilen mekanizmayı kontrolü altına alır.⁴⁵

Siyasal partilerin niteliği nasıl olursa olsun, liberal demokrasilerde yönetenler ve yönetilenler arasındaki bir merdiven görevi gördüğü aşikârdır.

1. Siyasal Parti Sınıflandırmaları

a. Sayısal Sınıflandırma

Sayısal sınıflandırma sistemi ünlü Fransız siyaset bilimcisi Maurice Duverger’in geliştirdiği bir sistemdir. Bir ülkede iktidar için yarışan partilerin niceliğinden yola çıkan bu taksim, bazı eleştirileri olsa da hala önemini korumaktadır.

(1) Tek (Tekelci) Parti

(a) Otoriter Tek Parti

Bu tek parti sisteminde, parti kesinlikle bir tanedir ve ikincisinin kurulmasına asla izin verilemez. Mevcut tek parti yasama, yürütme, yargı kanallarını elinde tutarak tüm devleti ele geçirir.⁴⁶ Genelde parti, görev başındaki başkanı etrafında toplanır ve onu meşrulaştırma görevini güder. Ülkede korku, baskı, terör gibi durumlar sıkça görülür. Arap Baas Partileri bu tipolojiye güzel bir örnektir.

(b) Totaliter Tek Parti

Bu sistem birçok yönden otoriter tek parti sistemine benzese de mevcut partinin farkı evreni açıklama aracı olarak bir ideoloji benimsemesi ve o ideoloji ile

⁴³Türküne, *Siyaset...*, s.337.

⁴⁴Kapani, *Politika Bilimine...*, s.176.

⁴⁵Öylem Özdemir ve Gökhan Atılğan, “Siyasal Partiler”, *Siyaset Bilimi – Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler*, (Ed. Gökhan Atılğan, E. Atilla Aytekin), Yordam Yayınları, İstanbul, 2014, 4. Basım, s.245.

⁴⁶Özdemir, Atılğan, *Siyaset Bilimi...*, s.246.

ülkesini yönetmek istemesidir.⁴⁷ Otoriter sistemlerde yönetmek için teori aranmaz iken bu tip tek partide teori pratikten geldiği için istenilen toplum modeli daha önce belirlenmiştir. İdeologların bu sistemde otoriter sisteme göre ön planda olmasının yanı sıra sembolizm gibi olgular sıkça görülür. Bir bölge ya da tüm dünyanın hâkimi haline gelme bu tür tek partide rahatlıkla görülür. Nazi Almanyası, Mussolini Dönemi İtalyası bu tipe örneklerdir.

(c) Pragmatist (Vesayetçi) Tek Parti

Bu tip ismini partinin işlevi üzerinden almaktadır. Eğer tek parti fiiliyatlarında pragmatist adımlar atıyor, kurumlarını değiştiriyor veya çağa ayak uydurma gayesi güdüyorsa bu tipe pragmatist tek parti tipi diyoruz.⁴⁸ Bu adımlar için toplumun bazı konularda sınırlandırılmasının doğal karşılanmasının sebebi toplumun modernize olma sürecinde oluşudur. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) bu tipe güzel bir örnektir.

(d) Hegemonya Partisi

Siyaset bilimci Giovanni Sartori'nin keşfettiği tek parti sisteminin bu türünde, daha önce anlattığımız tek partili düzenlerin aksine birden fazla parti mevcuttur. Ama “de facto” olarak tek bir parti vardır ve bu parti genelde devlet kontrolünü elinde bulundurduğu için diğer partilerin üstünde isminden de anlaşılacağı gibi bir hegemonyası mevcuttur. Varlığına izin verilen ama varlığı anlamsız olan bu partilere “uydu partiler” adı verilmiştir.⁴⁹ Doğu Almanya ve Polonya’da görülmüş olup Çin’de hala görülmektedir.

(e) Üstün Parti

Sartori'nin diğer bir keşfi olan üstün parti sisteminde gerçekten bir çoğulculuk ve demokrasi söz konusu olsa da tek bir partinin uzun yıllar boyunca meşru bir iktidarı söz konusudur. Üstelik bu sistemde muhalefet partileri rahatlıkla

⁴⁷Kapani, *Politika Bilimine...*, s.195.

⁴⁸Atasever, *İttihat ve Terakki'den...*, s.26.

⁴⁹Kapani, *Politika Bilimine...*, s.198.

muhalefet görevlerini icra edebilirler.⁵⁰ Siyaset Bilimci Andrew Heywood, bu tipolojiyi tek parti olarak görmemek gerektiğini bildirmiştir.⁵¹

Partinin ne kadar bir süre zarfında iktidarda kalırsa bu tipolojinin tam olarak aktif olacağı tam olarak bilinmese de Hindistan 30 yıl, İsveç ise 42 yıl aynı parti tarafından yönetilmişlerdir. İtalya’da ise Hristiyan Demokrat Partisi 52 kere hükümet yönetmiştir.⁵²

(2) İki Partili Sistem

Bu parti sistemi duyulduğunda akıllara ülkede iki partinin mevcut olduğu ve diğer partilerin bulunamayacağı gelse de aslında üstte değindiğimiz uydu partilere benzer partiler vardır.⁵³ Bu partilerin iktidara gelme ihtimalleri çok zayıf olduğu için bizlere üstte değindiğimiz uydu partilerini hatırlatırlar. Eğer ülke siyasetine ağırlığını koymasıyla bilinen iki parti bir seçimin ardından iktidarı kurmak için bir partinin desteğini almak ihtiyacı görürlerse, bu sistem artık iki partili sistemden uzaklaşıp “destekli iki parti” adını alır. Fransız siyaset bilimcisi Jean Blondel ise bu sisteme “iki buçuk partili” sistem olarak adlandırmıştır. Güçlü olan partilerin daimi olarak iki taraftan biri olarak kalması tüm iki partili sistemle yönetilen ülkelerde geçerli değildir.⁵⁴ Mesela bu sistem ile idare edilen İngiltere’de iki başat partiden biri olan Liberal Parti’nin yerini zamanla İşçi Partisi almış ve Liberal Parti eski etkinliğini yitirmiştir.⁵⁵

Öncelikle iki partili sistemin düzgün bir şekilde işleyebilmesi için her iki partinin de rejim konusunda hemfikir olmalıdır. Çünkü rejim konusunda veya ülkenin kritik konularında olsun toplumun doğal olarak ikiye ayrışması ülkede bir kaos ortamını yaratabilir.⁵⁶ Bu yüzden iki parti arasında devamlı bir ılıman hava görülmeli ve iki parti arasında devamlı oy tercihlerini değiştiren seçmen kitlesi düşünülerek propaganda yapılmalıdır.

Bu sistemin en önemli avantajı muhalefetin güçlü bir şekilde var olmasıdır. İktidarda olan partinin hükümeti yönetmesi, diğer parti sistemlerinde görülmeyecek

⁵⁰Kapani, **Politika Bilimine...**, s.197.

⁵¹Heywood, **Siyaset...**, s.337.

⁵²Heywood, **Siyaset...**, s.337.

⁵³Tanilli, **Devlet ve Demokrasi...**, s.42.

⁵⁴Kapani, **Politika Bilimine...**, s.198.

⁵⁵Tanilli, **Devlet ve Demokrasi...**, s.42.

⁵⁶Kapani, **Politika Bilimine...**, s.200.

bir şekilde avantajlı olan muhalefetin iştahını kabartmaktadır. Bağımsız bir yargının varlığı ile muhalefetin iktidara karşı iyi bir şekilde siyaset yapması neticesinde iktidar hiç bir zaman rahat bir nefes alamaz.⁵⁷

İki Partili sistemlerin dezavantajını seçimlerde açıkça görmekteyiz. İktidarı almak isteyen partiler doğal olarak propaganda yaparlar ve bu propagandalar birbirlerinin üstüne tırmanarak ilerler. Hayalperest seçim vaatlerinin havalarda uçtuğu bu sistemde iktidar partisinin seçim yatırımlarını devlet kasasından yapması bir ekonomik krize veya enflasyona sebep olur ki eğer muhalefet partisi seçimi kazanırsa böylece bir enkaz devir almış olacaktır.⁵⁸

Diğer bir dezavantaj ise sınıflara veya mezheplere dayalı partilerin uydu parti halinde siyaset hayatlarına devam etmeleridir. Çoğulculuğa uygun olsa da bu durum, marjinal tarafların parlamentoda temsil edilmemeleriyle sonuçlanır.

Bu sistemi çoğunlukla İngiltere, Amerika, Kanada, Avustralya gibi Anglo-Sakson menşeli ülkelerde görmekteyiz. Latin Amerika ülkelerinde ve kısa bir süre Türkiye’de de görülen bu sistem kara Avrupası Devletlerinde dahi bu sisteme bir evrim gözlemlenebilmektedir.⁵⁹

(3) Çok Partili Sistem

Çok partili sistemin tarifi gayet basit olup bir seçime ikiden fazla parti giriyor ve hepsinin kazanma şansı çoğulculuk esasına dayalı olarak eşit orandaysa bu ismi almaktadır. Anglo- Sakson ülkelerinin dışında gelişen bu sistemde irili ufaklı birçok partinin seçime katılması, beraberinde parlamentoda temsiliyet ve seçim aşamaları konusunu gündeme getirmiştir. Nispi temsiliyet ve iki aşamalı seçim sistemi kara Avrupası’nda daha fazla tercih edilirken ileriki zamanlarda hem temsiliyetin hem de seçim sisteminin birçok çeşidi ortaya konulmuştur.⁶⁰

Bu sistem bir partinin tek başına yönetimini düşük bir ihtimale getirirken, hükümeti kurmak için birden fazla partinin “koalisyon” denilen mekanizmayı çalıştırması gerekmektedir.

Bu sistemin iki partili sistemden en büyük farklarından biri sınıf ya da ideoloji merkezli partilerin kurulmasıdır. Birden fazla partinin ortaya çıkması, hemen

⁵⁷Heywood, **Siyaset...**, s.336.

⁵⁸Heywood, **Siyaset...**, s.336.

⁵⁹Duverger, **Siyasal Partiler...**, s.279.

⁶⁰Tanilli, **Devlet ve Demokrasi...**, s.42.

arkasından merkez partilerin varlığını beraberinde getirir.⁶¹ Zaten koalisyona gidilmesi durumunda da merkez partilerin liderliği görülür.

Koalisyon, çok partili sistemin eleştirisi noktasıdır. Koalisyonun kurulma süresi bazen aylarca sürmesinin yanında, koalisyona kurulması durumunda merkez partinin diğer partilerin üzerine olan hegemonyası göze çarpmaktadır. Bir süre koalisyonda görev yapan partiler önlerindeki seçimlerde koalisyona ortaklarına sırt dönmesi örnekler ile mevcuttur.

Bu sistem, siyaset bilimci Sartori tarafından aşırı ve ılımlı olarak ikiye ayrılmıştır.

(a) Aşırı Çok Parti

Çok partili parti sisteminin bu tipolojisindeki aşırı tanımı parti sayısını değil, partilere ait ideolojileri ve dünya görüşünü bize yansıtır. Yani partilerin bir uzlaşma durumu oldukça uzak bir ihtimaldir. Böylece merkez partiler ister istemez koalisyona gitme durumunda kalırlar ve bir bunalım baş gösterir.⁶²

(b) İlimli Çok Parti

İlimli çok parti tipolojisi, aşırı çok parti sisteminde olanın aksine partilerin arasında ideolojik bir uçurumun bulunmadığı bir durumda ortaya çıkar. Bu yüzden koalisyona partileri sıklıkla birbirlerinin yerlerine geçerler.⁶³ Bu sistemin avantajı partilerin hepsi sistemi desteklediği için iktidarın icraatlarının doğru olduğunu düşünmeyen seçmen tercihini diğer partilerden yana kullanabilir. İsviçre ve Belçika'da bunun örneklerini bulmak mümkündür.⁶⁴

b. Partinin Çıkış Noktasına Göre Sınıflandırma

Parti sınıflandırmalarında bugün bile esas alınan yöntem sayısal sistem olsa da bazı araştırmacılar bunun yeterli olmadığını belirterek bu alana yeni perspektifler kazandırmışlardır.

⁶¹Duverger, *Siyasal Partiler...*, s.305.

⁶²Kapani, *Politika Bilimine...*, s.203.

⁶³Atasever, *İttihat ve Terakki'den...*, s.27.

⁶⁴Kapani, *Politika Bilimine...*, s.222.

(1) Parlamento İçinden Doğan Partiler

Parlamento gruplarının doğmasının ardından seçmen kitleler, bu gruplar ile bağlantıya geçmişler ve seçmen gruplarının görüşlerine göre ayrışmalar doğmaya başlamıştır. Burada parlamento üyelerinin değil, seçmenin durumu önemlidir. Parlamento üyesi tamamen seçmene göre şekillenerek bir partinin adını atabilecektir.

(2) Parlamento Dışından Doğan Partiler

Parlamentonun dışından doğan partiler, parlamento içinde doğan türdeşine göre oldukça farklıdır. Bu partiler parlamento içinde temsil olanağı bulamamış sosyal güçlere veya sınıflara dayanırlar. Dinsel kuruluşlar, fikir kulüpleri, dernekler ve sendikalar bunlara örnektir. Birçok sendikanın özellikle Avrupa'da Sosyalist partilerin temelini attığı bilinmektedir.⁶⁵

c. Örgütlerine ve İşlevlerine Göre Sınıflandırma

(1) Kadro Partisi

Günümüzde örneklerine rastlamadığımız kadro partileri, oy verme işleminin yaygınlaşmadığı döneme ait bir türdür. Bu partinin hedef kitlesi halk değil; seçkinler, nüfuzlular veya zenginler grubudur. Seçimlerin bu itibarlı kişiler aracılığı ile kazanılabileceği düşünüldüğünden, yerel parti örgütlenmeleri de bulunmamaktadır.⁶⁶ Bu yüzden bu parti grubuna giren partilerin seçmen kitlesine karşı çok büyük bir ilgisi bulunmaz. İdeoloji veya bir doktrin bu partilerin siyasetinde çok mühim değildir. Liberal demokrasinin gelişmesi üzerine Kadro partileri de zamanla kitle partilerine dönmüşlerdir.⁶⁷

(2) Kitle Partisi

Kitle Partileri bugün dahi birçok partiyi anlatmak için kullanılan bir tür olmuştur. Kitle partileri için, kadro partilerinin aksine üye bulmak ve bu kişilerden üye aidatı almak önem taşır. Bunun sebebi partinin maddi durumunun seçkin kişilere

⁶⁵Kapani, **Politika Bilimine...**, s.178.

⁶⁶Türküne, **Siyaset...**, s.341.

⁶⁷Kapani, **Politika Bilimine...**, s.186.

dayandırılmaması ve çoğu zaman ideoloji mefhumunun önemli olmasıdır.⁶⁸ Özellikle sosyalist partilerde vücut bulan bu tür için iktidara gelmek tek seçenek değildir. Cebren fiiliyatlar ile de yönetimi ele almayı hedefleyebilirler. Nüfuzlu kişilere dönük siyaset yapmadığı için parti içi eğitim bu tür partilerde hayatidir.

(3) Herkesi Yakala (Catch All) Partisi

Otto Kircheirmer'in öne sürdüğü bu parti türü ne tam anlamıyla bir kitle partisi ne de kadro partisi sınıfına dâhil olabilir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından çıkan bu parti tipi, ideolojiyi kitle partilerinde olamayan bir şekilde geri plana atmış ve kadro partilerinin aksine istediği oy oranını almak için tüm topluma dönük bir politika izlemiştir.⁶⁹ İdeolojilerin noksanlığında bu parti türünde lider kavramının önemli olduğunu görürüz.⁷⁰ İki partili sistemlerin birçoğunda bulunmaktadır.

C. Seçim Sistemleri ve Seçme

1. Çoğunluk Sistemi

a. Mutlak Çoğunluk Sistemi

Tek adlı seçimlerde daha çok tercih edilen bu sistemin özelliği, seçmenlerin tercihini en iyi şekilde yansıttığı seçim sistemi olmasıdır. Bu sistemde kullanılan tüm oyların yarısından 1 fazlası kazananı belirlemeye yetmektedir. Genellikle ilk seçimlerde çoğunluk sağlanamaz ve 2. seçimlerde basit çoğunluk aranır.⁷¹ Bu durum aranmaz ise birden fazla seçimin yapılması kesindir.

b. Basit Çoğunluk Sistemi

Tek turlu seçim yapılması için en ideal seçim yöntemidir.⁷² Şöyle ki; bir seçim bölgesinde en çok oy alan kişi veya parti temsilcilerinin hepsi seçimi kazanır. Bu sistem temsiliyet açısından büyük bir haksızlık barındırır. Örnek olarak 3 adaylı ve 100 kadar seçmenin bulunduğu bir seçimde 1. aday 34, 2. aday 33 ve 3. aday da 33 oy alması durumunda toplam 66 oy temsiliyetsiz bir şekilde kalır. Bu yüzden bu

⁶⁸Kapani, **Politika Bilimine...**, s.186.

⁶⁹Kapani, **Politika Bilimine...**, s.193.

⁷⁰Türküne, **Siyaset...**, s.342.

⁷¹**Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Uygulamalar**, TBMM Kütüphane ve Dökümantasyon Müdürlüğü yayımları No: 5, Ankara, 1982, s.25

⁷²Varlık, Ören, **Seçim Sistemleri...**, s.28.

sistem 2. turdaki seçimlerde daha çok karşımıza çıkar. Bu sistemin bir dezavantajı da bir partinin aldığı oy oranından daha fazla temsil hakkı bulmasıdır.

c. Belli Oranlardaki Çoğunluk

Seçimden önce yasalarla belirlenmiş bir oy oranına ulaşan kişi veya parti adayları seçimi kazanır. Bu sistem daha çok parti, tüzük ve Anayasa maddesi değişimlerinde kullanılır.⁷³ 4’de 3 veya 3’te 2 gibi oranlar bu sistemde oldukça aşına olunan rakamlardır. Eğer yasadaki oranlara ulaşılmaz ise birden fazla seçim yapmak kaçınılmazdır.

2. Nispi Seçim Sistemi

Seçimlerdeki demokrasi sisteminin daha iyi uygulanışını sağlamak, çoğulculuk olgusunun azınlıklara verdiği önemini daha iyi yansıtmak adına bu sistem kullanılır. Bu sistem, çoğunluk sistemine nazaran azınlık oy oranlarına daha fazla temsil hakkı tanır. Alınan oylar belli hesaplamalarla sandalye sayısına çevrilir. Bu hesaplama yöntemleri yaklaşık 300 adet olduğu için⁷⁴ hepsine değinemesek de bugün Türkiye’de kullanılan sistemin adı “d’hondt” sistemidir.

3. Seçme Yöntemleri

a. Tek Adlı Seçim Yöntemi

Bu sistemde meclise kaç adet temsilci gönderilecekse ülke o sayı kadar seçim bölgesine bölünerek tüm bölgelerden tek bir kişi seçilir.⁷⁵ Dar bölge seçimi de denilen bu sistemde bazen 2 aşamalı seçim yapıldığı görülebilmektedir.

b. Liste Yöntemi

Bu sistemde siyasi partiler bir seçim bölgesinde kaç aday çıkarılacaksa o kadar ismi listelerde vererek seçmene sunarlar.

(1) Bloke Liste

Seçmenin doğrudan partiye oy attığı sistemdir. Bu sistemde seçmen, liste üstünde bir değişiklik yapamaz. Bu sistemin dezavantajı desteklenen partinin

⁷³Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü Yayınları, **Seçim ve Seçim...**,s.26.

⁷⁴Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü Yayınları, **Seçim ve Seçim...**,s.43.

⁷⁵Varlık, Ören, **Seçim Sistemleri...**, s.32.

adayının beğenilmemesi durumunda ya da alt sıradaki bir adayın vekilliğinin istenildiği durumlarda seçmenin bir müdahale etme hakkı yoktur.⁷⁶

(2) Tercihli Liste

Seçmenin elinde partilerin daha önce verdiği isim taslakları vardır ve seçmen bu isim taslaklarını sıralayarak oyunu kullanır.⁷⁷ Bloke listeye göre daha liberal olan bu sistem liste dışından istediği adaya oy veremeyen seçmen için dezavantajlıdır.

(3) Karma Liste

Liberal demokrasiye en çok uyan sistem bu sistemdir. Partiler bu sistemde isimleri sadece bir öneri olarak verir.⁷⁸ Seçmen isterse desteklediği partiden sıralama yapar iken, isterse diğer partilerden kişileri de tercih edebilir. Bu sistemde kazanan adayların belli olması oldukça zordur. İlk önce partinin kazandığı aday sayısı, ardından en çok oy alan adaya göre sıralama belirlenir.⁷⁹

D. Muhalefet Nedir?

Muhalefet kelimesinin gündelik kullanımına baktığımızda “katılmama, karşı olma” gibi anlamları olsa da “siyasal muhalefet” kavramı daha karmaşıktır. “Muhafif” denilen bir şeye katılmayan, karşı çıkan kişinin muhalefeti, eğer içinde bulunduğu toplumda yönetim sistemi, ekonomi gibi toplumu ilgilendiren somut olgularsa artık bu durum siyasal muhalefet olur ve terminoloji buna göre şekillenir.⁸⁰

Ama siyasal muhalefetin en bilindik kullanımı kişiler ile alakalı değil, partiler ile alakalıdır. Bu isimlendirme genelde iktidar partisi veya partilerinin dışında ve mecliste temsil edilen partiler için kullanılan “muhalefet veya “muhalefet partileri” kavramlarından kaynaklanmaktadır.⁸¹

Kaliteli bir muhalefet kaliteli bir demokrasi ile eşdeğerdir. Bu konunun öneminin üzerinde sıklıkla duran Andrew Heywood, muhalefetin; Sınırlı olan iktidarın üstünde bir baskı unsuru olduğunu ve iktidarın kusurlarını ortaya çıkartan

⁷⁶Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü Yayınları, **Seçim ve Seçim...**,s.32.

⁷⁶Varlık, Ören, **Seçim Sistemleri...**, s.32.

⁷⁷Varlık, Ören, **Seçim Sistemleri...**, s.26.

⁷⁸Varlık, Ören, **Seçim Sistemleri...**, s.27.

⁷⁹Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü Yayınlar, **Seçim ve Seçim...**,s.43.

⁸⁰Nükhet Turgut, **Siyasal Muhalefet**, Birey Toplum Yayınları, Ankara, 1984, s.4.

⁸¹Heywood, **Siyaset...**, s.290.

bir etmen olmasının yanı sıra, deyim yerindeyse seçmenleri bilgilendiren ve onlara bir nitelik veren okullar olduğunu yazar.⁸²

Muhalefet resmi olarak kendisine anayasalarda yer bulsa da iktidar tarafından çoğunlukla bölücülük ile suçlanır.⁸³ Bu suçlama toplumun kırmızı çizgilerine göre şekillenebilir.

Parlamento dışı muhalefet bazı durumlarda anayasa veya rejim karşıtı bir şekle bürünebilir. Bu durum devrim, ihtilal, isyan gibi olgular ortaya çıkabilir.

Muhalefetin en güçlü olduğu sistem daha önce de değindiğimiz gibi “iki partili sistemdir.” Bu yüzden muhalefet partisine “gölge kabine” ismi verildiği görülmüştür.⁸⁴

Siyaset bilimciler muhalefeti üç farklı şekilde ele almıştır.

1. Anayasal- Anayasal Olmayan Muhalefet

Bir partinin veya grubun sözlü veya yazılı bir anayasaya sahip olan bir yerde ortaya çıkma şekli, icraatları veya hedefleri anayasaya uymuyorsa bu anayasa dışı muhalefettir. Totaliter veya otoriter bir sistemde, isyancı bir grubun fiiliyatları da bu anayasal olmayan muhalefet grubuna dâhil olur. Çünkü muhalefet hareketi otoriter veya totaliter olan statükoya karşı olan bir siyasal harekettir. Bu yüzden anayasal olmayan muhalefet her zaman kötü değildir.⁸⁵ Anayasal muhalefet ise liberal demokrasilerde sistem ile barışık ve iktidar görevini seçim ile almayı hedefleyen partilerdir.

2. Yapısal- Yapısal Olmayan Muhalefet

Yapısal Muhalefet ile yapısal olmayan muhalefetin ayrımı, muhalefet yapan kesimin amacında saklıdır. Eğer muhalefet partisi mevcut siyasal rejimin veya düzenin değişmesini istiyorsa bu yapısal muhalefettir. Muhalefetin başarısı olabilecek ihtilal ihtimaline bağlıdır. Yapısal olmayan muhalefet ise genelde reform ve devrimlerin yapılması isteğindedir. Rejimi değiştirmek gibi bir gayesi yoktur.⁸⁶

⁸²Heywood, *Siyaset...*, s.291.

⁸³Türküne, *Siyaset...*, s.62.

⁸⁴Heywood, *Siyaset...*, s.290.

⁸⁵Turgut, *Siyasal Muhalefet...*, s.10.

⁸⁶Turgut, *Siyasal Muhalefet...*, s.12.

3. Parlamento İçi - Parlamento Dışı Muhalefet

Bu tipolojinin ayrımı tamamen anayasanın durumuna bağılıdır. Eğer parti anayasanın izin verdiği bir şekilde varlığını sürdürüyorsa parlamento içinde bulunsun veya bulunmasın bu parlamento içi muhalefettir. Parlamento dışı muhalefeti ise genelde meclis içinde siyaset yaparak iktidarı alamayacak olan siyasal gruplar ya da devlet tarafından yasaklanmış siyasal partiler olarak belirtebiliriz.⁸⁷

⁸⁷Turgut, **Siyasal Muhalefet...**, s.15.

I. BÖLÜM

ÇOK PARTİLİ YAŞAMA GEÇİŞ SÜRECİ VE MUHALEFET PARTİLERİNİN KURULMASI

A. Çok Partili Yaşama Geçişte Görülen İç Etkenler

I. Dünya Savaşı'nın ardından İstanbul Hükümeti'nin Mondros Ateşkes Anlaşmasına dayanarak Anadolu'da zuhur eden işgalleri tanınması ve ses çıkarmamasına takiben Ankara'da yeni bir hükümet kurulmuş ve bu hükümet, hem İstanbul Hükümeti'ne hem de Birinci Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletleri bloğunda bulunan devletlere karşı galip gelerek Anadolu coğrafyasına egemen olmuş ve ardından İstanbul'daki saltanata son vermişti. Ankara Hükümeti'nin lideri olan Mustafa Kemal Paşa; 8 Nisan 1923 tarihinde 9 umde adı verilen bildiri yayınlarak Cumhuriyet Halk Fırkası'nın temellerini atmış, bu parti ile yaklaşık 15 sene tek parti sistemi ile ülkeyi yönetmiştir.

Bu 15 sene dâhilinde iki kez çok partili hayata geçiş denemesi yapılmış ve ikisinde de sağlıklı bir sonuç alınamamıştır. Bu denemeler muasır medeniyetlere çıkma planının birer aşamasıdır. Çok partili hayata geçiş isteği Duverger'e göre Mustafa Kemal'in tek partisini Komünist veya Faşist tek partilerinden ayıran ve Mustafa Kemal'in çoğulcu zihniyetini ortaya koyan bir özelliktir.⁸⁸

Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatı üzerine boşalan Cumhurbaşkanlığı ve CHP koltuğuna Kurtuluş Savaşı kahramanı ve Mustafa Kemal'in başvekilliği görevini üstlenen İsmet İnönü oturmuş, göreve başlamasından yaklaşık bir sene sonra kendini İkinci Dünya Savaşı ile karşı karşıya bulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti bu savaşa girmemiştir ama dünyadaki siyasi havaya ayak uydurmak zorundadır. Bu yüzden ilk tedbir olarak birçok erkek vatandaş orduya çağrılmak zorunda kalmıştır. Bu orduya bakmak için de yüklü bir nakit

⁸⁸Duverger, *Siyasal Partiler...*, s.360,361.

ihtiyacı gerekmiştir. Bunun için ilk akla gelen ise merkez bankasına para bastırmak olmuştur ve sonuç olarak enflasyon yükselmiştir.⁸⁹

Halkın askere alınması üretimi düşürmüştür. Bu durum da halkın karşısına karaborsacıları çıkartmış ve halkın devlete sırtını dönmesine sebep olmuştur. Hayat pahalılığın yanında İnönü, ülkenin yönetimini güçlü bir polis teşkilatı ile perçinlemek isteyince huzursuzluk da hayat pahalılığının yanına eklenmiştir.⁹⁰

Devletin bütün bu olanlara bir çare bulması gerekiyordu ve bunun ilk adımını 18 Haziran 1940 tarihinde Milli Korunma Kanunu'nu çıkartarak atmıştır. Bu kanun ile hükümet, piyasadaki fiyatları kontrol hakkını elinde tutuyor ve üretimin devamlılığını esas alarak halkı istediği bölgelerde angarya sistemiyle çalıştırmıştır.⁹¹

İkinci Dünya Savaşı sırasında alınan en radikal tedbir 11 Kasım 1942 tarihinde meclisin oy çoğunluğu ile kabul ettiği varlık vergisi olmuştur. Daha önce değindiğimiz karaborsacılar, simsarlar veya acenteler, savaş boyunca malları olduğu fiyatın çok üstünde satmalarının yanında Kıta Avrupası'na da fahiş fiyatlar ile ihracat yaptıklarından dolayı çok büyük bir servet elde etmişlerdi. Bu servet için hükümetin ne uygun bir vergi sistemi ne de böyle büyük bir piyasayı kontrol edecek gücünün varlığı söz konusu olmamıştır.⁹²

Gayrimüslim burjuvanın daha ağır yaralar aldığı bu vergiden küçük esnaf olarak sayılabilen zanaatkarlar, kundura boyacıları, kaldırım büfecileri hatta dilenciler ve eskiciler bile nasibini alır iken devletin; burjuvanın servetinden daha büyük oranda vergi istemesi söz konusudur. Birçok esnaf ve burjuva bu vergiyi ödemek için ticaretten çekilmek zorunda kalmışlardır.⁹³ Vergiyi ödeyemeyenler ise Sivas-Erzurum demiryolunu yapmak üzere Aşkale'ye sürülmüşlerdir.⁹⁴

Ticaret burjuvazisinin yola getirilmesinin ardından sıra toprak burjuvazisine gelmiştir. Devlet bunun için 1925'te kaldırılan aşar vergisinin yerine toprak mahsulleri vergisini koyarak büyük toprak burjuvazisinden kazandığı yüksek meblağların hesabını sormuştur. Zaten küçük toprak sahiplerinden toprağın

⁸⁹Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İmge Yayınları, İstanbul, 2000, 7. Baskı, s.305.

⁹⁰Cem Eroğul, **Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)**, İmge Yayınları, Ankara, 1990, 2.Baskı, s.3.

⁹¹Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980**, Hil Yayınları, İstanbul, 2010, 4. Baskı, s.24.

⁹²Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, 5.Baskı, s.296.

⁹³Lewis, **Modern Türkiye'nin...**, s.298.

⁹⁴Tevfik Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi**, İmge Yayınevi, Ankara, 2004, 3. Baskı, s.388.

değerinden daha fazla bir vergi istenildiği için çoğu batmıştı. Yüzde 8 olarak belirlenen bu vergi bir yıl sonra güncellenerek yüzde 10'a çıkarılmıştır.⁹⁵

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Türkiye'ye bakıldığında çok parlak bir tablo görünmemektedir. Ülke tam olarak küçük ölçekli bir tarım ülkesidir. 5000 dönümlü toprak sahibi olanlar toplumun 0,01'i idi. 25 veya 50 dönümlü toprak sahibi olan köylüler ülke genelinde çoğunluktadır.⁹⁶ Öte yandan memur sayısı orantısız olarak artmıştır. Milli Mücadele sırasında 62 bin olan memur İkinci Dünya Savaşı sonunda 300 bin olmuş ve bu sınıf enflasyondan büyük oranda etkilenmiştir.⁹⁷

Halkın gündelik siyasete tepkisi, cumhuriyetin ilk yıllarında olduğu kadar iyimser olamazdı. Çünkü Türkiye, Kurtuluş Savaşı'nda olduğu gibi bir savaşa katılmamıştır. Hepsinden önemlisi okuryazar oranı 1923 ile kıyaslandığında ciddi bir biçimde artmıştır.⁹⁸ Bu artışa ülkedeki radyolar da dâhildir. Bu yüzden bu yıllarda artık CHP için de pek parlak bir tablo görünmemektedir. İsmet İnönü'nün aklında bir muhalefetin kurulması fikri bu dönemde belirmiş olmalıdır.

Aslında İnönü muhalefet eksikliğini 1939 yılının Mayıs ayında müstakil grup adında bir oluşum ile gidermek istemişti. Hem bu durum Mustafa Kemal'in batıcılık politikasının bir devamı niteliğindedir.⁹⁹ Yirmi bir kişiden oluşan bu heyetin görevi, mecliste eleştiri ortamı hazırlamak ve tek parti yönetiminin başıboşluğunu gidermekti.¹⁰⁰ Çünkü çıkan kanunlar denetlemenin işleyememesi sebebiyle anayasaya açıkça aykırı olabiliyordu.¹⁰¹

Bu grubun denetleme yöntemi ise gensoru vermek, görev süresi olan dört yıl boyunca rapor tutmak ve güvenoyu talebini gündeme getirmekten geçiyordu.¹⁰² Bu grubun dezavantajı ise üyelerin CHP Büyük Kurultayı'nda seçilmesi, aynı zamanda

⁹⁵Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi...**, s.389.

⁹⁶Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin...**, s.308.

⁹⁷Mustafa Çufalı, **Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950)**, Babil Yayınları, Ankara, 2004, s.28.

⁹⁸Mustafa Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)**, Phoenix Yayınları, Ankara, 2004, 1.Baskı, s.34.

⁹⁹Cem Eroğul, "Çok Partili Düzenin Kuruluşu 1945-1971", **Geçiş Sürecinde Türkiye**,(ed. İrvın C. Schink, Ahmet Toynak), Belge Yayınları, İstanbul, 2013, 6. Baskı, s.177.

¹⁰⁰Hakkı Uyar, **Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi**, Boyut Yayınları, İstanbul, 2012, s.88.

¹⁰¹Abdulvahap Akıncı, Safa Usta, "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan Dış Faktörlerin Değiştirilmesi", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2016, Cilt.21, Sayı 1, s.278.

¹⁰²Albayrak, **Türk Siyasi...**, s.18.

grup başkanının İsmet İnönü olmasıydı. Grubu İnönü'yü temsilen reis vekili sıfatıyla bir vekil yönetiyordu.¹⁰³

Müstakil grubun başarısız olması muhalefet boşluğunu tekrar hatırlatıyordu. Savaşın hemen ardından ortaya çıkan liberal hava, bu boşluğun doldurulması fikrine sahip olanları harekete geçirdi. Başvurusu 1945'in Temmuz ayında Nuri Demirağ tarafından yapılan Milli Kalkınma Partisi, Eylül ayında CHP'nin izni ile kuruldu.¹⁰⁴ Partide deneyimli bir siyasetçi yoktu ve partiye destek veren de yoktu. Siyasi düşünce olarak CHP'den farkı ise ekonomik olarak daha liberal olması ve özel girişimciye daha fazla önem vermesiydi.¹⁰⁵

Milli Kalkınma Partisinin yanı sıra Sosyal Adalet Partisi, Liberal Demokrat Partisi, Çiftçi ve Köylü Partisi, Türk Sosyalist Partisi gibi birçok parti kurulsa da Türk siyaset hayatında çok fazla varlık gösterememişlerdir.¹⁰⁶

Sonuç olarak enflasyonun artması, karaborsacılığın yayılması, tek parti döneminin bürokratik baskıları halkta hoşnutsuzluk yaratınca, yükselen gerilimin büyük bir halk hareketine dönüştürülmesini engellemek için birden fazla parti sistemine yeşil ışık yakılmış olabilir. Savaş sırasında vergilerle ağır hasar alan toprak ve ticaret burjuvasının da artık devlet yönetimi konusunda fikirlerini beyan etmek veya siyaset yapmak için çeşitli siyasal partilerde etkin rol oynama istekleri de dikkate alınması gereken bir gerçektir.

B. Çok Partili Yaşama Geçişte Görülen Dış Etkenler

Türkiye Cumhuriyeti 1939 yılında başlayan İkinci Dünya Savaşı'na karşı savaşın başlarından itibaren tarafsız bir politika izleyerek savaşın durumuna göre ticari ve diplomatik açılardan tercihler yapmak zorunda kalmıştır. Müttefiklerin Kahire ve Adana'da Türkiye'yi kendi taraflarına çekme arzularını İsmet İnönü bir takım şartlara bağlamış ve elinden geldiği kadar ertelemiştir. Ama bu durum komşusu olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni (SSCB) memnun etmemiş, Türkiye üzerindeki siyasetini bu ortamdan yararlanarak yürürlüğe koyma denemelerine girişmiştir.

¹⁰³Uyar, **Tek Parti Dönemi...**, s.126.

¹⁰⁴Eroğul, **Geçiş Sürecinde...**, s.5.

¹⁰⁵Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin...**, s.310,311.

¹⁰⁶Mete Kaan Kaynar, **Cumhuriyet Dönemi Siyasi Partileri**, İmge Yayınları, Ankara, 2007,ss.62-82.

10 Şubat 1945 günü toplanan Yalta Konferansı'nda Sovyetler Birliği Devlet Başkanı Josef Stalin, Montreux Anlaşması'nın artık arkaik olduğunu, Boğazların mevcut durumunun mutlaka güncellenmesi gerektiğini dile getirirken İngiltere Başbakanı Winston Churchill'in bir muhalefeti ile karşılaşmamıştır.¹⁰⁷

Müttefikler, savaşın sonlarına doğru Nazi Almanya'sının yenileceğinin anlaşılması üzerine 20 Şubat 1945 tarihinde bir deklarasyon yayınlamış ve sadece 1 Mart 1945 tarihine kadar Almanya'ya savaş ilan edenlerin Birleşmiş Milletler'in temelini atılacağı San Francisco Konferansı'na katılabileceği ilan edilmişti. Bunun üzerine Türkiye, 23 Şubat 1945 günü ticari alışverişini bir süre önce kestiği Almanya'ya ve Mihver Güçlere karşı savaş kararı almıştır.¹⁰⁸

1945'in Nisan ayında Türkiye, San Francisco Konferansı'na imza atarak Birleşmiş Milletler'e üye olma hakkını elde etmiştir. Aslında bu imza sadece bir organizasyona üye olma anlamı taşımamış, bu imza liberal demokrasinin bir özelliği olan çoğulcu demokrasiye geçişin de bir habercisi olmuştur. Çünkü savaşın ardından tek partili ya da diktatörlükle yönetilen sistemler gözden düşmüş ve demokrasi, revaçta olan bir sistem olarak belirmiştir. Bu durum 1945 yazında Attlee'in sözlerinde şöyle özetlenmiştir:

*“Avrupa’da birçok hükümetler vardır ki halk seçimlerinden vücut bulmuş sağlam esaslara dayanmıyorlar. Her tarafta milletlerin arzusunun muzaffer olmasına yardım etmek niyetindeyiz. Serbest seçimlere dayanan ve harap olan Avrupa kıtasının imarına iştirak edecek demokrat hükümetlerin kurulmasını temenni ediyoruz”.*¹⁰⁹

İnönü'nün, San Francisco'ya giden Türk Heyetinde bulunan Feridun Cemal Erkin'e *“Çok partili demokrasiyi ne zaman kuracağımızı bizlere sorabilirler...”* şeklindeki çıkışı aslında İnönü'nün bu durumu ne kadar iyi okuduğunu göstermektedir.¹¹⁰

Batı kulübüne uygun siyaset izleme yoluna giren Türkiye, güçlü doğu ülkesi olan komşusundan gelen haber neticesinde sarsılacaktır. Savaşın bitmesinin arifesinde Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov, Türk Büyükelçisini çağırarak 1925 Türk- Sovyet Anlaşması'nın artık yenilenmeyeceğini bildirmiştir. Bu anlaşma

¹⁰⁷Kamuran Gürün, **Dış İlişkiler ve Türk Dış Politikası (1939'dan Günümüze)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1983, s.137.

¹⁰⁸Çufalı, **Türkiye’de Demokrasiye...**, s.14,15.

¹⁰⁹Çufalı, **Türkiye’de Demokrasiye...**, s.18.

¹¹⁰Çufalı, **Türkiye’de Demokrasiye...**, s.17.

1929'da iki yıl, 1931'da beş yıl ve 1935'te on yıl uzatılmıştır.¹¹¹ Molotov, savaş sonrası tekrar durumun değerlendirilebileceğini Türk tarafına iletmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti, Sovyetler Birliği'ne anlaşmayı yenilemesini hangi şartlara bağlı kıldığını sorduğunda gelen isteklerin ilki 1921 Moskova Anlaşması'nda belirlenen sınırların güncellenmesi olmuştur.¹¹² Sovyetlerin talep ettiği topraklar Kars, Ardahan, Tortum, Oltu gibi şehirlerdir ve bu şehirler Sovyetlere göre kadim Gürcistan'a aittir.¹¹³ İkinci istek ise Yalta Konferansı'nda dile gelen Boğazların Montreux'daki mevcut durumunun değişmesidir. Lozan Anlaşması'nda Sovyet temsilcisi Georgi Vasilyeviç Çiçerin, Boğazların Türk-Rus ortak savunması konusunda istediğini alamamış ve İnönü'ye: "*Sen Doğu'yu sattın*" ithamında bulunmuştur. Montreux Anlaşması'ndan da memnun kalmayan Sovyetler Birliği, savaşın hemen ardından bu konuya el atmıştır. Bu iki isteği Türk tarafı: "*Türkiye'nin haklarını hiç kimseye devretme yükümlülüğümüz yoktur(...) Onurumuzla yaşar onurumuzla ölürüz*"¹¹⁴ diyerek reddetmesi sonucunda, artık Sovyet Rusya'nın istediği bir şekilde anlaşmanın yapılabilme ihtimali kalmamıştır.

Sovyetlerin Boğazlar üzerindeki iştahı konusunda genellikle sessiz kalan Amerika Birleşik Devletleri, bu olanların sadece Sovyetler Birliği için basit bir güvenlik meselesi olmadığını; aynı zamanda Türkiye'yi Sovyet nüfuz alanı içerisine alma isteği olarak değerlendirmesinin ardından 15 Ağustos 1945 tarihinde uçak gemisi, kruvazör ve 6 destroyerden oluşan filoyu göndereceğini açıklamış ve İngiltere ile birlikte Sovyet Rusya'ya nota vermiştir. Bunun üzerine Rusya Türkiye'ye 2. Nota ile isteklerini bildirmiş, 9 Ekim tarihinde ise ABD ve İngiltere; Sovyet Rusya'ya karşı nota ile cevap vermiştir. Bu notada Potsdam'da alınan kararlara göre Rusya'nın Türkiye'ye ancak bir kez nota verebileceğini, aynı zamanda Boğazlar Meselesi'nin sadece Karadeniz'e kıyısı bulunan ülkelere çözülemeyeceğini bildirmiştir. Rus talepleri, Türkiye tarafından sürekli reddedilse de baskılar devamlı sürmüştür.¹¹⁵

5 Nisan 1946 tarihinde ABD filosunun Türk Büyükelçisi Münir Ertegün'ün naaşını Türkiye'ye getirmesi, Türkiye'nin artık Sovyetler Birliği tehlikesi karşısında

¹¹¹Erel Tellal, "SSCB'yle ilişkiler", **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Olaylar, Belgeler, Yorumlar**,(ed. Baskın Oran), Cilt 1, İstanbul, 2009, 15.Baskı, s.501.

¹¹²Rıfat Uçarol, **Siyasi Tarih (1914-1918)**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1995, s.718.

¹¹³**Cumhuriyet Ansiklopedisi**, (2005). Cilt 2, 1941-1960, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, s.70.

¹¹⁴Tellal, **Türk Dış Politikası...**, s.474.

¹¹⁵**Cumhuriyet Ansiklopedisi...**, s.71

yalnız kalmayacağını bir işareti olmuştur. Aynı gün Chicago’da Ordu Günü sebebiyle konuşma yapan ABD Başkanı Truman, ABD’nin büyük bir ülke olmasının ABD’ye Dünya barışını koruma konusunda büyük bir sorumluluk verdiğini ve bu sorumluluktan kaçışın büyük bir ihanet olacağını söylemiştir. Konuşmasını Orta Doğu ve Yakın Doğu özeline de indiren Truman, bu bölgelerin büyük devletlerin müdahalesi neticesinde çatışma alanına dönebileceğinin altını çizmiştir. Bu ifadeler Türk basını tarafından olumlu karşılanmıştır.¹¹⁶

Tercihini Batı bloğundan yana kullanan ve Sosyalizm tehlikesi olan ülkelere ABD’nin yardım kararı alması, Türkiye’nin çok partili hayata geçişinde önemli bir adım olmuştur. 12 Mart 1947 tarihinde ilan edilen ve ABD Başkanı’nın ismiyle anılan Truman Doktrini ile Türkiye, ABD’den yaklaşık 150 milyon dolar yardım almıştır.¹¹⁷ Bu yardımın akabinde ABD, Marshall Planı adı altında ikinci bir yardım hareketine girişmiş; Türkiye, Yunanistan gibi ülkelere Amerikan sanayisi için karlı ihracat pazarlarını korumak, aynı zamanda Komünizme sebep olan yoksulluğu bitirmek için tek taraflı yardımlar yapmıştır.¹¹⁸

Savaştan yeni çıkan Türkiye’nin bu yardımlara ihtiyacı mutlak vardı. Ama daha mutlak olması gereken, bu yardımların sürekliliğinin olmasıydı. Tek parti ile yönetilen, Faşizm veya Komünizm sistemine benzer bir sisteme sahip olan bir ülkeye ABD’nin yardım etmesi beklenilemezdi. Bu yüzden Türkiye Cumhuriyeti yöneticileri liberal demokrasiyi ve çok partili hayatı benimsemek zorunda kalmışlardır.

İsmet İnönü ise çok partili hayata geçişin ABD etkisiyle olduğunu söyleyen Falih Rıfkı Atay’a şunları söylemiştir:

*“Amerikalılar değil, memleket istiyor. Dışarının arzusuna karşı koyarsak bize bir şey etmezler. Yalnız İbnissuda¹¹⁹ bakar gibi bakarlar. Fakat isteyen memlekettir”.*¹²⁰

İsmet İnönü’nün bu görüşü, çok partili yaşamın köklerini daha çok ülke sınırlarında aramak gerekliliğini bizlere göstermektedir.

¹¹⁶Mehmet Gönübol, Haluk Ülman, “İkinci Dünya Savaşı’ndan Sonra Türk Dış Politikası (1945-1965 Yılları)”, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, (Komisyon), Siyasal Kitabevi, Ankara,1996, 9.Baskı, s.202,203.

¹¹⁷Abdulvahap Akıncı, Safa Usta, **Türkiye’de Çok Partili...**, s.282.

¹¹⁸Zürcher, **Modernleşen Türkiye’nin...**, s.308.

¹¹⁹**Abdülaziz bin Abdurrahman bin Faysal el-Suud**: Suudi Arabistan’ın kurucusu ve ilk kralı.

¹²⁰Samet Ağaoğlu, **Siyasi Günlük, Demokrat Partinin Kuruluşu**, (Yayına Hazırlayan: Cemil Koçak), İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s.92.

C. Milli Kalkınma Partisi'nin Kuruluşu

1945 yılı, Türkiye Cumhuriyeti için yalnızca İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi anlamına gelmiyordu. Biten savaşın ardından dünya siyasetinde moda olan liberal yeniliklerin Türkiye'yi de etkilememesi olanaksızdır. Millet Meclisi'nin aldığı özgürlükçü pozisyonun yanı sıra hiç beklenmeyen bir haber İstanbul'dan gelmiştir. Nuri Demirağ isimli bir iş adamı, yeni bir parti için 7 Temmuz 1945 tarihinde İstanbul Valiliği'ne¹²¹ izin dilekçesi ile başvurmuştur.¹²² Demirağ, yeni partisinin ismini Milli Kalkınma Partisi olarak belirlemiştir. Başvurunun ardından Vatan gazetesine beyanda bulunan Demirağ, yeni parti için başvuru yaptığını, başvuru eğer kabul edilirse partinin nizamnamesini ve formalitelerini de tamamlayacağını söylemiştir. Demirağ, yeni partinin kurulmasına kuşkuyla yaklaşmış olacak ki öngörülen işlemleri tamamlamaya bile gerek görmemiştir.¹²³Buna paralel olarak Demirağ verdiği dilekçede; her siyasi partinin hedefi olan iktidarı ele geçirme isteğinin aksine; kurulacak olan yeni partinin, mevcut iktidar partisini devirmek ve akabinde iktidar olmak gibi bir hedef taşımadığını bildirmiştir.¹²⁴

Yeni bir partinin kurulması için İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenmiş prosedür olan iki adet parti ana nizamnamesinin eksikliğinden dolayı parti kurulma isteği reddedilmiştir.¹²⁵ Partinin kuruluşuyla ilgili tek sorun eksik belgeler de değildir. Demirağ hala bir CHP üyesidir ve istifa da etmemiştir. Bu yüzden 2 Ağustos 1945 tarihinde Demirağ için CHP Genel İdare Kurulu toplanmıştır. Toplantıda idare kurulu üyelerinin bir kısmı Demirağ için bir cezayı uygun görürken, diğer kısım ise bunun gerekli olmadığı yönünde görüş bildirmişlerdir. Kurul, son kararın İnönü tarafından verilmesini istemiştir.¹²⁶

İnönü, Demirağ'ın CHP üyeliğini önemsememiş olmalı ki eksik olan nizamnamelerin ve kurucu listenin tamamlanmasının ardından partinin kuruluşuna izin verildiği, 5 Eylül 1945 tarihinde Başbakan Şükrü Saraçoğlu tarafından ilan

¹²¹Cemiyetler Kanunu'na göre yeni bir cemiyetin oluşması için izin dilekçesi bulunulan bölgenin en büyük idari amirine verilir.

¹²²Ercan Haytoğlu, **Milli Kalkınma Partisi ve Siyasal Hayatı**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 1989, s. 39.

¹²³Cemil Koçak, **İkinci Parti, Türkiye'de İki Partili Siyasal Sistemin Kuruluşu (1945-1950)**, Cilt:1, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s.517.

¹²⁴Cemil Koçak, **İkinci Parti...**, s.518.

¹²⁵Haytoğlu, **Milli Kalkınma ...**, s.40.

¹²⁶Cemil Koçak, **İkinci Parti...**, s.539,540.

edilmiştir.¹²⁷ Parti resmi olarak 22 Eylül 1945 tarihinde kurulmuş¹²⁸ ve parti merkezi olarak İstanbul belirlenmiştir.¹²⁹

Partinin kurucu başkanı olan Nuri Demirağ Sivas'ta dünyaya geldi. Okul muavinliği, Ziraat Bankası'nda başlayan iş hayatı, çeşitli devlet kademelerinde müdürlük görevleriyle devam etti. Bir süre sonra ticarete atıldı. Birçok fabrika ve yerleşim yerinin müteahhitliğini üstlendi. Havacılık konusunda da çalışmalar yürüttü. Açtığı uçak fabrikası, mevcut hükümet ile sürtüşme yaşaması sonucu beklediği ilgiyi görememiştir.¹³⁰ London Times gazetesi Demirağ için "Türk Rockefeller'i"¹³¹ ifadesini kullanmıştır.¹³²

Partinin üç kurucusundan bir diğeri ise Milli Mücadele Tarihi'nden tanınmış bir isim olan Hüseyin Avni Ulaş'tır. Aslen Erzurumlu olan Ulaş, hukuk eğitimini tamamlamasının ardından son Mebusan Meclisi'nde görev almış, Mondros Mütarekesi'nden sonra ise Erzurum Konferansı'nın toplanmasında önemli bir rol oynamıştır.¹³³ 23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da açılan mecliste de bulunan Ulaş, Mustafa Kemal'e ve birinci gruba¹³⁴ muhalif tavrıyla ünlenmiştir. Ali Şükrü Bey'in¹³⁵ infazının ardından içinde bulunduğu ikinci grupta daha da sivrilmiştir. Siyasi kariyerine TpCF'nin kapatılmasının ardından ara vermiştir.¹³⁶

Partinin son kurucusu Cevat Rifat Atilhan'dır. Atilhan, Birinci Dünya Savaşı'nın çeşitli cephelerinde yer almasının ardından askerlik kariyerini Kurtuluş Savaşı ile noktalamıştır. Milliyetçi, İslamcı ve Yahudi düşmanlığı görüşleriyle bilinir.¹³⁷ MKP'nin genel sekreterliği görevini üstlenmiştir.¹³⁸ Kendisinin yazdığı

¹²⁷Eroğul, **Demokrat Parti...**, s.5.

¹²⁸Ercan Haytoğlu ve Cemil Koçak, Milli Kalkınma Partisi'nin 18 Temmuz tarihinde kurulduğu konusunun yaygın bilinen bir hata olduğunu; 18 Temmuz tarihinin ilk reddedilen başvuru tarihi olduğunu belirtirler.

¹²⁹Haytoğlu, **Milli Kalkınma...**, s.40.

¹³⁰Haytoğlu, **Milli Kalkınma...**, ss.50-52 .

¹³¹**Rockefeller:** Bankacılık, petrol, sanayi gibi sektörlerle uğraşan Amerika menşeli ünlü bir aile.

¹³²Haytoğlu, **Milli Kalkınma...**, s.47.

¹³³Haytoğlu, **Milli Kalkınma...**, s.55.

¹³⁴**Birinci Grup:** 23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da açılan Büyük Millet Meclisi'nde Mustafa Kemal'in görüşlerini destekleyenler için kullanılan bir tabir. Karşısındaki en güçlü grup, Ulaş'ın da aktif olduğu ikinci gruptur.

¹³⁵**Ali Şükrü Bey:** 23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da açılan Büyük Millet Meclisi'nde Mustafa Kemal ve arkadaşlarına karşı oluşan muhalif hareketin lideridir. Mustafa Kemal'in muhafız kıtasının lideri olan Topal Osman tarafından öldürülmüştür. Öldürülme nedeni hala tam olarak bilinmemektedir.

¹³⁶Cemil Koçak, **İkinci Parti...**, s.527.

¹³⁷Haytoğlu, **Milli Kalkınma...**, s.59.

¹³⁸Cemil Koçak, **İkinci Parti...**, s.676.

“Bütün Açıklığıyla İnönü Savaşları ve Hakiki Kahramanları” adlı eserde İsmet İnönü’nün, İnönü muharebelerinde hiçbir başarısı olmadığını söylemiştir.¹³⁹

1. Milli Kalkınma Partisi’nin Nizamnamesi ve Siyasi Çizgisi

Partinin 1945 tarihli nizamnamesi 87 maddeden oluşmuştur. İlk 38 maddesi programa ayrılmıştır. 1. maddede partiye üye olan kişilerde aranılan kriterler belirtilirken, 2. maddede ise kimlerin üye olamayacağına değinilmiştir. Programın 3. maddesinde hükümet şeklinin cumhuriyet olacağını, 5. , 6. ve 7. maddede ise seçim sistemi hakkında değişikliklerini, 8. maddede cumhurbaşkanlık seçimlerinin tüm vatandaşlar tarafından yapılmasının gerekliliğini, 10. maddede ise bir senato kurulacağını kapsamaktadır.¹⁴⁰

Programın 27. ve 28. maddesi ekonomiye ayrılmıştır. 27. maddede dünyaya ayak uydurmanın zaruri olduğu ve bunun için de ekonomide ferdi hâkimiyetin tesisi sağlanarak, uyuşturulmuş olan tüm kabiliyet ve enerjinin bir an önce harekete geçirilmesinin önemi vurgulanmıştır. 28. maddede ise piyasada rekabetin önemi ve Türk parasının değerinin artırılması hususuna değinilmiştir.¹⁴¹ 29. maddede orman, maden, fabrika gibi yerleri; bunun yanında ziraat, ulaştırma ve emsali işleri, diğer devletlerde olduğu gibi şahsa bırakıp, özel sektöre geniş bir yer verilecek ve tüketicileri üretici yaparak daha fazla verim alınacaktır.¹⁴²

Nizamnamenin 39. maddesi teşkilat organlarını açıklar. Bunlar:

- Umumi ve mahalli fevkalade kongreler,
- Genel kurul,
- İdare kurulları,
- Parti genel sekreterliği,
- Teftiş ve mükarebe,
- Haysiyet divanlarıdır.¹⁴³

Tüzüğün 40. maddesinden 61. maddesine kadar kongreler konu edinmiştir. Umumi kongre, il kongreleri, ilçe kongreleri, bucak kongreleri ve köy kongreleri hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. 63. maddeden 79. maddeye kadar ise umumi

¹³⁹Ayrıntılı bilgi için: Cevat Rifat, Atılhan, **Bütün Açıklığıyla İnönü Savaşları ve Hakiki Kahramanları**, Aykurt Neşriyat, İstanbul, 1968.

¹⁴⁰Haytoğlu, **Milli Kalkınma...**, ss.62-80.

¹⁴¹Haytoğlu, **Milli Kalkınma...**, ss.62-80.

¹⁴²Haytoğlu, **Milli Kalkınma...**, ss.62-80.

¹⁴³Haytoğlu, **Milli Kalkınma...**, s.68.

meclis; il, ilçe, bucak, ocak ve köy idare heyetlerinin özelliklerine ayrılmıştır. Diğer maddeler genel başkan, haysiyet divanı ve teftiş gibi konulardır.¹⁴⁴

TpCF ve SCF'den sonra programını ağırlıklı olarak liberal çerçevede etrafında şekillendiren MKP, halktan umduğu ilgiyi görememiştir. Bunun ilk sebebi kurucularının mecliste bulunmamasıdır.¹⁴⁵ Diğer bir sebep ise partinin kurucuları arasında anlaşmazlıkların olmasıdır. Karpat, bu tartışmalar neticesinde partinin yıprandığını ve bu durumu takip eden tarihlerde Demokrat Parti'nin (DP) ortaya çıkmasıyla, partinin bir kuvvet olmaktan çıktığını yazmıştır.¹⁴⁶

D. Demokrat Parti'nin Kuruluşu

Demokrat Parti'nin kurulmasından yaklaşık bir sene önce, tek partili yapıdaki mecliste bir takım çatlak sesler çıkmaya başlamıştır. 1945 yılının Ocak ayında meclisin gündeminde olan Şirket-i Hayriye ve Devletçilik gibi konulardaki oylamalarda yedi ret oyunun çıkması pek alışılmadık bir olay değildir.¹⁴⁷ Bu retçi harekete Mayıs ayındaki bütçe görüşmelerinde de devam edilmiştir. Aralarında Adnan Menderes, Feridun Fikri Düşünsel, Hikmet Bayur ve Emin Sazak'ın da bulunduğu vekiller karaborsa, memurların menfi durumları, vurgunculuk ve hayat pahalılığı konularında bir muhalefet partisi gibi hükümeti eleştirmişlerdir. Bu oylamada ise aralarında Demokrat Parti'nin kurucularının da bulunduğu beş ret oyu çıkmıştı.¹⁴⁸

1945'in Mayıs ayında gündeme sunulan Toprak Kanunu meclisteki muhalefetin en radikal yüzünü gösterecektir. Toprak reformu olarak anılacak ve günümüze kadar popülerliğini koruyacak olan "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu", tarımsal kalkınmayı tema alan bir harekettir. Bu tasarı ile devletin kullanmadığı ve sahihsiz araziler; bataklıkların kurutulması, göllerin kuruması veya nehirlerin doldurulması sonucunda ortaya çıkan araziler ile yaklaşık 500 dönümden büyük ve

¹⁴⁴Haytoğlu, **Milli Kalkınma...**, ss.68-82.

¹⁴⁵Haytoğlu, **Milli Kalkınma...**, s.49.

¹⁴⁶Karpat, **Türk Demokrasi...**, s.514.

¹⁴⁷Osman Akandere, **Milli Şef Dönemi, Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler 1938-1945**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 354.

¹⁴⁸Eroğul, **Demokrat Parti...**, s.9.

sahibi olan arazilerin kamulaştırılması veya topraksız olan köylüye verilmesi yasalaşmıştır.¹⁴⁹

Bu yasanın savunucularının en büyük dayanağı Kemalizm'in Halkçılık ilkesiydi ve bu yüzden olağan bir yasaydı. Hükümete göre artık milyonlarca çiftçi marabalıktan veya kölelikten kurtulacaktır.¹⁵⁰ Ayrıca bu konu Mustafa Kemal Atatürk'ten beri gündemde olan yarım kalmış bir meseledir. 1929 yılındaki Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılış konuşmasında bu konuya değinen Mustafa Kemal:

*“Kezalik çiftçiye arazi vermek de hükümetin mütemadiyen takip etmesi lazım gelen bir keyfiyettir. Çalışan Türk köylüsüne işleyebileceği kadar toprak temin etmek memleketin istihsalatını zenginleştirecek başlıca çarelerdendir”*¹⁵¹ sözüyle, çiftçinin topraklandırılması konusundaki fikrini dile getirmişti. CHP'nin 1935 yılında kabul ettiği programda *“Her Türk çiftçisini yeter toprak sahibi etmek, partimizin ana gayelerinden biridir. Topraksız çiftçiye toprak dağıtmak için özgü istimlak kanunları çıkarmak lüzumdur”*¹⁵² maddesiyle bu konunun sadece sözde kalmamasının istenildiği anlaşılmaktadır.

Muhalifler ise bu yasaya doğrudan bir itiraz edemiyorlar, meselenin daha çok teknik kısmı olan sermaye ve donanım kısmında ortaya çıkacak olan pürüzlerden ve bu yasanın uygulanmasına hemen değil, zamanla geçilmesi gerektiğinden söz ediyorlardır. Onlara göre büyük işletmeler üretimin verimliliği açısından daha avantajlıydılar.¹⁵³ Bu itirazların Adnan Menderes, Emin Sazak gibi büyük toprak sahiplerinden gelmesi beklenen bir durumdur.

Muhalefetleri dikkate alınmayan dört milletvekili parti grubuna bir önerge vermiştir. Türk siyasal hayatında “Dörtlü takrir” olarak geçen bu önergede anayasaya aykırı maddelerin tüzük veya yasalardan uzak durması, yasamanın hükümeti denetlemesi ve seçimlerin özgür bir ortamda yapılması gibi liberal konulardan bahsedilmiştir.¹⁵⁴ Önergeyi imzalayan dört milletvekili dışındaki tüm milletvekilleri bu önergeyi reddetmiştir. Bu dört vekilin en bilindik siması Celal Bayar'dır. Bursa

¹⁴⁹Detaylı bilgi için: Resmi Gazete, Sayı: 6032, 15 Haziran 1945, www.resmigazete.gov.tr/arsiv/6032.pdf, Erişim Tarihi: 20.04.2019.

¹⁵⁰Kemal H. Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s.209.

¹⁵¹**Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III**, Atatürk Araştırma Merkezi, , Cilt:1, 5. Baskı, Ankara, 2006, s.380.

¹⁵²**Cumhuriyet Halk Partisi Programı**, Ulus Basımevi, Ankara, 1935, s.29-30.

¹⁵³Eroğul, **Demokrat Parti...**, s.10.

¹⁵⁴Eroğul, **Demokrat Parti...**, s.11.

Milletvekili olan Bayar, eski bir İttihat ve Terakki üyesi olup Atatürk'ün bürokratlığını ve başvekilliğini yapmıştır. Diğer isim Tarih ve Edebiyat müderrisi olan ve mecliste Kars Milletvekilliği yapan Fuat Köprülü'dür. Üçüncü İsim Mustafa Kemal'in isteği ile Aydın Milletvekili seçilen genç bir isim olan Adnan Menderes'tir. Son isim ise İçel Milletvekili Refik Koraltan'dır. Koraltan, İstiklal Mahkemesi'nde görev yapmış bir hukukçu olmasının yanında uzun süredir milletvekilliği yapmaktadır. Samet Ağaoğlu¹⁵⁵ bu takririn aslında 5 kişi tarafından verileceğini ama Refik Şevket İnce'nin¹⁵⁶ o dönem vekil olmadığı ve bu yüzden bu önergeye imza atmadığını iddia etmiştir.¹⁵⁷ Lakin İnce'nin Demokrat Parti'nin kuruluşunda önemli bir rol aldığı bilinmektedir.

Dörtlü takririn neden reddedildiği veya bu sırada İsmet İnönü'nün kafasındakinin ne olduğu tam olarak bilinmemektedir. 1 Kasım 1945 tarihindeki o ünlü "muhalefet eksikliğimiz var" konuşmasını yapması ve Milli Kalkınma Partisi'ni muhalefet partisi olarak tanımaması, süreci yeni bir partinin kurulmasına yönlendirmesi olarak açıklanabilir.¹⁵⁸

Takrir sahiplerinden Menderes ve Köprülü, Tan gazetesine, ülke gündemi ve Dörtlü takrir hakkında yazı yazmaya başlayınca kendilerini parti haysiyet divanında bulmuşlardır. Refik Koraltan ise partiyi eleştiren bir beyanat verince üçü de partiden ihraç edilmişlerdir.¹⁵⁹ Bu olanların ardından Celal Bayar tepki göstermek için, ilk önce mebusluktan, ardından partiden istifa etmiştir.

Bir diğer çatlak ses de Manisa Mebusu Hikmet Bayur'dan gelmiştir. Bayur, meclisin denetleme görevini yapmadığını, bunun da sebebinin merkezden vekil

¹⁵⁵**Samet Ağaoğlu:** 1909'da dünyaya geldi. Hukuk eğitimi aldı. Gazetecilik ile ilgilendi. Hayatının büyük kısmında bürokratik yaptı. IX.,X.,XI. Dönem milletvekilliği, 19. ve 20. Hükümetlerde çeşitli bakanlıkları üstlendi. *Ayrıntılı bilgi için: TBMM Albümü*, Cilt:2, s.65.

Tezcan Karadaşman 11 Temmuz 2019'da yapılan görüşmede, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'nun Manisa Demokrat Parti Teşkilatı'na yön verirken Samet Ağaoğlu'ndan çok faydalandığını söyler. Ağaoğlu, Demokrat Parti çalışmalarında Karadaşman tarafından sık sık görülmüştür.

¹⁵⁶**Refik Şevket İnce:** Midilli'de doğmuştur. Hukuk üzerine eğitim görmüştür. 23 Nisan 1920'de açılan mecliste ve Milli Mücadele'de yer almıştır. IV., V.,VI., ve IX dönem CHP ve DP'den milletvekili seçilmiştir. Adliye, Milli Savunma ve Devlet Bakanlığı görevlerini üstlenmiştir. *Ayrıntılı Bilgi için: TBMM Albümü*, Cilt:2, s.65.

Ayrıca bakınız: İbrahim Çoban, **Cumhuriyet Dönemi Siyaset ve Hukuk Hayatında Refik Şevket İnce**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2009.

¹⁵⁷Samet Ağaoğlu, **Arkadaşım Menderes, İpin Gölgesindeki Günler**, YKY Yayınları, İstanbul, 2016, 2. Baskı, s.74.

¹⁵⁸Mehmet Kabasakal, **Türkiye'de Siyasal Parti Örgütlenmesi 1908-1960**,Tekin Yayınevi, İstanbul, 1991, s.166.

¹⁵⁹Eroğul, **Demokrat Parti...**, s.11.

atamalarının olduğunu söyleyince kendisinden savunma istenmiştir. Ancak Bayur savunma yapmayı gerekli bulmadığını bildirdiği için partiden ihraç edilmiştir.¹⁶⁰

Mecliste muhalif sesler çıkaran dört güçlü ismin istifa etmesi “Yeni Parti mi kuruluyor?” dedikodusunu beraberinde getirmiştir. Kasım ayının son günlerinde çıkan gazetelerde Bayar’ın yeni bir parti kuracağı; bu yüzden yeni bir tüzük ve program hazırlandığı, bu programın Kemalizm’in prensiplerine bağlı kalacağı yönünde haberler çıkmaktadır.¹⁶¹

1 Aralık’ta Celal Bayar basında çıkan yeni parti haberlerini yalanlamamış ve bunun üzerine oklar İsmet İnönü’ye yönelmiştir. İnönü ve çevresindekiler CHP’nin temel ilkelerine bağlı bir partinin Bayar tarafından kurulmasında bir sakınca görmemişlerdir.¹⁶² Zaten Milli Kalkınma Parti’sinin de basın tarafından önemsenmeyişiinin sebebi Bayar kalitesinde bir liderinin olmayışıdır.

İnönü, 4 Aralık günü Bayar’ı yemeğe davet ederek parti hakkında icazet verdiğini Bayar’a bildirmiştir. Bunun üstüne Bayar, 7 Aralık 1945 tarihinde yeni partiyi kurmak için başvurusunu yapmış ve başvuru resmi olarak 7 Ocak 1946 tarihinde kabul edilmiştir¹⁶³.

Partinin ismi konusunda Demokrat Halk Partisi, Kemalist Demokrat Parti ve Köylü ve Çiftçi Parti’si gibi isimler fısıltı gazetesi vasıtasıyla dönse de partinin ismi Demokrat Parti olarak belirlenmiştir.¹⁶⁴ Parti programını İnönü’ye vermeye giden Bayar’a İnönü tarafından kendisine ilk sorulan soru laiklik konusunun programda nasıl geçtiği ile ilgili olmuş ve dış politikadaki görüşünün CHP ile uyumlu olup olmadığının onayını istemiştir.¹⁶⁵

Demokrat Parti’nin kısaltması DP simgesi ise, iç içe geçmiş “d” ve “p” harfleridir. Halk, demokrat kelimesi yerine genelde “Demirkırat” kelimesi kullanmıştır. Bu durum hem Demokrat Parti hem de daha sonra Demokrat Parti çizgisini takip ettiğini iddia eden partiler tarafından kullanılacaktır. Partinin merkezi ise Ankara’da Sümer sokaktaki 8 numaralı bina olmuştur.¹⁶⁶

¹⁶⁰Mahmut Goloğlu, **Demokrasiye Geçiş 1946-1950**, İstanbul, 1982, s.42,43.

¹⁶¹Akandere, **Milli Şef...**, s.188.

¹⁶²Çufalı, **Türkiye’de Milli ...**, s.56,57.

¹⁶³Halit Tanyeli, Adnan Topsakaloğlu, **İzahlı Demokrat Parti Kronolojisi 1945-1950**, İstanbul Matbaası,1958, s.31.

¹⁶⁴Metin Toker, **Demokrasimizin İsmet Paşa’lı Yılları, 1944-1973, Tek Partiden Çok Partiyeye 1944-1950**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990, 3. Basım, s.80.

¹⁶⁵Toker, **Demokrasimizin İsmet...**, s.81.

¹⁶⁶Goloğlu, **Demokrasiye Geçiş...**, s.41.

Çok partili yaşama geçişte Milli Kalkınma Partisi'nin kurulması kısa bir süre için ülkede “iki partili” siyasal sisteme geçişin habercisi olmuştur. Türkiye, Milli Kalkınma Partisi'nin kurulmasından yaklaşık dört ay sonra Demokrat Parti'nin de kurulması ile bu üç partinin aralarında ideolojik açıdan bir uçurumun olmamasından dolayı “ılımlı çok partili” sisteme geçmiştir.

Ayrıca Demokrat Parti, ileride değinecek olduğumuz sınıf siyasetinden tamamen uzaktı ve toplumun her kitlesine hitap ediyordu. Bayar'ın partiyi ilan etmesinin ardından seçmenlerin partiye üye yapılması için itina ile çalışılmıştır. Bu yüzden Demokrat Parti hem “Kitle Partisinin hem de “Catch all” parti tipolojisinin bir örneğidir.

Demokrat Partinin kurucularının mecliste bulunması nedeniyle daha önceki Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TpCF) ve Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) gibi “Parlamento içi muhalefet” tipolojisinin bir örneğini oluşturmuştur.

1. Demokrat Parti'ye Genel Bir Bakış

a. Parti Programı

Partinin kurulduğu gün Celal Bayar, parti programını da Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye ve basına teslim etmiştir. Parti programı 80 maddeden oluşuyordu. “Demokrat Parti Programı Umumi Prensipler” başlığı ile programın ilk bölümü başlıyor ve 24 maddeden oluşuyordu.¹⁶⁷ Programın ilk maddesinde partinin kuruluş amacının demokrasiyi ülkede tesis ve hizmet etmek olduğu belirtilirken 2. maddede bunun için en iyi sistemin cumhuriyet rejimi olduğu vurgulanıyordu. Programın 7. maddesinde, genel hayatın dengeli ve ahenkli bir şekilde gelişmesi için yalnızca siyasi partilerin kurulması yetersizdir. Siyasal Partilerin yanı sıra birçok meslek grubunun teşkilatlanıp cemiyet, sendika, kooperatif gibi sivil toplum kuruluşlarının ortaya çıkması ile bir gelişimin gerçekleşebileceğini iddia etmektedir. 8. maddede ise Demokrat Parti'nin insan haysiyetine önem verdiğini ve bu önemin İnsan hakları çerçevesinde koruma altına alınması gerekliliği vurgulanmaktadır.

Programda bulunan önemli bir konu da tek dereceli seçim sistemidir. Bu konu 10. maddede kendine yer bulmuş ve “milli iradenin tam tecellisi için” gerekli görülmüştür.

¹⁶⁷**Demokrat Parti Programı**, Ankara,1946.

Programın ilk bölümünde Atatürk'ün altı ilkesine de değinildiği ve kabul edildiği görülmektedir. Bunun sebebi tabiidir ki bu ilkelerin anayasada bulunması ve bu ilkelerin reddiyesi anayasayı ihlal anlamına gelmesinin yanında CHP için Demokrat Parti'yi kapatmak adına açıkça bir fırsat verirdi.¹⁶⁸

Demokrat Parti programı için en önemli Atatürk ilkesi belki de laiklikti. Çünkü irtica isteyen kitleler 1925 ve 1930 yıllarında CHP'ye muhalif olan partilerde yuvalanmışlardı. Bu duruma yakından şahit olan Demokrat Parti kurmayları, laikliği, devletin din ile hiçbir ilgisinin bulunmaması ve devletin yasalarının dini hiçbir düşüncenin altında kalmaması anlamına geldiğini programa koymuşlar ve vicdan özgürlüğü konusunun önemini vurgulamışlardır. Programda dinin siyasete alet olmaması ve dinler hakkında menfi propaganda yapılmamasına dair uyarılar da göze çarpmaktadır.

Demokrat Parti programında diğer merak edilen Atatürk ilkesi ise devletçiliktir. Ekonomi politikası hem TpCF hem de SCF programlarında CHP programına nazaran daha liberaldir. Demokrat Parti programında da bu durum farklı değildir. Devletçilik ilkesi için ayrılan 17. maddesinde devletçiliğin iktisadi alandaki boşluğun doldurulması, iş hacminin genişletilmesi ve yurttaşların geçim ve refah seviyelerini yükseltmek için devletin doğrudan veya teşvik ile ekonomiye dâhil olması anlamına geldiğini belirtilmiştir. Özel teşebbüs ve sermaye faaliyetlerinin devlet tarafından düzenlenmesinin sebebi ise özel teşebbüs ile genel menfaatin korunmasının lüzumudur. Demokrat Parti, CHP'ye karşı temiz bir zihniyete sahip olduğunu kanıtlamak istemiş olmalı ki, kadrolarının tamamen karşıt olduğu devletçilik ilkesini dahi programlarına eklemişlerdir.¹⁶⁹

Programın 2. Bölümü hükümet işlerini kapsayan bilgiler ve hedefler içermektedir. Hukuk konusunda mahkemelerin bağımsız olmasının önemi vurgulanmıştır. Ülkedeki eğitim yetersizliği konusunda Doğu bölgesine (Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi) dikkat çekilmiştir. Tarım konusunda 12 madde ayrılarak ülkedeki zirai konunun önemi programda kendisine yer bulmuştur.

¹⁶⁸Ahmad, **Demokrasi Sürecinde...**, s.30.

¹⁶⁹Taner Timur, **Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990, s. 32.

b. Demokrat Parti'nin Siyasi Çizgisi

Demokrat Parti, 1946 yılının Ocak ayında kurulduğunda CHP tarafından hiçbir olumsuzlukla karşılanmadı. Bu durumun sebeplerine üstte değinsek de zaman geçtikçe bu iyimser durumun değiştiğini görmekteyiz.

Demokrat Parti'nin teşkilatlanma çalışmalarının yanı sıra ilgilenmesi gereken en önemli meselelerden biri partinin bir muvazaa partisi olmadığını ispatlamaya çalışmak olmuştur. İddia sahiplerine göre İnönü, CHP güdümünde bir muhalif parti görmek istemiş ve bunun için Bayar ile anlaşmıştır. Serbest Cumhuriyet Fırkası deneyimi hala halkın hafızalarında ve seçmenin bu partiye yönelmesi için mutlak Demokrat Parti'nin seçmene güven vermesi gerekiyordu. Bu konuyla ilgili bir soru yöneltilen Bayar şöyle yanıtlamıştır: *“Muvazaa hafifliktir, ne bunu teklif edecek, ne de bu teklifi kabul edecek kimse de olmadığı gibi memleketin muvazaalı işlere de tahammülü yoktur. Biz partiyi kendimiz kurduk”*.¹⁷⁰

Bu konuyla ilgili bir diğer açıklama Menderes'ten gelmiştir. Menderes düşüncelerini şöyle dile getirmiştir: *“Hiçbir memleket dünyada cereyan eden büyük hadiselerin ve hâkim olan fikir cereyanlarının tesirlerinden uzak kalmaz. Memleketimizde de bu tesir kendisini göstermiştir.”*¹⁷¹

Parti 1946 yılındaki yaptığı ciddi teşkilatlanma çalışmaları ile bu suçlamalara karşı halkın gözünde aklanmıştır.

Demokrat Parti, muhalefetine ülke sorunlarını gündeme getirerek başlamıştır. Vergi adaletsizliğinden, kolluk kuvvetlerinin baskısına kadar her türlü sorunu basına verdikleri demeçler ile halka sunmuşlar ve bu sorunların çözümünün sadece demokrasiden geçebileceğini aktarmışlardır. Bu yüzden “demokrasi sorunu” veya “demokratlık sorunu”, 1945-1950 yılları arası Türk siyasi hayatına damgasını vurmuştur. Demokrat Parti hem liberal demokrasinin nimetlerinden yararlanmak ister iken hem de devletin sahibi olan CHP'nin potansiyel totaliter tehdidini ensesinde hissetmekteydi. Bunun için CHP'nin sert yüzünü halka yansıtarak mazlum rolünü oynama politikasını benimsemiştir. CHP'nin demokrat olmayışını kamuoyuna o kadar başarılı bir şekilde yansıtılmışlardır ki Kasım 1946'da yapılan CHP Ocak Kongrelerinden birinde partililer: *“Vicdan azabı içerisindeyiz, İnsan içine*

¹⁷⁰Albayrak, **Türk Siyasi...**, s.63.

¹⁷¹Çufalı, **Türkiye'de Demokrasiye...**, s.23.

çıkamıyoruz” sözleriyle dert yanmışlardır.¹⁷² Bu propagandaların ne kadar tehlikeli olduğunu Nihat Erim bir akşam yemeğinde İnönü’ye aktardığında şu sert cevapla karşılaşmıştır:

*“Buna imkân vermem. (...) Yaptığımız bir tecrübedir. Muvaffak olursak ne ala. Olmazsa vazgeçer, birkaç sene daha eski usulde gideriz. Sonra yeniden tecrübe ederiz”.*¹⁷³

Toker, uzun yıllar sonra bu konuyla ilgili olarak şunları yazacaktır: *“İki jandarma eri gönderebilirler ve partiyi kapatabilirlerdi ve memlekette hiçbir şey olmazdı. Fakat ben İsmet İnönü’nün bunu arzulamadığından emindim”.*¹⁷⁴

Muvazaa parti iddialarının sona ermesinin ardından Demokrat Parti’ye ikinci cephe, partinin solcu olduğu hususundan açılmıştır. Demokrat Parti’nin yoksullara ve alt kesime hitap eden siyaseti o yıllarda cesaret isteyen bir propagandaydı. 1930’da işçi sınıfı Serbest Cumhuriyet Fırkası’na ilgi gösterince Fethi Okyar mecliste solcu olmadığı yönünde savunma yapmak zorunda kalmıştır.¹⁷⁵

CHP kurulduğu günden itibaren Sosyalizme mesafeli olmuş, bu mesafe İnönü döneminde düşmanlığa dönüşmüştü. Mesela Demokrat Parti’nin kurulduğu günlerde Görüşler Dergisi’nin G harfi ters çevrilip bir kısmı baş harfiyle kapatılınca orağa benziyor bahanesiyle gençlik eylemi gerçekleşmiş ve bunun neticesinde Görüşler ve Tan Matbaası tahrip edilmiştir.¹⁷⁶

Durum böyle olunca, Demokrat Parti’nin kendini açıklamaya ihtiyacı doğmaktaydı. Celal Bayar’a bu konu aksettirildiğinde Bayar şöyle cevap vermiştir:

*“Parti programı siyasi iktisadi ve içtimai sahaları ihtiva ettiğine göre Cumhuriyet Halk Partisi’ne nispetle bu sahaların hangisinde sağda hangisinde solda olduğumuzu kesin olarak tespit etmek zordur. Programımızda bu hususlar daha sarih olarak görülmektedir. Biz Türkiye’nin geçilmesi gereken bir demokratik safhada olduğuna kaniyiz. Sınıflar arasında mücadelelerinin zaruri olduğu nazariyesini kabul etmiyoruz”.*¹⁷⁷

¹⁷²Eroğul, **Demokrat Parti...**,s.48.

¹⁷³Toker, **Demokrasimizin İsmet...**,s.91.

¹⁷⁴Toker, **Demokrasimizin İsmet...**,s.91

¹⁷⁵Timur, **Türkiye’de Çok...**,s.35.

¹⁷⁶Eroğul, **Demokrat Parti...**,s.4.

¹⁷⁷Albayrak, **Türk Siyasi...**, s.63.

Aslına bakılırsa Demokrat Parti'nin sınıf siyaseti yapması iyi bir propaganda sayılmazdı. Bunun sebebi CHP'den bıkmış, sınıflardan müstakil halk vardı. Şevket Süreyya Aydemir bu psikolojiyi Aristidis Kompleksi ile açıklar.¹⁷⁸

“Kasketli” ve “kravatlı” idarecinin baskısından bunalan halkın her kesimini kucaklayan Demokrat Parti, sınıf siyasetinden uzak durmakta haklıydı.¹⁷⁹ CHP yöneticileri gözünden partili olmayanlar şu sıfatlardan müteşekkildi : “*kasketli, avamdan, Haso-Memo, zevzekler, baldırı çıplaklar*”.¹⁸⁰

Parti kurucuları zaten rejimle veya sınıflarla sorunu olan kişiler değildi. Hiçbiri, hiçbir zaman dini temele dayanan bir devleti veya Komünizmi savunan bir söyleve sahip olmamıştı. Toprak reformuna kıyasıya karşı çıkmış olan Menderes taşra orta sınıfını, özel teşebbüsün önemini her konuşmasında dillendiren Bayar; orta sınıfın cumhuriyetçi kesimini temsil ederken, Koraltan bürokrasi kariyerine sahip bir taşra ileri geleniydi. Fuat Köprülü ise Osmanlı konusunun önemini vurgulayan bir akademisyendi. Yani kurucular tam olarak tüm orta sınıfın temsilcileriydiler.¹⁸¹ Hatta kaçtıkları iki şey var ise bunlar Komünizm ve irtica olmuştur.¹⁸²

Taşra örgütlerinin kurulmasında pay sahibi olan meslek grupları ise tüccarlar, serbest meslek sahipleri ve çiftçilerdi. Demokrat Parti'nin kitlesel iskeleti bu meslek sahiplerinden oluşuyordu.¹⁸³

Sonuç olarak Demokrat Parti, mutsuz insanların ve vergilerden ve baskılardan bunalan çeşitli sınıf ve zümrelerin ortak bir hareketiydi. Bu yüzden Milli birlik ve demokrasi propagandasını her zaman en önde tutmuştu.

¹⁷⁸Şevket Süreyya Aydemir, **Menderes'in Dramı**, Remzi Kitabevi, Ankara, 1993, 5. Basım, s.17: “Aristidis, zamanımızdan 2500 yıl kadar önce Atina'da itibarlı bir hakimdi. Her seçimde o seçiliyordu. Aleyhinde kimse bir şey söylemiyordu. Çünkü kusursuz bir insandı. Bu yıllar boyu böyle devam edip gidiyordu. Gene bir seçim günü ve Aristidis seçim alanına giderken, bir köylü, elinde bir midye kabuğuyla Aristidis'e yaklaştı. Bunun içine usule göre, seçilecek birinin adını yazmasını rica etti. Aristidis'i tanıımıyordu. Aristidis sordu:

- Kimin adını yazayım?
- Aristidis'i yazma da kimi yazarsan yaz!
- Niçin? Aristidis'in büyük suçları mı var ?
- Hayır, ama artık bıktık! Artık bu değişmeli!”.

¹⁷⁹Timur, **Türkiye'de Çok...**, s.29-30.

¹⁸⁰Fahri Sakal, “Tek Partinin Vatandaşları ve Ötekileştirdikleri”, **History Students Dergisi**, 2009, Cilt:1, Sayı:1, s.139.

¹⁸¹Karpat, **Türk Demokrasi...**, s.52.

¹⁸²Toker, **Demokrasimizin İsmet...**, s.78.

¹⁸³Cemil Koçak, **İktidar ve Demokratlar, Türkiye'de İki Partili Siyasal Sistemin Kuruluşu (1945-1950)**, Cilt:2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s.131.

c. Tüzük ve Teşkilatlanma

Partinin kurulduğu gün ilan edilen parti tüzüğü tam 48 maddeden oluşmaktadır.¹⁸⁴ Tüzük kimlerin Demokrat Parti'ye üye olabileceğini belirterek giriş yapar. Ardından parti teşkilatlarını hiyerarşik sırayla tanıtır. Bunlar:

- Büyük kongre,
- Merkez genel idare kurulu,
- Merkez haysiyet divanı ve il haysiyet divanları,
- Köy, mahalle, bucak, ilçe ve il kongreleri,
- Köy, mahalle, bucak, ilçe ve il idare kurulları,

şeklinde oluşmuştur. Merkez yönetim üç organdan oluşmaktadır. Bunlar Genel Başkan, Genel İdare Kurulu ve Merkez Haysiyet Divanı'dır. Demokrat Parti'nin kuruluşunda büyük kongre yapılmadığı için tüzüğün geçici hükümlerinin 43. maddesine göre Genel İdare Kurulu'nun yetkileri partinin dört kurucusunda toplanmıştır. Bu dört kişi Celal Bayar'ı başkanlığa seçmiştir.¹⁸⁵

Taşrada teşkilatlanması ise il, ilçe, bucak ve ocak örgütlenmelerinden oluşmuştur. Ocaklardan gelen delegeler bucak kongresini, bucak kongresinden gelen delegeler ilçe kongresini, ilçe kongresinde seçilen delegeler ise il kongresini düzenlerlerdi. İl delegeleri ise Ankara'ya giderek Büyük Kongre'de, Merkez Genel İdare Kurulu'nu ve Merkez Haysiyet Divanı'nı oluştururlardı.¹⁸⁶

Partinin Genel İdare Kurulu'nun oluşmasının ardından sıra il teşkilatlarının oluşmasına gelmiştir. Ankara ve İstanbul illerinin teşkilatlanmaları, parti yönetimi tarafından büyük şehirler olması hasebiyle hızlı bir şekilde olmuştur. Bu şehirleri Adana, Manisa, Seyhan, Bursa ve İzmir illeri izlemiş olup teşkilatlanmalar beklenenden hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu teşkilatlanmalar genellikle batı illerinde zuhur etmiş, doğu ve güneydoğu illerinde ise hemen hemen hiçbir teşkilat görülmemiştir.¹⁸⁷

Demokrat Parti'nin hızla yayılması valilerin dikkatinden kaçmamıştır. Bu durum sadece valilerin değil CHP'nin de ilgisini çekmiştir. Bu yüzden CHP, Türkiye'yi 23 bölgeye ayırmış ve her bir bölge için bir müfettiş atamıştır. Bu müfettişlerin amacı CHP'den Demokrat Parti'ye geçişleri araştırmak ve

¹⁸⁴*Detaylı Bilgi İçin: Koçak, İktidar ve Demokratlar..., s.65.*

¹⁸⁵Eroğul, *Geçiş Sürecinde...*, s.12.

¹⁸⁶Kabasakal, *Türkiye'de Siyasal Parti...*, s.209.

¹⁸⁷Koçak, *İktidar ve Demokratlar...*, s.128.

önlemektir.¹⁸⁸ 12 Haziran 1946 tarihinde Bayar'ın yaptığı bir açıklamada, partinin 34 il, 160 ilçede teşkilatlandıkları bildiriliyordu. Böylece bu baskıların işe yaramadığını, hatta ters tepkiye neden olup teşkilatlanmaların daha da hızlandığının görüldüğünü belirtebiliriz.¹⁸⁹

E. Millet Partisi'nin Kuruluşu

Millet Partisi'nin (MP) kuruluşu, hem Demokrat Parti, hem de Milli Kalkınma Partisi ile bazı benzerlikler gösterir. Millet Partisinin kurucu kadroları, parlamento içerisinde Demokrat Parti'nin ileri gelenleri ile anlaşamayıp, aynı Demokrat Parti kadrolarının Cumhuriyet Halk Partisi'nden ayrılmasında görüldüğü gibi farklı bir parti ile siyasal hayata devam etme yoluna gitmişlerdir. Bunun yanında meclisin içinden çıkan bu oluşumun kuruluşunda, meclis dışından bazı gruplar da ortak olmuştur. Bu yönüyle de bize Milli Kalkınma Partisi'ni anımsatmaktadır. Partinin kuruluşu için, Demokrat Parti'nin parçalanışını anlamak adına, sürecin başlangıç yeri olan Demokrat Parti ve parlamentoya daha yakından bakmak gerekir.

21 Temmuz 1946 seçiminin ve Recep Peker Hükümeti'nin despot tavrının etkilerinin hissedildiği bir dönemde toplanmış olan Birinci Büyük Demokrat Parti Kongresi'nde, Ege bölgesinden katılan delegelerin isteği ile "Ana Davalar" isimli bir komisyon kuruldu. Bu komisyonun çalışmalarının ardından "Hürriyet Misakı" adlı bir rapor kongrenin onayına sunuldu.¹⁹⁰ Rapor, Bayar'ın kongre açılışında yaptığı konuşmada hükümetten istediği dört adet isteğin¹⁹¹ yanı sıra, bu isteklerin olmaması halinde Demokrat Parti'nin meclisten çekilerek halkın içinde siyasete devam edeceğini bildiriyordu.¹⁹²

Demokrat Parti'nin bu ultiyatomu CHP tarafından çok dikkate alınmış olmamalı ki, CHP baskılarını artırarak devam ettirdi. 1947 yılının Şubat ayında gerçekleştirilen muhtar seçimleri, 1946 yılında yapılan genel seçimlerin tekrarını hatırlattı. Bayar'ın yurt gezisini, başbakan ve çevresi tarafından sekteye uğratma çabaları gözlerden kaçmadı. Ayrıca başbakan da Bayar'ın yaptığı gibi geziler

¹⁸⁸Kabasakal, **Türkiye'de Siyasi...**, s.172.

¹⁸⁹Eroğul, **Geçiş Sürecinde...**, s.15.

¹⁹⁰Serhan Yücel, **Demokrat Parti**, Ülke Kitapları, İstanbul, 2001. s.61.

¹⁹¹*Bunlar*; 1. Anayasaya aykırı kanunların tasfiyesi,

2. Demokratik bir yeni seçim kanunu,

3. Parti başkanlığı ile devlet başkanlığının fiilen ayrılması,

4. İdarenin tarafsızlığının sağlanması idi.

¹⁹²Eroğul, **Demokrat Parti...**, s.24,25.

düzenliyor ve Demokrat Parti'ye İstiklal Mahkemeleri'nin kaldırılmaması üzerinden tehditler savuruyordu. İki parti arasındaki sorun meclise de yansdı. CHP'li vekiller Demokrat Partililerin dokunulmazlıklarının kaldırılması için tezkere çalışmaları yürüttüler. Bunun yanında hala geçerliliği devam eden Sıkı Yönetim Kanunu'nun altı ay uzatılması da mecliste büyük tartışmalara sebep oldu.¹⁹³

Var olan gerilim, iki partinin de yumuşamaması sebebiyle sona erecek gibi görünmüyordu. Bu durumun sona ermesi için çare olarak akla gelen ilk isim Cumhurbaşkanı İnönü oldu. 12 Temmuz 1947 tarihinde bir beyanname yayınlayan İnönü şöyle diyordu:

“ İhtilalci bir teşekkül değil, bir kanuni siyasi partinin metotları ile çalışan muhalif partinin iktidar partinin şartları içinde çalışmasını temin etmek lazımdır. Bu zeminde, ben, devlet reisi olarak, kendimi her iki partiye karşı müsavi derecede vazifeli görüyorum. ”¹⁹⁴

Beyanname, Demokrat Parti'yi ne kadar şaşırtmış olsa da Recep Peker'i de o kadar zor duruma sokmuştur. Peker, beyannamenin ardından görevde kalacağı iki aylık bir sürede meclisten iki kere güvenoyu isteği, bir kere kabine değişikliği adımını atmıştır. Bu adımlar CHP içerisinde “ılımlılar” isimli bir grubu ortaya çıkardı. Bu grup her iki güven oylamasında ret oyu kullanmış ve Peker'e muhalif bir tavır aldıklarını göstermişlerdir. Peker 1947'nin Eylül ayında istifa etmiş ve yerine Birinci Hasan Saka Hükümeti kurulmuştur.¹⁹⁵

Beyannamenin Demokrat Parti'ye etkisi, İnönü'nün yaptığı ve yanına Demokratlardan Nuri Özsan'ı aldığı Doğu seyahatinden sonra ortaya çıktı. İddialara göre İnönü, iki partinin arasının düzelmesi için demokratlardan bazı isimlerin partiden ihracını istemiştir. Sadık Aldoğan, Ahmet Tahtakılıç ve Yusuf Kemal Tengirşenk gibi isimler İnönü tarafından hedef alınmıştır. Bu iddianın doğruluğu bilinmese de Sadık Aldoğan ile yönetimin arası yolculuktan sonra açıldı. Özellikle CHP Kurultayında hürriyet misakında bahsedilen parti genel başkanı ile devlet başkanlığının tek bir kişide toplanmaması hususu gerçekleşmeyince Demokrat

¹⁹³Eroğul, **Demokrat Parti...**, s.26,27.

¹⁹⁴Feroz Ahmad ve Bedia Turgay Ahmad, **Türkiye'de Çok Partili Politikann Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1976, s.34.

¹⁹⁵Feroz Ahmad ve Bedia Turgay Ahmad, **Türkiye'de Çok Partili...**, s.34,35.

Partililer kendi yönetimini eleştirmeye başladı. Böylece 12 Temmuz Beyannamesi dolaylı olarak her iki partiyi de ılımlılar ve aşırıları olarak ikiye bölmüştür.¹⁹⁶

Demokrat Parti'deki ılımlılar ve aşırıları arasındaki ilk kıvılcım meclis grubu ile parti yönetimi arasında ödenekler konusunda patlak verdi. 1947 yılının Kasım ayında CHP'lilerin meclise getirdiği milletvekillerine zam yasası, CHP'li vekiller tarafından kabul edildi. Demokrat Partililer ise bu yasaya Kemal Silivri dışında ret oyu verdiler. Bu durum neticesinde Demokrat Partili yöneticiler, gelen zam farkının genel merkeze bağışlanmasını istediler. Genel merkezin kararını beğenmeyen 26 DP'li vekil, bu zam farkının vekillerin vicdanına bırakılmasını bir takrir ile yönetime sundular.¹⁹⁷

Kemal Silivri'nin zam yasasına onay vermesi, İstanbul İl Kongresi'nde tartışmaya açılınca Silivri, Fuat Köprülü'nün bu konuda söylediği: "*Hem ret veririz, hem de parayı cebe indiririz*" sözünü hatırlatmış ve kendi yaptığının daha namuslu bir hareket olduğunu söylemiştir.¹⁹⁸ Tartışma, kongreden parti yönetimine sıçradı ve Celal Bayar'ın tüzüğe aykırı bir şekilde yapıldığını iddia ettiği yönetim kurulu seçimlerinin ardından Köprülü, grup başkan vekilliğinden düşürüldü. Bayar bu kararı protesto ederek grup başkanlığından istifa etti. Beş günün ardından seçim yenilenmiş ama sonuç değişmemişti; Bayar, genel başkanlığa seçilmesine rağmen Köprülü tekrar grup başkan vekilliğine seçilememiştir. Bayar bu defa tekrar istifa etmiş ve ağırlığını hissettirmek istemiştir.¹⁹⁹ 1948 yılının Şubat ayında Demokrat Parti'deki aşırı grup, Köprülü'nün ancak CHP'ye ve İnönü'ye hizmet edebileceğini ilan edince²⁰⁰ 1948 Mart ayında Demokrat Parti'de tasfiyeler başladı.²⁰¹

İlk olarak aralarında Sadık Aldoğan, Osman Nuri Köni, Kemal Silivri, Mithat Sakaroğlu ve Necati Erdem'in bulunduğu 5 kişi ihraç ile partiden uzaklaştırılmış, ardından 6 kişi bu olayı protesto ederek partiden istifa etmiştir.²⁰²

Demokrat Parti'den istifa etmiş veya ihraç edilmiş gruptan bir kesim eski DP'li "Müstakil Demokratlar" grubunu kurarken, bir kısmı ise daha önce Demokrat

¹⁹⁶Eroğlu, **Demokrat Parti...**, s.33,34.

¹⁹⁷Adnan Feruh Pancaroğlu, **Yakın Tarihimizde Millet Partisi Olgusu (1948-1977)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2006, s.6.

¹⁹⁸Eroğlu, **Demokrat Parti...**, s.34.

¹⁹⁹Pancaroğlu, **Yakın Tarihimizde...**, s.7.

²⁰⁰Pancaroğlu, **Yakın Tarihimizde...**, s.7.

²⁰¹Eroğlu, **Demokrat Parti...**, s.34.

²⁰²Eroğlu, **Demokrat Parti...**, s.34.

Parti'den istifa etmiş olan Kenan Öner, yine eski bir Demokrat Parti vekili olan Hikmet Bayur ve Mareşal Fevzi Çakmak ile yeni bir parti kurmaya giriştiler.²⁰³ Afyonkarahisar'da kurulan Öz Demokratlar Partisi'nin kadrosu ile birleşen mezkûr kadro 20 Temmuz 1948'de Millet Partisi'ni resmen kurdu.²⁰⁴ Partinin kurucuları; Fevzi Çakmak, Enis Akeygen, Hikmet Bayur, Kenan Öner, Mustafa Kentli, Osman Bölükbaşı, Osman Nuri Köni ve Sadık Aldoğandır.²⁰⁵ Kurulmasından yaklaşık bir yıl sonra ise Müstakil Demokratlar grubu da Millet Partisi'ne katıldı.²⁰⁶ Partinin genel başkanı Yusuf Hikmet Bayur olurken fahri başkanlığa Fevzi Çakmak seçildi.²⁰⁷

1. Millet Partisi'nin Programı ve Tüzüğü

Millet Partisi Programı, 11 bölüm ve 136 maddeden oluşmuş kapsamlı bir metin olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁰⁸ "Ana prensipler" adı verilen ilk bölüm 34 maddedir ve bu bölümde partinin siyaset felsefesi anlatılmıştır. Programın ilk maddesi, Millet Parti'sinin cumhuriyete, adalete, liberalliğe ve milliyetçiliğe bağlı olarak kurulduğunu, 2. maddesinde dürüst seçimler ile mümkün kılınacak milli iradenin ülke yönetimine hâkim olması gerekliliğini, 4. maddesinde ise devletin görevinin ne olduğuna değinerek devletin, insan şahsiyetinin gelişimine engel olmaması zorunluluğunu vurgulamıştır.²⁰⁹ Programın 8. maddesinde ise Millet Partisi'nin Anarşistlerin, Komünistlerin ve Nazilerin zihniyetlerine karşı olduğunu belirterek, din müessesine de saygılı olduğunu söylemektedir. 9. Maddede ise milliyetçilik tanımını "Ben Türküm" diyen herkesi Türk sayan subjektif²¹⁰ bir ifade ile yapmaktadır. 10. Maddede aile mefhumunun önemini vurgular. 12. Maddede ise din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması zorunluluğunu ve vatandaşın dilediği ibadeti dilediği dilde yapabilmesinin gerekliliğini anlatmıştır. 17. Maddede aşırı vergiye, 18. maddede gayrı meşru zengin olmaya, 21. maddede ise iltimas, hırsızlık,

²⁰³Eroğul, **Demokrat Parti...**, s.35.

²⁰⁴Feroz Ahmad ve Bedia Turgay Ahmad, **Türkiye'de Çok Partili...**, s.44.

²⁰⁵Cemil Koçak, **Uzlaşma, Türkiye'de İki Partili Siyasal Sistemin Kuruluşu (1945-1950)**, Cilt:5, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s.506.

²⁰⁶Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde...**, s.48.

²⁰⁷Pancarçoğlu, **Yakın Tarihimizde...**, s.10.

²⁰⁸Cemil Koçak, Uzlaşma, **Türkiye'de İki Partili...**, s.480.

²⁰⁹Cemil Koçak, Uzlaşma, **Türkiye'de İki Partili...**, s.480.

²¹⁰Milleti oluşturan subjektif öge, duyguya, hisse ve aidiyete dayanan unsurdur. Bu tip milliyetçiliğe Renan tipi milliyetçilik denir. İsmi ünlü Fransız sosyolog Ernest Renan'dan alır. Renan, Mustafa Kemal'in de etkilendiği bir isimdir. *Ayrıntılı bilgi için: Umud Özkarımlı, Milliyetçilik Kuramları*, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2016.

rüşvet ve suistimale Millet Partisi'nin karşı olduğunu belirtir. Devlet ve hükümet işleri başlığında iki meclisli yapı ve cumhurbaşkanlığının tek dönemlik olması gerekliliği hakkında bilgi verir. Adalet işleri, ordu ve askerlik, iç işleri, dış işleri, maliye işleri, eğitim ve öğretim işleri, sağlık ve sosyal yardım işleri, kalkınma işleri ve orman işleri programın diğer başlıklarıdır.²¹¹

Parti kurucuları arasında olan Sadık Aldoğan bu programdaki bazı maddelerin 1961 Anayasasında kısmen de olsa olduğunu bir konuşmasında zikretmiştir.²¹² Millet Partisi ve parti programının geneli, o dönemin İslami ve muhafazakâr şekilde düşünen kitleye dönük bir siyaset izlemiştir.²¹³

Partinin tüzüğü ise 111 maddeden oluşmuş olup, son maddesinde partinin kurucuları verilerek son bulmuştur. Tüzüğün ilk iki maddesi partinin ismi ve amacını, 3. maddesi partiye üye olabilecek kişilerin özelliklerini vermiştir. 4. maddede ise üye olmak isteyen adayın, iki parti üyesi tarafından parti teşkilatına tanıtılması gerekliliği belirtilirken, 5. maddede bu iki kişinin adaya, adayın tüzüğün 3. maddesine uygun olduğuna dair kefil olması istenir. Eğer adayın üyelik başvurusu, bucak ve ilçe kurullarınca ret edilirse aday tüzüğün 7. maddesine göre il başkanlığına başvurabilir.²¹⁴

Partinin yönetim hiyerarşisi tüzükte şu şekilde oluşmuştur:

- Büyük kongre
- Genel yürütme kurulu,
- İl ve genel inzibat divanları,²¹⁵
- İl ve genel kademe kongreleri,
- Kademelerin yürütme kurulları.²¹⁶

Tüzüğün 10. maddesinde parti teşkilatlanmalarının idari taksimata bağlı olmadığı belirtilir. Gerekli bir yere genel kurul kademe teşkilatını kurabilir. Yalnızca,

²¹¹Cemil Koçak, **Uzlaşma, Türkiye'de İki Partili...**, ss.480-493.

²¹²Adem Çaylak ve Şükrü Nişancı, "Türkiye'de Çok Partili Siyasal Sürece Giriş: Demokrasiye Geçiş Mi Siyasal Rejimin Restorasyonu Mu?", **Osmanlı'dan İki Binli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi, İç ve Dış Politika**,(Editörler: Adem Çaylak, Mehmet Dikkaya, Cihat Göktepe, Hüsnü Kaplı), Savaş Yayınevi, Ankara, 2012, s.324.

²¹³Adem Çaylak ve Şükrü Nişancı, **Osmanlı'dan İki Binli Yıllara...**, s.323.

²¹⁴Cemil Koçak, **Uzlaşma, Türkiye'de İki Partili...**, s.494.

²¹⁵**İnzibat divanları:** Demokrat Parti'deki haysiyet kuruluna, günümüzdeki disiplin kuruluna eş değer bir kurul.

²¹⁶Cemil Koçak, **Uzlaşma, Türkiye'de İki Partili...**, s.495.

bucaklara bağlı olacak ocak teşkilatlanmalarını oluşturmak, ilçe teşkilatının görüşüne bırakılmıştır.²¹⁷

²¹⁷Cemil Koçak, **Uzlaşma, Türkiye’de İki Partili...**, s.495.

II. BÖLÜM

MUHALİF PARTİLERİN MANİSA'DA ÖRGÜTLENMESİ

A. Milli Kalkınma Partisi'nin Manisa'da Örgütlenmesi

Milli Kalkınma Partisi, Demokrat Parti'den önce kurulmasına rağmen hem Manisalılar tarafından hem de basın tarafından ilgi görmemiştir. Basın ve arşiv vesikalarına göre Milli Kalkınma Partisi, Manisa'da 1945 yılı içerisinde bir, 1946 yılında ise sadece iki ilçe ve iki bucakta resmen kurulmuştur.²¹⁸

Cumhuriyet gazetesinin 19 Aralık 1945 sayılı nüshasında MKP Akhisar Şubesi'nin açılışının haberi verilmiştir.²¹⁹ Anadolu gazetesine göre ise bu şubenin açılış tarihi 16 Mart 1946'dır.²²⁰ Şube'nin açılışına partinin kurucularından olan Cevat Rifat Atilhan katılmıştır. Atilhan, yaptığı konuşmada: Türk milletine güvendiklerini, onun refah ve saadete ulaşması için mücadele edeceklerini, önderlerinin Atatürk'ün yanında ve arkasında olan kişilerin olduğunu, gayenin iktidar olmak olmadığını, önemli olan çekilen sıkıntıların sona ermesi olduğunu belirtmiştir.²²¹

Akhisar ilçe teşkilatının resmi kaydına rastlanılmamıştır.

Turgutlu şubesi, 13 Ocak 1946 tarihinde resmen açılmıştır.²²² Müteşebbis heyeti hakkında bilgi olmasa da, ilçe başkanının 1946 yılında yapılan genel seçimlerde Milli Kalkınma Partisi'nden milletvekili adayı olan Hüseyin Mutlu olduğunu görmekteyiz.²²³

Salihli ilçe teşkilatı, 10 Nisan 1946 tarihinde resmen kurulmuştur.²²⁴ Partinin şube açılışı, resmi olarak kurulmasından yaklaşık 1.5 ay önce yapılmıştır.²²⁵ MKP Genel Başkanı Nuri Demirağ, çıktığı Ege bölgesi gezisinde MKP Salihli İlçe

²¹⁸BCA, 490.1.0.0.847.351.2.13.

²¹⁹Haytoğlu, **Milli Kalkınma...**, s.135.

²²⁰Anadolu, 20 Mart 1946, s.2.

²²¹Haytoğlu, **Milli Kalkınma...**, s.135.

²²²BCA, 490.1.0.0.847.351.2.15; BCA, 490.1.443.1832.1.172.

²²³Anadolu, 18 Temmuz 1946, s.3.

²²⁴BCA, 490.1.0.0.847.351.2.15.

²²⁵Yeni Asır, 23 Şubat 1946, s.2.

teşkilatına ziyarette bulunmuştur.²²⁶ Milli Kalkınma Partisi Salihli İlçe Müteşebbis Heyeti Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Milli Kalkınma Partisi Salihli Müteşebbis Heyeti²²⁷

Müteşebbis Heyeti
Fuat <i>Türkay</i>
Abdullah <i>Tezcan</i>
Hasan <i>Bayraktar</i>
Selim <i>Şölen</i>
Ali <i>Güven</i>
Cemal <i>Erim</i>

Salihli ilçesine bağlı olan Adala bucağında müteşebbis heyeti 7 Nisan 1946’da, Turgutlu ilçesine bağlı Ahmetli bucağında ise müteşebbis heyeti 22 Ocak 1946 tarihinde resmen başvurusunu yapmış,²²⁸ Ahmetli bucağı 2 Mayıs 1946 tarihinde resmen kurulmuştur.²²⁹

Milli Kalkınma Partisi’nin il ya da merkez ilçe teşkilatlanmaları nezdinde bir kaynağa ulaşamamıştır. Basına yansıyan birkaç haber, partinin il teşkilatlanmasının yakında kurulacağı yönündedir.²³⁰ 1946 genel seçimlerinde iki ilçe başkanının da milletvekili adayı olduğunu esas alırsak, merkez ilçe ve il başkanının var olması durumunda bu seçimlerde milletvekili adayı olacağı muhtemeldir.

Tezcan Karadanışman, Milli Kalkınma Partisi’nin Manisa’da hiçbir varlık gösteremediğini ve Demokrat Parti’nin gölgesinde kaldığını söylemiştir.²³¹

B. DP’nin Manisa’da Örgütlenmesi

1. DP’nin Manisa İl Örgütünün Kurulması

Demokrat Parti Merkez Genel İdare Kurulu ve Merkez Haysiyet Divanı’nın oluşmasının ardından, sıra merkezden taşraya doğru giden hiyerarşik siyasetin alt

²²⁶Yeni Asır, 27 Nisan 1946, s.2.

²²⁷Yeni Asır, 23 Nisan 1946, s.2.; BCA,490.1.443.1832.1.151.

²²⁸BCA,490.1.443.1832.1.173.

²²⁹BCA, 490.1.0.0.847.351.2.15.

²³⁰Yeni Asır, 27 Nisan 1946, s.2, Yeni Asır, 12 Temmuz 1946, s.2

²³¹11 Temmuz 2019’da Tezcan Karadanışman ile yapışan görüşmeden.

basamakları olan il ve ilçe teşkilatlarının kurulmasına gelmişti. Bu amaçla İzmir'deki parti teşkilatlanma süreciyle yakından ilgilenmek üzere yola çıkan genel başkan Celal Bayar 7 Şubat 1946'da İzmir'e gelmiştir.²³² İzmir'e varmadan önce Bayar, Manisa istasyonunda trenden inmiş ve kendisini karşılamaya gelen Profesör Hüsnü Yaman²³³ ve Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu²³⁴ ile görüşmüştür. Bu görüşmede Yaman ile Karaosmanoğlu, il müteşebbis heyetini belirlediklerinin haberini Bayar'a sunarlar. Bayar bu haber üzerine yelek cebinden parti mührünü çıkartır ve kendilerine verir.²³⁵

Bu üçlü görüşmenin ertesi günü Demokrat Parti Manisa İli Müteşebbis Heyeti, Manisa valiliğine resmen başvurmuştur.²³⁶ İl başkanlığı görevini İzmir'de ikamet etmesi sebebiyle eleştirilen²³⁷ eski milletvekili ve bürokrat Hüseyin Hüsnü Yaman üstlenecektir.²³⁸ Demokrat Parti İl Başkanlığı 10 Şubat 1946 tarihinde resmen kurulmuştur.²³⁹ Müteşebbis heyeti Tablo 2'de verilmiştir.

Parti binası bugünkü Şehitler Ortaokulu yanında bulunan Milli Eğitim Müdürlüğü'nün karşısındaki iki katlı binadır. Üst katı il başkanlığı, alt tarafı ise ilçe başkanlığı için tahsis edilmiştir. Bina bugün hala mevcudiyetini korumaktadır.²⁴⁰

²³²Yeni Asır, 8 Şubat 1946, s.1.

²³³Hüseyin Hüsnü Yaman: 1888 yılında Manisa Gördes'te dünyaya gelen Yaman, Mülkiye'yi bitirerek bürokrasi kariyerine Beyoğlu liva muhasebeciliği ile başlamıştır. Tahakkuk kalemi mümeyyizliği, Tahriri müsakkafat kâtipliği, Fatih Erkek Numune Okulu müdürlüğü ve Yüksek Ticaret Okulu öğretmenliği gibi görevlerde bulunmasının yanı sıra kariyerini Orman İşleri Genel müdürü olarak tamamlamıştır. Bu görevin ardından 1939 yılında milletvekilliğine seçilmiştir.

Ayrıntılı bilgi için: **TBMM Albümü**, Cilt 1, s.372.

²³⁴Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu: Ege bölgesinin köklü toprak zengini olan Karaosmanoğlu Ailesi'ne mensup olan Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, yüksek ziraat fakültesini bitirmesine rağmen beklenenin aksine tarımla ilgilenmemiş, ilgisini daha çok siyaset çekmiştir. Bu sebeple birçok gazete ve dergide düşüncelerini dile getirmiştir. Fakat bu durum, eleştiri konusunda oldukça titiz olan tek parti yönetimini rahatsız etmiş ve kendini istiklal Mahkemesi'nde idamla yargılanırken bulmuştur. Tanel Demirel'in aktardığına göre, F. Lütfi Karaosmanoğlu'nun oğlu olan Ali Karaosmanoğlu 2014 tarihinde Demirel'e bir e-posta atmış ve bu e-postada, F. Lütfi Karaosmanoğlu'nun gazeteciliği bırakıp tamamen tarıma dönmesinin arkasındaki asıl nedenin Mustafa Kemal Paşa olduğunu aktarmıştır. Karaosmanoğlu, IX., X., ve XII. TBMM döneminde milletvekilliği yapmıştır. 1955 yılında Hürriyet Partisi'nin kurucuları arasında yer almıştır. 1960 Darbesi'nin ardından CHP saflarına geri dönmüştür.

Ayrıntılı bilgi için: Tanel Demirel, "Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu", **Türkiye'nin 1950'li Yılları**, (Haz. Mete Kaan Kaynar), İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s. 349.

²³⁵Toker, **Demokrasimizin İsmet...**, s.87.

²³⁶Yeni Asır, 9 Nisan 1946, s. 1.

²³⁷Anadolu, 11 Nisan 1946, s. 2.

²³⁸Kabasakal, **Türkiye'de Siyasal Parti...**, s.169 ; Goloğlu, **Demokrasiye Geçiş...**, s.43.

²³⁹BCA, 490.1.0.0.847.351.2.4. Ayrıca bakınız: Ömer Karakaş, "Demokrat Parti'nin Manisa Vilayeti'nde Teşkilatlanması (1946)", **History Studies**, 2012, Cilt: 4, Sayı:2.

²⁴⁰11 Temmuz 2019'da Tezcan Karadanişman ile yapılan görüşmeden.

Tablo 2: Demokrat Parti Manisa İl Müteşebbis Heyeti²⁴¹

Müteşebbis heyeti üyeleri	Meslek
Hüseyin Hüsnu <i>Yaman</i> (Başkan)	Eski milletvekili/ Bürokrat
Fevzi Lütfi <i>Karaosmanoğlu</i>	Çiftçi/Yazar/CHP'den istifa etmiştir.
Veli <i>Ünlü</i>	Çiftçi/CHP'den istifa etmiştir.
Mehmet <i>Karaosmanoğlu</i>	Çiftçi/CHP'den istifa etmiştir.
Ahmet Lütfi <i>Karaosmanoğlu</i>	Çiftçi/CHP'den istifa etmiştir.

Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'nun Hüsnu Yaman'a nazaran daha aktif ve popüler biri olduğu söylenebilse de Hüsnu Yaman'ın, Karaosmanoğlu'ndan on iki yaş büyük olması, başkanlık için uygun görülmesinin nedeni olabilir.

Karaosmanoğlu ailesi siyasete CHP ile atılmıştır. F. Lütfi Karaosmanoğlu, Abbas Karaosmanoğlu ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi isimler bunlardan bazılarıdır. Karaosmanoğlu ailesi mensupları, elimizdeki veriler ışığında Serbest Cumhuriyet Fırkası Manisa Teşkilatı'nın kurucuları arasında yoktur.²⁴² CHP ile kronik bir sorunu olmayan ve toprak zenginliği ile bilinen bu aileden üç kişinin Demokrat Parti'nin İl Müteşebbis Heyeti'nde olma gerekçesi toprak reformuna gösterdikleri tepki olmalıdır.

Demokrat Parti'nin iktidar yıllarında bakanlık görevinde bulunan Karaosmanoğlu, Manisa ziyaretlerinde halktan sıkça Manisa'ya daha çok fabrikanın açılması konusunda istek almakta ve buna devamlı kulak tıkamaktadır. Bunun sebebi Karaosmanoğlu, toprağında çalışacak amelenin işçi olmasını istememesidir.²⁴³

Faruk Saydam ise Manisa'da sanayinin gelişmemesi hakkında hatırladıklarını şöyle anlatmaktadır:

“1950 ve 1955 yılları arasında gençlik kolları başkanı idim. Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'nun da aralarında bulunduğu bir grup ile bir parti kongresindeydik. Konuşma yapmak üzere kürsüye geldim ve Manisa'da sadece iki adet çırçır²⁴⁴ fabrikasının olduğunu, Manisa'ya daha fazla fabrika kurulması hakkında bir konuşma yaparken Karaosmanoğlu sözümü kesti ve beni azarladı. Çünkü buradaki

²⁴¹BCA, 490.01.443.1832.1.171.

²⁴²Ayrıntılı bilgi için: Ömer Karakaş, “Dönemin Yerel Basımına Göre Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Manisa Vilayeti'nde Teşkilatlanması ve 1930 Belediye Seçimleri”, **History Studies**, 2010, Cilt:3, Sayı:2.

²⁴³11 Temmuz 2019'da Tezcan Karadanışman ile yapılan görüşmeden.

²⁴⁴**Çırçır:** Pamuğu çekirdeğinden ayırmaya yarayan bir alet.

*çiftlik sahipleri çiftliklerine işçi bulamayacakları iddiası ile Manisa'ya sanayi gelmesi konusuna yaklaşmıyordu. Ben de 1954 yılında Manisa'ya gelen Celal Bayar ile bir görüşme yaptım ve Manisa'da bir sanayinin yapılmasının önemini anlattım. Celal Bayar ise bana dönerek sordu: 'Genç arkadaşım ne fabrikasının yapılmasını istersin'? Ben de şöyle dedim: 'Efendim burada üç ürün yetişiyor. Bunlar pamuk, tütün ve üzüm'. Bayar bunları duyunca dedi ki: 'O zaman buraya bir pamuk, iklim fabrikası kuralım'. İşte Sümerbank Fabrikası böyle kuruldu. Ama kapandı, yazık oldu.'*²⁴⁵

2.DP'nin Manisa İlçelerine Bağlı Bucak, Köy ve Mahallelerde Kurulması

Demokrat Parti'nin taşra teşkilatlanmalarının kuruluş sürecine eğer göz gezdirirsek, kuruluş aşamasında hiyerarşik bir piramit yapısının olmadığını görürüz. İlk olarak taşra teşkilatının en üstünde bulunan il teşkilatının kurulması ve ardından ilçe, bucak ve ocak teşkilatlanmalarının oluşması beklenirken her teşkilat kendi seçim alanında müstakil bir şekilde ortaya çıkmıştır. Manisa ilinde de bu durum geçerlidir. Mesela Manisa il müteşebbis heyeti ile Akhisar müteşebbis heyeti aynı günde, 10 Şubat 1946 tarihinde kurulmuştur. Böylece Manisa Ege bölgesinde ilk kurulan il teşkilatı olurken Akhisar teşkilatı ilk kurulan ilçe teşkilatı olmuştur.

a. Akhisar İlçesi'nde DP'nin Kuruluşu

Demokrat Parti Akhisar İlçe Müteşebbis Heyeti, 10 Şubat 1946 tarihinde kurulmuş²⁴⁶ ve basına ertesi gün yansımıştır.²⁴⁷ Başkan olarak Ragıp Karaosmanoğlu seçilmiştir. Müteşebbis heyeti Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3: Akhisar İlçesi Müteşebbis Heyeti²⁴⁸

Müteşebbis heyeti üyesi	Mesleği
Ragıp Karaosmanoğlu (Başkan)	Çiftçi
Reşat Ekinci	Çiftçi
Ahmet Şevket Yücel	Çiftçi
Memduh Sındırgılı	Bilinmiyor
Nahit Yenişehirlioğlu ²⁴⁹	Çiftçi

²⁴⁵7 Ağustos 2019 tarihinde Faruk Saydam ile yapılan görüşmeden.

²⁴⁶BCA, 490.1.0.0.847.351.2.4.

²⁴⁷Yeni Asır, 11 Şubat 1946, s.2.

²⁴⁸Yeni Asır, 11 Şubat 1946, s.2; BCA, 490.01.443.1832.1.84.

(1) Akhisar'a Bağlı Bucak ve Ocak Teşkilatlanmaları

İzmir gazetesi 16 Hazirandaki sayısında DP'nin Akhisar'daki teşkilatlarının tamamlandığı haberini vermiştir.²⁵⁰

Ragıp Bey Mahallesi: İzzet Özkerestereci, Şevket Özvurucu, Salim Salih Aker, Adnan Karaosmanoğlu.²⁵¹

Reşat Bey Mahallesi: İbrahim Baykan, İbrahim Avşan, Ömer Aker, Halil Kırman.²⁵²

Kethuda Mahallesi: İzzet Mumcu, Ahmet Köşklü, Cemal Ertaylan.²⁵³

Camikebir Mahallesi: Tevfik Oktay, Hayri Kan, Eşref Titizcan, Ali Kuralı, Hasan Şakrak.²⁵⁴

Efendi Mahallesi: İsmail Peynirci, Hüseyin Erişen, Bekir Çoktitiz, Halil İbrahim Sarı.²⁵⁵

Hasanhoca Mahallesi: Mustafa Nazmi Yaka, Fevzi Tütüncü, Mehmet Ahlat, Süleyman Öney, Nihat Özdamar, Orkan Hazimoğlu.²⁵⁶

Hacı İsak Mahallesi: Hıfzı Şener, Hüseyin Yorulmaz, Ali Boylu, Ahmet Raci Tokuç, Ali Cemal Çavuşoğlu.²⁵⁷

Şeyhisa Mahallesi: Kemal Saydam, Ali Yücel, Fehmi Çivici, Hüsnü Ahlat, İbrahim Tarım, Mehmet Tunçay.²⁵⁸

Marmara Bucağı: Mehmet Değirmencioğlu, Mustafa Turan, Ahmet Büke, Hüsnü Türmen.²⁵⁹

Paşa Mahallesi: Burhan Demirel, Sabri Rodop, Sabri Özaydın, Ahmet Kantarcıoğlu.

Kapaklı Köyü: İsmail Ulucan, Calali Kurukulak, Askeri Ata, Yusuf Saka, Bayram Ali Tali, Hüsamettin Arif Ateş²⁶⁰

²⁴⁹**Nahit Yenişehirlioğlu:** 1911 Manisa doğumlu olan Yenişehirlioğlu Manisa İl Genel Meclisi ve Daimi Encümen üyeliği görevinin ardından 1961 yılında Adalet Partisi'nden Manisa Milletvekili olarak görev yapmıştır. 1972 yılında vefat etmiştir. Ayrıntılı Bilgi İçin: **TBMM Albümü**, Cilt:2, s.295.

²⁵⁰İzmir, 16 Haziran 1946, s.5.

²⁵¹İzmir, 16 Haziran 1946, s.5.

²⁵²İzmir, 16 Haziran 1946, s.5.

²⁵³İzmir, 16 Haziran 1946, s.5.

²⁵⁴İzmir, 16 Haziran 1946, s.5.

²⁵⁵İzmir, 16 Haziran 1946, s.5.

²⁵⁶İzmir, 16 Haziran 1946, s.5.

²⁵⁷İzmir, 16 Haziran 1946, s.5.

²⁵⁸İzmir, 16 Haziran 1946, s.5.

²⁵⁹İzmir, 16 Haziran 1946, s.5.

Bekirler Köyü: Şahin Ergüder, Ahmet Sedef, Ali Çolak, Ziya Türedi, Hasan Güldebak, Hasan Umaç.²⁶¹

b. Salihli İlçesi'nde DP'nin Kuruluşu

Salihli'de Demokrat Parti Müteşebbis Heyeti 16 Şubat 1946 tarihinde kurulmuş olup²⁶² Başkanlığa Samet Sengezer seçilmiştir.²⁶³Müteşebbis heyeti Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4: Salihli İlçesi Müteşebbis Heyeti²⁶⁴

Müteşebbis heyeti üyesi	Mesleği
Samet Şengezer (Başkan) ²⁶⁵	Yüksek Mühendis
Sami Harmankaya	Banka Müdürü
Hüseyin Töremen	Avukat
Hilmi Akın	Tüccar
Sıtkı Arıkan	Çiftçi
Fethi Baytan	Eczacı
Sait Türkoğlu	Çiftçi

(1) Salihli'ye Bağlı Ocak ve Bucak Teşkilatlanmaları

Kemer Damları Köyü: Kamil Özçelik, Süleyman Elyen, Hüseyin Özdemir, Mehmet Karadağ, Mehmet Yaroğlu, Mehmet Atalay.²⁶⁶

Caferbey Köyü: Mehmet Şahin, Ali Gün, Süleyman Sevim, Halil Erol, Hüseyin Karaca, İsa Kuzu, Hüseyin Sönmez.²⁶⁷

Karayahşi Köyü: Mevlüt Ünal, Mustafa Gürlek, Ali Yüksel, Hasan Gülmez, Hüseyin Sönmez, H. Ali Dönmez.²⁶⁸

²⁶⁰İzmir, 14 Eylül,1946, s.3.

²⁶¹İzmir, 14 Eylül 1946, s.3.

²⁶²BCA, 490.1.0.0.847.351.2.4.

²⁶³Anadolu, 16 Şubat 1946, s.2.

²⁶⁴Yeni Asır,16 Şubat 1946, s. 6; BCA, 490.01.443.1832.1.151.

²⁶⁵Anadolu gazetesinin 12 Nisan 1946 sayılı nüshasında Sami Harmankaya, Samet Şengezer ve iki üyenin parti müteşebbis heyetinden istifa ettiği haberi bulunur. Aynı gazetenin ertesi günkü sayısında ise F. Lütfi Karaoşmanoğlu'nun bir telgrafi yayınlanır. Çekilen telgrafta partiden istifaların olmadığını ve sadece Harmankaya'nın görev sebebiyle Balıkesir'e taşındığı yazar.

²⁶⁶İzmir, 23 Haziran 1946, s.5.

²⁶⁷İzmir, 23 Haziran 1946, s.5.

²⁶⁸İzmir, 23 Haziran 1946, s.5.

Çayköy Köyü: Hasan Tezcan, Mustafa Metin, Mehmet Kaya, Ali Özbek, İbrahim Şahin, Mustafa Ergil, Ali Arslan.²⁶⁹

Poyraz Damları Köyü: Mustafa Solak, Mehmet Çınar, İbrahim Küçük, İbrahim Bakkal, Mahmut Arıoğlu, Mehmet Cengiz, Lütfü Mestan.²⁷⁰

Allah Diyen Köyü: Sami Özdemir, Hüseyin Tezcan, Mustafa Ünal, Halil Yurdaş, Hüseyin Aler, Mehmet Esli.²⁷¹

Erdelek Köyü: Raşit Şen, Ömer Ersöz, Hasan Aydınbaş, Osman Kurt, Mehmet Filiz, Mehmet Karayaman, Süleyman Kaya.²⁷²

Pazarköy: Halit Tepe, Mehmet Şen, Hakkı Özkan, Veli Uyar, Sefer Güngör, Yasin Öztürk, Mustafa Hoşgör.²⁷³

Kele Köyü: Mehmet Akar, Şükrü Mutaf, Âdem Çimen, Ahmet Bilgin, İ. Hakkı Yetiştiren, Refik Özkul, Mehmet Erten.²⁷⁴

Donbaylı Köyü: Mehmet Özer, Nevzat Alkan, Mehmet Yılmaz, Mehmet Tunçer, Mehmet Dulda, Veli Yeşildağ, Osman Çelikkol.²⁷⁵

Bahçeçik Köyü: Hokkeş Çoban, Ali Kılınc, Mustafa Kurt, Ali Yurd, Hüseyin Akar, Mustafa Dinç, Hüseyin Erol.²⁷⁶

Yılmaz Köyü: Mustafa Cengiz, İbrahim Erdem, Şevket Dönmez, Nizamettin Şahin, Şerif Gülден, Faik Enginbaş, Hasan Tuna.²⁷⁷

Durasallı Köy: Mustafa Yener, Mustafa Yalabık, Nazmi Özdemir, Mustafa Bilgi, Ali Demirel, Yunus Akyıldız, Nevzat Çakır.²⁷⁸

Hasallan Köyü: Mehmet Demir, İsmail Tümay, Hüseyin Sevinç, Mehmet Doğan, Mehmet Karaca, İsmail Demirer, Süleyman Şahin.²⁷⁹

Taytan Köyü: Mehmet Eryılmaz, Osman Üretmen, Hilmi Nurten, Yusuf Bilgiç, Hüseyin Arslan, Mehmet Öztürk, Mustafa Kurt.²⁸⁰

Eski Cami Mahallesi: Mehmet Akın, Celal Davans, Apti Aktıl, Mehmet Koyuncu, Hasan Aldıran, Hüseyin Demirala, Hulusi Cankara.²⁸¹

²⁶⁹İzmir, 23 Haziran 1946, s.5.

²⁷⁰İzmir, 23 Haziran 1946, s.5.

²⁷¹İzmir, 23 Haziran 1946, s.5.

²⁷²İzmir, 23 Haziran 1946, s.5.

²⁷³İzmir, 23 Haziran 1946, s.5.

²⁷⁴İzmir, 29 Haziran 1946, s.3.

²⁷⁵İzmir, 29 Haziran 1946, s.3.

²⁷⁶İzmir, 29 Haziran 1946, s.3.

²⁷⁷İzmir, 29 Haziran 1946, s.3.

²⁷⁸İzmir, 29 Haziran 1946, s.3.

²⁷⁹İzmir, 29 Haziran 1946, s.3.

²⁸⁰İzmir, 29 Haziran 1946, s.3.

Mersindere Köyü: Hamza Sapmaz, Ali Elmas, Ahmet Sağman, Kazım Aydoğan, Hüseyin Arkan, Hasan Gülmez, Kamil Etyemez.²⁸²

Karapınar Köyü: Mehmet Kaya, Osman Türk, İbrahim Akyıldız, Mahmut Uysal, Hasan Zonguldak, Ali Ticiani, Mümin Can .²⁸³

Emir Hacılı Köyü: Hüseyin Yaşar, Cafer Erkan, Mehmet Suldere, Mehmet Yılmaz, Raşit Ayhan, Hüseyin Aslan.²⁸⁴

Dibek deresi Köyü: Yunus Eligeç, İsmail Pamuk, Mustafa Eser, Tahsin Şaşmaz.²⁸⁵

Tekelioğlu Köyü: Mustafa Aktaş, Süleyman Sezen, Mustafa Sezen, Mahmut Kutlucan, Mustafa Yıldırım, Hasan Akgöl.²⁸⁶

Kendirlik Köyü: İbrahim Üner, Mustafa Karadeniz, Hüseyin Özer, Hüseyin Bayer, Musa Yaman, Yusuf Moralı, Mevlüt Maltaş.²⁸⁷

Kestelli Köyü: Abdullah Aydın, Arif Tekin, Ahmet Uysal, İsmail Yüksel, Halil İbrahim Cihan, Ahmet Özcan, Mehmet Yücel.²⁸⁸

Adala Nahiyesi: Hikmet Bolkent, Mehmet Ali Yüksel, Mustafa Dindar, Hüseyin Ceylan, Enver Gülmez.²⁸⁹

c. Alaşehir İlçesi'nde DP'nin Kuruluşu

Demokrat Parti Alaşehir Müteşebbis Heyeti, 1 Mart 1946 tarihinde Hamdi Coşkun başkanlığında resmen kurulmuştur.²⁹⁰Partinin şubesi ise CHP İlçe Başkanı, kaymakam ve ilçe yöneticilerinin katılımlarıyla Mayıs ayında tören ile açılmıştır. DP İlçe Teşkilatı, Halkevi Bاندosu'ndan açılış için söz almasına rağmen Halkevi Bاندosu açılışa gelmemiş ve bu durum tatsız bir havanın esmesine neden olmuştur.²⁹¹ Müteşebbis heyeti Tablo 5'de verilmiştir.

²⁸¹İzmir, 29 Haziran 1946, s.3.

²⁸²İzmir, 29 Haziran 1946, s.3.

²⁸³İzmir, 5 Temmuz 1946, s.3.

²⁸⁴İzmir, 5 Temmuz 1946, s.3.

²⁸⁵İzmir, 5 Temmuz 1946, s.3.

²⁸⁶İzmir, 5 Temmuz 1946, s.3.

²⁸⁷İzmir, 5 Temmuz 1946, s.3.

²⁸⁸İzmir, 5 Temmuz 1946, s.3.

²⁸⁹Demokrat İzmir, 20 Ekim 1947, s.2.

²⁹⁰BCA, 490.1.0.0.847.351.2.4.

²⁹¹İzmir, 30 Mayıs 1946, s.3.

Tablo 5: Alaşehir İlçesi Müteşebbis Heyeti²⁹²

Müteşebbis heyeti üyesi	Mesleği
Hamdi <i>Coşkun</i> (Başkan)	Doktor
Sudi <i>Mihçioğlu</i> ²⁹³	Eczacı
Mustafa <i>Sarioğlu</i>	Keresteci
Bekir <i>Türkmen</i>	Tüccar
Tahir <i>Onur</i>	Çiftçi
Ali <i>Basmacı</i>	Çiftçi
Yunus <i>Burgaz</i>	Çiftçi

d. Kula İlçesi'nde DP'nin Kuruluşu

Kula'da müteşebbis heyetinin 2 Mart 1946 tarihinde resmen kurularak²⁹⁴ Memduh Dönem'in başkan olarak seçildiğini görmekteyiz. Müteşebbis heyeti Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Kula İlçesi Müteşebbis Heyeti²⁹⁵

Müteşebbis heyeti üyesi	Mesleği
Memduh <i>Dönem</i> (Başkan)	Eczacı
Mustafa Faik <i>Ölmez</i>	Tüccar
Ali <i>Kesoğlu</i>	Terzi
Mehmet <i>Özyaman</i>	Çiftçi
Mehmet <i>Gülmez</i>	Derici
Hilmi <i>Karaman</i> ²⁹⁶	Çiftçi

e. Demirci ve Kırkağaç İlçelerinde DP'nin Kuruluşu

Yine Mart ayında kurulan iki ilçeden biri olan Demirci müteşebbis heyeti, Edip Akın²⁹⁷ tarafından 10 Mart 1946'da resmen kurulmuştur.²⁹⁸ Kırkağaç ilçesi

²⁹²Yeni Asır, 2 Mart 1946, s.2.

²⁹³Süleyman Sudi Mihçioğlu: 1913 yılında Gümölcine'de Dünyaya gelmiştir. Eczacılık Fakültesi mezunu olan Mihçioğlu IX. Ve X. Dönem TBMM'de milletvekili olarak görev yapmıştır. 1981 Tarihinde vefat etmiştir. *Ayrıntılı Bilgi İçin: TBMM Albümü*, Cilt:2, s.140.

²⁹⁴BCA, 490.1.0.0.847.351.2.4.

²⁹⁵BCA, 490.1.0.0.847.351.2.3.

²⁹⁶CHP İl İdare Heyeti Başkanı Kenan Çapar'ın 22 Nisan 1946 tarihinde CHP Genel Sekreterliği'ne gönderdiği yazıda Hilmi Karaman, Demokrat Parti'den istifa etmiş ve tekrar CHP'ye üye olmak için başvurmuştur. *Ayrıntılı bilgi için; BCA*, 490.1.443.1832.1.145.

müteşebbis heyeti ise 27 Mart 1946 tarihinde resmen kurulmuştur.²⁹⁹ Kırkağaç ilçe müteşebbis heyeti başkanı Muzaffer Doğançioğlu'dur.³⁰⁰

f. Manisa Merkez İlçesi'nde DP'nin Kuruluşu

Demokrat Parti Manisa Merkez İlçe Müteşebbis Heyeti, 2 Nisan 1946 tarihinde Demokrat Parti kurucularından Aydın Milletvekili Adnan Menderes'in katılımıyla fiilen göreve başlamıştır.³⁰¹ Menderes'in yanı sıra genel kurul üyelerinden Cemal Tunca ve Refik Şevket İnce; Demokrat Parti'nin Alaşehir, Akhisar, Salihli ve Kırkağaç Müteşebbis Heyetleri de hazır bulunmuşlardır.³⁰² DP Manisa Merkez İlçe Teşkilatı'nın kurulmasının ardından parti binasında sohbet edilmiş, hemen sonra Şehir Lokali'nde daha önceden davet edilen Manisa Valisi Vekili B. Mithat ile CHP İlçe İdare Heyeti üyelerinin de bulunduğu bir ziyafet verilmiştir.³⁰³ Ziyafetin ardından Halkevi'ne geçilmiş ve burada siyasi sohbet edilmiştir.³⁰⁴ CHP İl Başkanı Kenan Çapar bu olayı şöyle açıklamıştır: “*Halkevi'ne girebilir miyiz dediler'. Ben bizzat Halkevi'nin kapılarını açarak kendilerini buyur ettim. Halkevi sizin, bizim ve hepimizin evidir' dedim.*”³⁰⁵

2 Nisan 1946'da fiilen göreve başlayan DP Manisa Merkez Müteşebbis Heyeti 4 Nisan 1946 tarihinde Abdulkadir Atalay başkanlığında resmen kurulmuştur.³⁰⁶ Müteşebbis heyeti Tablo 7'de verilmiştir.

Demokrat Parti Manisa Merkez İlçe Müteşebbis Heyeti'nden Bayram Konyalı ve Halit Eker Manisa'da Marshall yardımlarından faydalanan en büyük iki toprak zenginidir. Demokrat Parti'de ciddi bir ağırlıkları vardır. Bu kişiler Manisa'ya

²⁹⁷Celal Metin, “Çok Partili Siyasal Hayata Geçiş Döneminde Demirci'de Siyasal Değişim: Bir Sözlü Tarih Çalışması, **Kök Araştırmalar Dergisi**, 2001, Cilt:3, Sayı:1, s.49.

Edip Akın: Edip Akın, Demirci'nin köklü ailelerinden olan Müftüzadeler ailesine mensuptur. Bunun yanında F. Lütfi Karaosmanoğlu'nun yakın akrabasıdır. Kurtuluş savaşı gazisidir. Demirci'de Demokrat Parti Teşkilatı'nı kurana kadar öğretmenlik yapmış ve Manisa Belediyesi Encümeni'nde bulunmuştur. Manisa DP Milletvekili Oğuz Atif Akın'ın babasıdır: Celal Metin, “Çok Partili Siyasal Hayata Geçiş Döneminde Demirci'de Siyasal Değişim: Bir Sözlü Tarih Çalışması, **Kök Araştırmalar Dergisi**, 2001, Cilt:3, Sayı:1, s.43.

²⁹⁸BCA, 490.1.0.0.847.351.2.4.

²⁹⁹BCA, 490.1.0.0.847.351.2.5.

³⁰⁰Ömer Karakaş, “Demokrat Parti'nin Manisa Vilayeti'nde Teşkilatlanması (1946)”, **History Studies**, 2012, Cilt:4, Sayı:2, s.208.

³⁰¹**Işık**, 3 Nisan 1946, s.2.

³⁰²**Yeni Asır**, 3 Nisan 1946, s.1.

³⁰³**Yeni Asır**, 3 Nisan 1946, s.1.

³⁰⁴**Yeni Asır**, 3 Nisan 1946, s.3.

³⁰⁵**Yeni Asır**, 1 Mayıs 1946, s. 4.

³⁰⁶BCA, 490.1.0.0.847.351.2.5.

ilk tarımsal makine ve teçhizatı getiren kişilerdir. Ayrıca gelen yardımlar ile bataklık yerleri ıslah etmişler ve tarlaya dönüştürmüşler; yollar, köprüler inşa etmişlerdir.³⁰⁷

Tablo 7: Manisa Merkez İlçesi Müteşebbis Heyeti³⁰⁸

Müteşebbis heyeti üyesi	Mesleği
Abdulkadir <i>Atalay</i> (Başkan)	Emekli Öğretmen
Şükrü <i>Eğin</i>	Tüccar
Halit <i>Eker</i> ³⁰⁹	Tütün Tüccarı/Çiftçi
Hilmi <i>Veralöz</i>	Üzüm Tüccarı
Galip <i>Tosun</i>	Tüccar
Sadullah <i>Çetin</i>	Çiftçi
Bayram <i>Konyalı</i>	Tüccar/Çiftçi

(1) Manisa Merkez İlçesi'ne Bağlı Ocak ve Bucak Teşkilatlanmaları

Necatibey Mahallesi: Muvaffak Adanalı, Ahmet Ekici, Kemal Özyiğit, Hüseyin Yar, Ahmet Yetiştiden.³¹⁰

Alaybey Mahallesi: Tahir Kuzey, Recep Fereç, Mehmet Girginoğlu, Sabri Özbilgiç, İsmail Duruşlu, İbrahim İyi, Zeynullah Bora.³¹¹

Saruhanlı Köyü: Hakkı Altınok, Mahmut Kaban, Mustafa Aslan, Rıza Öçal, Mehmet Temel, Tahir Derin.³¹²

Karaköy Mahallesi: Hayri Küçük, İsmail Doğan, M. Karamanlı, Muzaffer Örtülü, İsmail Sezincan, Hasan Seval, Hayri Soytürk.³¹³

Hacıhaliller Köyü: Şerafettin Yaman, Ahmet Eren, Âdem Ülker, Mustafa Boran, Mevlüt Ülker, Lütfi Çiftçikal, Mustafa Bozkurtdan.³¹⁴

³⁰⁷11 Temmuz 2019'da Tezcan Karadanışman ile yapılan görüşmeden.

³⁰⁸**İşık**, 3 Nisan 1946, s.2.

³⁰⁹7 Ağustos 2019 tarihinde Faruk Saydam ile yapılan görüşmede Saydam, Halit Eker'in Celal Bayar'ın Milli Mücadele'den arkadaşı olduğunu aktarmıştır. Demokrat Parti iktidarı yıllarında Halil Eker, Manisa Demokrat Parti İl İdare Heyeti Başkanı olarak görev yapacaktır.

³¹⁰**İzmir**,9 Mayıs 1946, s.4.

³¹¹**İzmir**,9 Mayıs 1946, s.4.

³¹²**İzmir**,9 Mayıs 1946, s.4.

³¹³**İzmir**,18 Mayıs 1946,s.1.

³¹⁴**İzmir**,31 Mayıs 1946,s.3.

Horozköy: Nazmi Önal, Mustafa Baltutan, Tahvil Özenler, Nabi Akın, Mustafa Karakaş, Mustafa İnal.³¹⁵

Ulucami Mahallesi: Mustafa Altıok, Halit His, Kemal Ardahan, Nası Karaosmanoğlu, Ahmet Karaoğlanlar, Mahmut Vidinoğlu, İbrahim Hassümer.³¹⁶

Yılmaz Köyü: Mehmet Yılmaz, Fevzi Ulusoy, İbrahim Ethem, Hüseyin Karadeniz, Hasan Yıldırım, Rauf Çalikoğlu, Hasan Hüseyin Keskin.³¹⁷

Tevfikkiye Köyü: Süleyman Akçılı, Selim Şen, Selim Uysal, Selim Biçer, Şükrü Battı, İbrahim Hakkı Paçacıoğlu.³¹⁸

Tekeliler Köyü: Tevfik Gökçen, Ömer Demirdöğen, Cemal Kaya, Nazmi Başbay, Halit Karahan, Selim Yücel, Mustafa Sütçü.³¹⁹

Karaoğlanlı Köyü: M. Ali Üstünkaya³²⁰, Ali Çakmak, Hüseyin Şaşmaz, Hüseyin Bonaz, Mehmet Erol, Şükrü Erez.³²¹

Tirkeş Köyü: Sabri Şenkal, Ali Güler, Rıza İnci, Mahmut İrcan, Hasan Tan, Hasan Ofluoğlu, Eyüp Bucak.³²²

Belen Köyü: Mustafa Yumuşak, Mehmet Şanlı, Süleyman Beğenç, Cafer Yılmaz, Mehmet İncirli, Mehmet Özhan, Bekir Arslan.³²³

İshakçelebi Köyü: Halil Diri, Salim Korucuoğlu, Fahri Adatepe, Mehmet Ulucan, Sait Akkoyun.³²⁴

Çetmi Muradiye Köyü: Mehmet Doğan, Eyüp Akkuyu, Hasan Ali Göztepe, Sait Göztepe.³²⁵

Geriköy: Hasan Babacan, İsmail Kurt, Mehmet Pala, Halil Ünlü, Zürap Türküm, İsmail Öztürk, İbrahim Zezen.³²⁶

³¹⁵İzmir, 31 Mayıs 1946, s.3.

³¹⁶İzmir, 14 Haziran 1946, s.3.

³¹⁷İzmir, 14 Haziran 1946, s.3.

³¹⁸İzmir, 14 Haziran 1946, s.3.

³¹⁹İzmir, 14 Haziran 1946, s.3.

³²⁰**Mehmet Ali Üstünkaya:** Birçok yerden göç alan Karaoğlan Köyü'nün muhtarı M. Ali Üstünkaya Karaoğlan halkını, DP'ye oy verdirmek için kolaylıkla ikna ediyordu. Hatta Karaoğlanlı'da DP'nin kazanma sebebi Üstünoğlu'nun bizzat çalışmalarıydı. Karaoğlanlı'nın ilerideki tarihlerde belde olmasının ardından kendisi de belediye başkanı olacaktır. İsmail Hakkı Bilgin ile 3 Ağustos 2019 tarihli yapılan görüşmeden.

³²¹İzmir, 14 Haziran 1946, s.3.

³²²İzmir, 14 Haziran 1946, s.3.

³²³İzmir, 14 Haziran 1946, s.3.

³²⁴İzmir, 14 Haziran 1946, s.3.

³²⁵İzmir, 14 Haziran 1946, s.3.

³²⁶İzmir, 14 Haziran 1946, s.3.

Eğriköy: Mustafa Özmen, Mustafa Tabanca, Murat Germen, Mehmet Akdemir, Nazif Bulut.³²⁷

Adakale Mahallesi: Hüseyin Gerçer, Mehmet Zerrin, Sabri Beldek, İbrahim İyidir, Süreyya Örke, Mustafa Kumbaracıoğlu.³²⁸

Adiloba Köyü: Mustafa Akgör, Halit Akgör, İbrahim Kocakaya, Ali Görhan, Mehmet Toraman, Mustafa Uzun, Şerif İnceler.³²⁹

Akgedik Köyü: Ahmet Erdoğan, Ahmet Hoşgeçen, Ali Hoşgeçen, Veli Ünal, Halil Uludağ, Yusuf Borla, Battal Ulukan.³³⁰

Yağcılar: Mehmet Uyanık, Ali Türkyılmaz, Ali Yenen, M.Emin Yağcılar, Hasan Erçetin, Mustafa Uyanık, Hüseyin Sarı.³³¹

Hırkırı Köyü: Osman Arman, Osman Hayer, Emin Kostak, Ahmet Sarısu, Emin Göçen.³³²

Koyuncu Köyü: Satılmış Önder, Sami Sevim, Mehmet Yüzmez, Ali Kara, Halit Akça, İbrahim Atılgan, Mustafa Karaca.³³³

Çakmaklı Köyü: Mehmet Ali Çelikoğlu, Hüseyin Sarıcan, Mehmet Çetin, Mahmut Ünal, İsa Kırbaş.³³⁴

Kemiklidere Köyü: Satılmış Akdeniz, Mansur Türetgen, Süleyman Altaş, İsmail Bayrat, Hüsamettin Cankart, Recep Güven, Kemal Yıldız.³³⁵

Muradiye Bucağı: 5 Şubat 1947 tarihinde kurulmuştur. Müteşebbis heyeti: Ethem Öztaş, Ömer Altıntaş, Sait Çoban, Zeki Menteş, Hikmet Uncu, Gani Cura, Nazmi Akçasoy isimli üyelerden oluşmuştur .³³⁶

Halitpaşa Bucağı: Orhan Karaosmanoğlu, Ahmet Kurşun, Mehmet Tepe, Mustafa Borvalı, İdris Erdil, Mustafa Gök, Mehmet Başaran.³³⁷

Saruhanlı Bucağı: İbrahim Koç, Ali Bilbay, Hasan Akar, Mustafa Aydoğar, Halit Arslan, Ali Ayel, Mustafa Karaoğlu.³³⁸

³²⁷İzmir, 14 Haziran 1946, s.3.

³²⁸İzmir, 2 Temmuz 1946, s.3.

³²⁹İzmir, 2 Temmuz 1946, s.3.

³³⁰İzmir, 2 Temmuz 1946, s.3.

³³¹İzmir, 2 Temmuz 1946, s.3.

³³²İzmir, 2 Temmuz 1946, s.3.

³³³İzmir, 2 Temmuz 1946, s.3.

³³⁴İzmir, 2 Temmuz 1946, s.3.

³³⁵İzmir, 2 Temmuz 1946, s.3.

³³⁶İzmir, 23 Nisan 1946, s.4.

³³⁷Yeni Asır, 10 Ekim 1949, s.1.

³³⁸Yeni Asır, 10 Ekim 1949, s.1.

g. Turgutlu İlçesi'nde DP'nin Kuruluşu

Demokrat Parti Turgutlu İlçe Müteşebbis Heyeti başvurusunu 1946 yılının Nisan ayında yapmış olsa da başvuru ancak 11 Mayıs 1946 tarihinde kabul edilmiştir.³³⁹ Parti şube binası, parti ilçe teşkilatının resmi olarak kurulmasından bir gün önce açılmıştır.³⁴⁰ Açılışa Hüsnü Yaman da katılmış ve bir konuşma yapmıştır.³⁴¹ Turgutlu müteşebbis heyeti Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8: Turgutlu İlçesi Müteşebbis Heyeti³⁴²

Müteşebbis Heyeti Üyesi
Abdurrahman Madakbaş
Haydar Arpan
Mithat Yılmaz
Ahmet Taylan
Mustafa Morali
Şükrü Yayıktaş

(1) Turgutlu İlçesi'ne Bağlı Ocak ve Bucak Teşkilatlanmaları

Cumhuriyet ve Subaşı Mahalleleri: Muhittin Vodina, Eşref Yeteneser, İsmail Cihan, Ahmet Saydam, Hüseyin Evinç.³⁴³

Turan ve Yedieylül Mahalleleri: Ali Sami Palandız, Mustafa Böke, Mahmut Çokay, Murat Azsöyler, Ahmet Dramalı.³⁴⁴

Yiğitler Albayrak Semt Ocağı: Mehmet Gözpinar, Kamil Sertbulut, Muharrem Olçun, İsmail Döğücü, Haydar Bellier, Ali Belier, Hayrullah Erbiçak, Ahmet Belçetin.³⁴⁵

Yıldırım Semt Ocağı: Ali Eronat, Mustafa Durangül, Ahmet Özak, Mehmet Baysan, Mehmet Sönmez, Kamil Hisarkaya.³⁴⁶

³³⁹BCA, 490.1.0.0.847.351.2.6.

³⁴⁰İzmir, 10 Mayıs 1946, s.4.

³⁴¹İzmir, 10 Mayıs 1946, s.4.

³⁴¹İzmir, 10 Mayıs 1946, s.4.

³⁴²İzmir, 17 Nisan 1946, s.1.

³⁴³İzmir, 6 Haziran 1946, s.4.

³⁴⁴İzmir, 6 Haziran 1946, s.4.

³⁴⁵İzmir, 27 Haziran 1946, s.3.

³⁴⁶İzmir, 27 Haziran 1946, s.3.

Şehitler Semt Ocağı: Eyüp Tenekeci, İbrahim Yeter, Şevket Karadayı, Nail Nalçakan, Hüseyin Uçak, Mehmet Tosunoğlu, İbrahim Uygur.³⁴⁷

Uygur Kurtuluş Semt Ocağı: Tevfik Görgünç, Abdullah Şahin, Mustafa Günmez, Mehmet Bulunmaz, Şaban Kirazlar, Hasan Beşiktepe, Haydar Bulunmaz.³⁴⁸

Ahmetli Bucağı: Cemil Kaya, Sedat Üstün, Osman Karaşahin, Hilmi Haşlanan, Muharrem Basmacı.³⁴⁹

Urganlı Köyü: Hüsnü Erdemir, Mahmut Şener, Ali Ayhan, İsmail Işıldak, Ali İhsan Gökten, İbrahim Özgen, Cemal Özlü.³⁵⁰

Dalgıç Köyü: İsmail Yurttaş, Hüseyin Keskin, Ahmet Türker, Mustafa Acar, Ahmet Arslanbuğa.³⁵¹

Musacalı Köyü: Mustafa Öztürk, Musa Aktaş, Hasan Akbulut, Haydar Acar, Ömer Aksel, Veli Yılmaz, Süleyman Cansever.³⁵²

Avşar Köyü: Mehmet Aydın, Hüseyin Erol, Mehmet Gürbüz, Recep Yıldırım, Mustafa Arslan.³⁵³

İzettin Köyü: Ahmet Sezgin, Musa Akıncı, Adil Yılmaz, Mehmet Öztürk, Hüseyin Yalçın, Hüseyin Ulaş.³⁵⁴

Irlamaz Köyü: Nazım Aktaş, Ahmet Demir, Hüseyin Vardal, Şakir Bol, Kazım Aktaş, Süleyman Ceylan, Süleyman Kurt.³⁵⁵

h. Eşme, Gördes ve Soma'da DP İlçe Teşkilatlanmaları

Demokrat Parti Soma Teşkilatı resmi olarak 5 Şubat 1947 tarihinde kurulmuştur.³⁵⁶ Lakin dönemin gazeteleri parti şubesinin açılış tarihi olan 19 Haziran 1946 tarihini teşkilatın resmi kuruluş günü olarak vermişlerdir. Şube açılış tarihi ile resmi kuruluş süresinin arasında bu kadar fark olmasının nedeninin altında, - müteşebbis heyetinin de hazır olmasına rağmen- ilçenin idari heyetinin bir yaptırımını yatabilir. Soma Müteşebbis heyeti Tablo 9'da verilmiştir.

³⁴⁷İzmir, 27 Haziran 1946, s.3.

³⁴⁸İzmir, 27 Haziran 1946, s.3.

³⁴⁹İzmir, 27 Haziran 1946, s.3.

³⁵⁰İbrahim Şahin, " İzmir Basınında Turgutlu (1946-1950)", **20. Yüzyılda Turgutlu**, (Editörler: Nurettin Gülmez, Nejdet Bilgi), Berikan Yayınevi, Ankara, 2018, s.410.

³⁵¹İbrahim Şahin, **İzmir Basınında...**, s.410.

³⁵²İbrahim Şahin, **İzmir Basınında...**, s.410.

³⁵³İbrahim Şahin, **İzmir Basınında...**, s.410.

³⁵⁴İbrahim Şahin, **İzmir Basınında...**, s.410.

³⁵⁵İbrahim Şahin, **İzmir Basınında...**, s.410.

³⁵⁶BCA, 490.1.0.0.847.351.2.2.

Tablo 9: Soma İlçesi Müteşebbis Heyeti³⁵⁷

Müteşebbis heyeti üyesi	Mesleği
Mustafa Bizden (Başkan)	--
Kazım Uzbek	--
Fikri Ahmet Körpe	Terzi
Mustafa Bilen	Terzi
Halil Sümer	Tüccar
Mustafa Tunalı	Tunalı
Ahmet Keskin	Keskin
Niyazi Ekinci	Ekinci

Gördes ve Eşme teşkilatları da 5 Şubat 1947 tarihinde resmen kurulmuştur.³⁵⁸Gördes ilçe teşkilatının kurulmasında Halil Zeybek ve Hayri Büke öncülük etmiştir.³⁵⁹

3. Manisa DP İl, İlçe, Ocak ve Bucak Kongreleri

a. 1946 İl ve İlçe Kongreleri

(1) Akhisar İlçe Kongresi

Birinci Akhisar İlçe Kongresi 26 Ekim 1946 tarihinde Şehir Gazinosu'nda tüm ocak teşkilatlarının katılımıyla toplandı. Müteşebbis heyeti raporunun okunmasının ardından rapor tasdik edildi. Mali raporun ibrasının ardından mikrofon delegelere verildi.³⁶⁰

Şikâyetler; Akhisar Belediyesi'nin uygulamaları, Demokrat Parti Nizamnamesinin yanlış veya keyfi anlaşılması, ziraat sigortası ve hayvancılık konuları etrafında toplandı. Şikâyetlerin ardından F. Lütfi Karaosmanoğlu kürsüye gelerek ilçe bütçesi ağırlıklı olmak üzere birçok konuda konuşma yaptı. İlçe bütçesinin gelir kaynağının yalnızca partililerce verilen aidat ve teberrular³⁶¹

³⁵⁷Ömer Karakaş, "Demokrat Parti'nin Manisa Vilayeti'nde Teşkilatlanması(1946)", "History Studies", 2012, Cilt: 4, Sayı:2, s.204.

³⁵⁸BCA, 490.1.0.0.847.351.2.2.

³⁵⁹Ömer Karakaş, "Demokrat Parti'nin Manisa....", s.204.

³⁶⁰İzmir, 27 Ekim 1946, s.1.

³⁶¹Teberrular: Bağışlar.

olduğunu söyledi, ve ekledi: “*Hariçten para bulunmuş yolundaki iftiraları, söyleyenlerin şiddetle yüzüne çarparız*”.³⁶²

Akhisarlıların CHP’liler tarafından gördükleri baskıya da değinen Karaosmanoğlu delegelere şunları söylemiştir: “*Bu memlekette kanun hâkimdir. Hakkınızı kanun dâhilinde müdafaa etmesini bilerseniz, sizi hiç kimse ezemez. Ekseriyette bulunduğunuz bir köyde ezilmekten şikâyet etmeniz, mücadele kabiliyetsizliğinizden başka bir şey değildir.*”³⁶³

İdare heyetini seçme işleminin oy birliği ile gizli bir şekilde yapılması tercih edildi. Yeni seçilen idare heyeti Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10: 1946 Akhisar İlçe Kongresi’nde Seçilen İdare Heyeti³⁶⁴

İdare Heyeti
Ragıp Karaosmanoğlu (Başkan)
Hüseyin Yenilmez
Memduh Sındırgılı
Ahmet Şevki Yücel
Nahit Yenişehirlioğlu

(2) Salihli İlçe Kongresi

Salihli Demokrat Parti İlçe Kongresi, 8 Kasım 1946 tarihinde toplanmıştır. Kongre hakkında kaynaklarda çok büyük bir bilgi bulunmamaktadır. Seçim sonucunda oluşan idare heyeti, Tablo 11’de verilmiştir.³⁶⁵

Tablo 11: 1946 Salihli İlçe Kongresi’nde Seçilen İdare Heyeti³⁶⁶

İdare heyeti	Mesleği
Hüseyin Türemen (Başkan)	Avukat
Hilmi Aksu	Tüccar
Selim Akiş	Fabrikatör

³⁶²İzmir, 27 Ekim 1946, s.1,4.

³⁶³İzmir, 27 Ekim 1946, s.4.

³⁶⁴İzmir, 27 Ekim 1946, s.4.

³⁶⁵Aymelek Şenel, “Demokrat Parti’nin Salihli’de Kuruluşu ve Teşkilatlanması (1946-1950), **Krallardan Efelere Salihli**, (Editör: Nurettin Gülmez), Salihli Belediyesi Kültür Yayınları No:37, Ekim 2013, s.272.

³⁶⁶Aymelek Şenel, **Demokrat Parti’nin...**, s.272; BCA, 490.01.443.1832.1.77.

Mustafa Uysal	Komisyöncü
Kerim Özalp	Çiftçi

(3) Merkez İlçe Kongresi

Demokrat Parti Manisa Merkez İlçe Kongresi, 11 Kasım 1946 tarihinde Şehir Sineması'nda toplandı. Kongreye Celal Bayar, Adnan Menderes, Ahmet Emin Yalman ve Burhan Belge misafir olarak katıldı. Kongre başkanlığına Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu seçildi. Demokrat Parti Manisa Merkez İdare Heyeti'nin hazırladığı rapor salona sunuldu. Raporunda şu ifadelerle rastlanılmıştır:

*“Belediye seçimlerine girmedik. Milletvekili seçimine bazı tereddütlerden sonra iştirak ettik. Gönül kırıcı neticeden bahsetmeyi lüzumsuz addediyorum. Fakat 21 Temmuz, daima bizim için bir projektör vazifesini görecektir. Onun ışığı altında yolumuza yılmadan devam edeceğiz. Her mağlubiyet, bir galibiyetin basamağıdır. İdare cihazı içinde kraldan fazla kral taraftarlığı yapan bazı kimselerin harekâtını kalplerimizin en derin muhafaza edeceğiz. Atatürk'ün açtığı hürriyet yolunda bazılarımız dayak yedik, bazılarımız hapse girdik. Fakat uğradığımız bu hakaretler bize şeref verdi.”*³⁶⁷

Bu raporun okunmasından hemen sonra bilanço raporu okundu. Bütçe ile ilgili de konuşan Karaosmanoğlu, kendilerine yabancı ülkelerden para gönderildiği konusunda iftira atıldığını ama bütçelerinin gayet mütevazı olduğunu dile getirdi.³⁶⁸

Rapor konusunun sona ermesinin ardından dilekler bölümüne geçildi. Tevfikiye Ocağı'ndan Sait isimli delege, Çiftçi Mallarını Koruma Teşkilatı'nın lüzumsuzluğundan bahsederek bu teşkilatın kaldırılması gerektiğini aktardı. Bir başka delege olan Sabahattin Özer, iktisadi devlet teşekküllerini eleştirdi. Şükrü Erez adındaki delege ise, tapu ve nüfus işlerinin köylüler açısından çok zor olduğunu ve bunun için bir çözümün hayata geçirilmesini dile getirmiştir.³⁶⁹

Bazı delegeler Celal Bayar'ın konuşma yapmasını isteyince Karaosmanoğlu'nun: *“Evvvela siz konuşacaksınız”* sözü ile karşılaşmış ve bu söz alkışlarla karşılanmıştır.³⁷⁰

³⁶⁷Yeni Asır, 12 Kasım 1946, s.1,4.

³⁶⁸Yeni Asır, 12 Kasım 1946, s.4.

³⁶⁹Yeni Asır, 12 Kasım 1946, s.4.

³⁷⁰İzmir, 14 Kasım 1946, s.4.

Bayar'ın konuşmasından önce kürsüye gelen bir delege Devlet Radyosu'ndan eşit faydalanma konusundaki düşüncelerini dile getirmiştir. Hayri Soy isimli delege ise milyonlarca lira ile kurulan başkent Ankara'da bir tane bile cami olmamasını sitem ederek anlatmıştır. Hayri Soy, sözünü Manisa'nın Çaybaşı Mahallesi'ndeki yıkık hamamın sekiz tane çocuğun canını aldığını ve derhal bu hamamın yıkılması veya çevrilmesi gerekliliğini bildirerek bitirmiştir.³⁷¹

Ardından Celal Bayar beklenen konuşmayı yapmak üzere kürsüye gelmiştir. Uzun olan konuşmasının ana temasını, Demokrat Parti'nin haksızlığa uğradığı Temmuz ayında yapılan genel seçimler oluşturmuştur. Bayar'ın konuşmasının özeti şu sözleri olmuştur: “ *Eğer bir memlekette seçim emniyeti olmazsa milli hâkimiyet vardır demek doğru değildir. Esas olan millet ve milletin iradesidir; bazı yerlerde olduğu gibi jandarmanın süngüsü değil*”. Bayar konuşmasını “ *Güleceğiz, neşeleneceğiz ve saadete ereceğiz*” sözleriyle sonlandırmıştır.³⁷²

Seçimlerin bitmesinin ardından kongre delegeleri dağılmıştır. Seçilen yeni idare heyeti hakkında bir bilgiye rastlanılmamıştır.

(a) Merkez İlçe Ocak Kongreleri

Manisa Demokrat Parti 1946 Ocak Kongreleri, Ekim ayı içerisinde yapılmıştır. Bu kongrelerde dilekler, vergi meseleleri ve fikirler tartışılmıştır. Demokrat Parti Merkez Heyeti bu kongreler için Demokrat Parti Milletvekillerinden Hakkı Gedik, İhsan ve Ömer Gület'i görevlendirmiştir. Peker Mahallesi Kongresi, il binasında olurken diğer kongreler mahalle ocaklarında olmuştur.³⁷³ Manisa merkez ilçe ocak kongrelerinin tarihleri Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12: 1946 Manisa Merkez İlçesi Ocak Kongreleri

Kongre yeri	Tarihi
Alaybey Ocağı	11 Ekim Cuma
Necati Bey Ocağı	12 Ekim Cumartesi
Peker Ocağı	14 Ekim Pazartesi
Tevfikkiye Ocağı	15 Ekim Salı

³⁷¹Yeni Asır, 12 Kasım 1946, s.4.

³⁷²İzmir, 14 Kasım 1946,s.4.

³⁷³Yeni Asır, 7 Ekim 1946, s.1.

Karaköy Ocağı	16 Ekim Çarşamba
Akgün Ocağı	17 Ekim Perşembe
Yeni Cami Ocağı	18 Ekim Cuma
Kaynak Ocağı	19 Ekim Cumartesi
Adakale Ocağı	21 Ekim Pazartesi
Ege Ocağı	22 Ekim Salı
Ulucami Ocağı	26 Ekim Cuma

(4) Eşme İlçe Kongresi

Demokrat Parti Eşme Kongresi, 28 Kasım 1946 tarihinde 46 temsilcinin katılımları ile yapılmıştır. Kürsüde dillendirilen isteklerde, seçim kanunu meselesi başta gelmiştir.³⁷⁴Seçilen idare heyeti Tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13: 1946 Eşme İlçe Kongresi’nde Seçilen İdare Heyeti³⁷⁵

Asıl üyeler	Yedek üyeler
<i>Yekta Sarp</i>	<i>İbrahim Kara</i>
<i>Hasan Yavaşca</i>	<i>Ali Keser</i>
<i>Osman Ölmez</i>	<i>Ali Avcı</i>
<i>Mehmet Karaman</i>	<i>Rasim Uysal</i>
<i>İsmail Karaman</i>	<i>Süleyman Altan</i>

(5) Alaşehir İlçe Kongresi

1946 yılında yapılan Demokrat Parti Alaşehir İlçe Kongresi hakkında kaynaklarda bir bilgi olmasa da idare heyetinin kaydı mevcuttur.³⁷⁶ İdare heyeti Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 14: 1946 Alaşehir İlçe Kongresi’nde Seçilen İdare Heyeti

Asıl üyeler	Mesleği
<i>Sudi Mihçioğlu</i>	Eczacı
<i>Kemal Türkmenoğlu</i>	Manifaturacı

³⁷⁴İzmir, 29 Kasım 1946,s.3.

³⁷⁵İzmir, 29 Kasım 1946,s.3; BCA, 490.01.443.1832.1.78.

³⁷⁶BCA, 490.01.443.1832.1.80.

Mustafa Sarioğlu	Keresteci
Yunus Burgaz	-
Sırrı Palansız	Manifaturacı

(6) Kula İlçe Kongresi

1946 yılında yapılan Demokrat Parti Kula İlçe Kongresi hakkında kaynaklarda bir bilgi olmasa da idare heyetinin kaydı mevcuttur.³⁷⁷ İdare heyeti Tablo 15’de verilmiştir.

Tablo 15: 1946 Kula İlçe Kongresi’nde Seçilen İdare Heyeti

Asıl üyeler	Mesleği
Ali Keleşoğlu	Terzi
Halil Tanır	Kunduracı
Arif Civrik	Marangoz
Memduh Dönem	Eczacı
Mustafa Gülmez	Tuccar
Mehmet Gülmez	Tabakçı

(7) Gördes İlçe Kongresi

1946 yılında yapılan Demokrat Parti Gördes İlçe Kongresi hakkında kaynaklarda bir bilgi olmasa da idare heyetinin kaydı mevcuttur.³⁷⁸ İdare heyeti Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16: 1946 Gördes İlçe Kongresi’nde Seçilen İdare Heyeti

Asıl üyeler	Mesleği
Hayri Büke	Çiftçi
Halil Zeybek	Manifaturacı
Abdullah Akbulut	Manifaturacı
Emin Bilgiler	Manifaturacı
Hakkı Çiroz	Manifaturacı

³⁷⁷BCA, 490.01.443.1832.1.81.

³⁷⁸BCA, 490.01.443.1832.1.79.

(8) Soma İlçe Kongresi

1946 yılında yapılan Demokrat Parti Soma İlçe Kongresi hakkında kaynaklarda bir bilgi olmasa da idare heyetinin kaydı mevcuttur.³⁷⁹ İdare heyeti Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17:1946 Soma İlçe Kongresi’nde Seçilen İdare Heyeti

Asıl üyeler	Mesleği
Kazım İzbek	Eczacı
Mustafa Bizden	Terzi
Ahmet Keskin	Kunduracı
Mustafa Tunalı	Terzi
Ahmet Görne	Çiftçi
Halil Sümer	Terzi

(9) Demirci İlçe Kongresi

1946 yılında yapılan Demokrat Parti Demirci İlçe Kongresi hakkında kaynaklarda bir bilgi olmasa da idare heyetinin kaydı mevcuttur.³⁸⁰ İdare heyeti Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18:1946 Demirci İlçe Kongresi’nde Seçilen İdare Heyeti

Asıl üyeler	Mesleği
Edip Akın	Tüccar
Şerif Bozathı	Çiftçi
Ekrem İzmirlioğlu	Bağcı
Mehmet Örnek	Tüccar
Nuri Ersin	Nakliye
Mustafa Ezcan	Halıcı
Şerif Orhun	Tüccar

³⁷⁹BCA, 490.01.443.1832.1.82.

³⁸⁰BCA, 490.01.443.1832.1.85.

(10) Kırkağaç İlçe Kongresi

1946 yılında yapılan Demokrat Parti Soma İlçe Kongresi hakkında kaynaklarda bir bilgi olmasa da idare heyetinin kaydı mevcuttur³⁸¹. İdare heyeti Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19: 1946 Kırkağaç İlçe Kongresi’nde Seçilen İdare Heyeti

Asıl üye	Mesleği
Muzaffer Dolman	Tüccar
Mehmet Bilen	Çiftçi
Nazım Aksoy	Zahireci
Rauf Evin	Terzi
Mehmet Emin Küçük	Tüccar
Hasan Taneri	Çiftçi
Şefik Paksoy	Çiftçi

(11) Manisa İl Kongresi

Manisa Demokrat Parti İl Kongresi, 20 Aralık 1946 tarihinde saat 14.00’de kırmızı loş bir ışık altında tamamen erkeklerden oluşmuş bir şekilde, müstakil olarak Demokrat Parti’yi destekleyen Hikmet Bayur’un da misafir olarak bulunduğu yeni yapılan sinema salonunda toplandı. Yoklamanın yapılmasının ardından kongre başkanlığına Burhan Belge getirilirken, yardımcılığı görevini Alaşehir ilçe idare heyeti üyesi Sudi Mihçioğlu üstlendi.³⁸²

Faaliyet raporunu okumak için kürsüye çıkan Manisa Demokrat Parti İl Başkanı Hüsnü Yaman, tek partinin hüküm sürmesi neticesinde insanda menfi duygular yaratan siyasal havayı bozmak için Ankara’da ortaya koyulan amacın devamının getirilmesi arzusuyla birkaç arkadaşı ile bir evde toplanıp ilk adım atıldığını ve bu adım sonucunda aynı amaçta birleşen birçok vatandaş ile büyüdüklerini vurgulamış; bu büyümenin ardından bir merkez tutularak, teşkilatlanma gayesini her bucak ve köyde fiilen Demokrat Parti’nin varlığını

³⁸¹BCA, 490.01.443.1832.1.83.

³⁸²İzmir, 21 Aralık 1946, s.1.

yaratmak olarak belirlediklerini ve bunu da yaptıklarını alkışlar arasında anlatmıştır.³⁸³

Bunları yapar iken, CHP bürokrasisinin boş durmadığını anlatan Yaman; *“İlçelerimizde, bucaklarımızda ve köylerimizde müteşebbis heyetlerimizi teşkil edenler eza ve cefaya düşer oldular.”*³⁸⁴ Kimisi vazifeden çıkarıldı, bazıları yerlerinden oldu. Serbest meslek erbabı mali tazyikler ve diğer vasıtalarla haksızlığa uğratıldı. Kanuna ayak uydurduğumuz halde iş yerlerinden, meskenlerden günlerce uzaklaştırılanlar pek çok oldu. Bu hususta efendiliğimize, soğukkanlılığımıza güvenerek sabırla yolumuzda yürüdük” diyerek sitemini dile getirmiştir.³⁸⁵

Maddi olarak olmasa da manen güçlü olduklarını söyleyen Yaman, bundan sonra sözü partinin maddi politikasına getirmiş ve sosyal faaliyetlerin önemine değinerek gelecek sene bu konunun üstünde duracaklarını bildirmiş ve bunun için birçok yolu deneyeceklerini söylemiştir.³⁸⁶

Konuşmada sıra tüm partililerin canının yandığı seçimler konusuna gelmişti. Başkan ilk olarak yerel seçimlere neden girilmediği konusuna³⁸⁷ değinmiş ve hemen ardından meseleyi hileli 21 Temmuz seçimlerine getirmiştir. Bu konuda Manisa Demokrat Parti Teşkilatı adına şunları söylemiştir:

*“Milletvekili seçimleri vatandaşın kalbinde elemli akisler yaptı.(...)Teşkilatımızı henüz tamamen bitirmemiş olmamıza rağmen kazanacağımıza güvenimiz tamdı. Aldığımız tedbirler normal şartlar dâhilinde yapılacak bir seçim için kâfi idi. Bütün kanuni ve siyasi hazırlığı yapmıştık. Buna rağmen, bütün tehlikelere karşı göğüs gerdiğimiz halde netice aleyhimize çıktı.”*³⁸⁸

Yaman bu durumun sadece yerel siyasetle ilgisinin olmadığını, aslında olayın Seçim Kanunu'nun muhalefeti etkisizleştirmesiyle alakasının olduğunu ve Demokrat Parti'nin seçimi görünüşte kaybettiğini ama aslında kazandığını söylemiştir. Seçim kaybının diğer unsurlarını ise CHP'nin Demokrat Parti

³⁸³Yeni Asır, 21 Aralık 1946, s.2.

³⁸⁴*Düşer olmak*: Uğramak, yakalanmak.

³⁸⁵Yeni Asır, 21 Aralık 1946, s.2.

³⁸⁶Yeni Asır, 21 Aralık 1946, s.2.

³⁸⁷Demokrat Parti, Eylül 1946 tarihinde yapılacak olan yerel seçimlerin Mayıs ayına alınmasını protesto etmek suretiyle seçimlere katılmamıştır: Ercan Haytoğlu, “İnönü Döneminde Türkiye’de Siyasal Yaşam(1938-1950)”, **Yakın Dönem Türk Politik Tarihi**, (ed. Süleyman İnan, Ercan Haytoğlu), Anı Yayınları, Ankara, 2011, 3.Baskı, s.88.

³⁸⁸Yeni Asır, 21 Aralık 1946, s.2.

hakkındaki menfi siyaseti ve para baskısı ile geri, başıboş unsurların müdahalesi olarak ortaya koymuştur.³⁸⁹

Son olarak Yaman, üye sayısından bahsetmiş ve bu sayının 51.332 olduğunu söylemiştir. 1945 yılında yapılan nüfus sayımında Manisa'nın nüfusu 472.789 olarak ortaya çıkmıştır.³⁹⁰ Yaman'ın verdiği bilgiyi doğru kabul edersek ve 1945 yılında ortaya çıkan nüfusun oy kullanan kitlesini esas aldığımız takdirde aktif siyasetle ilgilenen vatandaşların sayısının ciddi bir oranda olduğunu söyleyebiliriz.

Hüsnü Yaman, İzmir'den gelen misafirlere ve Hikmet Bayur'a alkışlar eşliğinde teşekkür ettikten sonra kürsüden inmiştir. Ardından faaliyet raporu oylamaya sunulmuş ve oy çokluğu ile kabul edilmiştir. Oylamanın ardından Burhan Belge, dilekler faslına geçmiş ve ilk sözü Alaşehir'den Mustafa Karaoğlan almıştır. Karaoğlan, Demokrat Parti Afyon Milletvekili'nin verdiği bir soru önermesine “memleketimizde kanunsuzluk ve usulsüzlük yoktur” şeklinde verilen cevaba değinerek kendi köyündeki usulsüzlükleri şöyle anlatmıştır:

“Köy okullarımızın inşası için devlet bütçesinden yardım mukarrer³⁹¹ olmasına rağmen köylüler bizzat mükellefiyetlerini³⁹² işle ödesinler deniliyor. Bu husustaki yardım vaadi vekil ağzından yapıldığı ve aynı zamanda köyümüze 1946 tarihinde Büyük Millet Meclisi'nin kararları tebliğ edildiği halde kaymakamın tazyiki³⁹³ ile işhane için para sarf edilmektedir. Hâlbuki parayı hükümet ödeyecektir denildiği halde bunu ne diye köye ödetiyorlar? Müsebbiplerin cezalandırılmasını istiyoruz.”³⁹⁴

Eşme il idare heyeti başkanı Yekta Sarp kürsüye gelerek, gaz karnelerinin bir araba taş getirilmedikçe halka verilmediğini iddia ederek, bu taşlarla park yapıldığını anlatmıştır. Bu durumun anayasaya aykırı olduğunu belirten Sarp, geceleri gazsız karanlıkta kaldıkları konusunda şikâyetini kürsüde dile getirince Burhan Belge, “*Bu bir nevi makbuzdur*” esprisi alkış ve gülüşmeler ile karşılanmıştır.³⁹⁵

Yekta Sarp'ın kürsüden inmesinin ardından Gördes'ten gelen bir vatandaş konuşmasına iki dileğinin olduğunu ve bu dileklerin ilkokul ve tütüncülük ile ilgili

³⁸⁹Yeni Asır, 21 Aralık 1946, s.2.

³⁹⁰Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı**, İstanbul, 1961, s.10.

³⁹¹**Mukarrer olmak:** Kararlaştırılmış, Kararlaştırılmış.

³⁹²**Mükellefiyetler:** Yükümlülükler.

³⁹³**Tazyik:** Baskı.

³⁹⁴Yeni Asır, 21 Aralık 1946, s.2.

³⁹⁵Yeni Asır, 21 Aralık 1946, s.2.

olduğunu söyleyerek söze başlamış ve şöyle demiştir: “Köyde ilk tahsil çok gevşektir. Çocuklarımız okuyamıyor. Mademki her şeyin başı ilimdir, çocuklarımız çok iyi okumalıdır. Köylü ortaokula çocuğunu gönderemiyor. İlkokuldan ise çocuk zayıf çıkıyor. Bu niyetle çocuğun okuması için daha üç sınıf koymalı. Herkes okusun. Neden yarısı okusun yarısı okumasın?”

Tütün işine gelince neden bazı mıntıklar eksin, neden bazıları ekmesin? Eğer rekolte³⁹⁶ işi ise bazıları bin dönüm ekecekse daha az eksin, herkese müsaade edilsin. Eğer ıslahat ise nafile. Havadan, tavadan geliyor o hastalık.³⁹⁷

Kırkağaç’tan kongreye katılan Nazım Paksu ise zeytinyağlarından muamele vergisinin³⁹⁸ kaldırılmasını istemiş ve bazı tütün bölgelerinin tütün müsaadesinden mahrum bırakılmasından dert yanmıştır.³⁹⁹

Turgutlu delegesi olan Mustafa adında bir vatandaş, Turgutlu’da sıtma sorununun olduğunu ama doktorların bu konuda lakayt şekilde hareket ettiğini anlatmıştır.⁴⁰⁰

Dileklerin ardından meclisteki Demokrat Partili vekillere teşekkür edilerek seçime geçilmiş ve il idare heyeti ve aynı zamanda haysiyet divanı seçilmiştir. Son olarak Ankara’da yapılacak olan Genel Kongre’ye gidecek delegeler seçilmiştir.⁴⁰¹ Manisa İl Kongresi’nde seçilen idare heyeti ve haysiyet divanı Tablo 20’de, Ankara’da gerçekleşecek olan Büyük Kongre’ye gidecek olan delegeler ise Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 20: 1946 Manisa İl Kongresi’nde Seçilen İdare Heyeti ve Haysiyet Heyeti⁴⁰²

İl idare heyeti	Haysiyet heyeti
Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu (Başkan)	Osman Karaosmanoğlu
Hüsnü Yaman	Raşit Meriç
Veli Ünlü	Abdulkadir Atalay

³⁹⁶**Rekolte:** Tarımda bir yılda elde edilen ürünün toplamı.

³⁹⁷**Yeni Asır**, 21 Aralık 1946, s.2.

³⁹⁸**Muamele vergisi:** Alman menşeli bir vergi türü. Özet olarak gelirin harcanmasına yönelik bir vergidir. Katma değer vergisi ile benzerlik gösterir. *Ayrıntılı bilgi için:* M. Orhan Dikmen, Türkiye’de “Muamele Vergisinin İnkişafı”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt 5, Sayı 1-4, 1945.

³⁹⁹**Yeni Asır**, 21 Aralık 1946, s.2.

⁴⁰⁰**Yeni Asır**, 21 Aralık 1946, s.2.

⁴⁰¹**Yeni Asır**, 21 Aralık 1946, s.2.

⁴⁰²**Yeni Asır**, 21 Aralık 1946, s.2.

<i>Galip Tosun</i>	<i>Ahmet Karaosmanoğlu</i>
<i>Bayram Konyalı</i>	<i>Bekir Türkmen</i>
<i>Nihat Güntan</i>	--
<i>Ahmet Yazıcıoğlu</i>	--

Tablo 21: 1946 Manisa İl Kongresi'nde Seçilen Genel Kongre Delegeleri⁴⁰³

<i>Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu</i>	<i>Hüsnü Yaman</i>
<i>Ragıp Karaosmanoğlu</i>	<i>Muzaffer Dolman</i>
<i>Edip Akın</i>	<i>Selim Akiş⁴⁰⁴</i>
<i>Hüseyin Türemen</i>	<i>Hayri Büke⁴⁰⁵</i>
<i>Sudi Mihçioğlu</i>	<i>Sırrı Palansız</i>
<i>Hüseyin Yenilmez</i>	<i>Ali Keleşoğlu</i>
<i>Yekta Sarp</i>	<i>Ahmet Toymar</i>
<i>Mehmet Örnek</i>	<i>Abdulkadir Atabek</i>
<i>Ekrem İzmiroğlu</i>	<i>Kemal Türkmen</i>
<i>Mehmet Gülmez</i>	<i>Nurullah Doğruer</i>
<i>Muammer Göktuna</i>	<i>Şükrü Eginli</i>
<i>Bayram Konyalı</i>	<i>Galip Koru</i>
<i>Burhan Belge⁴⁰⁶</i>	<i>Hayri Soytürk</i>
<i>Abdurrahman Dalakbaş</i>	--

b- 1947 Manisa İl ve İlçe Kongreleri

(1) Turgutlu İlçe Kongresi

⁴⁰³**Yeni Asır**, 21 Aralık 1946, s.2.

⁴⁰⁴**Selim Akiş**: Eğitimini İsviçre'de tamamlayan Selim Akiş, yurda döndüğünde ticaret ile ilgilendi. Salihli belediye meclisinde üyelik yaptı. TBMM'de Demokrat Parti'den XI. dönemde milletvekili olarak görev aldı: **TBMM Albümü**, Cilt:2, s.739.

⁴⁰⁵**Hayri Büke**: 1902 Tarihinde doğan Hayri Büke Manisa İl Genel Meclis üyesi, Gördes Belediye Başkanlığı gibi görevlerde bulunmuştur. Geçimini çiftçilik ile sağlayan Büke, X. Dönem TBMM'de DP'den Milletvekili olarak görev yapmıştır. 1980 Yılında vefat etmiştir. Ayrıntılı Bilgi İçin: **TBMM Albümü** Cilt:2, s.139.

⁴⁰⁶**Burhan Belge**:1899 Doğumlu olan Burhan Belge Almanya'da Yüksek Mimarlık eğitimi almış ancak kendi mesleğini yapmayı tercih etmemiştir. Gazetecilik ve yazarlık gibi meslekler ile daha çok tanınmış olan Belge XI. Dönem TBMM'de Muğla Milletvekili olarak bulunmuştur. Ayrıntılı Bilgi İçin: **TBMM Albümü**, Cilt:2, s.225.

Demokrat Parti Turgutlu İlçe Kongresi 24 Kasım tarihinde saat 12.00’de ocak ve bucaklardan dolmuşlarla gelen delegelerle birlikte Demokrat Parti Turgutlu İlçe Başkanı Ahmet Toynak’ın delege yoklamasını yapmasıyla başlamıştır. Toynak, yaptığı konuşmada Manisa valisini⁴⁰⁷ de davet ettiğini ancak vali değil onun vekilinin bile gelmediğini üzüntüyle salona bildirmiş ve ardından kongre yönetimi oylanmıştır. Kongre başkanlığına Manisa merkezden Avukat Şemi Ergin⁴⁰⁸, yardımcılığına ise Hasan Özoğlu seçilmiştir.⁴⁰⁹

Delegelerden Abdurrahman Madakbaş, Başbakan Hasan Saka’ya gönderilmek üzere şu telgrafi kongreye sunmuştur:

“Sakatlığı ve kusuru meydanda olan seçim kanununun değişeceği, hürriyet ve hâkimiyete engel kanunların kaldırılacağı yolunda Büyük Meclis huzurunda verdiğiniz açık sözünüz, henüz hatırlardan silinmeden az sonra İstanbul basınına yaptığınız makûs ve zıt beyanınız bizleri hayrete düşürdü.

Artık avutma ve oyalama siyasetinden vaz geçerek engelleri kaldırıp milletin kayıtsız hâkimiyetini sağlamak yolunda yürümeniz toplantı halinde bulunan kongrenin aldığı karara dayanarak saygılarla rica olunur.”⁴¹⁰

Telgrafın gönderilmesi konusunda yapılan oylamanın ardından söz alan kongre başkanı Şemi Ergin heyecan verici bir şekilde salona seslendikten sonra cumhurbaşkanının bağımsız olması konusunda bir takım nutuklarda bulunmuştur.

Turgutlu yıllık raporunu okumak için kürsüye çıkan Abdurrahman Madakbaş, kongrenin toplanma amacını salona hatırlatarak başka milletlerin kırk, elli senede yaptıklarını Türk Milleti’nin birkaç yılda başardığını söyleyerek Kurtuluş Savaşı’na atıfta bulunmuş ve şöyle devam etmiştir: “ *Evvelki güne de değil, düne nazaran bile bugün daha kuvvetliyiz, kuvvetli kalacağız!*⁴¹¹

Kongre başkanı, bir yıllık faaliyet raporuna itirazı olan kişiler var ise bu kişileri kürsüye davet etmiş ama bu konuda herhangi bir muhalif ses yükselmemiştir.

⁴⁰⁷Faruk Saydam ile 7 Ağustos 2019 tarihinde yapılan görüşmede, Manisa valilerinin aşırı CHP’li olduğunu söylemiştir. Bunun yanında “mektupçu” adı verilen vali yardımcılarının, valileri kontrol ettiğini ve mektupçuların emirleri direkt olarak Ankara’dan aldığını belirtmiştir.

⁴⁰⁸ **Şemi Ergin:** Gebze doğumlu olan Şemi Ergin hukuk eğitimi almıştır. Manisa’da çalışmalarıyla Demokrat Parti’nin önde gelen isimlerinden biri olmuştur. TBMM’de IX., X. Ve XI. Dönem milletvekili olarak görev almıştır. *Ayrıntılı bilgi için: TBMM Albümü*, Cilt:2, s.65 .

Tezcan Karadanişman Şemi Ergin’in Manisa teşkilatı için çok büyük bir isim olduğunu söyler. Ayrıca kendisi siyasete çok hâkim bir isimdir.

⁴⁰⁹**Yeni Asır**, 25 Kasım 1946, s.1.

⁴¹⁰**Yeni Asır**, 25 Kasım 1946, s.1,2.

⁴¹¹**Yeni Asır**, 25 Kasım 1946, s.2.

Ardından dileklere geçilmiş ve Urganlı Delegeşi Hüseyin Ocak, Turgutlu İlçesi için 9 dilek bildirmiştir. Dilekler şunlardır:

“1- Urganlı yirmi köyün ziraat merkezidir. Fakat bir tek selektör teşkilatı⁴¹² mevcuttur. Bu ise yalnız bizim köyün ihtiyacının onda birini bile karşılamaktan uzaktır. Buna çare bulunması,

2- Rahat ve huzur içerisinde yaşayabilmemiz için kanunlarda icap eden değişikliğin yapılması,

3-Yeniköy ve civarındaki beş köy için demiryolu hattında bir bekleme salonu yapılması,

4- Akçapınar çayına bir mahreç⁴¹³ açılması,

5-Köy ocaklarına mühür verilmesi,

6- Köylere yapılan gaz basma ve gaz yağı gibi tevziatta,⁴¹⁴ hane başına değil, nüfus başına esasın kabul edilmesi,

7- Halkça istenmeyen ve sevilmeyen gazetenin şu veya bu şekilde köylerimize gönderilmesine muvafakat etmiyoruz,

8-Halk Odalarından herkesin istifade etmesi,

9- Tütün mahsulünün bir an önce satışa çıkarılmasının temini.”⁴¹⁵

Bozkır delegeşi Ahmet Özdemir, Bozkır- Turgutlu yolunun tamir edilmesi ve köylere sağlık memuru gönderilmesi, ya da hiç olmaz ise askere alınacak köyden alınacak gençlerden birkaçının bu konu hakkında görevlendirilmesine temas etmiştir. Süleyman Dağlı ve Ali Sami Palandiz de benzer konulara değinmişler ve konunun ciddiyetini hatırlatmışlardır.⁴¹⁶

Ahmetli'den Hasan Akar ise 200 çocuklu bir okula tek bir öğretmenin verilmesi hususunu hatırlatarak bu konuda bir şey yapılmasını istemiştir.

Köy karakoluna alınan telefon için devletin kendilerinden vergi aldığını iddia eden Mustafa Ali Çınar, kömür tahsisat ve dağıtımının geçimi sağlayacak bir şekilde olmadığını ileri sürmüştür.⁴¹⁷

⁴¹² Delege burada sanılırsa Selektör makinesi olan devlet görevlilerini kastetmekte. Selektör Mankinesi, tohum içindeki yabancı maddeleri temizlemek, sınıflandırmak ve ilaçlamak ile görevli bir makinedir.

⁴¹³**Mahreç:** Çıkış noktası.

⁴¹⁴**Tevziat:** Dağıtımlar.

⁴¹⁵**Yeni Asır**, 25 Kasım 1946, s.2.

⁴¹⁶**Yeni Asır**, 25 Kasım 1946, s.2.

⁴¹⁷**Yeni Asır**, 25 Kasım 1946, s.2.

Sarıköy delegesi Mehmet Eje, Karaçalı Çayı'nın taşma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu ve bunu engellemek için bir kanal motoruna gerek duyduğunu, eğer bu sağlanırsa artık Turgutlu'nun Konya'dan değil kendi arazisinden buğday temin edebileceğini anlatmıştır.⁴¹⁸

Son olarak kürsüye çıkan Avşarlı delegesi İbrahim Koçyiğit, 110 hanelik bir köye ait tımarın belediye tarafından işgale uğramasının hukuka aykırı olduğunu belirtmiş ve Ziraat Bankası'nın köye yardım etmemesiyle alakalı konuşmuştur.⁴¹⁹

Dileklerin ardından gündeme alınan 1948 tarihine ait bütçe okunmaya başlanmıştır. 2000 liralık üye aidatı, 500 liralık üye bağışı, çeşitli gelirlerden oluşacak olan 3000 lira partinin geliri için belirlenmiştir. Bunun yanında masraf da 3000 lira olarak kayıtlara geçmiştir. Bu masrafın yanında kâtip için 780 lira, icar için 450 lira mefruşat masrafı için 100 lira, il merkezine yardım için 500 lira, kırtasiye masrafı için 100 lira, ışık ve ısıtma için 150 lira, yazışmalar için yeni alınacak daktilo için 200 lira ayrılmıştır.⁴²⁰

Kongre başkanı, dileklerin itinayla inceleneceğini söylemesinin ardından yeni idare heyetinin seçimine geçilmesini istemiştir. Yeni idare heyeti Tablo 22'de, Manisa İl Kongresi'ne gidecek delegeler ise Tablo 23'de verilmiştir.⁴²¹

Tablo 22: 1947 Turgutlu İlçe Kongresi'nde Seçilen İdare Heyeti

Asıl üyeler	Yedek üyeler
Salih Küçükoglu (Başkan)	Mustafa Morali
Reşat Akça	Hayrullah Kaytaç
Abdurrahman Madakbaş	İbrahim Toygan
Hüsnü (Soyadı verilmemiş)	Mehmet Kocatürk
Ahmet Toylan	Sabit Tanyuğ
Bekir Mercan	Arif Kutlu
Haydar Artam	İsmail Demirdöven

⁴¹⁸Yeni Asır, 25 Kasım 1946, s.2.

⁴¹⁹Yeni Asır, 25 Kasım 1946, s.2.

⁴²⁰Yeni Asır, 25 Kasım 1946, s.2.

⁴²¹Yeni Asır, 25 Kasım 1946, s.2.

Tablo 23: 1947 Turgutlu İlçe Kongresi'nde Seçilen İl Delegatesi

Asıl üyeler	Yedek üyeler
Salih Küçüköğlü	Reşat Akça
Mustafa Morali	Ahmet Taylan
Abdurrahman Madakbaş	Mehmet Kocatiürk
Hayrullah Kaytaz	Bekir Mercan
Haydar Artam	Hüsni Erdilek

(2) Salihli İlçe Kongresi

Demokrat Parti Salihli İlçe Kongresi, 27 Kasım 1947 tarihinde saat 14.00'de Manisa ve İzmir'den gelen misafirlerle toplandı. Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu oylama ile kongre başkanı seçildi ve “Bizim kongremizde her şey açık, konuşmak serbest ve çok boldur. Kanun çerçevesinde hür ve daima cesur konuşmanızı rica ederim” sözleriyle kongreyi açtı.⁴²² Kongrede Salihli Kaymakamı da hazır bulundu.

Okunan faaliyet raporunda 64 köyden 32'sinde teşkilat kurulduğu, 2913 lira 30 kuruş olan gelirden 2782 lira 40 kuruşluk bir harcamanın yapıldığı ve 127 lira 90 kuruşluk bir meblağın gelecek seneye aktarıldığı bilgisi verilmiş, aynı zamanda bu meblağ ile birlikte gelecek yılın bütçesinin 5000 lira olması kararlaştırılmıştır.⁴²³

Okunan rapor hakkında konuşmak isteyen Mustafa Büyük Karaman konuşmasına yönetici olan Cevdet Özgirgin⁴²⁴ ve Selim Akiş'in faaliyetlerini takdir ettikten sonra üye kaydına önem verilmeyen bir yönetim anlayışına sahip olduğunu dile getirmiştir.⁴²⁵

Ardından kürsüye gelen Hikmet Akgün on iki köyde hala bir ocağın olmayışından ve de uzak yakın demeden tüm köylere ocak açılmasının gerekliliğini üzüntüyle bildirmiştir.

Nazmi Akın ise Hikmet Akgün'ün sözlerine değinerek ocak açmak ile de işin bitmediğini, her sahada kalkınmanın zorunluluğunu anlatmıştır.⁴²⁶Bu eleştirilere

⁴²²Yeni Asır, 28 Kasım 1947, s.1.

⁴²³Yeni Asır, 28 Kasım 1947, s. 1.

⁴²⁴ *Cevdet Özgirgin*: 1904 tarihinde Serez'de dünyaya gelmiştir. Ticaret ve çiftçilik ile uğraşmıştır. Manisa Umumi Meclis üyesi, Vilayet Daimi Encümeni üyesi gibi görevlerde bulunmuştur. 1957 seçimlerinde Demokrat Parti'den milletvekili seçilmiştir: **TBMM Albümü**, Cilt:2, s.740.

⁴²⁵Yeni Asır, 28 Kasım 1947, s. 2.

⁴²⁶Yeni Asır, 28 Kasım 1947, s. 2.

kulak tıkamayan Cevdet Özgirgin derhal gerekli açıklamaları yapmış ve sözü Burhan Belge'ye bırakmıştır. Belge :

“ Manisa iliyle çok yakın alakam vardır. Bir zamanlar milletvekili adayınız, bir zamanlar Ankara delegenizdim. Bu itibarla kongrenize bir üye gibi iştirak etmek hakkını kendimde buluyor ve diyordum ki parti kongresi nerede yapılırsa yapılsın, her şeyden önce ona bu mücadelenin havasını vermek lazımdır. Evvela umumi politika, ondan sonra mahalli politika, hesapların ise kemmi⁴²⁷ değil tahlili⁴²⁸ olması, tahsilat mı noksan, üye mi noksan, sebebinin araştırılması icap eder. Köylere gitmek meselesine gelince arkadaşlar, köylere fikirle gidilir, pehlivan güreşleri, deve güreşleri böyle bir maksadın ancak kapısı ve vasıtasıdır. ”⁴²⁹

Belge'nin konuşmasının ardından başkan gündemi bütçe olarak belirledi. Söz verdiği bir delege yoksullara yardım konusunu tartışmaya açmış ve bu konuda Karaosmanoğlu tarafından muhalefetle karşılaşmıştır. Karaosmanoğlu bu konunun ancak iktidara geldikten sonra gündeme gelebileceğini, bu mücadele içinde ancak tasarrufun yapılabileceğini ve kendini kalkındırmak amacıyla olan siyasal bir partinin nihai amacının yoksullara yardım etmek değil, yoksulluğu yok eden bir rejimin hâkim olmasını sağlamak olduğunu bildirmiş ve siteminin kardeşçe olduğunu ilettikten sonra Mustafa Öztekin'in 6500 liralık gelir tasarısının müzakeresini kongreye sunmuştur.⁴³⁰ 4000 lira aidattan, 1500 lirası da gösterilerden ve 1000 lirası da bağışlardan sağlanmak üzere kabul edilmiştir. Bütçenin kabul edilmesi sırasında Salihli Kaymakamı Süleyman Onur kongreye gelmiş ve bu durum kongre delegelerini memnun etmiştir.⁴³¹

Dilek ve şikayetler bölümünün açılması üzerine kürsüye gelen Mustafa Büyük Karaman isteklerini şöyle sıralamıştır:

- “1- İlçemizde hastahaneye ve okula şiddetle ihtiyaç vardır,*
- 2-Elektrik tesisatında düzensizlik, şehrin imarında ahenksizlik ve sokaklarında pislik vardır.*
- 3- Pazar yolunun tamire, Alaşehir Çayı'nın bir köprüye ihtiyacı vardır.*
- 4-Trenlerdeki izdiham artık son haddine varmıştır.*

⁴²⁷**Kemmi:** Azlık veya çoklukla ilgili.

⁴²⁸**Tahlil:** Çözümleme.

⁴²⁹**Yeni Asır**, 28 Kasım 1947, s. 2.

⁴³⁰**Yeni Asır**, 28 Kasım 1947, s. 2.

⁴³¹**Demokrat İzmir**,28 Kasım 1947, s.5

5-İlçemizin emniyet işi çok bozuktur. Kadronun genişletilmesini ve vazifesine önem vermesini istiyoruz.⁴³²

Karaman'ın konuşmasının ardından gelen talepler ise köy bürosunun kurulması, Yeşilkavak Köyü'ne ait bir çiftliğin başka bir köye satılması, ticaret odası seçimlerinin yenilenmesi ve Sümerbank tevziatı kontrolünün yapılması gerekliliği şeklinde olmuştur.⁴³³

Kemer delegesi Refik Özkut ise 1936 yılında gelen Sırbistan göçmenlerine⁴³⁴ kimlik verilmemesi konusuna değinmiş, mezkûr kişilerin mekteplere çocuklarını yazdıramadıklarını, zaten de mektebin yetersiz olduğunu, telgraf ve posta tevziatının da noksan olduğunu uzun uzun anlatmıştır. Ziraat meselesine de değinen Özkut, kesinlikle ziraat konusunda ücret karşılığında bile bir yardımın gelmediğini ve odun, kömür yetersizliğinin olduğunu aynı zamanda sivrisinek salgınının sıkça görüldüğünü aktarmıştır. Gördüğü noksanları söylemek için kürsüye gelen Cevdet Özgirgin, tarım kredi kooperatifinin 80.000 liralık alacaktan 48.000'i 5 kişiye geri kalanının 195 kişiye dağıttığını ve bu durumun bir adaletsizlik örneği olduğunu eklemiştir.⁴³⁵

Kongrede konuşulan şikâyetleri not alan kaymakam kürsüye gelerek Demokrat Partililere hak verdiğini bildirerek bu konuda yardım edeceğine söz verdi. Kaymakamın şikâyetleri özenle cevaplaması kırk dakika sürmüştür.⁴³⁶

Kaymakamın ve Karaosmanoğlu'nun konuşmalarının ardından oylamaya geçilmiş, ilçe idare heyeti ve il delegeleri belirlenmiştir.⁴³⁷Yeni idare heyeti Tablo 24'de, Manisa İl Kongresi'ne gidecek olan delegeler Tablo 25'de verilmiştir.

Tablo 24: 1947 Salihli İlçe Kongresi'nde Seçilen İdare Heyeti

Asıl üyeler	Yedek üyeler
Cevdet Özgirgin(Başkan)	Ahmet Akarsu
Selim Akiş	Seyfi İşgüden
Hüseyin Türemen	Selim Şölen

⁴³²Yeni Asır, 28 Kasım 1947, s. 2.

⁴³³Yeni Asır, 28 Kasım 1947, s. 2.

⁴³⁴Burada Makedonya Türkleri kastedilmektedir.

⁴³⁵Yeni Asır, 28 Kasım 1947, s. 2.

⁴³⁶Yeni Asır, 28 Kasım 1947, s. 2.

⁴³⁷Yeni Asır, 28 Kasım 1947, s. 2.

Kerim Özalp	Nihat Görgü
Hakkı Oral	Doğan Erdinç
Mustafa Uysal	Nazmi Akın
Mehmet Akın	

Tablo 25: 1947 Salihli İlçe Kongresi'nde Seçilen İl Delegatesi

Selim Akiş	Hikmet Akgül
Cevdet Özirgin	Doğan Erdinç
Nazmi Akın	Kerim Özalp
Seyfi İşgüder	Cemal Erim
Mustafa Öztekin	Zeki Sezer
Hüseyin Türemen	Ahmet Atalay

(a) Salihli Ocak Kongreleri

Salihli'ye bağlı ocak kongreleri Yeni Asır⁴³⁸ gazetesinin 23 Ekim 1947 tarihli nüshasında verilmiştir. Ocak kongre tarihleri şöyledir:

Kale, Emir, Hacılı, Kapanca, Yılmaz, Karaoğlanlı, Çayköy, Karayahşi, Erdelek, Tekelioğlu bucak kongreleri 25 Ekim 1947 Cumartesi günü saat 19.00'da,⁴³⁹

Yeşilkavak, Kendirlik, Hasalan, Sart Mustafa, Durasıllı, İğdecik, Mersinli, Derbent, Gök Eyüp Köylerinin kongreleri 26 Ekim 1947 Pazar günü saat 19.00'da,⁴⁴⁰

Allah Diyen, Yeşilova, Mersindere, Yenipazar, Bahçecik, Gökköy, Paratlı, Çaltılı, Karapınar, Karaağaç, Pazarköy kongreleri 27 Ekim 1947 Pazartesi saat 19.00'da,⁴⁴¹

Caferbey, Poyrazadamları, Kemeradamları kongreleri 31 Ekim 1947 Cuma günü saat 19.00'da,⁴⁴²

Araplar, Mevlütlü, Dombaylı kongreleri 1 Kasım 1947 Cumartesi günü saat 19.00'da,⁴⁴³

⁴³⁸Yeni Asır gazetesi, Manisa Merkez'de Vatan, Tasvir ve Ulus gazeteleriyle birlikte en çok satılan gazetelerden biridir. *Bakınız:* Fatma Taşkingöl Başaran, **Manisa Şehri Üzerinde Sosyal Bir Araştırma**, Sosyoloji Derneği Yayınları, Ankara, 2005, s.34.

⁴³⁹Yeni Asır, 23 Ekim 1947,s.3.

⁴⁴⁰Yeni Asır, 23 Ekim 1947,s.3.

⁴⁴¹Yeni Asır, 23 Ekim 1947,s.3.

⁴⁴²Yeni Asır, 23 Ekim 1947,s.3.

Kestelli, Adala, Araphacılı kongreleri 2 Kasım 1947 Pazar günü saat 19'00'da,⁴⁴⁴

Torunlu, Çakıldoğan Kongreleri ise 3 Kasım 1947 Pazartesi günü saat 19.00'da yapılmıştır.⁴⁴⁵

(3) Manisa Merkez İlçe Kongresi

Demokrat Parti Manisa Merkez İlçe Kongresi, 17 Aralık 1947 tarihinde toplandı. Kongrenin başlama saatlerinde yağmur engeliyle karşılaşan delegeler sinema binasına gelmekte zorlandı. 300 delegenin ancak 167'si salona ulaşabildi. Kongre, yoklamanın yapılması ve başkanın belirlenmesi ile devam etti. Kongre yoklaması yapıldı ve salonda bulunan delege sayısının 250 olduğu tespit edilince kongreye geçildi.⁴⁴⁶ Kongre başkanlığına F. Lütfi Karaosmanoğlu seçilirken yardımcılığına Şemi Ergin, kâtipliklere ise Enver Gediz ve Sabahattin Sönmez seçilmiştir.⁴⁴⁷

Manisa Demokrat Parti Merkez İlçe Başkan Vekili Hasan Ünoğlu, bir yıllık faaliyet raporunda muhtarlık seçimleri hakkında Manisa merkezine bağlı otuz iki köyde galip geldiklerini ve bu köylerden birinde hüküm giymiş bir aday tarafından CHP saflarında seçimin kazanıldığının kendilerince tespit edilerek gerekli yerlere gerekli şikâyetlerin yapıldığını ve sonuç olarak burada DP'nin muhtarlığı kazandığını aktarmıştır.⁴⁴⁸

Demokrat Partili köylülerin gördüğü baskılara karşı neler yapılması gerektiği, Demokrat Parti üyelerinin aidatlarını ödemediği noktasında eleştiriler yine faaliyet raporunda belirtiliyordu.⁴⁴⁹ Raporun okunmasının ardından Karaosmanoğlu: "*Bizim partimiz hürriyet ve demokrasi esası üzerine kurulmuştur. Toplantılarımızda tenkit ve açık konuşma esas prensiptir. Söz isteyen pervasızca konuşsun arkadaşlar*" demiştir.⁴⁵⁰

⁴⁴³Yeni Asır, 23 Ekim 1947,s.3.

⁴⁴⁴Yeni Asır, 23 Ekim 1947,s.3.

⁴⁴⁵Yeni Asır, 23 Ekim 1947,s.3.

⁴⁴⁶Işık, 18 Aralık 1947 s. 1.

⁴⁴⁷Doğuş, 18 Aralık 1947,s.1.

⁴⁴⁸Yeni Asır, 18 Aralık 1947 s.2.

⁴⁴⁹Yeni Asır, 18 Aralık 1947 s.2.

⁴⁵⁰Yeni Asır, 18 Aralık 1947 s.2.

İlk sözü alan Muvaffak Adanalı⁴⁵¹, idare heyetinin hazırladığı raporun en az yirmi dört saat evvel parti üyelerine dağıtılmış olması gerektiğini belirterek sözüne başlamıştır. Raporu hakkında ise yönetici kadrosunun üstüne düşen vazifeyi yerine getirmediğini, özellikle köylere gereken önemin verilmediğini söylemiştir. Hakkı Turhan adlı delege ilçe heyetinin köylere ihmal ettiğini belirtmiş ve şunları eklemiştir: “ *İdare kurulunun neden köylere sık sık uğramadığını sorabiliyoruz. Hâlbuki Halk Partisi'nin hiçbir mümessilini, hiçbir mebusunu yirmi dört sene içinde köylere gönderememiştir. Bazen ayran içmeye gelmişlerdir. Bizim idare heyetimiz de bazı köylere gidememişe müsamaha ile karşılayalım.*”⁴⁵²

Rapor hakkında konuşmak için söz alan bir diğer kişi olan Abdurrahman Leventsöz ise yönetime destek çıkmış ve kendi yağında kavrulan bir yönetimin, üstelik 8000 liralık bir bütçe toplayabilmiş bir yönetimin eleştirilmesinin acımasızlık olduğunu belirterek, yönetime daha fazla maddi destek verilmesini ve öncelikle kendisinin sonra teşkilat olarak herkesin üzerine düşen vazifeyi yapması gerekliliğine dikkat çekerek teşekkürlerini sunmuştur.⁴⁵³

Köylülerim sıkıntıları üzerine bir konuşma yapmak üzere kürsüye gelen Muradiye delegesi Ethem Öztaş kürsüye çıkmış ve köy ocaklarının, merkez ilçeye yardımda bulunamadığını ve eleştirilerin yapılırken partiye yapılan baskıların atlanıldığını söylemiştir. Mustafa Topoğlu ve Kemal Irmak isimli delegeler de kürsüye çıkmış ve idare heyetinin iyi bir şekilde çalıştığını söylemiş, eleştiriden çok yönetime katkı yapılmasının, olması gereken şey olduğunu ve yönetimde iki kişinin layıkıyla çalışmamasının tüm yönetimin üstüne atılmasının haksızlık olduğunu anlatmışlardır.⁴⁵⁴ Raporun lehine olan konuşma başarılı olmalı ki tüm üyeler raporu oy birliği ile kabul etmiştir.

1948 yılına ait bütçe planlama görüşmesinde, 10000 lira olarak belirlenen bütçenin 4000 lirası bağış olarak toplanması hedeflenmiştir. Bunun için Karaosmanoğlu, artık sorunun manevi değil maddi olduğunu ve her DP'linin aidatını

⁴⁵¹Muvaffak Adanalı, bir süre Demokrat Parti Manisa Merkez İlçe Başkanı olarak görev yapacaktır. 1960 Darbesi sonucunda Balmumcu askeri kampına götürülecek ve işkenceye maruz kalacaktır:7 Ağustos 2019 tarihinde Faruk Saydam ile yapılan görüşmeden.

⁴⁵²**Yeni Asır**, 18 Aralık 1947 s.2.

⁴⁵³**Yeni Asır**, 18 Aralık 1947 s.2.

⁴⁵⁴**Yeni Asır**, 18 Aralık 1947 s.2.

severek vermesini istemiştir.⁴⁵⁵ Ayrıca Karaosmanoğlu bütçe ile ilgili CHP'ye gönderme yaparak:

“Biz öyle bir partiye mensubuz ki, ne hükümetten ne belediyeden para alacak değiliz. Ve almayacağız. Çünkü o paralar memleketin ihtiyacına sarf edilecek paralardır. Bize bu paradan verseler de almayacağız. Ancak partili arkadaşların taahhütlerini yerine getirmesiyle biz yolumuzda yürüyebiliriz.” Diyerek düşüncelerini belirtmiştir.⁴⁵⁶

Dilekler kısmında ise bir delegenin tütün konusunda yaptığı konuşması salon tarafından desteklenmiştir. Mezkûr delege müthiş bir mahsul yetiştirdiğini ve bu yüzden pahalıya mal ettiklerini, lakin kaçta satacakları konusunda kendilerine sormadıklarını bildirmiş ve işçi yevmiyeleri ile tarım giderlerinin arttığını belirterek bunların yanına malının ucuza verilmesi konusunda merkezden istek geldiğini anlatmıştır.⁴⁵⁷

Diğer dileklerin de salona sunulmasından sonra sıra idare heyeti oylamasına gelmiştir. İdare heyeti Tablo 26’da verilmiştir⁴⁵⁸.

Tablo 26: 1947 Manisa Merkez İlçe Kongresi’nde Seçilen İdare Heyeti⁴⁵⁹

Asıl Üyeler
Şemi Ergin (Başkan)
Mustafa Buldanlı
Enver Gediz
Hasan Önoğlu
Ali Yemişçi
Şükrü Eğin
Hasan Öncü

⁴⁵⁵Yeni Asır, 18 Aralık 1947 s.2.

⁴⁵⁶Doğuş, 18 Aralık 1947, s.2.

⁴⁵⁷Yeni Asır, 18 Aralık 1947 s.2.

⁴⁵⁸Işık, 18 Aralık 1947 s.1.

⁴⁵⁹Yeni Asır, 18 Aralık 1947 s.2.

(4) Manisa İl Kongresi

Manisa Demokrat Parti İl Kongresi, 31 Aralık 1947 günü Refik Şevket İnce'nin misafir olarak katıldığı sinema salonunda toplanmıştır. Diğer kongrelerden farklı olarak bu kongrede, sahnenin perdesine beyaz harflerle “Hakimiyet Milletindir”, sahnenin ön kısmının altına ise “Dünü Unutma, Bugünü İyi Anlarsın” yazıları yerleştirilmiş bir düzen ile delegeler karşılanmıştır.⁴⁶⁰

Fevzi Lütüf Karaosmanoğlu, kongreye katılan delegelere hoş geldiniz konuşması yapmıştır. Ardından açık oy sistemiyle Refik Şevket İnce kongre başkanı seçilmiştir. Sahneye gelen İnce, tüzük mucibince bir kongre başkan vekili seçilmesinin lüzumunu salona aktarmış ve salon da Şemi Ergin'i başkan vekili seçmiştir. Kâtipliklere ise Ragıp Karaosmanoğlu ile Sudi Mihçioğlu getirilmiştir.⁴⁶¹

Faaliyet raporunu okumak üzere sahneye ikinci kez çıkan Karaosmanoğlu, il ve ilçeler ile ilgi detaylı bir analiz yapmıştır. Partinin üye sayısının 70 000'ne dayandığını ve üye artışının en çok Eşme ilçesinde olduğunu, Eşme'nin birçok yerinde ocakların kurulduğunu alkışlar eşliğinde söylemiştir. Eşme'nin ardından Kula'nın artık Demokrat Parti'nin fethedilen kalelerinden biri olarak gördüğünü ve son 15 gündür Kula'nın daha da güçlendirildiği Karaosmanoğlu tarafından iddia edilmiştir.⁴⁶²

Alaşehir, Salihli ve Gördes ise Karaosmanoğlu tarafından ümit gördüğü ilçeler arasında sayılmaktadır. Alaşehir'de partinin mücadelesinin, zorba ve asalak takımıyla el ele vermiş yönetim aygıtıyla olduğunu bildiren Karaosmanoğlu, oradaki yöneticilerin çetin bir mücadele verdiğini anlatmıştır. Demirci'de ise ilk günden beri parti kuvvetli görülmektedir.⁴⁶³

Turgutlu'nun ise diğer ilçelere nazaran daha güçsüz olduğunu bildiren Karaosmanoğlu bu durumun uzun sürmediğini ama hala kurulamayan ocakların ve gidilmeyen köylerin varlığını belirtmiştir.⁴⁶⁴

Akhisarlılara ise “Hürriyet Aşığı” sözleriyle iltifat edilerek Akhisar da ümit verilen yerler arasında gösterilmiştir. Kırkağaç'ta ise bir tereddüdün söz konusu

⁴⁶⁰Yeni Asır, 31 Aralık 1947, s.1.

⁴⁶¹Işık, 1 Ocak,1948, s.1.

⁴⁶²Yeni Asır, 31 Aralık 1947, s.2.

⁴⁶³Yeni Asır, 31 Aralık 1947, s.2.

⁴⁶⁴Yeni Asır, 31 Aralık 1947, s.2.

olduğu bildirilse de artık orada, diğer ilçelerde olduğu gibi bir hâkimiyetin söz konusu olduğu aktarılmıştır.⁴⁶⁵

Son olarak Soma'daki vaziyetin bugünkü durumdan daha iyi olduğunu ancak bazı kimselerin Soma'daki teşkilatın önüne engeller çıkardığını, Manisa merkezde ise şehirde ve köylerde tam hâkimiyet kurulduğunu anlatmış ve ilçeler hakkındaki bilgilendirmeye son noktayı koymuştur.⁴⁶⁶

Rapor hakkında söz almak isteyen delegeler isimlerini yazmış ve başkana vermiştir. İlk sözü Salihli delegesi ve teşkilat başkanı Cevdet Özgirgin almıştır. Özgirgin, raporda her ne kadar gurur verici bilgiler olsa da ekonomik bilgilerin az olduğu ve partinin paralarının nereden gelip nereye gittiği konusunda bir bilgiye rastlanmadığı vurgulanmıştır. Ayrıca Özgirgin Soma ilçesinin durumuyla alakalı olarak bu ilçenin gerilemesinin ve faal olmayışının nedenini yönetime sormuştur.⁴⁶⁷

Turgutlu delegesi Abdurrahman Madan söz alarak Turgutlu'daki siyasi ahval hakkında bilgi vermiştir. Madan, Turgutlu'da işin aslının geçen sene belirlenen iki idare heyeti üyesinin istifasını vermesi üzerine yedek üyelerin göreve başlamış olmasına rağmen Turgutlu'nun diğer ilçelerden geride kalmasının söz konusu olmadığını, aynı zamanda milletvekili seçimlerinde bir galibiyet aldıklarını ama suikasta maruz kaldıklarını da belirterek merkezin, partinin teşkilatlanma açısından güçlü olduğunu ancak Manisa Köylerinde daha da güçlü olduklarını bildirmiş ve mali konulardaki sıkıntıyı belirterek konuşmasını bitirmiştir.⁴⁶⁸

Üçüncü kişi olarak kürsüye gelen Salihli delegesi Mustafa Büyük Kahraman, yönetimden sadece Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'nu gördüklerini, diğer idare heyeti üyelerinden hiçbirinin aktif olmadığını ve bu durumun seçimlere yansımalarının kaçınılmaz olduğunu bildirmiştir. Ardından kürsüye gelen Kula delegesi Ali Gülşenoğlu, yönetimin görevini layıkıyla yaptığını dile getirerek desteğini sunmuştur. Salihli delegelerinden Hikmet Akgül ve Nazmi Akın ile Turgutlu delegesi Mustafa Moralı hem idare heyetini hem de faaliyet raporunu övücü konuşmalar yapmışlardır. Soma delegesi Halil Akarsu ise Soma Demokrat Parti Teşkilatı'nı ve Soma'daki genel durumu anlatmaya çalışmıştır. Karaosmanoğlu'nun Soma hakkındaki anlattıklarını da reddeden Akarsu:

⁴⁶⁵Yeni Asır, 31 Aralık 1947, s. 2.

⁴⁶⁶Yeni Asır, 31 Aralık 1947, s. 2.

⁴⁶⁷Yeni Asır, 31 Aralık 1947, s.2.

⁴⁶⁸Yeni Asır, 31 Aralık 1947, s.2.

“İlçemiz nüfusça az, köy itibari ile çoktur. Yetmiş parça köy vardır. Geçen yıl on ocak vardı. Bu yıl ise atmış köyde ocaklar açılmıştır.

İlçe kongresine yağmur yüzünden hepsi iştirak edememiştir. Fakat gelenler seksen bir kişi idi. Geçen yıl ilçe kongresi elli iki kişi ile yapılmıştı. Dört Ay önceki durgunluğa gelince; bunun sebebi de meydandadır. Bu hususta yabancı biri bizi meşgul edecek vaziyetler yaratmıştır. Fakat o şahıs hakkında adliye tahkikat yaptı ve bu hal bizi biraz gerilettiler. Fakat bu gerilik telafi edildi”⁴⁶⁹ diyerek, hem Soma ilçe idare heyetini savunmuş hem de duruma açıklık getirmiştir.

Savunma mercii olarak kürsüye gelen Karaosmanoğlu, iddiaları cevaplamadan önce, daha kongre başlamadan eleştirinin ciddi oranda olacağı konusunda endişe taşıdığını ama beklenenin olmadığını, övgülere mazhar olduğunu ve bunun da bir sevinç hali yarattığını aktararak sözüne başlamıştır. Soma konusunda çıkan hafif ölçekli bir gerginlikten dolayı ilk olarak bu konuya değinen Karaosmanoğlu, “Soma geriliyor” diye bir ifade kullanmadığını ancak talihsiz zamanlar geçirdiğini söylemiş olduğunu ama şimdi Soma adına ilerlemenin görüldüğünü aktararak Soma konusunu kapatmıştır.⁴⁷⁰

Karaosmanoğlu'nun diğer değindiği husus rapordaki mali bilgi eksikliği idi. Bu konuda Salihli delegesi, Salihli'de nasıl para buluyorsa il teşkilatının da aynı şekilde bulunduğunu söylemiş ve *“utanmamak için ne yapmak lazımsa öyle yaptık”* sözleriyle sert bir şekilde durumu özetlemiştir.⁴⁷¹

Karaosmanoğlu, umumi siyaset ve Demokrat Parti'nin hedefleri hakkında bir nutuk attıktan sonra rapor onaylandı ve sıra bütçe görüşmelerine geldi. Manisa Demokrat Parti geliri ve gideri 10000 lira olarak belirlendi. Bazı delegelerden bu oranın az olduğu konusunda ses çıkınca, Karaosmanoğlu Piyango ve benzeri şekilde bir yöntem ile idare makamlarının yasaklamalarından dolayı para kazanamadıklarını söylemiştir. Bu konuda birçok delege bütçenin yetersizliği ve piyangoya muhtaç olmama konusunda söz almıştır. Karaosmanoğlu'nun üstünde durduğu husus ise kesinlikle lükse kaçmamak ve bütçede yönetime gösterilecek olan güvendir. Bu durumun sadece tüzüğe uymak açısından önemli olduğunu da belirten

⁴⁶⁹Yeni Asır, 31 Aralık 1947, s.2.

⁴⁷⁰Yeni Asır, 31 Aralık 1947, s.2.

⁴⁷¹Yeni Asır, 31 Aralık 1947, s.2.

Karaosmanoğlu, kendisinin işadamı olduğunu da delegelere üstü kapalı bir şekilde anlatmak istemiştir.⁴⁷²

İl idare heyetinin ve genel kongreye gidecek olan heyetlerin seçilmesinden sonra sıra dileklere geçildi. Dileklerde hayat pahalılığı dikkat çekmekteydi. Bunun yanında CHP yöneticilerinin verdiği vaatlerin hiçbirinin yerine getirilmediği bildirilmiştir. Devlet memurlarının dahi mahkemelerce yargılanamadığı hatta memurların çiftçinin mallarını beğenmediği takdirde evlere hacizler getirdiğini kürsüye çıkan köylüler “çıplak yaşıyoruz” diyerek haykırmıştır. Sulama konusundaki yetersizlikler; tohum, gaz ve Sümerbank malları konusunda yapılan ihmalkârlıklar hep bir ağızdan dökülmüştür. Milletvekili konusunda yapılan zam ülkenin içinde bulunduğu maddi sıkıntı nedeniyle her delege tarafından eleştirilmiştir. Kongre, İnce ve Karaosmanoğlu'nun genel siyaset ile ilgili konuşmasının ardından kapanmıştır.⁴⁷³

Kongreye gidecek olan 37 delege şunlardır:⁴⁷⁴

Eşme: İbrahim Sümer, Umumi Bala, Ali Erbil.

Akhisar: Nahit Yenişehirli, Ragıp Karaosmanoğlu, Emin İnan, Adnan Karaosmanoğlu.⁴⁷⁵

Kula: Ali Gebeşoğlu, Şerif Ekim.

Kırkağaç: Nazım Paksoy, Sakıp Ürün.

Demirci: Edip Akın, Edip Ercan.

Gördes: Hayri Büke, Hilmi Oğuz.

Salihli: Selim Akış, Kerim Eralp, Cevdet Özgirgin, İsmail Doğan Erdinç.

Soma: Emin Tezcan, Halil Akarsu.

Turgutlu: Abdurrahman Madakbaş, Salih Küçükoğlu, Mustafa Moralı, Reşat Akça.

Manisa: Orhan Karaosmanoğlu, Abdulkadir Atalay, Ahmet Karaosmanoğlu, Şemi Ergin, Enver Gediz, Ali Çakmakçı, Kemal Irmak, Ethem Öztay.

Yeni il idare heyeti dokuz asil dokuz yedek üyeden oluşmuştur. Oluşan yeni il idare heyeti Tablo 27'de⁴⁷⁶, oluşan yeni haysiyet divanı ise Tablo 28'de verilmiştir.⁴⁷⁷

⁴⁷²Yeni Asır, 31 Aralık 1947, s2.

⁴⁷³Yeni Asır, 31 Aralık 1947, s2.

⁴⁷⁴Yeni Asır, 31 Aralık 1947, s 2.

⁴⁷⁵Adnan Karaosmanoğlu: Akhisar doğumlu olan Adnan Karaosmanoğlu, Yurtdışında Siyaset Bilimi eğitimi almıştır. 9. Dönem TBMM'de Demokrat Parti'den Manisa Milletvekili olarak bulunmuştur. *Ayrıntılı Bilgi için: TBMM Albümü*, Cilt: 2, s.65

Tablo 27: 1947 Manisa İl Kongresi'nde Seçilen İdare Heyeti

Asıl üye	Yedek üye
F. Lütfi Karaosmanoğlu (Başkan)	Şükrü Ekinli
Veli Ünlü	Ragıp Karaosmanoğlu
Bayram Konyalı	Hüseyin Ünlü
Şemi Ergin	Mustafa Buldanlı
Galip Tosun	Sudi Mihçioğlu
Abdulkadir Atalay	Ahmet Terzi
Hilmi Us	Veli Yemişçi
Nihat Gültan	Halit Peynirci
Rıfat Canuyar	Mehmet Ali Üstünkaya

Tablo 28: 1947 Manisa İl Kongresi'nde Seçilen Haysiyet Divanı

Haysiyet Divanı
Osman Karaosmanoğlu
Ahmet Karaosmanoğlu
Raşit Meriç
Baba Akçalan
Abdurrahman Ersoy

c. 1948 Manisa İlçe Kongreleri

(1) Salihli İlçe Kongresi

Salihli Demokrat Parti Kongresi, 24 Kasım tarihinde CHP'den istifa ederek Demokrat Parti'ye geçen Muammer Alakant⁴⁷⁸, İzmir'den Osman Kapani, DP

⁴⁷⁶Yeni Asır, 31 Aralık 1947, s. 2.

⁴⁷⁷Işık, 1, Ocak, 1948, s. 1.

⁴⁷⁸Cumhuriyet, 7 Kasım 1948, s. 1, 3: Muammer Alakant, bir siyasal partinin bir milletvekili adayını, partinin fikirleri ile uyduğu için aday gösterdiğini, ancak o adayı sadece partililer değil, tüm milletin seçtiğini belirterek partisinden İstifa etme sebebini şöyle açıklar: "Bu devreye kadar Halk Partisi'nin birkaç yüz ikinci seçmeni ile milletvekili tayin etmesi kendilerine bu fikri yerleştirmiş olsa gerekir. Milletvekili kendisini halkın reyine arz ettiği anda kabul ettiği parti programının, zamanla, millet ve vatanın menfaatlerine uymadığı kanaatlerine varırsa kendisinin o partiyi desteklemekten vazgeçmesi, sadece hakkı değil vazifesidir de. Kaldı ki benim, Halk Partisi'nin hâkim idare cihazının ve buna mesnet olan çoğunluğunun program ve vaatlerine ve demokrasi icaplarına samimiyetle intibak etmediğine ve bu zihniyetle memlekete gereği gibi hizmet edebilecek hükümet teşkiline muvaffak olamayacağına kanaat getirdiğimden istifa ettiğimin açıklanmış bulunuyor."

Manisa İli İkinci Başkanı Şemi Ergin, Alaşehir ilçe başkanı Sudi Mihçioğlu, Turgutlu ilçe başkanı Halim Küçükoğlu'nun da misafir olarak hazır bulunduğu sinema salonunda Salihli ilçe başkanı Cevdet Özgirgin'in açılış konuşmasıyla başlamıştır.⁴⁷⁹ Kongre başkanlığına Muammer Alakant seçilirken ikinci başkanlığa Şemi Ergin, kâtipliklere ise Sabahattin Turgay ile Hüsnü adında bir zat seçilmiştir. İlçe başkanının kaymakamla olan mücadele temalı raporu okunmuş ve idare heyeti ibra edilmiştir.⁴⁸⁰

Dilekler faslının ardından Osman Kapani'den bir konuşma yapması arzu edilmiş ve Kapani şunları söylemiştir:

*“Köylü vatandaşlarımın acı dertlerini dinledim. Biz köylüyü bankalara, kooperatiflere borçlu değil, bankalardan alacaklı görmek isterdik. Biz iktidar partisinin yalın ayak dediği saf ve temiz köylüleri, kravatlı, fakat ahlaksız, şaibeli insanlardan çok üstün görenlerdeniz. Kravatlıların elinden rakı, içmektense temiz köylülerin elinden ayran geçmek bizim için daima müreccahtır(yeğdir)”.*⁴⁸¹(...) *“Şu günlerde mücadele havası kararmaktadır. Müfrit⁴⁸² zümreleri tekrar iş başına getirmekle 1950 seçimlerine hazırlanmaktadır. Fakat arkadaşlar, seçimin iffetini payimal etmek⁴⁸³ isteyenlere karşı asla müsahamaha etmeyeceğiz. Bundan sonra seçimlere kanun ister değişsin, ister değişmesin iştirak edeceğiz. Sandık başında en ufak bir hile ve desiseye meydan vermeyeceğiz.”*⁴⁸⁴

Kapani'den sonra söz alan Demokrat Parti'nin Manisa'daki tek vekili Muammer Alakant ise vergilerin ağırlığının yanında yeni vergilerinin koyulduğunu edildiğini, ama bu durumun Demokrat Parti'yi kuvvetlendirdiğini söylemiştir. Son olarak seçimler hakkında konuşan Alakant, seçimlerin gündeme gelmesi durumunda devamlı karşılıklarına bir harici tehdidin çıkarıldığını, yapılan ara seçimlerden dahi hala CHP'nin milli iradeye karşı olduğunu anlaşıldığını, bunun da kanıtının İçişleri bakanı olan Hilmi Uran'ın açıklaması olduğunu söylemiştir.⁴⁸⁵

Konuşmaların ardından seçime geçilmiş ve yeni idare heyeti Tablo 29'da verilmiştir.⁴⁸⁶

⁴⁷⁹Yeni Asır, 25 Kasım 1948, s.1.

⁴⁸⁰Yeni Asır, 25 Kasım 1948, s.1.

⁴⁸¹Yeni Asır, 25 Kasım 1948, s.1.

⁴⁸² Müfrit: Aşırı

⁴⁸³ Payimal etmek: Ayaklar altına almak.

⁴⁸⁴Yeni Asır, 25 Kasım 1948, s.1.

⁴⁸⁵Yeni Asır, 25 Kasım 1948, s.2.

⁴⁸⁶Yeni Asır, 25 Kasım 1948, s.2.

Tablo 29: 1948 Salihli İlçe Kongresi'nde Seçilen İlçe İdare Heyeti

Asıl Üyeler
Cevdet Özgirgin (Başkan)
Selim Akış
Hüseyin Türemen
Mehmet Akın
Hakkı Ural
Seyfi İşgüder
Ahmet Karaman

(2) Manisa Merkez İlçe Kongresi

Demokrat Parti Manisa Merkez İlçe Kongresi, 15 Aralık 1948'de DP Karaköy Ocak binasında, ilçe başkanı Şemi Ergin'in saat 10.00'da yoklama almasıyla açılmıştır. Kongre başkanlığına Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, 2. başkanlığına Cemil Şener⁴⁸⁷, kâtipliklere ise Cevdet Özgirgin ve Ragıp Karaosmanoğlu seçilmiştir.⁴⁸⁸

Başkanın seçilmesinin ardından rapor görüşmelerine geçilmiştir. Raporla siyasi bir partinin idare heyetinde vazife alan kişilerin görevleri ve yönetimce yapılanlar veya yapılamayanlar belirtilmiştir. Bu görevler, köy ve ocak merkezlerini ziyaret etmek, buradaki insanların ihtiyaçlarını tespit etmek, partinin asıl gaye ve prensiplerini izah etmek, dertlerini dinlemek olduğu halde bunun başarıyla yapılamadığı, sadece mahdut bazı köylere gidildiği, bunun sebebinin ise köylülerin yazın yaylalara çıkması, kışın da yolların bozuk olmasından kaynaklandığı söylenmiştir. Diğer ilçelerdeki DP'liler ile buluşulup tanışıldığı ve milli bayramlara geniş ölçüde iştirak edildiği, partinin mali kuvvetinin teşkilatın kuvvetiyle mütenasip olmadığı, partinin daha da kuvvetli olması gerekliliği vurgulanmıştır.⁴⁸⁹ Raporun sonunda özeleştiriyeye devam edilmiş ve hedeflenen vazifelerin başarılmasından ötürü üzüntü duyulduğu okunmuştur. Bunun sebebinin yönetim kadrosunun

⁴⁸⁷**Cemil Şener:** 1897'de Rodos'ta doğmuştur. İstanbul Üniversitesi'nden tabip subay olarak mezun olmuştur. "Litrazol" isimli böbrek hastalıkları ile ilgili bir ilacın mucididir. Manisa Belediye Başkanlığı görevinde de bulunmuş olan Şener, 1957 yılında Demokrat Parti'den milletvekili seçilmiştir. 1978 tarihinde vefat etmiştir. *Ayrıntılı bilgi için: TBMM Albümü*, C.2, s.222. *Ayrıca bakınız:* <http://lityazol.cemilsener.com> , Siteye erişim tarihi: 3 Temmuz 2019.

⁴⁸⁸**Yeni Asır** 16 Aralık 1948, s.2.

⁴⁸⁹**Yeni Asır** 16 Aralık 1948, s.2.

görevlerin büyüklüğü konusunda kifayetsiz oluşu olarak belirtilmiştir. Tenkitler kısmında ilk sözü Murtaza Akabay almıştır. Akabay, rapor ile birlikte çalışmaların kifayetsiz olduğunun anlaşıldığını, ilçe ve il idare kurullarında çalışanların fedakârlık yapmadığını, hatta köylere gidilmediğini ama Demokrat parti olarak köylerin şehir merkezinden daha güçlü olduğunu belirterek, güzel bir eleştiri konuşması yapmıştır.⁴⁹⁰

Akabay'ın ardından kürsüye çıkan delegelerin dillendirdiği ortak konular köylerin ihmal edilmesi, piyango meselesinde yapılan fahiş hatalar, ilçe yönetiminin tembelliği ve mali konulardaki umursamazlık olarak söylenebilir.⁴⁹¹ Eleştirilere cevap vermek üzere kürsüye gelen Ergin, demokrat bir kişilik olduğunu kanıtlayarak şunları söylemiştir:

*“ Çalışmadığını söylediğiniz bu idare heyetini geçen sene sizler seçmişsiniz. Mademki böyledir, bu defa seçeceğiniz kimselerin daha iyi çalışabilecek arkadaşlardan olmasına dikkat etmelisiniz. Hatur ve gönül ile adam seçmemenizi temenni ederim. ”*⁴⁹²

Alkışlarla karşılanan bu konuşmanın ardından bütçe görüşmelerine geçilmiştir. Hesap hülasası onaylandıktan sonra gelecek senenin bütçesi 12 bin lira olarak belirlenmiştir. Konuşmalarda sık olarak dikkat çekilen ayrıntı aidatların düzenli ödenmesidir. Bu sıkıntı Demokrat Parti'nin tüm ilçelerinde bulunmaktadır.

Kongrenin sonlarına doğru seçimlere geçildi. Seçilen ilçe idare heyeti tablo 30'de verilmiştir.⁴⁹³ Kongre neticesinde belirlenen Manisa İl Kongresi delegeleri ise Tablo 31'de verilmiştir.⁴⁹⁴

Tablo 30: 1948 Manisa Merkez İlçe Kongresi'nde Seçilen İdare Heyeti

Asıl Üyeler
Şemi Ergin (Başkan)
Cemil Şener
Muzaffer Sayman
Muvaffak Adanalı

⁴⁹⁰Yeni Asır 16 Aralık 1948, s.2.

⁴⁹¹Yeni Asır 16 Aralık 1948, s.2.

⁴⁹²Yeni Asır 16 Aralık 1948, s.2.

⁴⁹³Yeni Asır 16 Aralık 1948, s.2.

⁴⁹⁴Yeni Asır 16 Aralık 1948, s.2.

Hilmi Ölçenoğlu
Hasan Öncü
Mustafa Buldanlı

Tablo 31: 1948 Manisa Merkez İlçe Kongresi'nde Seçilen İl Kongre Delegeleri

Osman Karaosman	Hasan Öncü
Cemil Şener	Murtaza Atalay
Muzaffer Sayman	Hasan Yücel
İbrahim Koç	Recep Kerç
Abdullah Karaman	Mustafa Girginoğlu
Sabahattin Turgay	Muvaffak Adanalı
Mustafa Buldanlı	Nasır Karaosman

(3) Demirci İlçe Kongresi

Demokrat Parti Demirci İlçe Kongresi, 15 Aralık 1948 tarihinde karlı bir günde saat 19.30'da açıldı. Hava muhalefetinden dolayı 55 Köyden ancak 6 köyün delegesi kongreye katılabildi.⁴⁹⁵ Kongrenin açılışının ardından, delegeler sıra ile konuşmalarını yaptılar. İlk sözü alan Ekrem İzmirlioğlu seçim hürriyetini gündeme getirerek demokrasinin namuslu bir seçim sisteminden geçtiğini ve mevcut seçim sistemi oldukça seçimlere girmeyeceklerini söylemiştir. Ardından kürsüye gelen Tahir Bursalı, iktidarın köyler hakkındaki boş vermişliğini şöyle anlatmıştır:

“Köyümüz muhtarı halkın sıhhati ile alakadar değil. Verem çoğaldı. Bakan olmuyor. Bütün Demirci köyleri böyledir. Tahsildarların hayvan yemleri bile bizden alınıyor. Buna mecbur muyuz? Yol yok. Bize patika değil, şose lazım. Biz de efendiyiz. İşlerimiz görülmez oldu. Ben bunun için Demokrat oldum ve Demokrat kalacağım.”⁴⁹⁶

Hüdük Köyü'nden Ahmet Özer ise köyünde yedi tane ölünün devletin ilgisizliği sebebiyle üç gündür kaldırılmadığı ve bu duruma üzüldüğünü, aynı zamanda kırk lira almak için birçok kez bankanın ayağına gitmeye muhtaç kaldıklarını anlatmıştır. Delegelerden Nuri Şen, parti teşkilatlanması hakkında köylerde eksikliklerin olduğunu ve yeni yönetimin bunları tamamlaması gerekliliğini

⁴⁹⁵Yeni Asır, 19 Aralık 1948, s.4.

⁴⁹⁶Yeni Asır, 19 Aralık 1948, s.4.

söylemiştir. Konuşmalardan sonra seçimlere geçilmiş ve yeni Demirci ilçe idare heyeti ve Manisa il kongre heyeti Tablo 32’de verilmiştir.⁴⁹⁷

Tablo 32: 1948 Demirci İlçe Kongresi’nde Seçilen İdare Heyeti

Asıl üyeler	Kongre delegeleri
Edip Akın (Başkan)	Edip Akın
Nurullah Doğruer	Ekrem İzmirlioğlu
Mehmet Şen	Nurullah Doğruer
Nuri Arıcan	Nuri Arıncıdır
Edip Arıcan	-
Ekrem Demirci	-
Nurettin Kelem	-

Kongrenin sonunda oy birliği ile Milletvekili Kemal Özçoban’a⁴⁹⁸ şu telgraf gönderilmiştir:⁴⁹⁹

“ *Büyük Millet Meclisi’nde söylemiş olduğunuz sözlerde yılmadan sebat⁵⁰⁰ ve mertçe millet tarafından terennüm edilen⁵⁰¹ sözleri bir kere daha mecliste tekrar edişiniz takdirle karşılanmış ve Demirci Demokratlarının takdir ve tebriklerinin şahsınıza iblağına kongrece karar verilmiştir.* ”⁵⁰²

(4) Kırkağaç İlçe Kongresi

Kırkağaç Demokrat Parti Kongresi, 23 Aralık 1948, Çarşamba günü saat 17’de toplandı. Kongre, başkanlığa Rauf Karaosmanoğlu’nun seçilmesiyle başlamıştır. İkinci başkanlığa Manisa Demokrat Parti üyelerinden Abdulkadir Atalay seçilmiştir.⁵⁰³

⁴⁹⁷Yeni Asır, 19 Aralık 1948, s.4.

⁴⁹⁸ **Kemal Özçoban:** 1908’de Afyon’da doğdu. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden mezun oldu. İlkokulu öğretmenliği, Bayındırlık Bakanlığı Muhasebe Müdürlüğü Memurluğu, Afyon hakim namzetliği, İstanbul Cumhuriyet Savcı Yardımcılığı, Keşan Ceza Hakimliği gibi görevlerde bulundu. VIII. Ve IX. Dönem Afyon Milletvekilliği yapmıştır. *Ayrıntılı bilgi için: TBMM Albümü*, Cilt:2, s.23.

⁴⁹⁹Yeni Asır, 19 Aralık 1948, s.4.

⁵⁰⁰ **Sebat:** Bir işi sonuna kadar sürdürmek.

⁵⁰¹ **Terennüm etmek:** Anlatmak, İfade etmek.

⁵⁰²Yeni Asır, 19 Aralık 1948, s.4.

⁵⁰³Yeni Asır, 24 Aralık 1948, s.6.

Kongre yönetiminin seçilmesinin ardından 1948 bütçesi kabul olunup yönetim ibra edilmiştir. Yönetimin ibra edilmesini takiben sıra dileklere geçmiş ve delegeler umumi siyaset hakkında birçok yorumda bulunmuşlardır. Ali Aydın isimli delege konuşmasında seçim kanununu eleştirmiştir. Bu kanununun düzelmemesi durumunda partinin seçimlere girmeyeceğini bildirmiştir. Ahmet Taş isimli delege ise Milli Koruma Kanunu'nu eleştirmiştir. Ardından kürsüye gelen Kemal Ahmet Onat ise şekerle sebepsiz yere zam yapıldığını ve bunun sebebinin ise halkın üstünden daha fazla para kazanma isteği olduğunu söylemiştir. Bunun yanında Kırkağaç'ın büyük bir mesken ve kömür kıtlığına sahne olduğuna değinmiştir.⁵⁰⁴

Mehmet Uzer isimli delege kürsüde atmış bir yaşında olduğunu belirterek kendisinden hala yol parası⁵⁰⁵ alındığını ve bu hukuksuz durumun engellenmesini istemiştir. Delegelerden Fehim Hatip, Ali Aydın gibi seçim kanuna değinerek:

*“Memlekette seçim hürriyeti istiyoruz. Bugünkü kanunla seçimlere girmeyeceğiz. Çoluk çocuğumuzla dayak yemeğe, hapiste çürümeğe razı değiliz. Çünkü biz de onlar kadar haklara sahibiz”*⁵⁰⁶ sözleriyle sitemini dile getirmiştir.

Yine ülke siyaseti üzerine söz isteyenlerden biri olan Hulusi Davut: *“Bu memlekette vatandaş, en mukaddes hakkı olan hürriyetini iktidarın elinden kurtaramaz ve hürriyetine sahip olmazsa, bundan beter ne olabilir?”*⁵⁰⁷ sorusunu sormuştur.

Ardından idare heyeti seçimlerine geçilmiştir. Yeni ilçe idare heyeti Tablo 33'de verilmiştir.

Tablo 33: 1948 Kırkağaç Kongresi'nde Seçilen İdare Heyeti⁵⁰⁸

Asıl Üyeler
Nazım Paksoy (Başkan)
Sakıp Ürün
Raif Evin
Kasım Akgüney

⁵⁰⁴Yeni Asır, 24 Aralık 1948, s.6.

⁵⁰⁵Yol Parası: Yol vergisi. *Ayrıntılı bilgi için:* Nuray Özdemir, “Cumhuriyet döneminde Türkiye’de Yol Vergisi”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt:32, Sayı:53.

⁵⁰⁶Yeni Asır, 24 Aralık 1948, s.6.

⁵⁰⁷Yeni Asır, 24 Aralık 1948, s.6.

⁵⁰⁸Yeni Asır, 24 Aralık 1948, s.6.

Muzaffer Dolmaz
Mehmet Melez
Mehmet Gündoğan

d- 1949 Manisa İl ve İlçe Kongreleri

(1) Manisa İl Kongresi

Manisa İl Kongresi 28 Ocak 1949 tarihinde İzmir İdare Heyeti'nden gelen Rauf Onursal, Pertev Arat ve Sadık Giz'in de konuk olarak bulunduğu Şehir Sineması salonunda saat 10.00'da açılmıştır.⁵⁰⁹ Kongre başkanlığına Alaşehir'den Sudi Mihçioğlu, yardımcılığına ise Salihli'den Cevdet Özgirgin seçilmiştir.⁵¹⁰

İl idare heyeti üyeleri bu kongrede tüm delegelere kongrede okunacak olan faaliyet raporu metninin bir nüshasını kongre toplanmadan önce dağıtmıştır. Bunun sebebi yıllık faaliyetlerin daha sağlıklı bir şekilde eleştirilmesidir.

Rapor metni tüm delegelere teşekkür ederek başlamaktadır. Teşekkürün ardından ilk "Mücadele" konusu dikkati çekmektedir. Raporda mücadele şöyle belirtilmektedir:

"Şu bir sene zarfında vilayetimiz dâhilinde – memlekette gelişen ve kökleşen demokrasi mücadelesine karşı- iktidarın aldığı cephe ve demokrasiyi gittiği yoldan çevirebilmek için sarf ettiği gayretle yılmadan mücadele etmiş bulunuyoruz".⁵¹¹

İkinci paragrafta bulunan "Sahte Muhalefet" konusunda ise idare heyeti Demokrat Parti'ye olan muvazaa suçlamasıyla yine parti üyelerinin gayretiyle mücadele edildiğini, Hikmet Bayur ve Kenan Öner'in parti ile ilgili gizli emellerinin (Aynı zamanda Millet Parti'sinin) iktidar partisini ayakta tutmak olduğunu anlatmaktadır.⁵¹²

Raporda en geniş yer ilçelerin durumu ile ilgilidir. Bahsedilen ilk ilçe Akhisar olup bu ilçe tenkit edilmiştir. Burada idare amirlerinin baskıları sebebiyle 1948 yılında teşkilat istenileni verememiştir.

Alaşehir İlçesi için raporda, tek parti zorbalığına karşı ilk günden beri teşkilatın gurur duyulacak bir mücadele verdiği belirtilmiştir.

⁵⁰⁹Yeni Asır, 29 Ocak 1949, s.1.

⁵¹⁰Yeni Asır, 29 Ocak 1949, s.1.

⁵¹¹Yeni Asır, 28 Ocak 1949, s.3.

⁵¹²Yeni Asır, 28 Ocak 1949, s.3.

Demirci ilçesi ise Demokrat Parti açısından demokratik gelişmeye uygun ve daima kuvvetli, inançlı olarak tasvir edilmiştir.

Eşme’de ise, Eşme idare amirinin (vali) Demokrat Parti’nin Eşme’de kurulduğu günden beri çok büyük bir baskı uyguladığını, bu idare amirinin yerine gelen yeni idare amirinin de geleneksel CHP politikasını değiştirmedeğini, baskıyı devam ettirdiğini raporda belirtmiştir. Gördes ilçesi için iktidar tarafından bu ilçede yirmi beş senedir ihmalkâr davranıldığına değinilmesinin ardından buradaki Demokrat Parti Teşkilatı’nın ise her zaman güvenilir olduğundan bahsedilmiştir. Kırkağaç ilçesinde de yine aynı baskı durumunun olduğu anlatılmıştır. Ama buradaki Demokrat Parti teşkilatının enerjik ve baskılara karşı dimdik olduğu belirtilmiştir.

Kula ve merkez ilçe teşkilatları için ise, bu teşkilatların zaman geçtikçe daha da güçlendiğini ve bu ilçeler için gelişme ümidinin olduğu raporda belirtilmiştir. Salihli ilçesinde 1948 senesi Demokrat Parti Teşkilatı’nın, CHP ve Salihli ilçe idari heyetiyle mücadelesine sahne olmuştur. Ama buradaki Demokrat Parti heyeti yılmadan çalışmalarına devam etmekte olduğu raporda delegelere sunulmuştur. Turgutlu ilçesinde ise, diğer ilçelerin aksine bir baskı durumu bulunmamaktadır. Hal böyle olunca Demokrat Parti Teşkilatı çalışmalarını müspet yönde gerçekleştirmiştir. Soma’daki yeni göreve başlayan teşkilatın genç kişilerden oluştuğunu belirtilerek gelecek senenin 1948 yılında olduğu gibi sönük geçmeyeceği raporda bildirilmiştir.⁵¹³

Rapor toplam 20 sayfa tutmuş ve kongrede okunmuştur. Raporun bitmesinin ardından tenkitlere geçilmiştir. İlk sözü alan Salihli delegeşi Mehmet Akın, Türkiye’ye tenkit ruhunun Demokrat Parti ile geldiğini ve bu yüzden il heyetinin yapılan tenkitlerinin samimi bir kalp açıklığı ile karşılanmasının arzusunda olduğunu belirtmiştir. Rapor hakkında ise, raporun anlamsız ve çok lafla şişirilmiş olduğunu mesela üye sayılarıyla ilgili bir bilginin olmadığını, fiiliyatta ise Eşme ile asla ilgilenilmediğini bildirmiştir.⁵¹⁴

Akhisar’dan Ragıp Karaosmanoğlu da aynı şekilde raporun siyasal bir rapordan çok uzak olduğunu ve anlatılan ilçelerin tamamen yanlış bir değerlendirme

⁵¹³Yeni Asır, 28 Ocak 1949, s.3.

⁵¹⁴Yeni Asır, 29 Ocak 1949, s.2.

içerdiğini ve bu hataların iyi bir edebiyat ile kamufle edildiğini kürsüde dillendirmiştir.⁵¹⁵

Kula'dan kongreye katılan Ali Keleşoğlu ise enteresan bir konuya değinmiştir. Kısmi seçimlerden önce (17 Ekim 1948) Manisa teşkilatından üç kişinin Ankara'ya gönderildiği raporda bulunmaktadır. Ama bu üç kişi yönetim tarafından tayin edilmiştir. Keleşoğlu burada bir seçimin olmadığı ve bu kararın alınmasında bir taban hareketinin görülmediğini bildirmektedir. Bunun yanında Keleşoğlu raporda geçen Kula ile ilgili özetin de gerçekleri yansıtmadığı görüşünde bulunmaktadır.⁵¹⁶

Manisa merkez delegeşi Enver Gediz ise raporda Manisa merkez ilçesi için yanlış ifadelerin bulunduğunu ve merkez ilçenin muvaffakiyet içinde olduğunu söylemiştir. Bunu kanıtlamak için de geçen sene yapılan Ticaret Odası, Borsa, Şoförler Cemiyeti seçimlerini Demokrat Parti'nin kazandığını, lakin bu seneki Şoförler Cemiyeti seçimlerinin il heyetinin ilgi ve alakasızlığından dolayı kaybedildiğini, sorumlunun da il heyeti olduğunu söylemiştir.⁵¹⁷

Alaşehir'den Kemal Gürkan da eleştiri kervanına katılmıştır. İlan edilen raporun CHP raporlarından farksız olduğunu ve il heyetinin ilçe teşkilatlarını bir sene gerilediğini söylemiştir. Yine Akhisar'dan Adnan Karaosmanoğlu rapora farklı bir açıdan bakmış ve rapordaki Millet Parti'si ve Demokrat Parti'nin muvazaa partisi olma tartışmalarını beyhude bulmuştur. Ayca il teşkilatından hiçbir görevlinin ilçelerle ilgilenmediği vurgulanmıştır. Akhisar'daki idare amirlerinin baskısı konusunda haklılık payının var olduğunu kabul eden Karaosmanoğlu, bunun için ilçe teşkilatının hazır olduğunu belirtmiştir. Demirci'den kongreye katılan Mehmet Örnek idare heyeti raporunda "köylü" diye bir kelimenin geçmediği konusunda sitemini belirtmiş ve köylüler ile ilgili duygusal bir nutuk atmıştır. Konuşmasının sonunda ise CHP'nin bu menfi hale düşmesinin sebebini köylüye sırtını dönmesi olarak belirtmiştir.⁵¹⁸

Tenkitlelerin üzerine kürsüye gelen il başkan yardımcısı Şemi Ergin, eleştirilere cevap vermiştir. Bu cevaplar şu şekilde özetlenebilir:

⁵¹⁵Yeni Asır, 29 Ocak 1949, s.2.

⁵¹⁶Yeni Asır, 29 Ocak 1949, s.2.

⁵¹⁷Yeni Asır, 29 Ocak 1949, s.2.

⁵¹⁸Yeni Asır, 29 Ocak 1949, s.2.

1- Eşme ile ilgili yönetim alakasız kalmıştır. Eşme’de yapılan toplantıya gidilmiş olsa da Eşme’nin merkeze uzaklığından ötürü diğer ilçeler gibi bir ilgiye maruz kalmamıştır.

2- Raporda aza sayısının unutulduğu bir gerçektir ama Manisa ilinde parti üyesi sayısı 90 bin kadardır.

3- Akhisar ilçesinin Ege bölgesinin en büyük ilçesi olması sebebiyle il bazında daha iyi olmasını istedik. Bu ilçe ile diğer ilçelerden daha fazla ilgilenilmiştir.

4-Rapordaki eleştiriler, çalışmayan teşkilatlar ile alakalıdır. Biz de yapmadığımız işlerden dolayı tenkit aldık. Bu duruma yönetim kızmamıştır. Dersler çıkarılmıştır.

Raporun ibra edilmesinin ardından kongrenin ilk günü son bulmuştur. 29 Ocak’ta kongrenin ikinci kısmı başlamış ve kısa konuşmaların ardından seçime geçilmiştir. Yapılan seçim neticesinde il idare heyetinin asil ve yedek üyeleri Tablo 34’de verilmiştir.

Tablo 34: 1949 Manisa İl Kongresi’nde Seçilen İdare Heyeti⁵¹⁹

Asıl üyeler	Yedek üyeler
Şemi Ergin (Başkan)	Sudi Mihçioğlu
F. Lütü Karaosmanoğlu	Cevdet Özgirgin
Bayram Konyalı	Sabri Elsal
Şükrü Ekin	Nihat Gürtan
Veli Ünlü	Cemil Şener
Abdulkadir Atalay	Galip Tosun
Enver Gediz	Hasan Ünoğlu
Muzaffer Salhan	Rıfat Tanyer
Ragıp Karaosmanoğlu	İbrahim Koç

Genel kongreye gidecek olan 47 delegenin seçiminin yapılmasının ardından haysiyet divanı seçimlerine geçilmiştir. Haysiyet divanı Tablo 35’de verilmiştir.⁵²⁰

⁵¹⁹Yeni Asır, 30 Ocak 1949, s.4.

⁵²⁰Yeni Asır, 30 Ocak 1949, s.4.

Tablo 35: 1949 Manisa İl Kongresi'nde Seçilen Haysiyet Divanı

Haysiyet Divanı Üyeleri
İkbal Argun
Sabri Aysal
Emekli Binbaşı Baha Bey
Raşit Meriç

(2) Turgutlu İlçe Kongresi

Millet Partililerin misafir olarak katıldığı Turgutlu Kongresi, 18 Temmuz 1949'da 5 numaralı semt ocağında, saat 13.00'de parti bandosunun çaldığı İstiklal Marşı ile ilçe başkanı Salih Küçükkoğlu tarafından açılmıştır. Kongre başkanlığına Manisa Demokrat Parti İl Başkanı Şemi Ergin, ikinci başkanlığına ise Sabri Aysal seçilmiştir.⁵²¹

Kongre yönetiminin belirlenmesinin ardından raporun okunması bölümüne geçilmiş ve ilçe başkanı raporu okumuştur. Raporda değinilen konular şunlardır:

- 1- Turgutlu'ya bağlı tüm ocak ve bucakların kongresi tamamlanmıştır.
- 2- Partiye kayıt yaptıran vatandaşların sayısı giderek artmaktadır.
- 3- Partiye bir bando temin edilmiştir.

4-Köyler hala beklenilenin gerisindedir. Köylerde mektep ve öğretmen bulunmamaktadır.

5- Ülkede iktidarın beceriksizliklerinden ve baskılarından bıkmış bir halk vardır. Ve bu baskı aktif olan Demokrat Partili üyeleri tevkif ettirerek 1950 seçimlerinde partinin gücünü kırmak istemektedir.

6- Turgutlu'nun üzüm, tütün ve pamuk beklenen fiyatın altında satılmaktadır.⁵²²Ziraat Bankası çiftçiye hiçbir şekilde yardım etmemektedir.

Raporun okunmasının ardından seçimler yapılmıştır. Oyların tasnif edilme işleminden sonra dilekler kısmına geçilmiştir. İlk sözü Halil Bayraktar almıştır. Bayraktar ekmeklerin her gün aynı kalitede çıkmadığından, belediyenin bir

⁵²¹Yeni Asır,19 Aralık 1949, s1,2.

⁵²²4 Mart 1946 tarihinde Manisa Bağcılar Cemiyeti Başkanı Suphi Kocamemi tarafından Cumhurbaşkanına gönderilen yazıda, İngiltere'ye satılan üzüm karşılığında alınan Sterlin'in, Türk Lirası karşısında değerinin düşük olması sebebiyle bağcıların zor durumda olduklarını ve bu yüzden devletin kilo başına aldığı 50 kuruşun 15 kuruşunu geri iade etmesini istemektedir. Gelen cevap ise oldukça şaşırtıcıdır. Ticaret Bakanı Raif Karadeniz, devletin, üzümün kilosu başına 50 kuruş almasının söz konusu olmadığını Manisa Bağcılar Cemiyeti'ne bildirmiştir. *Ayrıntılı bilgi için: BCA, 30.1.0.0.40.241.1.4*

ambulansa sahip olmadığından ve ilçelerde ithalat ve ihracat gibi mühim hadiselerin olmamasından kaynaklanan ticaret ve sanayi odalarının pasif oluşundan söz etmiştir.⁵²³

Bayraktar'dan sonra söz alan Urganlı delegesi Hüseyin Ocak ise köyde yapımı devam eden halk odasının parasını devletin köylüden aldığı öne sürerek bu binanın köy manevi şahsiyetine mal ve tescil edilmesini, Gediz Çayı'na ise bir köprü yapılmasını talep etmiştir.⁵²⁴

Ahmetli bucağında bir belediye teşkilatı kurulması noktasında bir isteği olan Sedat Üstün, bucağın bu durumu hak kazandığını, ama CHP'nin bundan korktuğunu, çünkü bu bölgede Demokrat Parti'nin çok güçlü olduğunu söylemiştir. Ali Çeven ise Bozkurt Köyü'ndeki okullarda okutulan din dersinin yetersiz olduğunu öne sürmüştür. Delegelerden kürsüye gelen Aziz Erdoğan, Halk Partililerin İstiklal Savaşı'nı kendilerine mal ettiklerini, ama bu savaşta halkın savaştığını, köylünün ise sözde halkın efendisi olarak kaldığını ve çok büyük ıstırapların çekildiğini anlatmıştır.⁵²⁵

Turgutlu Kongresi'nde seçilen ilçe idare heyeti ve il kongre delegeleri Tablo 36'da verilmiştir.

Tablo 36. 1949 Turgutlu Kongresi'nde Seçilen İlçe İdare Heyeti ve İl Delegeleri

İlçe idare heyeti	İl delegeleri
Salih Küçükkoğlu (Başkan)	Cevdet Öktem
Orhan Ocakoğlu ⁵²⁶	Hüseyin Ocak
Ömer Alkay	Orhan Ocakoğlu
Cevdet Öktem	Şakir Sakallı
Mehmet Öner	Süleyman Şahin
Hüsnü Erdilek	Ali Özkan
Bekir Mercan	Salih Küçükkoğlu

⁵²³Yeni Asır,19 Aralık 1949, s.3.

⁵²⁴Yeni Asır,19 Aralık 1949, s.3.

⁵²⁵Yeni Asır,19 Aralık 1949, s.3.

⁵²⁶Orhan Ocakoğlu: 1921 yılında Turgutlu'da doğmuştur. Liseyi bitirmesinin ardından ticarete atanmıştır. Turgutlu Belediye Başkanlığı'na seçilmiştir. Demokrat Parti'den 1957 seçimlerinde milletvekili olarak seçilmiştir. *Ayrıntılı bilgi için: TBMM Albümü*, Cilt: 2, s.740

(3) Merkez İlçe Sekiz Eylül Ocak Kongresi

Demokrat Parti Manisa Merkez İlçe 8 Eylül Ocak Kongresi, 21 Ekim 1949 tarihinde Şemi Ergin'in il başkanı olması sebebiyle, merkez ilçe başkanlığına oturan Muzaffer Kurbanoğlu'nun⁵²⁷ başkanlığında toplanmıştır. Ocak idare heyeti başkanlık görevini yürüten Şakir Gür'ün yıllık mesai raporunun başarılı bulunmasının ardından Muzaffer Kurbanoğlu bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında Demokrat Parti'nin bu yıla kadar olan faaliyetlerinin daha çok kuruluş aşaması ile ilgili olduğuna, kendilerine yapılan hazımsızca mukavemetlerin Demokrat Parti'yi daha çok güçlendirdiğine ve artık ülkede bir muhalefetin lüzumunun tam olarak hissedilmesine rağmen Demokrat Parti'nin yapması gerekenin muhalefet değil artık iktidara yürümesi gerektiği olduğuna değinmiştir.⁵²⁸ Yapılan seçimde idare heyeti Tablo 37'de verilmiştir.⁵²⁹

Tablo 37: 1949 Manisa Sekiz Eylül Ocak Kongresi'nde Seçilen İdare Heyeti

İdare Heyeti
Sait Türkal
Avni İçcan
Şükrü Tanış
Ali Ateşbucak
Tenekeci Mehmet
Terzi Osman
Mehmet Ali Osman

(4) Manisa Muradiye Ocak Kongresi

Manisa merkeze bağlı Muradiye Ocak Kongresi 21 Kasım 1949 tarihinde yapıldı. Kongre heyetinin seçilmesinin ve hesap ve faaliyet raporlarının okunmasının ardından bucak başkanı Ethem Öztaş konuşma yapmıştır. Öztaş'ın konuşmasının bitmesinin ardından kürsüye gelen Muzaffer Kurbanoğlu Manisa'da yapılan ara

⁵²⁷**Muzaffer Kurbanoğlu:** 1913 yılında Manisa'da dünyaya gelen Kurbanoğlu Hukuk tahsili almıştır. Birçok okulda öğretmenlik yapmasının ardından kendi mesleğini icra etmiştir. IX., X., ve XI. Dönem Manisa Milletvekilliği, aynı zamanda ulaştırma bakanlığı görevini üstlenmiştir: **TBMM Albümü**, Cilt:2, s.739.

⁵²⁸**Yeni Asır**22 Ekim 1949, s.1.

⁵²⁹**Yeni Asır**22 Ekim 1949, s.1.

seçimlere değinmiştir. Kurbanoğlu, Muradiye’de yapılan ara seçimlerde seçmen kitlesinin yüzde onunun bile sandığa gitmediğini ve bu şartlar altında seçilen bir vekilin memleketin dertlerine deva olamayacağını söylemiştir. Kurbanoğlu’nun konuşmasının ardından kongre dağılmıştır. Yeni seçilen idare heyeti Tablo 38’de verilmiştir.⁵³⁰

Tablo 38: 1949 Manisa Muradiye Ocak Kongresi’nde Seçilen İdare Heyeti

İdare Heyeti
Ahmet <i>Uncu</i>
Mustafa <i>Samanlar</i>
Rıza <i>Dinç</i>
Nazmi <i>Akçasoy</i>
Cemil <i>Kumrular</i>
Hasan <i>Yeşilçam</i>
Veli <i>Yılmaz</i>

(5) Salihli Eski Cami Ocak Kongresi

Salihli’ye bağlı Eski Cami Ocak Kongresi, 7 Kasım 1949 tarihinde Demokrat Parti Alaşehir İlçe Başkanı Sudi Mihçioğlu’nun başkanlığında toplandı. Mihçioğlu yaptığı konuşmada milletin demokrasiye olan ilgisi ve olgunluğundan bahsetmiş ve “bu dava muvaffak kazanacaktır” demiştir.⁵³¹

Ardından kongrede bulunan ve müstakil bir şekilde kongreye katılan Kasım Aksoy isimli bir genç, Halkevi’nde bulunan binlerce kitaptan Salihli gençliğinin faydalanamadığını ve bu kitapların çürümeye terkedildiğini söylemiştir. Bu durum üzerine söz alan Avukat Erdoğan Berktaş, bunun ancak müstakil bağımsız bir Halkevi’ne kavuşmakla mümkün olacağını söylemiştir. Yeni oluşan idare heyeti hakkında bilgi yoktur.

(6) Altay ve Bozkurt Ocak Kongreleri

Turgutlu ilçe merkezine bağlı Altay ve Bozkurt Mahallesi Ocak Kongreleri, 23 Kasım 1949 tarihinde yapılmıştır. Altay Mahallesi Ocağı geçici başkanlığına

⁵³⁰Yeni Asır, 24 Ekim 1949, s.3.

⁵³¹Yeni Asır, 8 Kasım 1949, s.3.

Ömer Kösebay, ikinci başkanlığa Salih Küçüköğlü, yazmanlığına ise Cevdet Ökmen seçilmiştir. Bozkurt Mahallesi Ocağı geçici başkanlığına Cevdet Öktem, ikinci başkanlığına Reşat Akça, yazmanlığına ise Salih Küçüköğlü seçilmiştir.⁵³²

(7) Manisa Adakale Ocak Kongresi

Manisa Adakale Ocak Kongresi, 27 Kasım 1949 tarihinde Manisa il idare heyeti başkanı Şemi Ergin'in konuşmasıyla başladı. Ergin konuşmasında, Demokrat Parti'nin gücünün kaynağını ve siyasette tayin ettiği istikametini bu ocak kongrelerinden aldığını söylemiştir. Konuşmasının büyük bir bölümünü genel siyasete ayıran Ergin'in konuşmasının ardından kongre dağılmıştır.⁵³³

(8) Manisa Saray Ocak Kongresi

Manisa Saray Ocak Kongresi, 27 Kasım 1949 tarihinde ocağa kayıtlı olan üyelerin çoğunluğunun katılımıyla yapılmıştır. Merkez ilçe başkanı Muzaffer Kurbanoğlu yaptığı konuşmada demokrasi için korkusuzca ve kimseye kulak asmadan yola devam edilmesi gerektiğini kongre delegelerine söylemiştir.⁵³⁴

(9) Horozköy Ocak Kongresi

Manisa merkez Horozköy Ocak Kongresi, 30 Kasım 1949 tarihinde Şemi Ergin'in başkanlığında yapılmıştır. Konuşmalar, ikinci başkan seçilen Muvaffak Adanalı'nın denetiminde yapılmıştır. Yeni seçilen ocak idare heyeti Tablo 39'de verilmiştir.

Tablo 39: 1949 Manisa Horozköy Ocak Kongresi'nde Seçilen İdare Heyeti

İdare Heyeti
Tavil Özer
Mustafa Karakaş
Hayrettin Pulad
Rüştü Önlü
Hayrettin Özgürle

⁵³²İbrahim Şahin, *İzmir Basımında...*, s.415,416.

⁵³³*Yeni Asır*, 28 Kasım 1949, s.1.

⁵³⁴*Yeni Asır*, 28 Kasım 1949, s.1.

(10) Akgün Ocak Kongresi

Manisa merkez Akgün Ocak Kongresi, 5 Aralık 1946 tarihinde yapıldı. Ocak başkanı Osman Murat Kaner'in kısa konuşmasından hemen sonra kongre başkanlık seçimi yapıldı ve kongre başkanlığına Sabri Aysal, yardımcılığına ise Muvaffak Adanalı seçildi. Ocağın bir yıllık faaliyet raporunun okunmasının ardından eski idare heyeti çoğunluk ile ibra edildi. Avukat Sabri Aysal'ın kısa nutkundan sonra seçimlere geçildi. Yapılan seçimlerde ocak başkanlığına Osman Murat Kaner, katipliğine Naci Yatkın, muhasipliğine ise İsa Kanatoğlu seçildi.⁵³⁵

(11) Akhisar Kongresi

Demokrat Parti Akhisar İlçe Kongresi 20 Aralık 1949 tarihinde toplandı. Kongre başkanlığını Ragıp Karaosmanoğlu üstlenmiş, 2. başkanlığa ise Fuat Deliorman seçilmiştir. Kongre seçiminin hemen ardından faaliyet raporunun okunmasına geçilmiştir. Bu raporda CHP'nin Demokrat Parti'yi yıpratma siyasetinin Akhisar halkının gözünden kaçmadığına ve bu durumun demokratları hayal kırıklığına uğrattığına değinilmiştir.⁵³⁶

Rapor, parti faaliyetleriyle devam etmiştir. Raporda ilçe idare heyeti, köylere 62 gezi düzenlemiş ve üyelerle görüşmüştür. Bunun yanında Mermere, Yaylaköy, Süleymanlı, Selçikli ve Beyova gibi bucaklarda da çalışmalar devam etmektedir. Raporda diğer mevzu bahis olan konular; parti nüfusunun yüzde 20 arttırılması, Tütüncüler Birliği seçiminin kazanılması ve Ankara Tütüncüler Birliği'ne DP'li delegelerin gönderilmesidir. Demokrat Parti İktisadi kuruluşlarda particiliğin olmaması yönünde karar aldığı için burada bir varlık gösterilmemiştir.⁵³⁷

Raporun tenkiti kısmında ilk sözü Ramazan Ergün almış ve köylere gidilmediği konusunda şikâyet etmiş hatta Akkocalı Köyü'nde henüz bir müteşebbis heyetinin dahi kurulmadığını söylemiştir. Doktor İhsan Yalkın⁵³⁸, ilçede Demokrat Parti üyelerinin sayılarının yüzde 20 oranında arttırıldığını ve bu oranın bir başarı

⁵³⁵Yeni Asır, 6 Aralık, 1949, s.3.

⁵³⁶Yeni Asır, 21 Aralık 1949, s.1,3.

⁵³⁷Yeni Asır, 21 Aralık 1949, s.3.

⁵³⁸ *İhsan Alkan*: 1909'da dünyaya gelmiştir. Tıp eğitimini tamamladıktan sonra Manisa Akhisar'a dönmüş ve serbest doktorluk, hükümet tabipliği yapmıştır. 1955'te Akhisar Belediye Başkanı seçildi. Görevini iki yıl yapmasının ardından 1957 yılında Demokrat Parti'den milletvekili seçildi. *Ayrıntılı bilgi için: TBMM Albümü*, Cilt:2, s.222

olduğunu, bu gidişata bakılırsa 1950 seçiminin sonucunun ardından bu ıstırabın son bulacağını söylemiştir.⁵³⁹

Nihat Özker ise idare heyetinin vazifesini yaptığını ama raporda bulunan müteşebbis heyetlerinin oluşturulduğu yönündeki bilginin doğru olmadığını söylemiştir. Bu sözlere paralel olarak Salim Soyer de idare heyetinin layıkıyla çalışma yapmadığını ve ocak başkanı olduğu halde heyet üyelerini hala tanımadığını çünkü yönetimin köylülerle alakadar olmadığını sözleriyle desteklemiştir.⁵⁴⁰

Eleştirilere cevap vermek üzere kürsüye gelen Adnan Karaosmanoğlu yaptığı konuşmasında, ilçe siyaseti ile ilgili konular hakkında cevap vermektan kaçınarak daha çok genel siyaset ile ilgili bir konuşma yapmış ve CHP'yi eleştirmiştir.

Bütçe görüşmelerinin ardından idare heyeti seçimine geçilmiştir. Seçilen idare heyeti Tablo 40'da verilmiştir.⁵⁴¹

Tablo 40: 1949 Akhisar İlçe Kongresi'nde Seçilen İdare Heyeti⁵⁴²

Asıl üyeler	Yedek üyeler
Adnan <i>Karaosmanoğlu</i> (Başkan)	Ahmet <i>Şevki Yücel</i>
Halit <i>Bilgin</i>	Nihat <i>Tüzel</i>
İhsan <i>Yalkın</i>	Ahmet <i>Kantarcıoğlu</i>
Orhan <i>Haşimoğlu</i>	Fuat <i>Deliorman</i>
Nihat <i>Özker</i>	Ali <i>Dindar</i>
Nahit <i>Yenişehirlioğlu</i>	Hüseyin <i>Yenilmez</i>
Selami <i>Karaferiye</i>	Şevket <i>Özvurur</i>

e. 1950 Manisa İl ve İlçe Kongreleri

(1) Soma İlçe Kongresi

Demokrat Parti Soma İlçe Kongresi, 16 Ocak 1950 tarihinde, saat 13.00'de sinema salonunda Soma ilçe başkanı Galip İnay'ın yoklama yapmasıyla başlamıştır.

⁵³⁹Yeni Asır, 21 Aralık 1949, s.3.

⁵⁴⁰Yeni Asır, 21 Aralık 1949, s.3.

⁵⁴¹Yeni Asır, 21 Aralık 1949, s.3.

⁵⁴²Yeni Asır, 21 Aralık 1949, s.3.

Kongre başkanlığına Şemi Ergin ikinci başkanlığına Sabri Aysal, kâtipliklere ise Kemal Hindioğlu ve Mustafa Tuna seçilmişlerdir.⁵⁴³

Faaliyet raporunun okunmasının ardından rapora bir takım eleştiriler olmuştur. Bu eleştirilere Galip İnay tarafından cevaplar verildikten sonra 1950 bütçesi okunmuş ve kabul edilmiştir. Dileklere geçilmeden önce idare heyeti seçimine geçilmiştir.⁵⁴⁴ Seçilen idare heyeti Tablo 41’de verilmiştir.

Tablo 41: 1950 Soma İlçe Kongresi’nde Seçilen İdare Heyeti

Asıl Üyeler
Rıfat Karaca
Kemal Hindioğlu
Mümin Tezcan
İbrahim Gömeçli
Mustafa Tunalı
Galip Inay
Kazım Izbak

Dilekler kısmında İlk sözü alan Mümin Tezcan, şehrin su ihtiyacına gönderme yapmış ve belediyenin temizlik konusu ile ilgilenmediğini söylemiştir.⁵⁴⁵ Tezcan’dan sonra söz alan Ali Kömür, köylere sağlık memurlarının gitmediğini, giderlerse de işlerini düzgün yapmadıklarından bahsetmiştir. Son olarak söz isteyen Kemal Hindioğlu ise, köy yolları ve köprüleri hakkında isteklerini dile getirmiş ve tütün piyasasında Tekel’in başarısız olduğunu bildirmiştir.⁵⁴⁶ Kongre, Manisa il başkanı Şemi Ergin’in konuşmasıyla son bulmuştur.

(2) Salihli İlçe Kongresi

Demokrat Parti Salihli İlçe Kongresi; 17 Ocak 1950 tarihinde Refik Şevket İnce, F. Lütfi Karaosmanoğlu ve Şemi Ergin’in katılımlarıyla, Turgutlu

⁵⁴³Yeni Asır, 16 Ocak,1950, s 1.

⁵⁴⁴Yeni Asır, 16 Ocak,1950, s.2.

⁵⁴⁵Soma Belediye Başkanı Fehmi Temizel 8 Kasım 1949 yılında Başbakanlığa gönderdiği yazıda, Kasabanın suyu olmadığını, var olanında bozuk olduğunu ve bu yüzden tifo salgınının başladığını haberini vermektedir. *Ayrıntılı bilgi için:* BCA, 30.1.0.0.2.13.3.12

⁵⁴⁶Yeni Asır, 16 Ocak,1950,s.2.

Sineması'nda toplanmıştır. Kongre başkanlığına Karaosmanoğlu, ikinci başkanlığa Şemi Ergin, kâtipliklere ise Nuri Ergün ve Mustafa Kilimci seçilmişlerdir.⁵⁴⁷

Kongre başkanlık seçiminin ardından faaliyet raporu okunmuştur. Salihli'deki iki parti ilişkileri raporda şöyle geçmektedir:

“...Ancak iktidar partisinin her yerde olduğu gibi ilçemizde de çalışma metotları iki kısma ayrılmıştır. Birisi adabı muaşeret ve nezaket kaidelerine uymayan bir şekilde aramıza nifak sokmak suretiyle partimizi ikiye ayırmak, zayıflatıp seçimlerde maksadına ulaşmak, ikincisi de bazı vatandaşlarımızın üzerinde baskı yapmak, tehdit etmek ve bir iki tanesini de para vaat etmek suretiyle partimizden istifa ettirmek ve bu şekilde partimizi zayıflatmak ve netice itibariyle yine seçimlerde maksatlarına kavuşmak istemişlerdir. Fakat arkadaşlar ne birinci şekilde ve ne de ikinci şekilde emellerine asla muvaffak olamamışlardır. Ancak zayıf imanlı birkaç arkadaşımızın kimisini tehdit etmek, kimisine iktisadî baskı kullanmak, iki kişiye de menfaat vaat etmek suretiyle içimizden on üç vatandaşı bu suretle partimizden ayırmışlardır. Bu vatandaşlarla ayrı ayrı yaptığımız temaslarda bu şekilde bol vaatlere ve baskı ve tehditlere kapılarak aramızdan ayrılmalarının bizi müteessir ettiğini⁵⁴⁸ ve bunlara inanılması lâzım geldiğini anlatmak suretiyle altı arkadaşımızın istifalarını geri almalarına muvaffak olunmuş ve yedi vatandaşımızın da kararlarında ısrar ettiklerinden istifalarının geriye alınmasına maalesef muvaffak olunamamıştır.”⁵⁴⁹

Rapor; Mustafa Büyük, Ahmet Büyük Karaman, Ahmet Atalay gibi isimler tarafından eleştirilmiştir. Ardından seçimlere geçilmiş ve yeni ilçe idare heyeti belirlenmiştir.⁵⁵⁰ Yeni ilçe idare heyeti Tablo 42'de verilmiştir.

Tablo 42: 1950 Salihli İlçe Kongresi'nde Seçilen İdare Heyeti: ⁵⁵¹

Asıl Üyeler
Cevdet Özgirgin
Selim Akış

⁵⁴⁷Yeni Asır, 18 Ocak 1950, s.1.

⁵⁴⁸Müteessir etmek: Etkilemek.

⁵⁴⁹Murat Turan, “Batı Anadolu’da Hürriyet Meydan Savaşı: Manisa Örneğinde 1946-1950 Seçimleri”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2014, Cilt:7, Sayı:19, s.792.

⁵⁵⁰Yeni Asır, 18 Ocak 1950, s.6.

⁵⁵¹Yeni Asır, 18 Ocak 1950, s.6.

Seyfi İşgüder
Cemal Erim
Hüseyin Türemen
Hakkı Ural
Kerim Özalp

Seçim faslının ardından dilekler kısmına geçilmiştir ve köylünün ihmal edilmesi, kooperatifte yapılan yolsuzluklar, ilçedeki hastahane ihtiyacı gibi meseleler konuşulmuştur. Kongrenin sonlarına doğru söz alan Refik Şevket İnce, Demokrat Parti Kongrelerine baktığında, başka milletlerin elli senede yaptığı inkılapları bu milletin dört senelik çok partili yaşama geçiş aşamasında yaptığını ve bu hareketin de böyle büyük bir hareket olduğunu söylemiştir.⁵⁵² İnce'nin ardından kürsüye gelen Karaosmanoğlu ise, dört sene önce Salihli'de beş kişilik idare heyeti kurmak için verdiği mücadelelerin aklına geldiğini anlatmış ve köylü meselesinin temelinin köylüyü ihmal eden devlet olduğunu belirtmiştir. 1946 seçimlerine de değinen Karaosmanoğlu, bu konuda asla devr-i sabık yapılmayacağını ve 1950 seçimlerine Demokrat Parti'nin girmeme ihtimalinin bulunduğunu söylemiştir.⁵⁵³ Toplantı geç saatlere kadar sürmüştür.

(3) Merkez İlçe Kongresi

Demokrat Parti Manisa Merkez İlçe Kongresi, 18 Ocak 1950 tarihinde saat 10.00'da Şehir Sineması'nda yapıldı. Kongreye Refik Şevket İnce, F. Lütfi Karaosmanoğlu ve Demirci ilçe başkanı Edip Akın misafir olarak katıldı. Kongre başkanlığına F.Lütfi Karaosmanoğlu, yardımcılığına Şemi Ergin, kâtipliklere ise Orhan Karaosmanoğlu ve Zeynel Kurtiş seçildiler.⁵⁵⁴ İlçe başkanı Muzaffer Kurbanoğlu ülkenin genel durumu ve Demokrat Parti'nin demokrasi mücadelesi temalı bir rapor okudu. Kurbanoğlu, raporun sonunda İsmet İnönü'nün Manisa'yı ziyaretinden ve Manisa'da yapılan ara seçimlere değinmiş ve bu seçime katılma oranının yüzde 8 olduğunu hatırlatıp şöyle demiştir: *"Bu rakamın ifade ettiği hakikat*

⁵⁵²Yeni Asır, 18 Ocak 1950, s.6.

⁵⁵³Yeni Asır, 18 Ocak 1950, s.6.

⁵⁵⁴Yeni Asır, 19 Ocak 1950, s.1.

önünde iktidarın millet meclisine sahip olduğunu iddia edebileceğine inanmak istemiyoruz”.⁵⁵⁵

Raporun devamı belediye işleri ve CHP'nin Manisa'da Demokrat Parti'ye olan baskısını konu alıyordu. Belediyenin şehir içi yol durumu, temizlik işlerinin çalışmaması ve şehir ışıklarının yetersizliği eleştiriliyordu. Bunların yanında Demokrat Parti'nin Manisa'da büyümesi sonucunda CHP telaşlanmış ve DP'lilere baskı uygulamaya başlamıştır. Raporun sonunda, içinde bulunulan yılın mücadele için daha zor, daha çetin bir yıl olacağına ama Türk Milleti'nin kaderinin bu sene değişeceğine değiniliyordu.⁵⁵⁶

Rapora sunulan eleştirilerin cevaplanmasının ardından idare heyetinin seçilmesine geçilmiştir. Yapılan seçimlerin ardından yeni idare heyeti Tablo 43'de, İl delegeleri ise Tablo 44'de verilmiştir.⁵⁵⁷

Tablo 43: 1950 Manisa Merkez İlçe Kongresi'nde Seçilen İdare Heyeti

İlçe İdare Heyeti
Muzaffer <i>Kurbanoglu</i>
Hasan <i>Öncü</i>
Cemil <i>Şener</i>
Muvaffak <i>Adanalı</i>
Mustafa <i>Çiftlikli</i>
Mustafa <i>Buldanlı</i>
Hasan <i>Ünoğlu</i>

Tablo 44: 1950 Manisa Merkez İlçe Kongresi'nde Seçilen İl Kongresi Delegeleri

Emin <i>Kazıkoğlu</i>	Mehmet Ali <i>Üstünkaya</i>
Osman <i>Karaosmanoğlu</i>	Murat <i>Ergün</i>
Cemil <i>Şener</i>	Avni <i>İşman</i>
Mustafa <i>Çiftlikli</i>	Naci <i>Karaosmanoğlu</i>
Etem <i>Öztaş</i>	İbrahim <i>Koç</i>
Muvaffak <i>Adanalı</i>	Hasan <i>Öncü</i>

⁵⁵⁵Yeni Asır, 19 Ocak 1950, s.4.

⁵⁵⁶Yeni Asır, 19 Ocak 1950, s.4.

⁵⁵⁷Yeni Asır, 19 Ocak 1950, s.4.

Orhan Karaosmanoğlu	Murtaza Atabey
Muzaffer Kurbanoğlu	

Seçimlerin ardından dilekler faslına geçilmiştir. Muradiye bucak başkanı Ethem ztaş, Manisa şehir Kulübü Binası'nın CHP'ye hibe edilmiş olmasını üzüntüyle karşıladığını, halkın vergisiyle yapılan binanın bir siyasi partiye bağışlanmasının doğru olmadığını söylemiştir. ztaş, Muradiye'de ve Yunt Dağı'nda bulunan köylerde yol olmadığından sitem etmiştir. Kongre delegelerinden Reşat Ayduran, üzüm fiyatlarının çok düştüğünü bu yüzden müstahsilin korunmadığını söylemiştir. Reşat Ayduran'ın konuşmasının hemen ardından kongre başkanlığına bir dilekçe verilerek Demirci ilçe başkanı Edip Akın, Demokrat Parti Genel Kurul Üyesi Refik şevket İnce ve F. Lütfi Karaosmanoğlu'nun da konuşması istenmiştir. Kürsüye ilk gelen Edip Akın konuşmasında, kendisinin Demokrat Partili bir üye olarak hazır bulunduğunu bildirmiş ve belediye meclisinde çoğunluğu temsil eden CHP'li üyelerin şehir Kulübü'nü CHP'ye hibe etmesinin hukuka aykırı olduğunu söylemiştir. Akın'ın konuşmasının bitmesi üzerine kürsüye gelen şevket İnce, 1946 tarihinden önce yapılan seçimlerin sahte seçimler olduğunu söylemiş ve bu seçimlere katılan seçmenleri bir makineye benzetmiştir. İnce konuşmasının devamında, 1946 seçimlerinden sonraki döneme bakılırsa Demokrat Partililer olarak şu anki seçim sistemi için kendileriyle iftihar edebileceklerini söylemiştir. Kongrenin son konuşmasını yapan Karaosmanoğlu, kendilerine yapılan baskının hala devam ettiğini ama kendilerinde olan olgunluğun bu baskıları bertaraf etmeye yeterli olacağını söylemiştir. 1950 yılında yapılacak olan seçimlere de değinen Karaosmanoğlu şunları söylemiştir: *"1950 senesi Türkiye için bu kıymetlerin takdir edilmesi senesi olacaktır. Seçim mücadelesi milli iradenin hür ve müstakil bir vatanda tecellisidir. 1950 senesinde yapılacak olan mücadele bunun içindir. O mücadele mübarek ve ulvi bir mücadele olacaktır."*⁵⁵⁸ Konuşmaların tamamlanmasının ardından kongre dağılmıştır.

(4) Alaşehir İlçe Kongresi

Demokrat Parti Alaşehir Kongresi, 22 Ocak 1950 tarihinde saat 10.00'da İzmir, Manisa, Salihli, Eşme, Turgutlu gibi ilçelerden katılan misafirler ile Himaye-i

⁵⁵⁸Yeni Asır, 19 Ocak 1950, s.4.

Etfal Gazinosu'nda yapıldı. Kongreyi Alaşehir ilçe başkanı Sudi Mihçioğlu açtı. Yapılan oylamada kongre başkanlığına Şemi Ergin, ikinci başkanlığa Mustafa Kurbanoglu, kâtipliklere ise Sırrı Palandız ve Erdoğan Berktaş seçildi.⁵⁵⁹

Sudi Mihçioğlu'nun yıllık faaliyet raporunun okumasının ardından gündem raporunun tenkidine geçildi. Kongre delegesi olan Hüsnü Soygun, raporun iki veya üç gün öncesinden delegelere verilmesi gerektiğini ve böylece tenkit ortamının daha sağlıklı bir şekilde oluşabileceğini söylemiştir. Başka bir delege olan Hasan Yağar ise yönetimin imkânsızlıklara rağmen elinden geleni yaptığını, noksanlıklar olsa da tebrik edilmeyi hak ettiklerini bildirdi. Demirci ilçe başkanı Edip Akın, çalışmaların tüm amacının muasır medeniyete yükselmek olduğunu ve bunun için çırpındıklarını belirtmiştir. Salihli ilçe idare heyeti başkanı Hüseyin Türemen, Demokrat Partililerin amacının memleketin kalkınması olduğunu ve kendilerine itham edilen baldırı çıplak sözünü bu kongreyi gördükten sonra önemsemediğini, çünkü halkın burada olduğunu söylemiştir. Turgutlu ilçe idare heyeti üyesi Cevdet Öktem, yapılan mücadelenin CHP ile olduğunu, mücadelenin- İnönü'ye gönderme yaparak -ülkeyi beş dakikada batıracak veya kurtaracak insan ile olmadığını söylemiş ve milletin kararı ile kalkınmak istediklerini belirtmiştir. Kula ilçe başkanı, Atatürk Türkiye'sinde, cumhuriyet Türkiye'sinde bir grubun milletle çarpıştığını, fakat çarpışan bu grubun milletin ne demek olduğunu bilmediğini aktarmıştır. Demokrat Parti Demirci üyesi Mehmet Örnek, CHP'lilerin seçimde kullanabilecekleri para gücünün olduğunu lakin buna karşılık Demokrat Parti'nin arkasında milli irade ve cesaret olduğunu, para karşılığında oy satacak bedbahtın bulunmadığını belirtmiştir. Manisa merkez ilçe idare heyetinden Cemil Şener ise 1946 seçimini görenlerin artık CHP'lilerin yalanlarına, vaatlerine inanmasının saflık olacağını aktarmıştır. Uzun bir konuşma yapmak üzere kürsüye gelen Manisa il başkanı Şemi Ergin konuşmasına şu sözlerle başlamıştır:

“Partililerimizin ayaklarında çizme yoktur. Pantolonları yamalıdır. Kravatları yoktur fakat alınları açıktır. Memleket davaları mevzu bahis olduğu zaman onları daima ön planda buluruz. Siz nerede iseniz idare heyetinde görev alan arkadaşlarınız da oradadır. Onların sizden, sizlerin onlardan ayrı hiçbir tarafı

⁵⁵⁹Yeni Asır, 23 Ocak 1950, s.1.

yoktur. Alaşehir jandarma, polis ve belediyesine buradan kongre adına hitap ediyorum. Memleket meselelerinde daha hassas olsunlar”.⁵⁶⁰

Eğitim konusunu da ele alan Ergin, yirmi yedi seneden beri alınan vergiler israf edilmeseydi bugün ülkedeki en uzak yerde bile beş sınıflı bir ilkokul görmenin mümkün olacağını söylemiştir. Şehir Kulübü’nün CHP’ye hibe edilmesini göz ardı etmeyen Ergin, eleştirisini şu sözlerle kongreye anlatmıştır: “*Hastahane yok, yol yok, mektep ve öğretmen yok. Bütün bu yokluk bir tarafa bırakılır ve yüz bin liralık muazzam bir servet kendi keyiflerine tahsis edilirse bu hal düpedüz bu milletle alakadar olmamak demektir.*”⁵⁶¹

Ergin’in konuşmasından sonra kürsüye gelen R. Şevket İnce tarih odaklı bir konuşma yapmıştır. İttihat Terakki, Kuvayı Milliye dönemi mücadelelerine değinen İnce, Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın teşkilatlanamadığını, 1946 tarihine kadar anayasa hükümlerinde belirtilen siyasal partinin elzem olmasına paralel bir parti kurulamadığını ve bunu sadece Demokrat Parti’nin yaptığını, çünkü kaynağının halk olduğunu bildirmiştir.⁵⁶²

İnce’nin konuşmasının sona ermesinin hemen ardından seçimlere geçilmiş ve yeni oluşan idare heyeti Tablo 45’de verilmiştir.⁵⁶³

Tablo 45: 1950 Alaşehir İlçe Kongresi’nde Seçilen İlçe İdare Heyeti

İdare Heyeti
Erdoğan <i>Berktaş</i> (Başkan)
Sudi <i>Mihçioğlu</i>
Mustafa <i>Sarioğlu</i>
Hasan <i>Yağar</i>
Raşit <i>Avralı</i>
Ziya <i>Erdoğan</i>
Süleyman <i>Çağlar</i>

⁵⁶⁰Yeni Asır, 23 Ocak 1950, s.1,4.

⁵⁶¹Yeni Asır, 23 Ocak 1950, s. 4.

⁵⁶²Yeni Asır, 23 Ocak 1950, s. 4.

⁵⁶³Yeni Asır, 23 Ocak 1950, s. 4.

(5) Kula İlçe Kongresi

Demokrat Parti Kula İlçe Kongresi, 29 Ocak 1950 tarihinde saat 13.00'de, Manisa'dan ve çevre ilçelerden gelen misafirler eşliğinde Kurşunlu Sineması'nda toplandı. Kula Kaymakamı, kongreye jandarma aracılığı ile dışarıya hoparlör konulmaması konusunda uyarı ilettiği, aksi takdirde kongrenin engelleneceğini bildirmiştir.⁵⁶⁴

Kula ilçe başkanı Ali Keleşoğlu'nun yaptığı konuşmanın ardından, kongre başkanı olarak Sudi Mihçioğlu, ikinci başkanlığa ise Cemil Şener seçilmiştir. Kâtiplik görevlerine ise Ahmet Hancı, Mustafa Dallı, Mehmet Dilik seçilmiştir. 1950 yılı seçim hizmeti için bütçe ve faaliyet raporunun okunmasının ardından seçimlere geçilmiştir. Yeni idare heyeti Tablo 46'de verilmiştir.⁵⁶⁵

Tablo 46: 1950 Kula İlçe Kongresi'nde Seçilen İdare Heyeti ve Kongre Delegeleri

İdare heyeti	İl kongre delegeleri
Ali Keleşoğlu (Başkan)	Cevdet Alnutemiz
Mustafa Gülmez	Şerif Ekin
Mehmet Gülmez	Niyazi Cengiz
Cevdet Alnutemiz	Ali Keleşoğlu
Mehmet Özyaman	Mustafa Dallık
Halil Tanıl	Bekir Bozer
Mustafa Dallık	Halil Tanır
--	Hasan Çancı
--	Mehmet Özyaman

(6) Manisa İl Kongresi

Manisa İl Kongresi, 28 Şubat 1950 tarihinde saat 09.30'da yeni sinema salonunda toplandı. Adnan Menderes ve Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu mazeretlerini bildirerek kongreye katılmamışlardır. Demokrat Parti Genel İdare Kurulu'ndan Samet Ağaoğlu, Sıtkı Yırcalı ve Manisa Milletvekili Muammer Alakant kongreye eşlik etmişlerdir. Kongre açılmadan önce Celal Bayar'ın kongre için yazdığı not

⁵⁶⁴Yeni Asır, 30 Ocak 1950, s.6.

⁵⁶⁵Yeni Asır, 30 Ocak 1950, s.6.

okunmuştur. Kongre başkanlığına Sıtkı Yırcalı, ikinci başkanlığa Şemi Ergin seçilmiştir. Seçimin hemen ardından rapor okunmaya başlanmıştır.⁵⁶⁶

Ülke gündemi meselelerinin hâkim olduğu raporda, Manisa’da Demokrat Parti üyesi vatandaş sayısının verilmesi önemlidir. Rapordaki sayısal veri Tablo 47’de verilmiştir.

Tablo 47: 1950 yılı Manisa Demokrat Parti Kongresi’nde Delejelere Sunulan Raporda İlçelere Göre Üye Sayıları⁵⁶⁷

İlçe	Seçmen sayısı	Üye sayısı	Yüzdellik oran
Akhisar	36.000	15.325	42.57
Alaşehir	21.103	12.860	60.94
Demirci	14.209	4.856	34.18
Eşme	16.595	6.876	41.43
Kula	15.233	7.500	49.24
Merkez İlçe	45.111	14.500	32.14
Salihli	19.530	7.624	39.04
Soma	13.004	6.150	47.29
Gördes	12.029	5.893	48.99
Kırkağaç	11.216	6.130	54.35
Turgutlu	22.551	6.500	28.82

Manisa’da Demokrat Parti’ye üye sayısının, toplam seçimde yüzdellik karşılığı yüzde 43.54’dür. Bu oran hem Demokrat Parti’nin halk nezdinde ilgisini hem de Manisa’da yapılan ve Demokrat Parti’nin boykot ettiği 1949 ara seçimlerinde katılımın az olmasının nedenini açıkça gösterir. Raporda, Demokrat Parti’ye üye olmayan ama partiye sempati duyan kitlenin de hesaplanması durumunda Demokrat Parti’nin Manisa’da gücünün yüzde 80 dolaylarında olduğunu iddiası mevcuttur.⁵⁶⁸

Raporda Manisa ili için değinilen diğer konu ise CHP’nin resmi törenlerde eski alışkanlıklarını devam ettirmesidir. Mesela Turgutlu’da kutlanan 23 Nisan resmi bayramında konuşma kürsüsünün altı oklu bayrağın altında bulunması ve aynı

⁵⁶⁶Yeni Asır, 1 Mart 1950, s.1.

⁵⁶⁷Yeni Asır, 1 Mart 1950, s.4.

⁵⁶⁸Yeni Asır, 1 Mart 1950, s.4.

bayram töreninde çocukların altı oklu bir arabaya bindirilmesi, Soma'da 19 Mayıs Spor Bayramı programının beşinci maddesinde İnönü için üç kez “sağol” diye çocuklara bağırma talimatının kaydı, Salihli’de Türk bayrağı’nın yanına CHP bayrağı asılması da bu durumu gösteren örneklerdir.⁵⁶⁹

Raporun küçük bir kısmı Demokrat Parti’nin katılmadığı 1949 Manisa ara seçimine ayrılmıştır. Raporda bu seçimin 21 Temmuz 1946 seçimlerinden bir farkının olmadığı için Demokrat Parti’nin katılmadığını, üstelik halkın da bu durumun farkında olmasından dolayı seçime katılım oranının sadece yüzde 13.94⁵⁷⁰dolaylarında olduğu belirtilir.⁵⁷¹

Manisa ilinin geliri rapora göre üzüm, tütün, pamuk ve palamuttan elde edilmektedir.⁵⁷² Eğer çiftçi bir senelik mahsulünü sadece üretim maliyetine satarsa, bu durum sadece Manisa’daki çiftçiyi değil, ülkedeki tüm çiftçileri etkileyecektir. Gümrük ve Tekel bakanı ise köylüye maliyeti düşürme konusunda nasihat vererek, köylünün ürününü ucuza almaktadır. Mal ucuza alınmakta ama işçi ücretleri ve zirai ilaçların parası artmaktadır. Rapor, bakanın bu tarzdaki konuşması sebebiyle kendisine “salon adamı” yakıştırmaları yapmıştır.⁵⁷³

Raporun sonu ise Manisa ilinin eğitim sorununa ayrılmıştır. Raporda Manisa ilçelerine bağlı köylerdeki ilkokul sayıları hakkında bilgi verilmiştir.⁵⁷⁴ Bu oranlar Tablo 48’de verilmiştir.

Eldeki verilere göre var olan köylerin yarısından fazlasında okul eksikliği mevcuttur. Lakin Demokrat Parti raporunda eğitimde tek sorun okul sorunu değildir. Demokrat Parti, öğretmenlerin durumuna da dikkat çeker. Köydeki öğretmenlerin bir kısmı köy enstitüsü çıkışlıdır. Bir kısmı ise eğitimci sınıfı almış kimselerdir. Bir kısmı ise öğretmen okulu eğitimi almıştır. Böylece köylerdeki okullarda çocuklar ortak eğitim almazlar. Ayrıca bazı köylerde üç veya beş sınıfa bir öğretmen

⁵⁶⁹Yeni Asır, 1 Mart 1950, s.4.

⁵⁷⁰Bazı kongrelerde bu oran yüzde 9 olarak geçmektedir.

⁵⁷¹Yeni Asır, 1 Mart 1950, s.4.

⁵⁷² 1935 yılı verilerine baktığımızda Manisa nüfusunun yüzde 14’ü ziraat ile geçimini sağlamaktadır. Bağıcılıktan gelen gelir ileri seviyededir. Çünkü toprakla uğraşan halkın üçte ikisi bağıcılık ile ilgilenmektedir. Ziraatın bu yıllarda ticaret ve sanayiden daha yaygın olması Manisa’yı şehir statüsünden çok kasaba statüsüne sokar. Manisa çiftçisi, üzüm, tütün, pamuk ve palamutun yanında, mısır, arpa, buğday, çavdar yulaf, nohut bakla gibi ürünler de yetiştirir. Bakınız: Fatma Taşkingöl Başaran, **Manisa Şehri Üzerinde Sosyal Bir Araştırma**, Sosyoloji Derneği Yayınları, Ankara, 2005, s.20,21.

⁵⁷³Yeni Asır, 1 Mart 1950, s.4.

⁵⁷⁴Yeni Asır, 1 Mart 1950, s.4.

verilmektedir⁵⁷⁵. Rapor, bu bilgiler ışığında eğitimin bu halde olmasının müsebbibinin yirmi yedi yıllık CHP yönetimi olduğunu söylemektedir.⁵⁷⁶

Tablo 48: Manisa'ya Bağlı İlçelerde Köy ve Okul Sayısı

İlçe	Köy sayısı	Okul sayısı
Akhisar	92	40
Alaşehir	78	30
Demirci	91	56
Eşme	88	39
Kula	64	36
Merkez İlçe	141	69
Salihli	68	38
Soma	67	37
Gördes	102	28
Kırkağaç	28	15
Turgutlu	39	22
TOPLAM	858	410

Raporun okunmasının ardından rapor hakkında tenkit bölümüne geçilmiştir. İlk sözü Salihli idare heyeti üyesi Selim Akiş aldı. İdare heyetine teşekkür etmesinin ardından Gördes ilçesine değinilmemesi konusunda sitemini il idaresine iletti. Akhisar ilçe idare heyeti başkanı Adnan Karaosmanoğlu yönetimin kendi çevresinde iyi çalıştığını ama ilçelerde yetersiz olduğunu söylemiştir. Kula ilçe idare heyeti başkanı Ali Keleşoğlu, il idare heyetinin kesinlikle ilçeler ile ilgilenmediğini yönetimin fedakârlık göstermediğini ileri sürmüştür. Demirci'den kongreye katılan Mehmet Örnek, eleştirilecek ve teşekkür edilecek yerlerin de olduğunu belirtmiştir. Son yıllarda parti içinde etkili olan Demirci ilçe idare heyeti başkanı Edip Akın, tenkidin demokrasinin önceliklerinden bir tanesi olduğu belirtirken, tenkidin yapıldığı koşulları iyi tahlil etmek gerektiğini bildirmiştir. Akın, yeni il idare heyetini seçerken dikkatli olunması gerektiğini hatırlatarak sözünü noktalamıştır. Salihli idare

⁵⁷⁵ 1930 yılında doğan İsmail Hakkı Bilgin, 3 Ağustos 2019'da yapılan görüşmede, ilköğretimini köyü olan Sancaklı İğdecik'de tamamladığını ve 1946 tarihine kadar köylerinde sadece bir tane öğretmen olduğunu, 1947 yılında ise bir öğretmenin daha tayin edildiğini söylemiştir.

⁵⁷⁶ **Yeni Asır**, 1 Mart 1950, s.4.

heyeti başkanı Hüseyin Türemen, idare heyetinin elinden bu kadarının geldiğini söylemiş ve uzak ilçelere gerektiği kadar gidilmediğini belirtmiştir. Eşme delegesi Nevzat Erdoğan, Eşmelilerin büyük davanın kutsallığına inandıklarını ama Eşme İlçe Kongresi'ne gereken özenin gösterilmediği konusunda sitemini sunmuştur. Merkez ilçe delegesi Avni İşcan ise maddi konulara dikkat çekmiş ve aidat meselesinin üstünde yeteri kadar durulmadığını söylemiştir. Tüm tenkit ve övgüler hakkında cevap vermek için kürsüye gelen Demokrat Parti İl İdare Heyeti Başkanı Şemi Ergin övgülere teşekkür etmiş ve eleştirilere teker teker cevap vermiştir. Ergin'in konuşmasını faaliyet ve hesap raporlarının ibra edilmesi takip etmiştir.⁵⁷⁷

Öğle molasının bitiminde kongre, seçim faslına geçti. Yeni il idare heyeti Tablo 49'de verilmiştir.⁵⁷⁸

Tablo 49: 1950 Manisa İl Kongresi'nde Seçilen İl İdare Heyeti

İl İdare Heyeti
Şemi Ergin
Bayram Konyalı
Cemil Şener
Sabri Aysal
Mustafa Buldanlı
Galip Tosun
Mehmet Özsarmısakçı

Seçimlerin sona ermesinden sonra konuşmak üzere kürsüye çıkan Samet Ağaoğlu, babası Ahmet Ağaoğlu'nun SCF yıllarında Manisa'daki mücadelelerinden bahsetmiş ve uzun bir konuşma yapmıştır. Demokrat Parti Manisa Milletvekili Muammer Alakant, Mehmet Aldemir ve Sıtkı Yırcalı'nın kapanış konuşmalarının ardından kongre sona ermiştir.⁵⁷⁹

⁵⁷⁷Yeni Asır, 1 Mart 1950, s.3.

⁵⁷⁸Yeni Asır, 1 Mart 1950, s.3.

⁵⁷⁹Yeni Asır, 1 Mart 1950, s.3.

C. Millet Partisi'nin Manisa'da Örgütlenmesi

Millet Partisi'nin kurulması haberinin gelmesinin ardından gözler teşkilatlanma çalışmalarına çevrilmiştir. Ancak Millet Partisi'nin teşkilatlanma hızı Demokrat Parti'ye oranla oldukça yavaştır. Parti, 17 Haziran'da yapılan Birinci Kongre'ye kadar otuz dört ilde, 14 Mayıs seçimlerinden sonra altı ilde teşkilatlanmış, beş il için de izin alabilmiştir.⁵⁸⁰

Millet Partisi'nin Manisa teşkilatlanma haberi 22 Temmuz 1948 tarihinde Doğu gazetesi⁵⁸¹ yansımıştır.⁵⁸² Habere göre müteşekkil heyeti başvurusunu resmi olarak sunmamıştır. Heyet, parti merkezi olarak Yeni Hanı belirlemiştir. Müteşebbis heyeti Tablo 50'de verilmiştir.⁵⁸³

Tablo 50: Millet Partisi'nin Basına Yansıyan İlk Manisa İl Müteşebbis Heyeti

Müteşebbis heyeti	Mesleği
Rıza Ertan	Emekli Albay
Haydar Günalp	Emekli Albay
Rıza Yüksel	Emekli Yarbay
İkbal Argan	Avukat
Seyid Ahmet Akgör	Bağcı, Tacir
Mehmet Nurlugil	Noter Başkâtibi
Ömer Pekşen	Spil Gazetesi Yazarı

Müteşebbis heyeti belirlenen Manisa MP teşkilatı, parti kurulması ile ilgili kanunda belirtilen üye sayısına ulaşamadıkları için kurulamamıştır. Konu ile ilgilenmek üzere İzmir'den bir avukat gelse de sorun çözülmemiştir.⁵⁸⁴ Manisa'da halk, Millet Partisi'ne ilgisiz kalmıştır. Üye sayısını yükseltmek ve burada bir teşkilat kurmak isteyen Millet Partisi yöneticileri, 16 Ekim 1948 tarihinde Turgutlu'ya gelmiş ama gerekli ilgiyi göremedikleri için geri dönmüşlerdir.⁵⁸⁵ Kula'da ise 31

⁵⁸⁰ Adnan Feruh Pancaroğlu, **Yakın Tarihimize...**, s.18.

⁵⁸¹ Doğu gazetesi de, Işık gazetesi gibi CHP tarafından fonlanan bir gazetedir. 27 Haziran 1949 tarihinde CHP Genel Sekreterliği makamından CHP Manisa İl İdare Kurulu Başkanlığı'na gelen yazıya göre, CHP İl İdare Heyeti'nin Doğu gazetesi için istediği 250 kilo kâğıdın verilmesi, CHP bölge müfettişi Süreyya Örgüven tarafından uygun görülmüştür: **BCA**, 490.1.0.0.1375.563.1.20

⁵⁸² **Doğu**, 22 Temmuz 1948, s.2.

⁵⁸³ **Doğu**, 22 Temmuz 1948, s.2.

⁵⁸⁴ **Işık**, 31 Temmuz 1948, s.1.

⁵⁸⁵ İbrahim Şahin, **İzmir Basımına...**,s.412.

Mart 1949 tarihinde altı kişi, Millet Partisi Kula İlçe Teşkilatı'nı kurmak üzere resmen kaymakamlığa başvurmuştur.⁵⁸⁶ Millet Partisi Manisa İl Teşkilatı ancak 14 Mayıs 1950 seçimlerinden sonra kurulabilecektir.⁵⁸⁷

Millet Partisi Manisa il Teşkilatı 11 Haziran 1950 tarihinde resmen kurulmuştur.⁵⁸⁸ Müteşebbis heyeti, Mayıs ayındaki parti kurma çalışmaları yapan ekipten oldukça farklıdır. Millet Partisi Manisa İl Müteşebbis Heyeti Tablo 51'de verilmiştir.

Tablo 51: Millet Partisi'nin Resmi Manisa İl Müteşebbis Heyeti⁵⁸⁹

Müteşebbis Heyeti
Kemal Irmak <i>Karakulakoğlu</i>
Kamil <i>Aksoy</i>
Asım <i>Ülker</i>
Rıza <i>Erkan</i>
Ruhi <i>Moral</i>
Vahit <i>Sualp</i>
Sabahattin <i>Kelik</i>
Mustafa <i>İzci</i>
Turan <i>Yörün</i>

D. Turgutlu'da Halkın Sesi Partisi'nin Kuruluş Başvurusu

Turgutlu'da dava vekili Osman Taşkınbaş isminde bir vatandaş, 17 Ağustos 1945 tarihinde "Halkın Sesi" isimli bir siyasi parti kurma talebini İstanbul vilayetine bildirmiştir. Bu şahsiyet görevlilerce ciddi bir kişiliğe sahip olmaması sebebiyle alay konusu olmuş ve başvurusu reddedilmiştir.⁵⁹⁰

⁵⁸⁶BCA, 490.1.443.1832.1.19.

⁵⁸⁷Adnan Feruh Pancaroğlu, *Yakın Tarihimizde...*,s.18.

⁵⁸⁸BCA, 490.1.443.1832.1.15.

⁵⁸⁹BCA, 490.1.443.1832.1.15.

⁵⁹⁰BCA, 490.1.443.1832.1.6.

III. BÖLÜM

MANİSA'DA MUHALİF PARTİLER VE SEÇİMLER

A. 26 Mayıs 1946 Yerel Seçimleri

Cumhuriyet döneminde çok partili yerel seçim ilk olarak 1930 yılında SCF ve CHF arasında yapılmıştır. Çok partili yaşamın ikinci yerel seçimi ise 1946 yılının Mayıs ayında yapılan yerel seçimdir.

1930 yılında çıkarılan Belediye Yasası'na göre belediye meclisi seçimleri Eylül ayında başlar ve 20 Ekim tarihine kadar devam ederdi. 26 Nisan 1946 tarihinde değiştirilen Belediye Yasası'na göre artık seçimler bir günde, Pazar günü olmak suretiyle gizli oyla yapılacaktır. Ayrıca bir seferliğe mahsus 1946 yılında yapılacak yerel seçimler Mayıs ayında olacaktır.⁵⁹¹ Yeni Belediye Yasası'na göre seçim kurulları, muhtarın başkanlığında toplanan ihtiyar heyetinin, oy verme hakkına sahip seçmenleri gizli oylama ile seçmesiyle oluşturulacaktır. Seçimleri bir gün içinde bitirmek için de seçim büroları kurulacak ve bu büroların yönetimi, belediye meclisi tarafından seçilecek beşer kişilik komisyonlara bırakılacaktı. Belediye dairesi içinde olan mntikalara komisyon başkanı olarak belediye başkanı, diğer komisyonlara ise belediye meclis üyelerinden biri başkanlık edecektir. Bu başkan kura ile seçilecek ve yanlarında o mntıkada teşkilatını kurmuş herhangi bir siyasi partinin temsilcisi olabilecektir.⁵⁹² Bu değişiklikler üzerine Demokrat Parti; MKP ve CHP'nin aksine yerel seçimlere katılmayacağını ve DP'li seçmenlerin karar vermekte serbest olduğunu bildirmiştir.⁵⁹³

Demokratlar, Manisa'nın genelinde seçime girmemiş ama sandık başlarında görevlilerini bulundurmuştur.⁵⁹⁴ MKP ise Turgutlu, Akhisar gibi ilçelerde seçimlere iştirak etmiştir.

⁵⁹¹Ali Eşref Turan, **Türkiye'de Yerel Seçimler**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s.79,80.

⁵⁹²Koçak, **İktidar ve Demokratlar...**, s.329.

⁵⁹³Ercan Haytoğlu, "İnönü Döneminde Türkiye'de Siyasal Yaşam(1938-1950)", **Yakın Dönem Türk Politik Tarihi**, (ed. Süleyman İnan, Ercan Haytoğlu), Anı Yayınları, Ankara, 2011, 3.Baskı, s.88.

⁵⁹⁴**Yeni Asır**, 27 Mayıs 1946, s.2.

Seçimlere katılım oranı basına muhtelif şekillerde yansımıştır. Yeni Asır gazetesinde Manisa merkezde oy veren seçmen sayısı, 21.000 seçmenden 6700 seçmen olarak verilmiş, oran olarak ise yüzde 31 olarak belirtilmiştir. Oyları sayma işlemi devam ederken basına beyanatta bulunan Fevzi Lütüf Karaosmanoğlu, Yeni Asır gazetesinin verdiği bilgiye yakın bir şekilde oy veren seçmen sayısının 21.000’de 6800 seçmen olduğunu bildirmiştir.⁵⁹⁵Anadolu gazetesinde ise oran abartılı bir şekilde, yaklaşık yüzde 80 olarak yansımıştır.⁵⁹⁶ 27 Mayıs tarihli Ulus gazetesine göre bu oran yüzde 70’in üzerindedir.⁵⁹⁷ İzmir gazetesi ise 21.000 seçmenden sadece 7100’ünün sandığa gittiğini belirtmiştir.⁵⁹⁸ Cumhuriyet gazetesi, Manisa merkezde katılım oranını yüzde 31 olarak vermiştir.⁵⁹⁹ Konu meclise getirildiğinde ise, İç İşleri Bakanı Hilmi Uran tarafından bu konuda bir açıklama yapılma gereksinimi duyulmuş ve bu oran yüzde 34 olarak meclise sunulmuştur.⁶⁰⁰

Manisa merkezde Doktor Naci Aslay oy birliği ile Manisa merkez Belediye Başkanı seçilmiştir. Encümene ise Kamil Aksoy, Şinasi Açar ve Ziya Şahin seçilmiştir.⁶⁰¹ Manisa merkez Belediye Meclisi Tablo 52’de verilmiştir.

Tablo 52: 1946 Yerel Seçimler Neticesinde Seçilen Manisa Merkez İlçe Belediye Meclis Üyeleri⁶⁰²

Üye ismi	Aldığı oy	Üye ismi	Aldığı oy
Ali Çipil	4387	Mustafa Mutağ	3201
Tevfik Yavaş	4071	Hasan Bağcı	3184
Fehmi Erkut	4078	Hulusi Can	3150
Kamil Aksoy	3788	Hamdi Akman	3160
Mehmet Töskel	3659	Abbas Karaosmanoğlu	3159
Mehmet Adanalı	3644	Rauf Sarıtepe	3039
Necdet Otaman	3510	Hüsni Halil	3075
Rıza Akaslan	3498	Kemal Pınar	3055

⁵⁹⁵İzmir, 28 Mayıs 1946, s.4.

⁵⁹⁶Anadolu, 27 Mayıs 1946, s.2.

⁵⁹⁷Koçak, *İktidar ve Demokratlar...*, s.391.

⁵⁹⁸İzmir, 27 Mayıs 1946, s.1.

⁵⁹⁹Cumhuriyet, 27 Mayıs 1946, s.3.

⁶⁰⁰TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 7, Toplantı 3, C.23, (31 Mayıs 1946), s.240.

⁶⁰¹Anadolu, 4 Haziran 1946, s.1.

⁶⁰²Işık, 1 Haziran 1946, s.1.

<i>Ziya Şahin</i>	3483	<i>Mustafa Şeker</i>	3039
<i>Muharrem İdiler</i>	3471	<i>Abdürrahim Özeltin</i>	3033
<i>Mehmet Temiz</i>	3443	<i>Halit Demircioğlu</i>	3017
<i>Sabri Aysal</i>	3431	<i>Sait Dinç</i>	3008
<i>Naci Aslay</i>	3405	<i>Fikri Uzman</i>	3003
<i>Hadi Baran</i>	3404	<i>Rauf Soyer</i>	3003
<i>Kenan Çapan</i>	3400	<i>Tevfik Yayman</i>	2988
<i>Cemil Şener</i>	3392	<i>Salih Tanık</i>	2987
<i>Halit Umutlu</i>	3341	<i>İhsan Utku</i>	2980
<i>İbrahim Özşen</i>	3333	<i>Baha Algan</i>	2933
<i>Rıza Hıdır</i>	3333	<i>Haki Aksoy</i>	2949
<i>Hilmi Fındıkoğlu</i>	3306	<i>Vedat Kocamemiş</i>	2948
<i>Şinasi Ağar</i>	3295	<i>Nefise Ural</i>	2925
<i>Mehmet Şahbaz</i>	3293	<i>Selahattin Ayrıl</i>	2912
<i>Abidin Oğul</i>	3264	<i>Ahmet Sözer</i>	2880
<i>Hakkı İşcan</i>	3236	<i>Necmettin Değirmencioğlu</i>	2867
<i>Mehmet Karaburunlu</i>	3236	<i>Melek Gökmen</i>	2855
<i>İhsan Aralongan</i>	3235	<i>Avni Gemicioğlu (Parti Dışından)</i>	1958
<i>Mehmet Perçin</i>	3217		
<i>Haşim Meriçten</i>	3226		
<i>Kadri Küçükoğlu</i>	3203		

Seçimleri beklenildiği gibi birçok ilçede CHP kazanmıştır. CHP'nin seçimlere tek başına girmesine rağmen Yusuf Hikmet Bayur, seçimlerin serbest bir şekilde yapılmadığını ve polislerin halkı oy kullanmaya zorladığını iddia etmiştir.⁶⁰³ Mesela Manisa Posta ve Telgraf Müdürünün sandık başına gelip oy kullanmayacağını söylemesi CHP İl İdare Kurulu Başkanı Kenan Çapar'ın dikkatinden kaçmamıştır. Çapar, bu müdürün aynı zamanda, CHP'nin telefon ve telgraf bağlantılarında da görev aldığını ve parti gizliliğinin tehdit altında olduğunu CHP Genel Sekreterliği'ne iletmiştir.⁶⁰⁴

⁶⁰³Murat Turan, *Batı Anadolu'da...*, s.785.

⁶⁰⁴BCA, 490.1.443.1832.1.129; BCA, 490.01.443.1832.1.127.

Alaşehir'deki seçimlerde 5177 seçmenden yalnızca 1055'i oy kullanmış⁶⁰⁵ ve seçimde galip gelen taraf seçimlere tek başına giren CHP olmuştur. İddialara göre Alaşehir'de, ilçe kaymakamı ve CHP İlçe İdare Heyeti Başkanı, Demokrat Parti temsilcilerinin tuttuğu tutanaklara zorla el koymuş ve jandarma ekiplerini DP'li sandık kurulu üyelerine karşı kışkırtmışlardır.⁶⁰⁶ Bu olanların üzerine DP sandık görevlileri sandıklardan çekilmişlerdir.⁶⁰⁷

Alaşehir Belediye Başkanlığı seçiminde Hikmet Ünlü oy çokluğu ile başkan seçilmiştir. Ali Kemal Özdemir ve Hasan Yağaz ise encümen seçilmiştir.⁶⁰⁸ Alaşehir Belediye Meclisi Tablo 53'de verilmiştir.⁶⁰⁹

Tablo 53: 1946 Yerel Seçimler Neticesinde Seçilen Alaşehir Belediye Meclis Üyeleri

Hikmet Ünlü	Cahit Musal
Belkıs Sayhar	Ali Kemal Özdemir
Sadettin Gürdenli	Asım Türkler
Hayri Dayı	Kamil Solakoğlu
Hilmi Musal	Mehmet Meşekıran
Mehmet Şevk	İbrahim Barutçuoğlu
Hasan Paker	Kazım Ataç
Mehmet Aladağlı	Osman Göker
Hasan Yağaz	Hüseyin Avşar
Hüseyin Akan	Şakir Keresteci

Akhisar'da ise yüzde 51 oranında seçime katılım olmuştur. CHP adayları 3321 oy, CHP dışında adaylıklarını koyanlar 780 oy, MKP ise 1301 oy almıştır.⁶¹⁰ MKP, Akhisar'daki seçimlere katılsa da seçimde yolsuzluk yapıldığı iddiası ile

⁶⁰⁵İzmir, 30 Mayıs 1946, s.4.

⁶⁰⁶İzmir, 27 Mayıs 1946, s.1,4.

⁶⁰⁷Yeni Asır, 27 Mayıs 1946, s.2.

⁶⁰⁸Anadolu, 3 Haziran 1946, s.2.

⁶⁰⁹Anadolu, 3 Haziran 1946, s.2.

⁶¹⁰Anadolu, 30 Mayıs 1946, s.2.

seçimden çekilmiştir.⁶¹¹ MKP'nin bu hareketinin aksine Demokrat Parti Akhisar İlçe Heyeti Başkanı, kaymakama giderek tarafsızlığını koruduğu için teşekkür etmiştir.⁶¹²

Çiftçi Ali Rıza Akseli, Akhisar Belediye Başkanı olurken, yardımcılığına Ziya Ali Gülüm seçilmiştir. Encümen üyeliği görevini ise Hilmi Faiz Arabacıoğlu, Cemil Kent ve Seyfullah Gürçay seçilmiştir.⁶¹³ Akhisar Belediye Meclisi ise Tablo 54'de verilmiştir.

Tablo 54: 1946 Yerel Seçimler Neticesinde Seçilen Akhisar Belediye Meclis Üyeleri

<i>Cevdet Uğur</i>	<i>Mehmet Emin Soysal</i>
<i>Ali Rıza Aksel</i>	<i>Seyfullah Gürçay</i>
<i>Suphi Kılınçoğlu</i>	<i>Hüseyin Beyer</i>
<i>Ali Kemal Erdün</i>	<i>Mehmet Ün</i>
<i>Mesut Özdür</i>	<i>Kenan Oral</i>
<i>Süleyman Emrek</i>	<i>Halit Erdayioğlu</i>
<i>Cemil Kent</i>	<i>Kemal Ertin</i>
<i>Mehmet Ali Yemişçi</i>	<i>Hilmi Faiz Arabacıoğlu</i>
<i>Ziya Ali Gülüm</i>	<i>Hüseyin Geyimci</i>
<i>Ruhi Moral</i>	<i>Osman Sayın</i>
<i>Yusuf Esin</i>	<i>Mehmet Giritlioğlu</i>
<i>Mümin Karataş</i>	<i>Şevket Uygun</i>
<i>Hasan Kılavuz</i>	

Turgutlu'da seçimden bir gün önce her iki partinin aday listeleri ilan edilmiştir. Pazar günü sabah 08.00'da atılan fişekle seçim başlamıştır. Seçim süreci gergin bir şekilde son bulmuştur.⁶¹⁴ MKP ise seçim sırasında ve sonrasındaki tasnif sürecinde yolsuzluk olduğu iddiası ile seçimden çekildiğini ilan etmiştir. Sandıktan çıkan 2352 oydan 2281 oyu alan CHP seçimi kazanmıştır.⁶¹⁵ Seçimlerin ardından

⁶¹¹İzmir, 27 Mayıs 1946, s.4.

⁶¹²İzmir, 31 Mayıs 1946, s.2.

⁶¹³Anadolu, 31 Mayıs 1946, s.2.

⁶¹⁴İzmir, 7 Haziran 1946, s.3.

⁶¹⁵İzmir, 30 Mayıs 1946, s.1.

yapılan ilk Şehir Meclisi toplantısında fabrikatör Sıtkı Evini, belediye başkanlığına seçilmiştir.⁶¹⁶

Demirci ilçesinde yapılan seçimlerde de diğer ilçelerde görüldüğü gibi bazı yolsuzluk iddiaları mevcuttur. İddiaya göre 26 Mayıs Pazar günü sabah 02.00'de açılması beklenen sandıklar sabah 06.00'da açılmış ve sandık kurulu tarafından gelmeyen ailelerin yerine parmak basmak suretiyle oy kullanılmıştır. Seçmenlere, jandarma vasıtası ile baskı yapıldığı iddiası da mevcuttur. Görülen usulsüzlükler Demokrat Partili müşahitler vasıtası ile tutanak altına alınmıştır.⁶¹⁷Bu ilçede, üç köy dışında tüm köyleri Demokrat Parti kazanmıştır.⁶¹⁸

Kırkağaç'ta ise seçimi CHP kazanmıştır. Belediye toplantısında mevcut başkan Zühdü Eken tekrar başkan seçilmiştir.⁶¹⁹

B. 21 Temmuz 1946 Milletvekili Seçimleri

Belediye seçimlerinin tamamlanmasının ardından CHP'den bir hamle de genel seçimler ile ilgili gelmiştir. Genel seçimlerin DP'nin daha teşkilatlanmasını tamamlamadan, 21 Temmuz 1946'da yapılmak istenmesi, DP'yi bir siyasal çıkmaza daha sokmuştur. 5 Haziranda Ankara'da toplanan mütevazı bir kongrede, CHP'nin erken seçim manevrasına karşı verilecek cevap tartışılmış ve seçime katılma kararı alınmıştır.⁶²⁰

Cumhuriyet döneminde ilk toplu ve bütünsellik taşıyan seçim yasası 14 Aralık 1942 tarihinde kabul edilen Mebus Seçimi Kanunu idi. 14 Mayıs 1946 tarihinde başbakanlık, Millet Meclisi'ne "Milletvekilleri Seçimi Hakkında Kanun Tasarısı" adlı değişiklik paketini göndermiş⁶²¹ ve paket mecliste oylanarak kabul edilmiştir. Böylece 4320 sayılı Seçim Kanunu ilga edilmiş, yerine 4918 sayılı Seçim Kanunu gelmiştir. Bu kanunda ortaya çıkan en büyük değişiklik artık seçimlerin tek aşamalı olarak yapılacağıydı.⁶²² Değişiklikte öne çıkan diğer önemli başlık, her ilin merkez ilçesinde veya ile bağlı merkez ilçelerde seçimin idaresi ve kontrolü, belediye başkanının başkanlığında toplanacak olan seçim kurullarında olacak

⁶¹⁶İzmir, 6 Haziran 1946, s.4.

⁶¹⁷İzmir, 2 Haziran 1946, s.5,6.

⁶¹⁸Celal Metin, *Çok Partili...*, s.47.

⁶¹⁹Anadolu, 31 Mayıs 1946, s.2.

⁶²⁰Eroğul, *Geçiş Sürecinde...*, s.15.

⁶²¹Koçak, *İktidar ve Demokratlar...*, s.267.

⁶²²Varlık, Ören, *Seçim Sistemleri...*, s.86.

olmasıydı. Seçim kurulları ise vali veya kaymakamın başkanlığı altında olan idare kurulları ile birleşerek seçim bürolarını oluşturacaktı.⁶²³ Bu da demek oluyordu ki, seçimden hukuk değil, hükümetten emir alan yerel idareler, yani siyasi kişiler sorumluydu. Seçmen listeleri, seçim kurulları tarafından denetlenecek ve kesinlikle seçim Pazar günü yapılacaktı.⁶²⁴

Manisa’da seçim kampanyaları sert bir şekilde başladı. Bu sertlik, sürenin kısa olmasından dolayı basında kendini gösterdi. CHP yanlısı Anadolu ve Işık gazeteleri CHP lehine çok sert propagandalara giriştiler. Işık gazetesinde⁶²⁵ Akçahoca rumuzlu köşe yazarı “ Seçimde hangi parti tarafına rey verelim” başlıklı yazısında, seçime de facto olarak 2 partinin katılacağını, (CHP ve DP) bu iki partiden DP’nin akli başında bir kadrosu olmadığını iddia ederek kışkırtıcı ifadeler kullanmıştır. Yazının devamında ise, Demokrat Parti söz söylemesini bile bilmeyen bir çocuğa benzetilmiş, seçimlerde ise partinin çarpınacağı iddia edilmiştir.⁶²⁶

Işık gazetesinde çıkan bir diğer haberde ise Manisa CHP Teşkilatı’ndan bir tebliğ okuyuculara sunulmuştur. CHP’nin iddiasına göre Manisa’da bilinmeyen bazı kişiler CHP’li isimleri içeren milletvekili listelerini halka dağıtmıştır. Bunun içerdiği maksadı CHP yöneticileri, CHP’ye verilecek oyları dağıtmak ve CHP’li isimleri birbirlerine düşürmek veya aralarında görüş farkı varmış gibi göstermek olarak algılamışlardır.⁶²⁷

Demokrat Parti’ye yakın olan Yeni Asır gazetesi ise seçimlerin öncesinde Yusuf Hikmet Bayur’un DP ile yaptığı ittifaka dikkatleri çekmek istemiştir. Yeni Asır muhabiri Asım Kültür’ün, Bayur ile yaptığı röportajda, mecliste olması gereken ve mevcut olarak eksik olan şeyin denetleme mekanizması olduğunu ve bunun için de 150- 200 arası muhalif vekilin mecliste olmasının zorunluluğuna değinmiştir. Ayrıca Bayur, başka bir partinin –üçüncü partinin- kurulmasının beyhude olduğunu, çünkü birbirini denetleyen iki partinin varlığının sistemin sağlıklı işlemesi için yeterli olduğuna inandığını ifade etmiştir. Bayur sözlerini, DP’nin kazanması durumunda bir devrimin gerçekleşeceğini söyleyerek devam etmiş ve bunun sebebinin ise iktidarın

⁶²³Koçak, *İktidar ve Demokratlar...*, s.410.

⁶²⁴Koçak, *İktidar ve Demokratlar...*, s.410.

⁶²⁵Işık gazetesi, CHP ve CHP’nin yayın organı olan Ulus gazetesi tarafından desteklenen bir gazetedir. Bu gazeteye belirli dönemlerde her iki kurumdan 250 veya 500 kilo kâğıt gelmektedir. Kâğıt isteği CHP Genel Sekreterliğine veya Ulus gazetesine bizzat CHP Manisa İl Başkanlığı tarafından yapılmaktadır: **BCA**, 490.1.0.0.1375.563.1.1 ;**BCA**, 490.1.0.0.1375.563.1.3

⁶²⁶**Işık**, 5 Temmuz 1946, s.1.

⁶²⁷**Işık**, 19 Temmuz 1946, s.3.

muhalefet tarafından ilk defa denetleneceğini ve iktidarın rahat hareket edemeyeceğini söyleyerek bitirmiştir.⁶²⁸

Bu sözler üzerine Anadolu gazetesi şimşekleri Yusuf Hikmet Bayur'un üzerine çekmiştir. Bayur'a gelen ilk saldırı eski sözleri ile ilgilidir. Özellikle Bayur'un CHP'liler için söylediği "*Atatürk mekteplerinden yetişen şahıslardan mürekkeptir. Onlara güvenebilirsiniz*" sözü kendisine bir eleştiri olarak sunulmuştur.⁶²⁹ Bayur'a saldırı eleştiri ile kalmamış kendisiyle ilgili haberlere de yansımıştır. Bayur'un veya Karaosmanoğlu'nun seçim gezisi haberlerinin hepsinde eksiksiz bir şekilde halktan gelen protesto gösterileri mevcuttur. Bu tepki, bir halk pazarında veya bir binadan halka doğru yapılan DP propaganda konuşmalarının halk tarafından CHP lehine sözlerle kesilmesi olarak haberlere yansımaları olmuştur.⁶³⁰

Demokrat Partili milletvekili ve parti üyeleri propagandalarını genellikle kahvede, köyde veya şehir meydanlarında insanlarla konuşarak veya gruplara nutuk atarak gerçekleştirmişlerdir. DP'lilerin köylerde yaptığı faaliyetler ülke genelinde ses getirmiş olmalı ki İç İşleri Bakanlığı ilan ettiği bir genelgede "*köylerde yapılan zehirleyici propagandaları önlemek amacı ile partiler adına köylere gönderilen kimselerin hangi parti adına hareket ettiklerini gösterir birer belge*" istemiştir.⁶³¹

Seçim öncesi, Demokrat Parti çalışmalarını sıkı bir şekilde yürütmüştür. İktidar partisi veya iktidar partisi taraftarları, bu çalışmalarını bürokratik baskılarla veya yapılan konuşmayı baltalama yöntemleriyle sabote etme yoluna girişmiştir.

29 Haziran 1946 tarihinde Hacırhmanlı Köyü'ne giden DP milletvekili adayları; vergi oranlarının indirilmesi, devletçiliğin ortadan kaldırılması, serbest piyasanın hâkim kılınarak piyasadaki ürün fiyatlarının düşürülmesi vaatlerini köylüye sunmuşlardır. Propaganda faaliyetlerine devam ederken bir köylü: "*Devlet işleri para ve masraf ister. Anlaşılan bizi satacaksınız.*" diyerek DP vekillerinin sözlerine karşı çıkmıştır.⁶³²

⁶²⁸Yeni Asır, 26 Haziran 1946, s.3.

⁶²⁹Anadolu, 17 Temmuz 1946, s. 3.

⁶³⁰Işık, 8 Temmuz 1946, s.3. ; Işık, 10 Temmuz 1946, s.2.

⁶³¹Ömer Karakaş, "1946 Milletvekili Genel Seçimleri: Manisa Örneği", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 2013, Cilt:29, Sayı:86, s.118.

⁶³²Anadolu, 30 Haziran 1946, s.3.

Bayur ve Karaosmanoğlu'nun Kırkağaç gezisinde CHP'li olduğu iddia edilen bir şahıs: “*On beş yıldır ayakkabım yok. Demokrat olmak için cebin dolu olması lazım!*” sözleriyle konuşmacıların sözünü kesmiştir.⁶³³

8 Temmuz 1946 tarihinde yapılan Turgutlu gezisinde ise mezkûr konuşmacıların 3000 kişilik bir gruba yaptığı konuşmada itiraz sesleri çıkmış ve itiraz edenlerin alttan alması ile gerilen hava sakinleşmiştir.⁶³⁴

9 Temmuz 1946 tarihinde Alaşehir'de yapılmak istenen Demokrat Parti toplantısı, Demokrat Partililerin toplantıdan 48 saat önce izin almasına rağmen kaymakam tarafından iptal edilmiştir. Toplantı için Alaşehir'e gelen Burhan Belge'nin: “*Ben bu durumu size daha iyi anlatamazdım*” bağrışlarıyla kalabalık dağılmıştır.⁶³⁵ 15 Temmuz 1946 tarihinde konuşma yapmak üzere Gördes'e giden Hikmet Bayur ve Hüsnü Yaman ise kaymakam ve jandarma müdahalesiyle karşılaşmıştır. Demokratların halka konuşma yaptığı sırada, Demokratların aldığı konuşma izninde bir eksiklik iddiası ile konuşma jandarma tarafından yarıda kesilmiştir. Bunun üzerine kahveleri dolaşmaya karar veren Bayur ve Yaman, Çarşıbaşı Kahvesi'nde duraksamış ve yüzlerce kişiye konuşma yapmaya başlamışlardır. Konuşma yapıldığı sırada CHP'liler hoparlörleri devreye sokmuştur. Pencereler kapatılmış bir şekilde devam eden konuşma, jandarma müdahalesi ile yarıda kesilse de Bayur mukavemet göstermiştir. Jandarmanın gönderilmesinin ardından elektrikler kesilmiş ve konuşma gaz lambası eşliğinde devam etmiştir.⁶³⁶

Demirci'de kaymakamın ve belediye meclis üyelerinin muhtarlara karşı, CHP'ye oy verilmesi hususunda baskıların olduğu iddiaları vardır.⁶³⁷ Bir başka baskı haberi de Soma'dan gelmiştir. Soma'da Maden İşletmesi Müdürlüğü'nde bulunan Nuri Nasman, o mıntıkada bulunan Demokrat Partili olduğu bilinen ve madende çalışan işçilere önce baskı uygulamış ardından işten çıkarmıştır.⁶³⁸

Yusuf Hikmet Bayur, 3000 kişiden fazla vatandaşın katıldığı bir toplantıda konuşma yapmış ve gelen soruları cevaplamıştır. Emekli General Rasim Aktuğ, Bayur'dan sonra kürsüye gelmiş ve demokrasi üzerine bir konuşma yapmıştır. Demokratların son konuşmasını yapmak üzerine mikrofonu alan Fevzi Lütfi

⁶³³İzmir, 6 Temmuz 1946, s.1.

⁶³⁴İzmir, 9 Temmuz 1946, s.1,4.

⁶³⁵İzmir, 10 Temmuz 1946, s.1.

⁶³⁶İzmir, 16 Temmuz,1946, s.1,4.

⁶³⁷İzmir, 25 Haziran 1946, s.3.

⁶³⁸İzmir, 11 Temmuz 1946, s.4.

Karaosmanoğlu, Demokrat Parti'nin görüşlerini açıklamıştır. Kapanış konuşmalarını ise Milli Kalkınma Partisi'nden Hüseyin Baştek ve Rıza Çetin yapmıştır.⁶³⁹

CHP milletvekili adaylarının, propagandalarında öne çıkan konuşmalar tarihsel vurgular ve Demokrat Parti eleştirileridir. 5 Temmuz 1946 tarihinde Manisa Milletvekili ve tekrar milletvekili adayı olan Rıdvan Nafiz Edgüer, Karaköy CHP Ocağı'nda yaptığı konuşmada:

“DP hatipleri, halkla konuşmalarında, CHP’yi devireceğiz demektedirler. Neyi deviriyorlar? Atatürk’ün kurduğu partiyi mi? İstiklal mücadelesini idare eden ve zafere ulaştıran partiyi mi? İnönü’nün başkanlığında memleket, tarihin kaydetmediği büyük ve cehennemi afetten korumaya muvaffak olan partiyi mi?” sözlerini sarf etmiştir.⁶⁴⁰

Yine milletvekili adaylarından Faik Kurtoğlu,10 Temmuz 1946 tarihinde Akhisar Halkevi salonunda tarih konulu şu konuşmayı yapmıştır:

*“Balkan Harbi’nden ve onu kovalayan 1914-18 harbinden sonra memleketimiz üzerine yağmış büyük felaketleri hep hatırlarız. Yalnız, bugün birçok krallıklara yatak olmuş büyük toprak parçalarını kaybetmekle kalmadık; ana yurttaki padişahın ve halifenin hıyaneti, en güzel vilayetlerimizin paylaşılması ve düşman kıtaları tarafından işgali felaketiyle karşılaştık... Osmanlı İmparatorluğu’nun bu yüz yıllar içinde yapamadığını veya yaptıklarından bazılarını, biz ellerimizin parmakları ile sayabileceğimiz birkaç yıla sığdırdık.”*⁶⁴¹

Kurtoğlu'nun bu konuşmasını köşesine taşıyan muhalif basından İzmir gazetesi, milletvekili adayının konuşma yaptığı kitlenin yaklaşık 400 kişi olduğunu, ilçede seksen sekiz köy, her köy için de beş kişinin sandık için ilçe merkezine geldiği hesap edilirse, konuşmanın gördüğü ilginin ve ciddiyetin anlaşılacağını yazmıştır.⁶⁴²

Dönemin Tarım ve Hayvancılık Bakanı, aynı zamanda Manisa milletvekili adayı olan Şevket Raşit Hatipoğlu, Kırkağaç'ta yaptığı konuşmada “Demokrat Partililerin devlet işlerinden anlamadıklarını ifade etmiştir.⁶⁴³ Manisalı vekillerden oluşan bir grup, Horozköy çıkarması yapmışlar ve halkın arasında nabız yoklamaya başlamışlardır. Tahvil Özenler adlı vatandaşın CHP'den DP'ye geçtiğini ifade etmesi

⁶³⁹İzmir, 9 Temmuz 1946, s.1,4.

⁶⁴⁰Işık, 6 Temmuz 1946, s.1.

⁶⁴¹Ömer Karakaş, 1946 Milletvekili...,s.111.

⁶⁴²İzmir, 18 Temmuz 1946, s.2.

⁶⁴³Anadolu, 10 Temmuz 1946, s.1.

üzerine bunun sebebi sorulmuştur. Özenler, günün ekonomik şartlarını anlatan şu sözleri söylemiştir:

“Çay, kahve inhisar⁶⁴⁴ maddesi olduğu halde elimize geçmedi. Ancak karaborsada çayın kilosunu 40 ve kahvenin kilosunu 12 liradan bulabildik. İnhisar elinde bu maddelerin nasıl karaborsaya çıktığına şaştık. Zeytinyağını devlet eline aldı, litresini 270 kuruşa karaborsadan alıp yedik. Yıllarca devam eden bu hayat pahalılığı bizi sefil ve zayıf düşürdü... Sivrisinekten kurtulmak için uyuma ve istirahat vakitlerimizi sivrisinek mücadelesinde geçiriyoruz. Başka şehirlere vesika ile cibinlik⁶⁴⁵ verdiler, biz ondan mahrumuz. Diz donları yapmak için kaput bezi bulamıyoruz.”⁶⁴⁶

Seçim günü yaklaştıkça aday listeleri de kendini belli etmeye başladı. Manisa’da seçime üç parti giriyordu. Bu üç partinin vekil adayları Tablo 55,56 ve 57’de verilmiştir.

Tablo 55: 1946 Genel Seçimlerinde Manisa CHP Milletvekili Adayları⁶⁴⁷

Milletvekili Adayı
Ali Rıza Artunkal (Emekli General- Eski Milletvekili)
Rıdvan Nafiz Edgüer (Eski Milletvekili)
İsmail Ertem (Eski Milletvekili)
Şevket Raşit Hatipoğlu (Eski Milletvekili)
Faik Kurdoğlu (Eski Milletvekili)
Yaşar Özey (Eski Milletvekili)
Feyzullah Uslu (Eski Milletvekili)
Yunus Muammer Alakant (Alaşehir’de Çiftçi)
Kamil Coşkunoğlu (Ankara Ticaret Mahkemesi Başkanı)
Memduh Necdet Otaman (Moris Şinasi Hastahanesi Başhekimi)
Hilmi Öztarhan(Tarım bakanlığı Bağcılık Mütahassısı)

⁶⁴⁴**İnhisar:** Tekel, tek başına sahip olma.

⁶⁴⁵**Cibinlik:** Sivrisinek veya böcek gibi hayvanlardan korunmak amacıyla yatağın üstüne gerilen tül perde.

⁶⁴⁶**İzmir**, 8 Temmuz 1946, s.1,4.

⁶⁴⁷**Anadolu**, 19 Temmuz 1946, s.3.

Tablo 56: 1946 Genel Seçimlerinde Manisa MKP Milletvekili Adayları⁶⁴⁸

Milletvekili Adayı
Hikmet Bayur (Eski Milletvekili)
Fikri Soyer (Ticaret Bakanlığı Tütün Mütahassısı)
Osman Sümer (MKP Müfettişi)
Hulusi Günay (Son Posta Gazetesi Muhabiri)
Hüsni Yavuzer (Avukat)
Raci Garan (Avukat)
Kamil Aloğlu (Çiftçi)
Fuat Türkay (Salihli MKP Başkanı)
Hüseyin Mutlu (Tüccar- Turgutlu MKP Başkanı)

Tablo 57: 1946 Genel Seçimlerinde Manisa DP Milletvekili Adayları⁶⁴⁹

Milletvekili Adayı
Hikmet Bayur
Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu
Refik Şevket İnce
Hüsni Yaman
Adnan Menderes
Kemal Tunca
Burhan Belge
Veli Ünlü
Sudi Mihçioğlu
Muammer Köktürk ⁶⁵⁰
Nihat Akpınar

Seçim, Türkiye genelinde sıkıntılı bir şekilde geçmiştir. Bunun ilk sebebi seçmenlere jandarma, polis gibi mekanizmalar ile yapılan baskılardır. Diğer bir sebep oy verme ve oy verme işleminin tamamlanmasının ardından oyların

⁶⁴⁸Anadolu, 18 Temmuz 1946, s.3.

⁶⁴⁹Anadolu, 23 Temmuz 1946, s.1.

⁶⁵⁰**Muammer Köktürk:** Türkiye'nin ilk kadın hâkimlerindendir. Manisa milletvekili adayları arasında da tek kadın adaydır. İzmir gazetesinin 9 Temmuz 1946 tarihindeki nüshasında Köktürk'ün Demirci halkını ziyaret ettiğinin haberini vermektedir.

tutanaklara geçirilme işleminde yaşanmıştır. Seçimler Türkiye'nin birçok yerinde açık oy, gizli sayım ilkesine bağlı bir şekilde yapılmıştır. Partiler seçimden önce seçmenlere dağıtabildiği kadar oy pusulası dağıtmaktadır. Ama eğer seçmen, seçim pusulasını seçimden önce almamışsa seçim günü sandık önünde duran pusulaları kullanmak zorunda kalıyor ve oyunu açıkça belli ediyordu.⁶⁵¹ Oy kullanma süresinin sona ermesinin ardından ise seçim görevlileri hiçbir gözlemcinin olmadığı alanlarda oyları sayıyor, sonrasında sonuçları tutanağa geçiriyor ve üzerinde tercihlerin olduğu oy pusulalarını yakıyorlardı. Geriye sadece bu tutanaklar kalıyordu.⁶⁵² Bu saydığımız ve benzer durumlar tüm ülke genelinde yaşanmıştır.

21 Temmuz günü seçimler, Manisa ve ilçelerinde de sakin bir havada gerçekleşmemiştir. Seçim ile ilgili ilk kötü haber Manisa'da bir DP'li ocak başkanının tabanca ile yaralandığı haberidir.⁶⁵³

Seçim sonuçları ve yaşananlar günlerce basına parça parça yansımıştır. 22 Temmuz'da basına yansıyan seçimle ilgili ilk haberler seçimde oluşan sorunlarla ilgili olmuştur. Seçmenler isimlerini defterlerde ya bulamamışlar ya da yanlış yazılmış olarak bulmuşlardır.⁶⁵⁴ Bu tür şikâyetlerin sayısı beş yüze kadar varmıştır. Bu şikâyetlerden bazıları şöyledir:⁶⁵⁵

1- Hacıhaliller Köyü'nde mühürlü zarflar sandık başında değil, seçmenlerin üzerinde bulunmuştur.

2- Eğriköy'de⁶⁵⁶ seçmenlere iki defa oy kullanılmıştır. DP üyeleri bu durumu merkeze bildirmiştir.

3- Muradiye bucağında seçim komisyon reisi köyde sandığın bulunduğu binaya sadece Halk Partisi üyelerini almış ve bu kitleye yavaş yavaş oy kullanılmıştır.

4- Alaşehir Yıkıkminare sandığında bazı seçmenlere oy kullanılmamıştır

5- Eşme'de yolsuzluklar sebebiyle DP seçime girmemiş gibidir. Karaosmanoğlu, DP oy pusulalarının Eşme'ye götürülürken pusulardan sorumlu görevlinin yolu kesilerek elindeki pusulaların cebren görevlinin elinden alındığını

⁶⁵¹ Mustafa Cufalı, **Türk Parlamento Tarihi-TBMM-VIII. Dönem**, Cilt:1, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2012, s.2.

⁶⁵²Koçak, **İktidar ve Demokratlar...**, s.515.

⁶⁵³Goloğlu, **Demokrasiye Geçiş...**, s.61.

⁶⁵⁴**Yeni Asır**, 22 Temmuz 1946, s.1.

⁶⁵⁵**Yeni Asır**, 22 Temmuz 1946, s.1.

⁶⁵⁶Günümüzdeki ismi Üçpınar'dır

bildirmiştir.⁶⁵⁷ Böylece DP Eşme’de fiilen seçime girmemiştir. Pusulalardan sorumlu Hayri Geçit isimli kişi Manisa merkeze dönmüş ve şikâyetlerini valiye iletmıştır.

Seçim sonuçları DP’ye göre, başta CHP aleyhine gelmeye başlamıştır. Gece yarısı gelen ilk bilgiler bazı yerlerde Tablo 58’de verilmiştir.⁶⁵⁸

Tablo 58: 1946 Genel Seçimleri ile İlgili Gelen İlk Bilgiler

Seçim Bölgesi	DP	CHP
Muradiye	388	366
Horozköy	486	286
Gördes	2602	936
Soma	3011	286
Saruhanlı	380	226
Selimşahlar	219	166
Azımlı	345	102
Karağaçlar	440	161
Karaoğlanlı	607	325
Sancaklı Bozköy	288	497
Uncubozköy	291	13

21 Temmuz genel seçim sonuçlarını DP lehine veren diğer bir gazete de İzmir gazetesidir. Gazete, 22 Temmuz 1946 tarihinde yayınlanan nüshasında vaziyetin normal olduğunu ve DP’nin tüm adaylarının vekil seçildiğinin haberini vermiştir. Hatta İzmir gazetesi iddiasını bir adım daha ileriye taşımış ve Soma’da sadece 25 kişinin oylarını CHP’ye verdiğini yazmıştır.⁶⁵⁹

23 Temmuz 1946’da, gazeteler Manisa’da seçimin galibinin CHP olduğunu yazmıştır.⁶⁶⁰ Anadolu gazetesine gelen bilgiye göre Eşme’den CHP’ye 14 bin oy gelirken DP’ye hiç oy çıkmamıştır. Bu veri gazeteye göre seçimin kaderini değiştirmiştir.⁶⁶¹ Cumhuriyet gazetesi ise Manisa’da birkaç yolsuzluğun olduğunu, köylerde yirmi civarı kişinin nezarethanede olduğunun haberini vermektedir.

⁶⁵⁷Anadolu, 23 Temmuz 1946, s.1.

⁶⁵⁸Yeni Asır, 22 Temmuz 1946, s.4.

⁶⁵⁹İzmir, 22 Temmuz, 1946, s.1.

⁶⁶⁰Işık, 23 Temmuz 1946, s.1.

⁶⁶¹Anadolu, 23 Temmuz 1946, s.1.

Haberde en ilginç olan taraf hiçbir DP'linin ismi verilmez iken Hikmet Bayur'un milletvekili seçilememesi büyük puntolar ile okuyucuya sunulmuştur.⁶⁶²

Seçimlerin bitmiş olmasına rağmen seçim konusundaki usulsüzlüklerin haberleri gelmeye devam etmiştir. İzmir gazetesinin 24 Temmuz 1946 tarihindeki nüshasında Nihat Kürşat isimli yazar, köşesini 21 Temmuz 1946 seçimlerindeki yolsuzluklara ayırmış ve “Manisa seçiminde gördüm ki” adını verdiği bir yazı dizisi kaleme almıştır. Yazar köşesine bizzat yaşadığı, gördüğü ve duyduğu konuları taşımıştır. Yazar Manisa seçimlerinde albayından erine kadar tüm jandarmanın CHP İl İdare Heyeti Başkanı'nın emrinde olduğunu iddia etmektedir. Jandarma, 21 Temmuz gecesinde vatandaşı uykusundan uyandırıp oylarını CHP'ye vermeleri konusunda tembih etmiş, sabahında ise seçmenin üstünü arayarak adayların üstünde bulunduğu DP pusulalarını yırtmıştır. Muradiye'de bir vatandaşın, yanındaki şahısın kulağına fısıldaması propaganda kabul edilmiş ve bu şahıslar kafalarına dipçik darbesi yemek sureti ile gözaltına alınmışlardır. Şatırlar adlı köyde ise sokakta “ Söz milletindir” yazılı pankartın üstü boyanmış ve üstüne “söz jandarmanındır” yazılmıştır.⁶⁶³ Kürşad bu olaydan esinlenmiş olmalı ki yazdığı yazının başlığını “söz jandarmanındır” olarak belirlemiştir. Bu başlığa Anadolu gazetesi kayıtsız kalmamış ve Manisa'da yapılan seçimleri şu başlık ile vermiştir: “ *Söz jandarmanındır diyen muhabir, rüya ve hayal içinde*”.⁶⁶⁴

Nihad Kürşad, yazı dizisinin ikinci bölümünde, jandarmanın yerini alan emniyet mensuplarının Demokrat Partililere yaptığı baskıyı anlatmıştır. Polisler baskılarına DP afişlerini yırtmak ile başlamıştır. Polisler bu yırtma işlemini, bir adım daha ileriye götürerek DP ocaklarında oturan DP'lilerin ceplerini silah arama bahanesiyle arayarak bulunan DP listelerini yırtmaya başlamışlardır. Yazar faal halde bulunan DP üyelerinin CHP afişlerini yırtma bahanesi ile karakola götürüldüğünü, hatta bu kişilerden bir tanesini bizzat emniyet müdürü tarafından tokatlandığını iddia etmektedir.⁶⁶⁵

Kürşad, yazı dizisinin üçüncü günü de tespit ettiği usulsüzlükleri anlatmaya devam etmiştir. Muradiye'de bulunan sekiz numaralı sandığın seçim komisyonu başkanı CHP milletvekili listesinden aday olan Necdet Otoman'dır. Kürşad,

⁶⁶²Cumhuriyet, 23 Temmuz 1946, s.3.

⁶⁶³İzmir, 24 Temmuz 1946, s.1, 4.

⁶⁶⁴Anadolu, 25 Temmuz 1946, s.1.

⁶⁶⁵İzmir, 25 Temmuz, 1946, s.1,4.

Otoman'ın koltuk altından bir deste aday listesinin çıktığını, Ahmet Karaosmanoğlu'nun bu konuda kendisini uyardığında ise “Canım ben onları kullanmıyordum” savunmasını yaptığını, ancak Galatasaray forması giyen bir gencin bu sözlere itiraz ettiğinde ise Otoman'ın “ bir iki tane verdim” dediğine şahit olduğunu yazmıştır. Ayrıca köylüler Kürşad'a sandık görevlilerinin DP'ye oy vermesi muhtemel olan kişilere zorluklar çıkardıklarını da söylemişlerdir.

Bunların yanında 1600 nüfuslu Muradiye'de bir seçim için sadece bir sandık koyulmuştur. Sandığın tasnif neticesinde ise DP'nin oyunun 388, CHP'nin ise 366 olduğu anlaşılmıştır. ⁶⁶⁶

Nihad Kürşad, yazı dizisinin son bölümünü Turgutlu'da gördüğü yolsuzluklara ayırmıştır. Turgutlu'da kır ve orman bekçileri seçimden iki gün önce sivil bir şekilde CHP'nin emrine verilmiş ve propaganda yaptırılmıştır. Ayrıca sandıklar CHP ocak binalarına koyulmuştur. Demokrat Partili çalışanlar, sandıktan 50 metre ötede DP pusulası dağıtılıyor bahanesi ile tevkif edilmiştir. Musulcalı Köyü DP Ocak Başkanı ise seçim günü kaymakamın hışmına uğramıştır. Musulcalı Köyü'ndeki CHP'lilerin, kaymakama yönelttiği “bu köyde DP Ocak Başkanı varken kazanamazsınız” tezi, kaymakamın sinirini bozmuş olmalı ki kaymakam, DP Ocak Başkanı M. Öztürk'ü jandarma aracılığı ile gözaltına almıştır. CHP üyesi olan DP Ocak Başkanı M. Öztürk'ün abisi ise bu olanların üzerine derhal CHP'den istifa etmiş ve DP'ye kayıt olarak, DP Ocak Başkanlığı görevini gözaltına alınan kardeşinin yerine üstlenmiştir. ⁶⁶⁷

Demirci'de Memduh Çakmakoğlu isimli vatandaş, 1946 seçimleri sırasında yaşadığı anıları şöyle anlatmaktadır:

“Benim DP görevlisi olarak bulunduğum sandıkta Kazancı, Sağrıç ve Öksüzlü Köyü'nün de içinde bulunduğu üç köy bir arada oy verecekti. Köylüler erkenden sıraya dizilmişler bekliyorlardı. İki bir jandarma onları sopalarla hazırolda tutuyorlardı. Sandık memuruna böyle oy verilmez diye itiraz ettim sandık memuru hiç oralı olmadı. Oy verilmeye başlanınca CHP'liler her gelen vatandaşı kendilerine oy vermeye zorluyordu. Bir iki oydan sonra köylüler benim DP'li olduğumu anlamışlar, her gelen önce bana bakıp ‘Demirkarat Partiye oy verecem’ diyordu; ben de ellerine DP oy pusulasını verirken CHP'liler tehditlere, küfürlere

⁶⁶⁶İzmir, 27 Temmuz, 1946, s.1,4.

⁶⁶⁷İzmir, 28 Temmuz 1946, s.1,4.

başlıyorlardı. Birçok vatandaş bize oy verdi. Ben gizlice bize oy verenlerin sayısını tutmaya çalışıyordum. ..Öğleden sonraydı, jandarmalar Öksüzlü Köyü'nün korucusunu zorla zaptetmeye çalışarak yanımıza getirdiler. Korucunun DP propagandası yaparak asayişini bozduğunu söylediler. Memur içeri atın dedi; alıp götürdüler...Seçim biterken pazarlık yaptık bizim oyları CHP'ye saydık karşılığında da korucuyu serbest bıraktırdık... ”⁶⁶⁸

26 Temmuz 1946 günü Manisa Demokrat Parti İl İdare Heyeti, 21 Temmuz 1946 seçimleriyle ilgili bir rapor hazırlamıştır. Raporda oy tasnif zabıtlarının tasnife uğramasından sahte tasnif belgesi yaratılmasına, seçmenlere oy kullandırılmamasının yanında bu seçmenlerin yerine sandık komisyonlarının oy kullandırılmayan seçmenlerin yerine parmak basılmasından, üstte değindiğimiz Eşme vakasına kadar tüm olaylar detaylıca anlatılmıştır. Karaosmanoğlu bu belgelerle donatılmış raporu Ankara'ya götürmüştür.⁶⁶⁹

26 Temmuz 1946 tarihinde F. Lütfi Karaosmanoğlu seçimle ilgili bir beyanatta bulunmuştur. Karaosmanoğlu, seçim gününde yaşanan tazyiklerin, sandık hilelerinin, zabıt oyunlarının, mazbata tahriflerinin son hadde ulaştığını belirtiyordu. Karaosmanoğlu'nun konuşmasında, Manisa'da olanları şu sözler ile kısaca anlatılıyordu:

“Seçimin düzenini bozanların mücrim⁶⁷⁰ sayılacağı maddesinden kuvvet olarak yurttaşların hapse atılması, dövülmesi, hakaret görmesi ve bu fiillerde gene bizim vatandaşlarımız olan CHP idarecilerinin rol alması kendi hemşerilerini dövdürmesi, sövdürmesi, işkenceye tabii tutması havsala⁶⁷¹ sığmayan bir kanun tefsiri teşkil etmiştir. Çünkü kanunun o maddesi lazım geldiği gibi tatbik edilmiş olsaydı, jandarma kuvvetlerinin re'sen⁶⁷² CHP Başkanlarının emrine geçmemesi ve gene jandarmanın reyini istediğine vermek isteyen vatandaşları rahatsız etmemiş olması lazım gelirdi.”⁶⁷³

Eşme'de gerçekleşen olaylar için de konuşan Karaosmanoğlu şunları söylemiştir: *“Dağlarda yaşayan ilçe merkezi 150 evden ibaret bulunan ve kendisi 14.452 seçmeni olan Eşme'nin 14136 reyini defter üstünde seçimden bir gün evvel*

⁶⁶⁸Celal Metin, **Çok Partili...**, s.49.

⁶⁶⁹**Yeni Asır**, 27 Temmuz 1946, s.1.

⁶⁷⁰**Mücrim**: Suçlu.

⁶⁷¹**Havsala**: Zihnin bir şeyi anlama ve kavrama yeteneği.

⁶⁷²**Re'sen veya Resen**: Hukuk dilinde; kendi kendine, bağımsız olarak, özgürce.

⁶⁷³**İzmir**, 27 Temmuz 1946, s.1,4.

bir gece karanlığında tekabül eden ve bunu haram saymayan bir milletvekilinden, bunun doğru bir hareket olmayacağını tasdikini beklemek, ya onları tanımamak yahut bu seçimin tertipler, tahlifler⁶⁷⁴ ve tağşişler⁶⁷⁵ girdabından, serbest ve tek dereceli seçim mefhumunun ayakta kaldığına inanmak demektir ki esefle söyleyelim, her ikisi de gayri varittir(yoktur).⁶⁷⁶

Seçimle ilgili diğer açıklama ise Demokrat Parti Manisa Merkez İlçe İdare Heyeti'nden gelmiştir:

“Faaliyet devremizin dikkate değer bir siyasi olayı da ilimizde yapılan kısmî milletvekili seçimidir. Mevcut ve anti demokratik mahiyeti ile millet iradesini tam ve emniyetli bir surette tecelli ettirmeye müsait olmayan kanunla ara seçimlerine girmemeği kararlaştırmış bulunan partimiz umumî siyasetine uygun olarak Manisa’da da 16 Ekim seçimlerine iştirak edilmedi. Merkez ilçe şehir ve köylerinde o gün vazifeli arkadaşlarla seçimi adım adım takip ettik. Gurur ile ifade ederiz ki, millet bizimle beraberdi ve seçime iştirak nispeti yüzde sekiz, ondan ikide kalmıştı. Bu rakamın ifade ettiği hakikat önünde iktidarın millet muhabbetine sahip olduğunu iddia edebileceğine inanmak istemiyoruz.”⁶⁷⁷

Seçimin bitmesinden bir süre sonra Manisa CHP Teşkilatı, Demokrat Parti'ye destek vermiş veya Demokrat Parti'den bir mevkiye aday olmuş devlet memurlarını fişleme yoluna gitmiştir. CHP İl İdare Heyeti Başkanı Kenan Çapan'ın ilk dikkat ettiği kişi Şemi Ergin olmuştur. CHP Genel Sekreterliğine gönderilen raporda kendisinin tehlikeli olmasının iki sebebi vardır. Birincisi Ergin, Tekirdağ ilinden milletvekili adayı olmuştur. İkincisi ise kendisi savcı yardımcısıdır ve mahkemeye sevk edilen Demokrat Partilileri koruyup ve kollamaktadır.⁶⁷⁸ 1946 genel seçimlerinden sonra tutuklanan tüm demokratlar, Ergin sayesinde tahliye edilmiştir. Ayrıca Ergin Manisa'da “Sakarya” adında bir spor kulübü kurmuş ve DP'li gençlere burada propaganda yapmaktadır.⁶⁷⁹

⁶⁷⁴**Tahlif:** Yemin etmek.

⁶⁷⁵**Tağşiş:** Bir Maddeye başka bir madde karıştırmak. Nitelik ile oynamak.

⁶⁷⁶**İzmir**, 27 Temmuz 1946, s.4.

⁶⁷⁷ Murat Turan, **Batı Anadolu...**, s.790.

⁶⁷⁸Şemi Ergin, Manisa Demokrat Parti İl Teşkilatı'nda çok sevilen ve sayılan biri iken 1960 Darbesi'nin ardından Manisalı demokratlar kendisine karşı cephe alacaktır. Bunun sebebi, Yassıada duruşmalarında Adnan Menderes aleyhine tanıklık yapacak olmasıdır. 7 Ağustos 2019 tarihinde Faruk Saydam ile yapılan görüşmeden.

⁶⁷⁹**BCA**, 490.01.443.1832.1.179.

CHP için ikinci tehlikeli olan kişi, asliye hukuk hâkimi Necati'dir Bu zat köy ve mahallelerde Demokrat Parti propagandası yapmaktadır. Alaybey Mahallesi, Bozköy, Keçiliköy gibi birkaç tane daha köy veya mahallenin teşkilatlanmasını bu zat tertip etmiştir.⁶⁸⁰

Üçüncü tehdit tarih öğretmeni Yahya Pelivan'dır. Bu kişinin ismi Balıkesir Milletvekili adaylığı için geçmiştir. Sakarya Kulübü'nün kurucuları arasındadır.⁶⁸¹

Dördüncü şahıs Zahir ve Ticaret Borsası'nda umumi katiplik görevini yapan Mümtaz'dır. Kendisi Celal Bayar'a bağlıdır ve onu Manisa'da karşılayan kişidir. Manisa Borsa Başkanlığı'na Ticaret Bakanlığı tarafından CHP'li bir ismin atanması sebebiyle tüm idare heyetinin istifa etmesini sağlamış ve onlara akıl hocalığı yapmıştır.⁶⁸²

Son isim ise Ticaret Odası başkâtibi olarak görev yapan Ahmet isimli bir vatandaşdır. Kendisi Ticaret Odası binasını Demokrat Parti İdare Heyeti'nin toplantılarına tahsis etmiştir.⁶⁸³

Raporun sonunda bunların çok önemli olmadığını ama bu kişilerin yaptığı çalışmaların cahil insanlar üzerinde etkili olabileceği belirtilmektedir.⁶⁸⁴

Bu duruma benzer bir olay yine 1946 milletvekili seçimlerinin ardından ortaya çıkmıştır. Manisa İsmet İnönü Kız Enstitüsü'nde görev yapan Meliha Karagüzeller ve kardeşi Leman Karagüzeller'in seçim sırasında Demokrat Parti lehine propaganda yaptıkları CHP Parti Müfettişi Hüseyin Hilmi Cura tarafından tespit edilmiş ve haber üst makamlara haber verilmiştir. Ancak Karagüzeller kardeşler, Ankara'daki bürokratlar tarafından terfi gibi bir tayin almışlar ve İstanbul'un ilçesi olan Kadıköy'e gönderilmişlerdir.⁶⁸⁵ Bu durum bürokratlar arasında da Demokrat Partili olduğunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Manisa'da yapılan 1946 seçimleri ile ilgili İsmail Hakkı Bilgin şunları söylemiştir:

“ Ben o yıllarda 16 yaşında, Köy Enstitü'nde öğrenciydim Mayıs ayında köyüm olan Sancaklı İğdecik köyüne okuldan döndüm. . Demokrat Partililer seçim günü davul çaldırıyordu. Çok heveslilerdi. Seçimlerin ardından da hile dedikodusu

⁶⁸⁰BCA, 490.01.443.1832.1.179,180.

⁶⁸¹BCA, 490.01.443.1832.1.180.

⁶⁸²BCA, 490.01.443.1832.1.180.

⁶⁸³BCA, 490.01.443.1832.1.180.

⁶⁸⁴BCA, 490.01.443.1832.1.180.

⁶⁸⁵BCA, 490.01.443.1832.1.185.

çıktı. Var mı, yok mu tam idrak edemiyorum şimdi. Hatırladığım kadarıyla da bir seçim yasası yoktu o yıllarda. Galiba açık oy gizli sayım yapılmış. Öyle şeyler geldi kulağımıza. Ama ben hem Köy Enstitülü olmam, hem de içinde bulunduğum Sancaklı Yörük aşiretinden dolayı Halk Partiliydim. Sadece ben değil Sancaklı Aşireti mensubu Sancaklı İğdecik, Sancaklı Bozköy, Çambeli köylerinin hepsi Halk Partiliydi. Üstelik de Halk Partisi'nden de bıkkınlık vardı. Bizde Halk Partililik irsiydi. Zaten Demokrat Parti'ye de iyi gözle bakmıyorduk. O yüzden hile olaylarını çok önemsemedik.”⁶⁸⁶

Sonuç olarak 1946 Manisa genel seçimleri, elimizdeki bilgiler eşliğinde tüm Manisa ilçelerinde CHP için şaibeli bir galibiyet ile son bulmuştur. Demokrat Parti Manisa Teşkilatlarının yaptığı tüm itirazlar sonuçsuz kalmıştır. Manisa’da gerçekleşen bu seçimler, Demokrat Parti’nin ocak teşkilatlarından il teşkilatına kadar her biriminde bir travma yaratacaktır.

C. 16 Ekim 1949 Ara Seçimleri

Manisa Milletvekili Rıdvan Nafiz Edgüer’in 17 Ağustos 1948’de ölümü⁶⁸⁷ üzerine Manisa’da bir ara seçim yapılması kararlaştırılmıştır.⁶⁸⁸ Demokrat Parti, Seçim Yasası konusundaki hassasiyeti CHP tarafından dikkate alınmayınca seçimlere girmeme kararı almış⁶⁸⁹ ve bu yüzden gözler Manisa’da tek başına seçime giren CHP adayına çevrilmiştir. Lakin beklenmeyen bir aday ortaya çıkmıştır. Eskiden Salihli CHP ilçe başkanlığı görevini üstlenmiş ve Salihli Belediye Meclisi üyesi olan Fahri Keskiner, bağımsız adaylığını ilan etmiştir. En başta Keskiner CHP’den aday olmak istemiştir. Ama CHP yoklama kurultayında kendisi çok ciddiye alınmayınca oradan ayrılmış ve iddiaya göre Karaosmanoğlu ile irtibata geçmiş ve Karaosmanoğlu’ndan gizli bir destek almıştır.⁶⁹⁰ CHP’nin adayı olan Lütfi Kırdar’ın⁶⁹¹ karşısında DP desteği ile Keskiner’in bulunması, CHP tarafından bir propaganda malzemesi olmuştur. Hatta bu iddialar Keskiner’in oy pusulalarının, DP Manisa

⁶⁸⁶İbrahim Hakkı Bilgin ile 3 Ağustos 2019 tarihinde yapılan görüşmeden.

⁶⁸⁷Nurettin Gülmez, **Manisa Milletvekilleri Üzerine Bir Analiz**, MCBÜ Yayınları, Manisa, 2018, s.36.

⁶⁸⁸BCA, 30.10.0.0.77.508.13.1.4.

⁶⁸⁹Cem Eroğul, **Demokrat Parti...**,s.43.

⁶⁹⁰**Anadolu**, 9 Ekim 1949, s.3.

⁶⁹¹11 Temmuz 2019 tarihinde Tezcan Karadanişman ile yapılan görüşmede Karadanişman, Lütfi Kırdar’ın Manisa valiliği döneminin başarılı bir şekilde geçtiğini, bugün dahi birçok parkın, doğum evinin ve bazı yolların onun zamanında yapıldığını anlatmıştır.

yöneticisi olan Bayram Konyalı'nın dükkânında saklanıyor iddiasına kadar varmıştır.⁶⁹²

13 Ekim 1949 tarihli Yeni Asır gazetesinde çıkan habere göre bu adayın bağımsız olarak siyaset sahnesine çıkması, CHP'yi ürkütmüştür. Çünkü sandığa giden seçmenin sayısı DP'nin seçime girmemesinden dolayı ne kadar az olursa olsun, Lütfi Kırdar'ın oyunu geçebilme ihtimali vardır. Hükümete yakın haber kaynakları, bu sebeple Keskiner ile mücadeleye başlamıştır. Haber kaynaklarında Keskiner ile ilgili geçmişi, kendisinin Türk olup olmaması ve vekilliğe yeterli olup olmadığı gibi haberler çıkmaya başlamıştır.⁶⁹³

Keskiner, baskılara daha fazla dayanamayarak Merkez Seçim Kurulu Başkanlığı'na 12 Ekim 1949 tarih ve 832 tel sayılı telgrafi göndererek adaylıktan çekilmiştir.⁶⁹⁴

Fahri Keskiner, istifa dilekçesini Merkez Seçim Kurulu'na göndermesinin ardından Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye bir mektup göndermiştir. Keskiner'in mektubunda propaganda için izin belgesi istenildiğinde vesikasız bir şekilde müsaade edildiğini, 10 Ekim tarihli seçim kuruluna yapılan müracaat neticesinde belediye üyesi olduğundan dolayı hakkında soruşturma açıldığını, ama Lütfi Kırdar hakkında valilikten istifa ettiği gerekçesiyle bir soruşturmanın söz konusu olmadığını, bu olanların müsebbibinin üst kesimler olduğunu ve kendisine oy verecek köylülerin oy hakkını engellemek için sandıkları köy dışına koyduklarını söylemiştir. Mektup şöyle bitmektedir:

“Seçim kanununun ıslahıyla beraber umumi zihniyetin kökten değişmesi lazımdır. Bu işler tamamlanmadıkça intihaba⁶⁹⁵ girmenin yalnız vatandaşların reylerini israftan ibaret kalacağı kanaatine vardığımdan Manisa milletvekilliği adaylığından feragat ettiğimi seçmenlerin de malumu olmak üzere saygılarımla sunarım.”⁶⁹⁶

Keskiner'in adaylıktan çekilmesine rağmen basın elini Keskiner'in üstünden çekmemiştir. Yazılanlara göre Keskiner Akhisar, Salihli ve Ahmetli'de siyasi faaliyet

⁶⁹²Anadolu, 9 Ekim 1949, s.3.

⁶⁹³Yeni Asır, 13 Ekim 1949,s.1.

⁶⁹⁴Doğuş, 11 Ekim 1949, s.2.

⁶⁹⁵İntihab: Seçim.

⁶⁹⁶Yeni Asır, 12 Ekim 1949, s.1,3.

yürütmüş, kavga çıkarmış ve “Ben vekil olacağım bana neden selam vermiyorsunuz” tarzı konuşmalar yapmıştır.⁶⁹⁷

Keskiner’in adaylığının sansasyonel bir hale gelmesinin ardından, DP İl Başkanı Şemi Ergin bir açıklama yapma gereksinimi duymuştur. Bu açıklamasında DP İkinci Büyük Kongresi’nde Seçim Kanunu’nun değişmemesine dayanarak kısmi seçimlere kesinlikle girilmemesi kararının alındığını ve Manisa DP Teşkilatı olarak bu karara uymuş ve tüm ilçelere bu kararı ilettiklerini, ama CHP’deki kışla zihniyetini artık kabul etmeyerek istifa ettiği için, Fahri Keskiner’in medeni cesaretini kutladıklarını bildirmiştir.⁶⁹⁸

Seçim sürecini Manisa’nın ilçelerini gezerek değerlendiren Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu ise seçim günü gördüklerini şöyle aktarmıştır:

*“Soma ilçe merkezinde dört sandık vardı. Bunlardan biri istasyonda duruyordu. Şayanı hayrettir ki, bu sandıkta seçim defteri yoktu. Sağdan soldan celp edilenler deftere bakılmadan oy kullanıyorlardı. Bu ilçede 1909 seçmen oy kullanacaktı. Hâlbuki merkezdeki bu dört sandığa atılan oy miktarı bizim yakinen tespit ettiğimize göre 178 idi.”*⁶⁹⁹

Bu nisbet Soma’nın seçime yüzde dokuz nisbetinde iştirakini gösterir. Kırkağaç ve Akhisar’daki iştirak nisbeti de sahih⁷⁰⁰ rakamlara dayanır. Ve yüzde onu geçmez. Bu gezilerimiz sırasında dikkate şayan bir hadiseye şahit olduk. İshak Çelebi Köyü’nde bir sandık vardı. Bu sandığın başında Manisa Bağcılar Bankası veznedarı memur olarak bulunuyordu. Bu sandığa Tirkeş, Akpak ve Koyuncu Köyleri de oy vereceklerdi. Saat 11’de bu memura seçmen adedini sorduk. Bu sandığa 750 kişi oy verecek dedi. Şimdiye kadar kaç kişinin rey verdiğini sorduk. Tirkeş’den 168, Akpak’tan atmış dört, Koyuncu’dan kırk sekiz kişinin rey verdi dedi. Bu sırada kalabalık arasından biri: ‘Yalan söylüyor’ dedi. ‘Ben Tirkeşliyim. Biz buraya altı kişi geldik. Ve altı kişi oy kullandık. Köyden başka kimse gelmedi.’ Koyuncu Köyü’nden olduğunu söyleyen bir vatandaş da ilave etti: ‘ Biz de beş kişi geldik. Hele Akpak Köyü’nden şimdiye kadar kimse gelmedi.’”⁷⁰¹

Bir usulsüzlük haberi de Alaşehir’de meydana gelmiştir. Alaşehir kaymakamı ve CHP ilçe başkanı 1400 nüfuslu Kemaliye Köyü’ne gitmiş ve halka oylarını

⁶⁹⁷Anadolu, 13 Ekim 1949, s.2; Anadolu, 14 Ekim 1949, s.1.

⁶⁹⁸Yeni Asır, 11 Ekim 1949, s.6.

⁶⁹⁹Cumhuriyet, 17 Ekim 1949, s.1,3.

⁷⁰⁰Sahih: Gerçek.

⁷⁰¹Cumhuriyet, 17 Ekim 1949, s.1,3.

vermeleri konusunda zorlama yapmıştır. DP Genel Merkezi, DP İl Başkanlığı'nı arayarak bu durum hakkında dava açılmasını istemiştir.⁷⁰²

Manisa Demokrat Parti il başkanı Şemi Ergin'in Cumhuriyet gazetesine gönderdiği telgrafa göre, Manisa merkezde 6197 seçmene karşılık seçimde 686 kişi, Turgutlu merkezde 11667 seçmenden 721 kişi oy kullanmıştır. Salihli'ye bağlı Kele Köyü'nde bir memurun CHP lehine propaganda yaptığı tespit edilmiştir. Yine Salihli'de Mithatpaşa Mahallesi'nde bulunan sekiz numaralı sandığa bir kişinin on adet oy pusulası attığı tespit edilmiş ve zabıt tutulmuştur.⁷⁰³

16 Ekim tarihinde gerçekleşen seçimlerde beklenildiği gibi Lütfi Kırdar vekil seçilmiştir. Kırdar 226 bin seçmenden 109.851 kişinin oyunu almıştır. Toplam kullanılan oy miktarı 110.103'tür. Seçime katılım oranı İç İşleri Bakanlığı'nın açıklamasına göre yüzde 42.50'dir.⁷⁰⁴ Akşam gazetesine göre ise seçime katılım oranı yüzde 45-50 arasındadır.⁷⁰⁵ Cumhuriyet gazetesi ise seçime katılım oranının taraflara göre farklılık gösterdiğini bildirmektedir. Katılım oranı CHP'lilere göre yüzde 45-50, DP'lilere göre ise yüzde 10-12 dolaylarındadır.⁷⁰⁶

Manisa'dan milletvekili seçildiği haberini alan Lütfi Kırdar⁷⁰⁷ basına şu demeci vermiştir:

“ On bir sene evvel vali ve parti başkanı olarak kendilerine hizmet fırsatı ve imkanını bulduğum Manisa'ya ve onun güzide halkına karşı derin bir bağlılık hissi ile müteşekkirim. İki buçuk seneyi bile bulmayan bir hizmet müddeti içerisinde Manisa'da ve mülhakatında⁷⁰⁸ yapabildiklerimin büyük yekun⁷⁰⁹ ve ehemmiyet taşımayacağı tabiidir. ”⁷¹⁰

16 Ekim 1949 seçimleri hakkında anılarını aktaran Tezcan Karadanişman, Sultan Cami'nin Doğu'ya bakan giriş kapısı tarafındaki dış cemaat mahfiline bir

⁷⁰²Zafer, 17 Ekim 1949, s.1,6.

⁷⁰³Cumhuriyet, 17 Ekim 1949, s.3.

⁷⁰⁴Yeni Asır, 19 Ekim 1949, s.1.

⁷⁰⁵Akşam, 17 Ekim 1949, s.2.

⁷⁰⁶Cumhuriyet, 17 Ekim 1949, s.3 .

⁷⁰⁷Lütfi Kırdar'ın CHP tarafından aday gösterilmesinin sebebi başarılı bir şekilde yürüttüğü Manisa ve İstanbul valiliği görevi olmalıdır. 1950 seçimlerinde de CHP'den aday olan Kırdar, 1954 ve 1957 seçimlerine Demokrat Parti'den Manisa Milletvekili olarak seçilecek ve son Menderes Hükümetinde Sağlık bakanı olarak görev alacaktır.

⁷⁰⁸Mülhakatlar: Bir merkeze katılanlar. Cümlede Manisa'nın ilçeleri kastedilmiştir.

⁷⁰⁹Yekun: Toplam, hepsi.

⁷¹⁰Cumhuriyet, 18 Ekim 1949, s.1,3.

heyetin oturduğunu ve oy verme işleminin herkesin göreceği bir şekilde yapıldığını anlatmaktadır.⁷¹¹

D. 14 Mayıs 1950 Seçimleri

Demokrat Parti; 1946 yılında yapılan seçimlerin, iktidarın hürriyet misakına karşı sessiz kalmasının ve Millet Partisi'nin bölünmesinin etkisi altında, 20 Haziran 1949 tarihinde İkinci Büyük Kongre'yi düzenlemiştir. Kongrede, 1947'de yapılan kongrede olduğu gibi bir "Ana Davalar Komisyonu" kurulmuştur.⁷¹² Komisyonun kabul ettiği "Milli Teminat Andı" adı verilen iki maddelik raporun sonunda özet olarak, tek parti zihniyetine sahip olan zihniyetin milletin husumetine uğrayacağı belirtilmiştir.⁷¹³ Demokrat Parti, bu kararlı tavrını Eylül ayında CHP'nin hazırladığı yeni Seçim Yasası Taslağı'nı reddetmesi ve akabinde 1949'da yapılan ara seçimlere girmeme kararını almasında ortaya koydu. Sönük geçen ara seçimlerin ardından Demokrat Parti'nin 1950 yılında yapılacak seçimlere de katılmayabileceğini bildirmesi, CHP tarafından sert bir tepki ile karşılandı.⁷¹⁴ CHP en sonunda 1949 yılının sonunda seçim yasasında yargı güvencesi kabul etti ve 16 Şubat 1950 tarihinde yeni 5545 sayılı Seçim Yasası'nı meclisten geçirilmesini sağladı.⁷¹⁵

Yeni seçim Yasası'nın ilk maddesinde seçimin gizli oyla yapılması, oyların sayılmasının ve ayrılmasının ise açık bir şekilde olacağı yer almıştır.⁷¹⁶ Yasada en büyük değişiklik, seçimlere yargı güvencesi gelmesiydi. 5545 Sayılı Seçim Kanunu'na göre, illerde ve ilçelerde seçim kurulları oluşturulacak, bu kurullar Ankara'da bulunan Yüksek Seçim Kurulu'na bağlanacak ve bu kurullar yargıç gözetim ve denetimine tabi olacaktır.⁷¹⁷ Bunların yanında 1946 seçiminde görülen karma oy pusulasına bazı kısıtlamalar getirilmiştir.⁷¹⁸

Manisa'da 1950 seçimleri, seçim tarihimizde ilk defa ciddi bir şekilde iki partinin başa baş yarışına sahne olmuştur. Her iki partinin de teşkilatları kongrelere ve toplantılarını hız kesmeden devam etmiştir. Değişen seçim yasası ile Demokrat

⁷¹¹11 Temmuz 2019 tarihinde Tezcan Karadanişman ile yapılan konuşmadan

⁷¹²Eroğul, **Demokrat Parti...**,s. 62,63.

⁷¹³Yücel, **Demokrat Parti...**, s.73.

⁷¹⁴Eroğul, **Demokrat Parti...**, s.43.

⁷¹⁵Eroğul, **Demokrat Parti...**, s.69.

⁷¹⁶Erol Tuncer, **Osmanlı'dan Günümüze Seçimler 1877-1999**, TESAV Yayınları, Ankara, 2002,s. 23.

⁷¹⁷Erol Tuncer, **Osmanlı'dan Günümüze...**, s.179.

⁷¹⁸Erol Tuncer, **Osmanlı'dan Günümüze...**, s.98.

Parti seçime girme kararı almış ve CHP'yi liberalleşmeye itmiştir. Demokrat Parti ise seçime giriş kararının ardından gazetelerde milletvekili adaylarını belirlemek için temayül yoklamaları yaptırmıştır.

Demokrat Parti, seçim çalışmalarına 1949 yılının Ekim ayında Celal Bayar'ın Manisa'yı ziyarete gelişyle başlamıştır. 30 Ekim 1949 tarihinde Manisa'ya gelen Celal Bayar yoğun bir ilgi görmüştür. Sevinç gösterileri içerisinde zorlukla kürsüye gelen Bayar, gündemine Manisa'da yapılan ara seçimleri almıştır. Bayar, tüm Manisalıların DP'li olmasına rağmen, CHP'nin yüzde 42 katılım ile seçimi kazanabilmesine inanmadığını söylemiştir.⁷¹⁹ Bayar, Manisa'da bir gece kaldıktan sonra sırasıyla Kula, Eşme ve Salihli'ye konuşma yapmak üzere gitmiştir. Kula'da yaptığı konuşmada seçim sisteminin kesinlikle değişmesi gerektiğini söylemiştir.⁷²⁰ Bayar 4 Kasım 1949'da Demirci'ye⁷²¹ 5 Kasım 1949'da Gördes ve Akhisar'a giderek konuşmalarını yapmış ve Manisa'yı önemseydiğini tüm halka göstermiştir.⁷²²

Demokrat Parti İl İdare Heyeti, milletvekili tespit süreci için şu duyuruyu ilan etmiştir:

“DP Manisa il idare kurulu, milletvekilliği adaylığına ait müracaatların en geç 2 Nisan Pazar günü akşamı saat 17.00'ye kadar kabul edilmesine bu tarih ve saatten sonra yapılacak olan müracaatların kabul olunmamasına ve aday yoklamasının 7 Nisan Cuma günü yapılmasına karar verilmiş olup bu kararını ilçelere tebliğ etmiştir.”⁷²³

1950 yılının Şubat ayında Demokrat Parti seçim çalışmalarını toplantılar tertip ederek sürdürmüştür. İlk toplantının yapıldığı yer Salihli olmuştur. Şemi Ergin ve F. Lütfi Karaosmanoğlu'nun katıldığı toplantıda Karaosmanoğlu kendinden emin bir şekilde:

“Seçimi muhakkak kazanacağız. Yalnız muhalefet safında olan bizler yekvücut, şuurlu ve akıllı olarak hareket etmek mecburiyetindeyiz. Biz öyle istiyoruz ki hariçten hiçbir istiane⁷²⁴ beklemeden hariçten hiçbir ferdin burnu kanamadan

⁷¹⁹Yeni Asır, 31 Ekim 1949,s.1.

⁷²⁰Yeni Asır, 3 Kasım 1949, s. 1,6.

⁷²¹Yeni Asır, 4 Kasım 1949, s. 1.

⁷²²Yeni Asır, 5 Kasım 1949, s. 1.

⁷²³Yeni Asır, 28 Mart 1950, s.1.

⁷²⁴*İstiane*: Yardım.

*iktidar, milletin reyiyile bir elden bir ele yer değiştirsın” sۆzlerini dinleyenlere aktarmıştır.*⁷²⁵

Salihli ilçe teşkilatı seçim çalışmaları kapsamında 23 Nisan 1950 tarihinde bir miting tertip etmiştir. evre ilçelerden gelen misafirler bando eşliğinde kortej oluşturmuş ve Kocaeşme Ocağı’ndan miting alanına kadar ellerinde “Hileli cumhuriyet olmaz” dۆvizleri ile yۆrۆmۆřlerdir. Halka hitap etmek üzere kۆrsۆye sırasıyla DP Salihli ilçe başkanı Cevdet zgirgin, Alaşehir ilçe idare heyetinden Erdoğan Berkay, Soma ilçe idare heyeti başkanı Mۆmin Tezcan, DP Manisa Merkez İlçe Heyeti Başkanı Muzaffer Kurbanoğlu ve Manisa il heyeti başkanı şemi Ergin gelmişler ve konuşmalarını yapmışlardır. Konuşmalardaki konu başlıkları Demokrat Parti’nin seçimi kesin kazanacağı, matbuat ve seçim kanunu ve CHP’lilerin işlediği kanuna aykırı hareketlerdir.⁷²⁶

Salihli ilçe teşkilatı, seçimin yaklaşması üzerine bir toplantı yapmaya daha karar vermişler ve Turgut Sineması’nda halk ile buluşmuşlardır. Toplantıya Manisa il idare heyeti başkanı şemi Ergin, DP Genel İdare Heyeti’nden Samet Ağaoğlu, İzmir milletvekili adayı Osman Kapani ve yine Demokrat Parti Genel İdare Kurulu üyesi Refik şevket İnce katılmıştır. Konuşmak üzere ilk sۆzү, ilçe heyeti başkanı Selim Akiş almıştır. Akiş’i konuşma yapmak üzere şemi Ergin ve Samet Ağaoğlu takip etmiştir. Yoğun istek üzere konuşma yapması istenen Osman Kapani de kۆrsۆye gelmiş ve konuşmasını yapmıştır. Kapanış konuşmasının Refik şevket ile yapılmasının ardından toplantı son bulmuştur.⁷²⁷

Salihli ilçe teşkilatı seçimi kazanmak adına sadece toplantı veya miting dۆzenlememiř ocak açma faaliyetlerine de devam etmiştir. İlçe merkezine bağlı dۆrt ocak Mart ayında açılmıştır.⁷²⁸

Demirci ilçe teşkilatı, Edip Akın ۆnderliđinde yaptığı toplantıda seçim hazırlıklarına fiilen başlamıştır. Kۆylerden ve ilçe merkezinden katılan üyeler, toplantının tertip edildiği salonu hıncahınc doldurmuştur. Akın konuşmasında, salondaki yoğunluğu gۆstererek toplantıya şu sۆzlerle başlamıştır: “ *Bunda hikmet ve keramet yoktur. Millet ihmal edildiğinin farkındadır.* ”⁷²⁹

⁷²⁵Yeni Asır,16 şubat, 1950, s.6.

⁷²⁶Yeni Asır, 24 Nisan 1950, s.3.

⁷²⁷Yeni Asır, 24 Nisan, 1946, s.6.

⁷²⁸Yeni Asır, 5 Mart 1950, s.6.

⁷²⁹Yeni Asır, 24 şubat 1950, s.1.

Akhisar ilçe idare heyeti, 27 Mart 1950 tarihinde seçim için bir toplantı düzenlemişlerdir. İzmir, Salihli ve Manisa'dan katılan misafirlere konuşmacılar, yapılacak olan seçimler üzerine nutuklar söylemişlerdir. DP İlçe İdare Heyeti üyesi Sıtkı Yırcalı:

“Önümüzdeki günlerde seçimle mücadelemizin en manalı bir safhasını bitireceğiz. Çünkü milli iradeyi tecelli ettirmekle bir büyük mucize başaracağız. Çünkü bu seçimler sadece Demokrat Parti’yi değil, bütün bir milletin mukadderatını tayin edecektir” diyerek seçimin önemi vurgulamıştır.

Tarihten ders alınmasını belirten Yırcalı iktidarın Demokrat Parti’ye olan müstehzi tavrı için:

“Vatandaşların kasketleri, fakirlikleriyle alay eder gibi yukarıdan bakanlar unutuyorlar ki, bu devleti bütün bu halleriyle yüzyıllardan beri yaşatan, ona satvetiyle, şaşasıyla hayatiyet kudreti veren yine bu halktır. Bu milleti kendilerinden sonra idare edecek kimse yetiştiremeyecek kadar kısır görmeyi kendi menfaatleri sayanların kendi temellerine kundak koyduklarını unutmamaları icap eder. Yine bu milletin daha çok yıllar her sahada yaratıcılığına inanıyoruz. Onun için de istikbale emin ve şevkle bakıyoruz.” Sözleriyle bu yanlış hareketi eleştirmiştir.⁷³⁰

Akhisar ilçe teşkilatı, seçimle ilgili ikinci toplantıyı 13 Nisan 1950 tarihinde düzenlemiştir. Toplantıyı Akhisar ilçe idare başkan yardımcısı olan Dr. İhsan açmış ve toplantıda bulunanları vefat eden Mareşal Fevzi Çakmak adına saygı duruşuna davet etmiştir. Saygı duruşundan sonra kürsüye gelen Adnan Karaosmanoğlu CHP'nin tepeden inmece bakış açısını şu sözler ile eleştirmiştir:

*“CHP son günlerde Demokrat Parti’yi beceriksiz bir kaptan elinde idare edilen gemiye benzetmiştir. Sorarım size acaba beceriksiz bir kaptan elinde kalan Demokrat Parti gemisi midir? Bunu bütün vatandaşlarımız bilirler. Biz idare edenlerle edilenler arasında bir husumet yaratmak istemiyoruz. Çünkü biz sizlerden yukarı doğru gidiyoruz. Onlar ise yukarıdan size doğru geliyorlar.”*⁷³¹

Karaosmanoğlu'nun ardından kürsüye gelen Manisa DP Milletvekili Muammer Alakant ise şunları söylemiştir:

⁷³⁰Yeni Asır, 28 Mart 1950, s.6.

⁷³¹Yeni Asır, 14 Nisan 1950, s.4.

“Her yerde bütün binalar Demokrat Partililere dar gelmekte, CHP’lilere ise geniş gelmektedir. İşte aramızdaki fark budur.””⁷³²

Alaşehir ilçe teşkilatı, ilk seçim toplantısını 18 Nisan 1950 tarihinde saat 14.00’de Halkevi’nin yanındaki belediye parkında yapılmıştır. Muammer Alakant ve Şemi Ergin’in konuşma yaptığı toplantıda, seçim kanunu ve CHP’nin seçimler için duyduğu korku ve öfke konu alınmıştır.⁷³³

Alaşehir’de ilçe idare heyeti, 9 Mayıs 1950 tarihinde bir miting tertip etmiştir. Milletvekili adaylarından Muzaffer Kurbanoglu, Muhlis Tümay ve Sudi Mihçioğlu’nun katıldığı mitingde Kurbanoglu, 14 Mayıs seçimlerinin, Türk Milleti’nin siyasi rüştünü ispat etmek için kutsal bir mana taşıdığını alkışlar eşliğinde söylemiştir.⁷³⁴

Manisa merkez ilçe heyeti, 28 Nisan 1950 tarihinde Saruhanlı bucağına bağlı Hacırhmanlı Köyü’nde, otuz sekiz köyden gelen misafirler ile açık bir toplantı düzenlemiştir. Toplantıya Manisa merkez ilçe ve il heyet üyeleriyle birlikte F. Lütfi Karaosmanoğlu, Samet Ağaoğlu ve Kazım Taşkent de katılmıştır. Toplantıyı Hacırhmanlı Ocağı başkanı Abdullah Karaman açmıştır. Kürsüye gelen Ağaoğlu ve Karaosmanoğlu, seçim ve ülke gündemi ile konuşmalarını yapmışlardır.⁷³⁵ Manisa merkez ilçe teşkilatı seçimlere az bir süre kala miting düzenlemiştir. Manisa merkez ilçe başkanı Muzaffer Kurbanoglu, toplantının manası üzerine bir konuşma yapmış ve 14 Mayıs günü yapılacak olan seçimleri kazanmak istediklerini kararlılıkla alana toplanan insanlara haykırmıştır. Kurbanoglu’nun konuşmasının ardından kürsüye gelen Manisa il idare heyeti üyesi Enver Gediz ise yirmi yedi senelik zihniyetin 14 Mayıs günü sandık ile başlarından atacaklarını söylemiştir. Akhisar ilçe heyeti başkanı ve milletvekili adayı olan Adnan Karaosmanoğlu ise tüm Akhisar Demokratlarının selamını getirdiğini bildirmesinin ardından, Manisa ve ilçelerinin yenilmez bir irade ile çalıştıklarını ifade etmiştir. Karaosmanoğlu’nun kürsüden inmesi üzerine mikrofonu alan Refik Şevket İnce yaşını dinleyenlere hatırlatarak hürriyet mücadelesi tarihinin eskiye dayandığını, lakin bu mücadelenin en

⁷³²Yeni Asır, 14 Nisan 1950, s.4.

⁷³³Yeni Asır, 19 Nisan 1950, s.1,6.

⁷³⁴Yeni Asır,10 Mayıs 1950, s.1.

⁷³⁵Yeni Asır, 29 Nisan 1950, s.14.

önemlisinin 14 Mayıs seçimleri olduğunu aktarmıştır. Toplantı Şemi Ergin, Behzat Bilgin ve Zühtü Velibeşe'nin konuşmalarının ardından sona ermiştir.⁷³⁶

Demokrat Parti Kula İlçe Heyeti, Milletvekili adaylarından Muzaffer Kurbanoğlu, Muhlis Tümay, Sudi Mihçıoğlu ve Nafiz Görez'in katılımlarıyla bir toplantı düzenlemiştir. Yapılan konuşmada Demokrat Parti'nin muhalefetinin kalitesinin, iktidara geldiğinde de görüleceğinin altı çizilmiştir.⁷³⁷

Manisa'nın DP ve CHP adayları Tablo 59'da ve 60'da verilmiştir.

Tablo 59: 1950 Genel Seçimlerinde Manisa DP Milletvekili Adayları⁷³⁸

Milletvekili Adayı
Hamdullah Suphi <i>Tanrıöver</i>
Fevzi Lütfi <i>Karaosmanoğlu</i>
Refik Şevket <i>İnce</i>
Samet <i>Ağaoğlu</i>
Kazım <i>Taşkent</i>
Şemi <i>Ergin</i>
Muhlis <i>Tümay</i>
Adnan <i>Karaosmanoğlu</i>
Sudi <i>Mihçıoğlu</i>
Muzaffer <i>Kurbanoğlu</i>
Faruk <i>İlker</i>
Nafiz <i>Körez</i>

Tablo 60: 1950 Genel Seçimlerinde Manisa CHP Milletvekili Adayları⁷³⁹

Milletvekili Adayı
Şevket Ratip <i>Hatipoğlu</i>
Faik <i>Kurtoğlu</i>
Ali Rıza <i>Altunkal</i>
Lütfi <i>Kırdar</i>

⁷³⁶**Yeni Asır**, 5 Mayıs 1950, s.1,4.

⁷³⁷**Yeni Asır**, 10 Mayıs 1950,s.1.

⁷³⁸**Anadolu**, 25 Nisan 1950, s.5.

⁷³⁹**Anadolu**, 9 Mayıs 1950, s.1.

Haydar Rüştü <i>Öktem</i>
Hakkı Tarık <i>Us</i>
Kamil <i>Coşkunoğlu</i>
Feyzullah <i>Uslu</i>
Esat <i>Çınar</i>
Şefik <i>Yar</i>
Hilmi <i>Öztarhan</i>
İsmail Hakkı <i>Uzunçarşılı</i>

Adayların belli olmasının ardından aday isimlerini içeren listelerin basılmasının gündeme alınması üzerine, pusulaların düzeni ile ilgili Turgutlu’da bir vaka dikkati çekmiştir. DP adaylarını içeren listede aday isimlerinin yanına, aday sayısını ve aday sırasını belirten rakamların konulması, bazı kesimlerce bu düzenin Turgutlu Seçim Kurulu tarafından işaret olarak kabul edilebileceği söylentisine yol açmıştır. Bunun üzerine Turgutlu DP İlçe İdare Heyeti, Manisa İl Seçim Kurulu’na başvurmak mecburiyetinde kalmıştır.⁷⁴⁰ Manisa İl Seçim Kurulu bu başvuru üzerine durumu denetlemiş ve mezkûr rakamların bir işarete karşılık gelmeyeceği yönünde karar almıştır.

Demokrat Parti’de adayların belli olmasının ardından parti içi bir tartışma iddiası gündeme gelmiştir. Anadolu gazetesinin iddiasına göre 26 Nisan 1950 tarihinde Alaşehir ilçe binasına gelen Dinçer Gürdenli isimli bir vatandaş, Alaşehir ilçe başkanı Sudi Mihçioğlu’nun Manisa aday listesinde olması, Alakant’ın ise Zonguldak listesinden aday gösterilmesi konusu hakkında Alakant’a soru sormuştur. Alakant, bu konu hakkında bir bilgisinin olmadığını, bu konunun parti merkezi ile alakalı olduğunu söyleyince Sudi Mihçioğlu laf arasına girmiş ve düşüncelerini söylemeye başlamıştır. Mihçioğlu’nun söylediklerini beğenmeyen Alakant “Yalan söylüyorsun” diye bağırarak merkez idareyi eleştirmeye başlamıştır. Hızını alamayan Alakant, Alaşehir ilçe idare heyeti üyesi Erdoğan Berktaş’a tokat atmıştır. Taraflar, birbirinden şikâyetçi olmamaları üzerine barıştırılmışlardır.⁷⁴¹

⁷⁴⁰Yeni Asır, 12 Mayıs 1950, s.1.

⁷⁴¹Anadolu, 27 Nisan 1950, s.1.

Seçimlerin yaklaşması üzerine Ege gezisine çıkan İsmet İnönü, Manisa'ya da uğramış ve burada bir nutuk söylemiştir.⁷⁴² Nutuktan ve İnönü'nün Manisa'ya cumhurbaşkanlığı bütçesinden ayrılmış bir meblağ ile gelişinden rahatsızlık duyan DP merkez ilçe teşkilatı şu açıklamayı yapmıştır:

*“Bu yılın siyasi olaylarından biri de Sayın İnönü'nün Manisa'ya gelişleridir. Bir hükümet tebliği olmadan yapılan bu seyahatin CHP Başkanı sıfatı ile yapıldığı aşikârdı. Devlet ve parti başkanlığını aynı şahısta birleşmiş olmasının amme hizmetlerinin ifasında faydalı olamayacağı mütalâası ile partimiz birinci büyük kongresinde bu ciheti hürriyet misakı ile izhar eden partimiz prensibine uyararak ilçe idare kurulu arkadaşlarınız da bunu bir beyanname ile hemşerilerine arz etti. Bu suretle vatandaş ve partililerimizin duygu ve düşüncelerine bihakkın tercüman olduğumuz bu seyahatteki tezahürün mahiyet ve ölçüsü ile anlaşılmiş bulunuyor.”*⁷⁴³

14 Mayıs tarihinde yapılan seçimler için Manisa ilinde 1037 adet sandık kurulmuş ve oy tasnifi her zamanki gibi uzun sürmüştür. Akşam gazetesi 15 Mayıs 1950 günü saat 09.00'da tasnif durumunun DP lehine olduğunun haberini vermektedir.⁷⁴⁴ Zafer gazetesi, Manisa'nın tüm ilçelerinde seçimin sakin geçtiğini ve zabitanın bir müdahalesini gerektirecek bir şey olmadığını haberini vermektedir. Manisa merkezde yetmiş iki sandıktan gelen habere göre DP'ye 12067, CHP'ye 5859, Kırkağaç merkezde DP'ye 5141, CHP'ye 1410, Soma'nın yirmi yedi köy ve dokuz şehir sandığında ise DP'ye 4127, CHP'ye 1109 oy çıkmıştır.⁷⁴⁵ Cumhuriyet gazetesi ise Demokratların Manisa merkezde 5000, Turgutlu'da 5000 ve Akhisar'da 4000 oy önde olduğunu söylemektedir.⁷⁴⁶ Anadolu gazetesinin verdiği ilk sonuçlarda, sandıktan DP'ye 25365, CHP'ye ise 20046 oy çıkmıştır.⁷⁴⁷ Yine aynı habere göre, Akhisar'ın Durasil ve Süleymanlı köylerinde sandık başkanları, propaganda yapmak suretiyle görevi kötüye kullanma suçlamasıyla haklarında tutanak tutulmuş ve soruşturma açılmıştır.⁷⁴⁸

Seçimden iki gün sonra seçim sonuçları netleşmiş ve Demokrat Parti'nin Manisa'da kazandığı anlaşılmıştır. Demokrat Parti, Manisa il genelinde CHP'ye

⁷⁴²Işık, 6 Mayıs 1950, s.1,4.

⁷⁴³Murat Turan, **Batı Anadolu...**, s.791.

⁷⁴⁴Akşam, 15 Mayıs 1950, s.2.

⁷⁴⁵Zafer, 15 Mayıs 1950, s.6.

⁷⁴⁶Cumhuriyet, 15 Ekim 1950, s.4.

⁷⁴⁷Anadolu, 15 Mayıs 1950, s.1.

⁷⁴⁸Anadolu, 15 Mayıs 1950, s.1.

40.307 oy fark atarak Manisa merkez ilçe dâhil tüm ilçelerde seçimi kazanmıştır. Mesela Demirci’de Cumhuriyet Halk Partisi sadece üç köyde (Yeniköy, Söğütçük ve Küçükoba) galip gelmiş, geri kalan tüm yerleşim yerlerinde Demokrat Parti galip gelmiştir.⁷⁴⁹ Seçim sonuçları Tablo 61’de verilmiştir.⁷⁵⁰

Tablo 61: Manisa İlçelerinde 1950 Seçim Sonuçları

İlçe	DP	CHP
<i>Alaşehir</i>	8404	3159
<i>Eşme</i>	4500	750
<i>Demirci</i>	10.500	3030
<i>Turgutlu</i>	13.064	7573
<i>Akhisar</i>	17.493	15.333
<i>Kırkağaç</i>	6550	4323
<i>Soma</i>	8802	3930
<i>Kula</i>	8489	6943
<i>Gördes</i>	8550	3269
<i>Merkez</i>	27.699	15.816
<i>Salihli</i>	9707	9620
Toplam	123.758	73.746

Zafer gazetesi ise Manisa’da DP’nin 124.448, CHP’nin ise 89.817 oy aldığı bilgisini veriyordu.⁷⁵¹

Seçimi Demokrat Parti’nin kazanması üzerine, milletvekilliği hakkını kazanan Muzaffer Kurbanoglu şu beyanatı vermiştir:

“Manisa’da seçimler partilerin eskiden beri ısrarla özlediği bir tarzda cereyan etmiş, polissiz ve jandarmasız millet olarak yapılan bu ilk umumi seçimde şayanı kayıt hiçbir hadise olmamıştır. Demokrat Parti Manisa teşkilatının nasıl candan mesai sarf ettiği elde edilen rakamların belîğ ifadesinden anlaşılmaktadır.

⁷⁴⁹Celal Metin, **Çok Partili...**, s.47.

⁷⁵⁰**Yeni Asır**, 16 Mayıs 1950, s.1,4.

⁷⁵¹**Zafer**, 16 Mayıs 1950, s.4.

*Manisa merkez teşkilatının hemşehrilerimize minnet ve şükranlarını ifade etmek başta gelen vazife olduğuna şüphe yoktur. Zafer demokrasinin olmuştur.*⁷⁵²

Bir beyanname de Demokrat Parti Manisa İl İdare Heyeti tarafından yayınlanmıştır:

“Saygı değer Manisa ili halkına;

*Bütün Manisalı vatandaşlarımızla girişmiş olduğumuz hürriyet mücadelesinde yine birlikte büyük bir zafer kazanmış bulunuyoruz. Manisa'mızın 240.867 seçmeninden 221.008'i oyunu kullanmış ve en medeni milletlere nasip olmayacak şekilde iştirak nispeti yüzde 92'ye baliğ olmuştur. Hürriyetsizlikten bunalmış bir milletin hakkını alabilmek için mücadele eden partimiz bir daha bu mevzu üzerinde vatandaşların ıstırap çekmemeleri için bütün kuvvetiyle çalışacaktır.”*⁷⁵³

İsmail Hakkı Bilgin, Demokrat Parti'nin kazanması hakkında şunları söylemiştir: *“Demokrat Parti seçimlerde Manisa'ya çok önem verdi. Bu kadar bakanın Manisa'dan çıkmasının sebebi bu önem galiba. Menderes'in Manisa merkeze miting yapmak üzere geldiğini hatırlıyorum. Hem kelime olarak, hem ses olarak ağır konuşurdu. Bir keresinde parmağını kaldırmış, başını sallayarak ‘ Beyaz tren devirleri bitti’ demişti. Çünkü İnönü beyaz bir trenle ülkeyi dolaşırdu. DP çok iyi bir propaganda yürüttü. Ama saydığım köyler ve biz yine Halk Partisi'ne oyumuzu verdik. Hatta ben Özal'ın girdiği seçimlere kadar vermeye devam ettim.”*⁷⁵⁴

Hem Manisa'dan, hem Aydın'dan milletvekili seçilen Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu tercihini Manisa'dan yana kullanmıştır. Böylece Aydın için bir ara seçimin yapılması söz konusu olmuştur.⁷⁵⁵ Samet Ağaoğlu ise 1950 seçimlerinde Manisa ve Muğla listelerinden girmiş ve milletvekilliği için Manisa ilini seçmiştir.⁷⁵⁶

19. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini kurmak üzere, görev alan Adnan Menderes, Manisa'dan üç milletvekilini bakan olarak görevlendirmiştir. Refik Şevket İnce Milli Savunma Bakanlığı'na, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu Devlet Bakanlığı'na ve Samet Ağaoğlu da Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcılığı'na getirilmiştir.⁷⁵⁷

⁷⁵²Yeni Asır, 16 Mayıs 1950, s.1.

⁷⁵³Murat Turan, **Batı Anadolu...**, s.794.

⁷⁵⁴İbrahim Hakkı Bilgin ile 3 Ağustos 2019 tarihinde yapılan görüşmeden.

⁷⁵⁵BCA, 30.10.0.0.77.513.11.1.2.

⁷⁵⁶BCA, 30.10.0.0.77.513.12.1.2.

⁷⁵⁷Gülmez, **Manisa Milletvekilleri...**, ss.119-121.

SONUÇ

Çalışmamız, 1945-1950 yılları arası Manisa’da ortaya çıkan muhalif partilerin kuruluşu, teşkilatlanması ve 1945-1950 yılları arasında yapılan seçimlerdeki durumunu konu almıştır. Manisa siyasetini yazan gazeteler çoğunlukla Demokrat Parti’yi ön plana çıkarmış, Milli Kalkınma Partisi’ni bir uydu partisi olarak görmüş, Millet Partisi’ni ise Manisa il teşkilatının kurulamaması sebebiyle dikkate almamışlardır. Tabiidir ki bunda CHP’ye muhalif gazetelerinin sahiplerinin Demokrat Parti’yi desteklemesinin yanında, CHP’nin direkt olarak Demokrat Parti’yi hedef almasının payı yadsınamaz.

Demokrat Parti’nin Manisa il ve ilçelerinde kurulması sanıldığı kadar kolay olmamıştır. Bunun sebepleri arasında; CHP’li idarecilerin baskıları ve CHP’nin DP’ye yönelttiği solcu bir parti olma yaftası, aynı zamanda Demokrat Parti’nin halkın gözünde bir muvazaa partisi olma ihtimali gösterilebilir. DP’li yöneticiler bu yüzden bazen ilçelerde 5 kişilik müteşebbis heyeti oluşturmak için günlerce çalışmak zorunda kalmıştır. Bu sıkıntılar zamanla aşılrsa da Millet Partisi’nin kuruluş sürecinde, Parti kurucuları bu konuları tekrar gündeme gelecektir. Milli Kalkınma Partisi ve Millet Partisi, üye kayıt etme konusunda Manisa’da Demokrat Parti’nin oldukça gerisinde kalmıştır. Her iki partinin de tüm ilçelerde örgütleri yoktur.

Manisa il ve ilçe teşkilatlarının müteşebbis heyetleri ağırlıklı olarak toprak burjuvası veya küçük burjuvalardan oluşmasına⁷⁵⁸ rağmen Demokrat Parti, politikasında sınıflar üstü bir tutum izlemiştir. Parti merkezi, “Yeter söz milletindir” sloganı ile tüm sınıflara, mesleklere eşit oranda yaklaşmış ve herkesi bir potada eritme gayesi gütmüştür. Parti propagandalarında sık sık CHP’nin ülkenin her

⁷⁵⁸ Fatma Taşkingöl Başaran, eserinde CHP ve DP’nin idare heyetinde bulunan üyelerin mesleklerini üye ismi, hangi teşkilat olduğu ve teşkilatın yılı olmaksızın vermiş ve bu listeyi temel alarak CHP Manisa Teşkilatı’nın başında bulunanlar için eski toprak zenginleri, DP Manisa Teşkilatı’nın başında bulunanlar için ise yeni ticari servet sahiplerinin olduğunu iddia etmiştir. Başaran, DP Teşkilatı için verdiği meslek listesinde on dört meslek vardır. Lakin 1945-1950 yıllar arasında elimizdeki bilgiler ışığında ne il ne de ilçe teşkilatlarında on dört idare heyeti üyesi yoktur. Bunun yanında yine 1945-1950 yılları arasındaki DP Manisa İl veya İlçe Kongrelerine baktığımızda doktor, eczacı, derici, avukat, müdür gibi meslek sahibi üyelere rastlamaktayız. Demokrat Parti Manisa İl ve İlçe Müteşebbis Heyetleri ve kongreler neticesinde seçilecek yöneticiler arasında toprak zengini ve tüccarların olmasına rağmen küçük burjuva sınıfının varlığı da ciddi bir orandadır: Fatma Taşkingöl Başaran, **Manisa Şehri Üzerinde Sosyal Bir Araştırma**, Sosyoloji Derneği Yayınları, Ankara, 2005, s.42,43.

kesimini etkileyecek şekilde kötü yönettiği ileri sürülmüş, ama kırsal kesimin sorunlarına daha çok değinilmiştir. Bunun sebebi 1950 yılında yapılan nüfus sayımında 520.000 olan Manisa nüfusunun 373.000'inin köylü olmasından kaynaklanmaktadır. Köylerdeki DP teşkilatlanma hızı dikkate değerdir. Topraksız Köylüyü Topraklandırma Kanunu'na muhalefet sebebiyle doğan bir partinin, köylüler tarafından bu kadar ilgi görmesi akıllara CHP'nin tek parti iktidarından bunalan halkı getirmektedir. Bunun yanında Karaosmanoğlu ailesinin önemli simaları, Refik Şevket İnce, Yusuf Hikmet Bayur gibi isimlerin de partide olması, Manisa'da DP'yi güvenilir bir parti olarak öne çıkarmıştır.

Demokrat Parti Genel Merkezi, yerel kongrelere oldukça önem vermiştir. Manisa il ve ilçelerde yapılan her kongreye genel merkez üyesi veya partinin ileri gelenlerinden bir kişiyi, genel merkezi temsil etmek amacıyla kongrede bulundurmıştır. Bu durum, bir adet veya teamülden ziyade genel merkezin yerel teşkilatları önemsemesi olarak görülmelidir.

İl ve ilçe kongreleri, yerel basında mümkün olduğunca kendine yer bulmuştur. İl ve ilçe kongreleri düzenli olarak yılda bir yapılmamaktadır. Salihli, Turgutlu gibi ilçeler dışındaki ilçeler kongrelerini yılaşırı düzenlemiştir. Mesela 1947 yılının sonunda yapılan il kongresi, beklenildiği gibi 1948 yılının sonunda değil 1949 yılının başında yapılmıştır. Özet olarak bir idare heyeti on üç bazen on dört ay yönetimde durduğu için il kongresinin 1948 yılında yapılmadığı gibi durumlar oluşmuştur.

Basın, merkeze uzak olan ilçelerde yapılan kongrelere çok önem göstermemiştir. Çünkü merkez ilçeye uzak olan ilçelerin nüfus sayısı az olmasından dolayı üye sayısı da azdır ve kongreler kısa sürmektedir. Bunun yanında kongreler kış mevsiminde yapılmaktadır ve Manisa merkeze uzak ilçelerde hava muhalefeti sıkça görüldüğü için ocak ve bucaklardan gelmek isteyen delegeler kongrelere katılamamaktadır.

Manisa'da Yapılan Demokrat Parti il ve ilçe kongreleri, Manisa'da demokrasi sisteminin işlediği nadir yerlerdir. Delegeler özgürce istediği her şeyi eleştirebilmektedir. Kongreler İngiltere'de bulunan ve herkesin özgürce konuşabilme hakkı olduğu İngiltere'de bulunan "Hyde Park" havasında gerçekleşmektedir. Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'nun kongre başkanı olduğu kongreleri "*Burası Demokrat Parti Kongresidir. Burada her şeyi özgürce söyleyebilirsiniz*" sözüyle açması, düşünce özgürlüğünün olmadığı tek partide yaşayan insanlar için rahatlatıcı olmalıdır.

Bütün kongreler, kongre kurulunun seçilmesinin ardından okunan faaliyet raporuyla tartışmaya açılmıştır. Özellikle il faaliyet raporu bir sene boyunca DP Manisa il ve ilçe teşkilatlarının çalışmalarını ve durumlarını özetleyen metinlerdir. Genel olarak il faaliyet raporlarında merkezden uzak ilçeler hakkında gerekli kadar bilginin görülmemesi delegeler tarafından eleştiri konusu olmuştur. Delegelerin konuşmalarına dikkat edilirse, il idare heyetinin, merkezden uzak ilçeler ile yeteri kadar ilgilenmediği de görülmektedir.

Kongrede yapılan eleştiriler ve istekler dört başlıkta toplanabilir. Bunlardan birincisi ülke gündemi ile alakalı konulardır. Bu konuda başat olan mesele CHP baskılarına paralel demokrasi söylevi olmuştur. Demokrat Partili delegeler özellikle 1946 yılında yapılan genel seçimlerinde olanları hazmedememişler ve bu konuyu birçok kongreye taşımışlardır. Onlara göre demokrasi özgürce yapılan seçimlerdir ve seçim yoksa demokrasi de yok demektir. Diğer bir konu ise CHP'dir. Demokratları "biz" yapan Demokrat Parti Programı değil, CHP'ye karşı oluşan menfi tutumdur. Hatta CHP konusundaki eleştiriler bazen o kadar aşırıya kaçmıştır ki, Mustafa Kemal'in cumhurbaşkanlığı yaptığı yıllar bile eleştirilmiştir.

Kongrelerde diğer öne çıkan konu CHP'li ilçe belediyelerin çalışmaması ile ilgilidir. Yol eksikliği, suların kirli olması, metruk binaların ortaya çıkardığı sorunlar gibi eleştiriler sıkça dillendirilmiştir.

Ziraat ile ilgili şikâyetler belki de en çok dillendirilen konudur. Özellikle devletin, çiftçinin malını ucuza alması, üstüne zirai malzemelere sık olarak zam gelmesi, kâr oranını azaltmıştır. Bunların üzerine de Ziraat Bankası'nın kredi dağıtımlarında haksızlık yapması çiftçinin belini bükmektedir.

Eğitim konusu da delegelerin önemseydiği bir konu olmuştur. Köylerde okul olmayışı, okul olsa da öğretmen bulunamayışı önemli konulardır. Ayrıca okul öğretmenlerinin mezuniyet durumu muhtelifdir. Sistemli bir eğitim o yıllarda söz konusu değildir.

1946 yerel seçimlerine katılmayan Manisa Demokrat Parti, sandıklara temsilci göndermek ile yetinmiştir. MKP'nin seçimlere katıldığı ilçelerde CHP'lilerin hışmına uğraması, 1946 genel seçimlerinde olacakların habercisi olmuştur. Belediye seçimlerine olan katılım oranı ise 1946 genel seçimlerinde Demokrat Parti'nin seçimi kazanmasa da başarılı bir sonuç alacağı habercisi niteliğindedir. Demokrat Parti Manisa Teşkilatı, kongrelerinde hiçbir zaman 1946

seçimlerinde kaybettiklerine inanmamıştır. Özellikle hürriyet misakı ve milli teminat andı gibi kararlar, Manisa teşkilatı için güç kaynağı olmuştur.

1949 ara seçimlerine Demokrat Parti'nin katılmaması, Demokrat Parti için 1950 seçimleri adına doğal bir anket niteliğindedir. Özellikle CHP'nin Fahri Keskiner'in adaylığı için tedirgin olması, 1949 ara seçimlerin CHP'nin gözünde çantada keklik olmadığıın habercisidir.

1950 seçim sürecine girildiğinde Demokrat Parti seçimi kazanacağından emin bir duruş sergilemekteydi. Demokrat Parti'nin kendine olan güvenin kaynaklarından biri gazetelerde gerçekleşen anket çalışmalarıdır (Anti bilimsel olsa bile). Hatta bu çalışmalar halkın kişisel olarak hangi milletvekilini mecliste görmek istiyor konusunda temayül yoklamaları olarak kendini göstermiştir. Bir diğer kaynak ise yapılan miting gösterileridir. Ulaşımın bugünkü gibi kolay olmadığı bir dönemde mitinge katılımın daha ciddi bir şekilde çoğunluğu temsil etmesi hafife alınamayacak bir gerçektir.

1950 seçimlerinde Manisa'da da diğer batı illerinde olduğu gibi bir DP galibiyeti görülmüştür. CHP'nin Manisa'da tüm ilçelerde kaybetmesi, Manisa'daki DP'ye olan güveni ve iktidara olan bıkkınlığını ortaya koymuştur. Ayrıca Manisa Demokrat Parti'nin, parti içi liyakati sağlaması seçimleri kazanmasında etkili olmuştur. Şemi Ergin'in durumu buna çok iyi bir örnektir.

Manisa ili, Demokrat Parti için önemli bir şehirdir. Menderes 1950 seçimlerinin ardından kurduğu hükümette üç bakanlığı Manisa vekillerine ayırmıştır. 1950-1960 yılları arasında bu sayı altı olacaktır. Manisa ilinin Demokrat Parti ve Demokrat Parti'nin kapatılmasının ardından, Demokrat Parti'nin izinden giden partilere olan güveni çok uzun yıllar devam edecektir.

KAYNAKLAR

1. Arşiv Belgeleri

a. Başkanlık Cumhuriyet Arşivi

30.1.0.0.2.13.3.12.

30.1.0.0.40.241.1.4.

30.10.0.0.77.508.13.1.

30.10.0.0.77.513.11.1.2.

30.10.0.0.77.513.12.1.2.

490.1.0.0.847.351.2.2.

490.1.0.0.847.351.2.3.

490.1.0.0.847.351.2.4.

490.1.0.0.847.351.2.5.

490.1.0.0.847.351.2.6.

490.1.0.0.847.351.2.13.

490.1.0.0.847.351.2.15.

490.1.0.0.847.351.2.15.

490.1.0.0.847.351.2.15.

490.1.0.0.1375.563.1.1.

490.1.0.0.1375.563.1.20.

490.1.0.0.1375.563.1.3.

490.1.443.1832.1.6.

490.1.443.1832.1.15.

490.1.443.1832.1.19.

490.1.443.1832.1.77.

490.1.443.1832.1.79.

490.1.443.1832.1.80.

490.1.443.1832.1.81.

490.1.443.1832.1.82.

490.1.443.1832.1.83.

490.1.443.1832.1.84.
490.1.443.1832.1.85.
490.1.443.1832.1.127.
490.1.443.1832.1.129.
490.1.443.1832.1.145.
490.1.443.1832.1.151.
490.1.443.1832.1.151.
490.1.443.1832.1.171.
490.1.443.1832.1.172.
490.1.443.1832.1.173.
490.1.443.1832.1.179.
490.1.443.1832.1.180.
490.1.443.1832.1.185.

2. Parti Yayınları

Cumhuriyet Halk Partisi Programı, Ulus Basımevi, Ankara, 1935.

Demokrat Parti Tüzük ve Program, Merkez Basımevi, Ankara 1946.

3. Gazeteler

Akşam (Ulusal) (1949,1950).

Anadolu (İzmir) (1946,1947,1948,1949,1950).

Cumhuriyet (Ulusal) (1946,1948,1949,1950).

Demokrat İzmir (İzmir) (1946)

Doğuş (Manisa)(1947,1948,1949,1950).

Işık (Manisa) (1946,1947,1948,1949).

İzmir (İzmir) (1946)

Yeni Asır (İzmir) (1946,1947,1948,1949,1950).

Zafer (Ulusal) (1949,1950).

4. Kitaplar

Ağaoğlu, Samet, **Arkadaşım Menderes, İpin Gölgesindeki Günler**, YKY Yayınları, İstanbul, 2016.

Ağaoğlu, Samet, **Siyasi Günlük, Demokrat Partinin Kuruluşu, (Yayına Hazırlayan: Cemil Koçak)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.

Ahmad, Feroz ve Bedia Turgay, Ahmad, **Türkiye’de Çok Partili Politikann Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1976.

- Ahmad, Feroz, **Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980**, Hil Yayınları, İstanbul, 2010.
- Akandere, Osman, **Milli Şef Dönemi- Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler 1938-1945**, İz Yayıncılık, İstanbul,1998.
- Albayrak, Mustafa, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)**, Phoenix Yayınları, Ankara, 2004.
- Atasever, Gülbahar, “Siyasal Parti Tipolojisi”, **İttihat ve Terakki’den Günümüze Siyasal Partiler**, (ed.Turgay Uzun), Orion Yayınları, Ankara, 2013, ss.15-31.
- Atatürk Araştırma Merkezi, **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I-III**, Cilt:1, 5. Baskı.
- Atilhan, Rifat Cevat, **Bütün Açıklığıyla İnönü Savaşları ve Hakiki Kahramanları**, Aykurt Neşriyat, İstanbul, 1968.
- Aydemir, Şevket Süreyya, **Menderes’in Dramı, Remzi Kitabevi**, Ankara, 1993.
- Beetham, David ve Kevin Boyle, **80 Soru, 80 Cevap- Demokrasinin Temelleri**, Adres Yayınları, Ankara, 2005.
- Cumhuriyet Ansiklopedisi 1941-1960**, Cilt 2, YKY Yayınları, İstanbul, 2005.
- Çavdar, Tefvik, **Türkiye’nin Demokrasi Tarihi**, İmge Yayınevi, Ankara, 2004.
- Çaylak, Âdem ve Nişancı, Şükrü, “ Türkiye’de Çok Partili Siyasal Sürece Giriş: Demokrasiye Geçiş Mi Siyasal Rejimin Restorasyonu Mu?”, **Osmanlıdan İki Binli Yıllara Türkiye’nin Politik Tarihi, İç ve Dış Politika**, (Editörler: Âdem Çaylak, Mehmet Dikkaya, Cihat Göktepe, Hüsnü Kaplı) Savaş Yayınevi, Ankara, 2012, ss.303-343.
- Çufalı, Mustafa, **Türkiye’de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950)**, Babil Yayınları, Ankara, 2004.
- Demir, Ömer ve Mustafa Acar, **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Adres Yayınları, Ankara, 2005.
- Demirel, Tanel, “ Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu”, **Türkiye’nin 1950’li Yılları**, (Haz. **Mete Kaan Kaynar**), İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 349-354.
- Duverger, Maurice, **Siyasal Partiler**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1974.
- Eroğul, Cem, “Çok Partili Düzenin Kuruluşu 1945-1971”, **Geçiş Sürecinde Türkiye**,(ed. Irvın C. Schink, Ahmet Toynak), Belge Yayınları, İstanbul, 2013, ss.173-242.
- Eroğul, Cem, **Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)**, İmge Yayınları, Ankara, 1990.
- Goloğlu, Mahmut, **Demokrasiye Geçiş 1946-1950**, İstanbul, 1982.

- Gönlübol, Mehmet ve Ülman, Haluk, “İkinci Dünya Savaşı’ndan Sonra Türk Dış Politikası (1945-1965 Yılları)”, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, (Komisyon), Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996, ss.191-338.
- Gülmez, Nurettin, **Manisa Milletvekilleri Üzerine Bir Analiz**, MCBÜ Yayınları, Manisa, 2018.
- Gürün, Kamuran, **Dış İlişkiler ve Türk Dış Politikası (1939’dan Günümüze)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1983.
- Haytoğlu, Ercan, “İnönü Döneminde Türkiye’de Siyasal Yaşam(1938-1950)”, **Yakın Dönem Türk Politik Tarihi**, (ed. Süleyman İnan, Ercan Haytoğlu), Anı Yayınları, Ankara, 2011, s.77-116.
- Heywood, Andrew, **Siyaset**, Adres Yayınları, Ankara, 2014.
- Heywood, Andrew, **Siyasetin Temel Kavramları**, Adres Yayınları, Ankara, 2012.
- Kabasakal, Mehmet, **Türkiye’de Siyasal Parti Örgütlenmesi 1908-1960**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1991.
- Kapani, Munci, **Politika Bilimine Giriş**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2007.
- Karpat, Kemal, **Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal- Kültürel- Ekonomik Temeller**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.
- Kaynar, Mete Kaan, **Cumhuriyet Dönemi Siyasi Partileri**, İmge Yayınları, Ankara, 2007.
- Kışlalı, Ahmet Taner, **Siyasal Sistemler- Siyasal Çatışma ve Uzlaşma**, İmge Yayınları, Ankara, 2003.
- Koçak, Cemil, **İkinci Parti, Türkiye’de İki Partili Siyasal Sistemin Kuruluşu (1945-1950)**, Cilt:1, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.
- Koçak, Cemil, **İktidar ve Demokratlar, Türkiye’de İki Partili Siyasal Sistemin Kuruluşu (1945-1950)**, Cilt:2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.
- Koçak, Cemil, **Uzlaşma, Türkiye’de İki Partili Siyasal Sistemin Kuruluşu (1945-1950)**, Cilt:5, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.
- Lewis, Bernard, **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993.
- Oran, Baskın, **Atatürk Milliyetçiliği- Resmi İdeoloji Dışı Bir İnceleme**, Bilgi Yayınevi,1999.
- Özdemir, Eylem ve Gökhan Atılğan, “Siyasal Partiler”, **Siyaset Bilimi – Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler**, (Ed. Gökhan Atılğan, E. Atilla Aytekin), Yordam Yayınları, İstanbul, 2014, ss.239-252.

- Özkırımlı, Umut, **Milliyetçilik Kuramları**, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2016.
- Sarıca, Murat, **100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi**, Gerçek Yayınevi, İstanbul 197.
- Tanilli, Server, **Devlet ve Demokrasi Anayasa Hukukuna Giriş**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1993.
- Tanyeli, Halit, ve Adnan Topsakaloğlu, **İzahlı Demokrat Parti Kronolojisi 1945-1950**, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1958.
- Taşkıngöl Başaran, Fatma, **Manisa Şehri Üzerinde Sosyal Bir Araştırma**, Sosyoloji Derneği Yayınları, Ankara, 2005.
- Tellal, Erel, “ SSCB’yle ilişkiler”, **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Olaylar, Belgeler, Yorumlar**,(ed. Baskın Oran), Cilt 1, İstanbul, 2009,ss.477-652.
- Teziç, Erdoğan, **100 Soruda Siyasi partiler (Partilerin Hukuki Rejimi ve Türkiye’de Partiler)**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1976.
- Timur, Taner, **Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990.
- Toker, Metin, **Demokrasimizin İsmet Paşa’lı Yılları 1944-1973, Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990.
- Turan, Ali Eşref, **Türkiye’de Yerel Seçimler**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.
- Turgut, Nükhet, **Siyasal Muhalefet**, Birey Toplum Yayınları, Ankara, 1984.
- Türküne, Mümtaz’er, **Siyaset**, Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2014.
- Uslu, Ateş, “Demokrasi”, **Siyaset Bilimi – Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler**, (Ed. Gökhan Atılgan, E. Atilla AYTEKİN), Yordam Yayınları, İstanbul, 2014, ss.137-152.
- Uyar, Hakkı, **Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi**, Boyut Yayınları, İstanbul, 2012.
- Varlık, Ülkü ve Banu Ören, **Seçim Sistemleri ve Türkiye’de Seçimler**, Der Yayınları, İstanbul, 2011.
- Yayla, Atilla, **Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler**, Adres Yayınları, Ankara, 2014.
- Yücel, Serhan, **Demokrat Parti**, Ülke Kitapları, İstanbul, 2001.
- Zürcher, Erik Jan, **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**, İmge Yayınları, İstanbul, 2000.

5. Makaleler ve Bildiriler

- Akıncı, Abdulvahap ve Safa Usta, “Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan Dış Faktörlerin Değiştirilmesi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:21, Sayı:1, 2016, ss.275-288.
- Aktaş, Murat “Demokrasi Kavramına Eleştirel Bir Bakış”, **Anemon- Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 3, Sayı 1, 2015, ss. 87-106.
- Dağcı Kenan ve Erkan Bülbül, “Çatışma Çözümleri Yaklaşım ve Yöntemlerinde Şiddet İçermeyen Eylemler ve Toplumsal Olaylar, **Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi**, Cilt.4, S.1, 2016,ss.18-45.
- Dikmen, M. Orhan, “Türkiye’de “Muamele Vergisinin İnkışafı”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt 5, Sayı 1-4, 1945, ss. 96-126
- Karakaş, Ömer, “1946 Milletvekili Genel Seçimleri: Manisa Örneği”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 2013, Cilt:29, Sayı:86, ss. 103-134.
- Karakaş, Ömer, “Demokrat Parti’nin Manisa Vilayeti’nde Teşkilatlanması (1946)”, **“History Studies”**, 2012, Cilt: 4, Sayı:2, ss. 197-211.
- Metin, Celal, “Çok Partili Siyasal Hayata Geçiş Döneminde Demirci’de Siyasal Değişim: Bir Sözlü Tarih Çalışması”, **Kök Araştırmalar Dergisi**, 2001, Cilt:3, Sayı: 1, ss. 27-55.
- Özdemir, Nuray, “Cumhuriyet döneminde Türkiye’de Yol Vergisi”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt:32, Sayı:53, ss. 213-247.
- Sakal, Fahri, “Tek Partinin Vatandaşları ve Ötekileştirdikleri”, **History Students Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1 2009, ss.134-160.
- Şahin, İbrahim, “İzmir Basınında Turgutlu (1946-1950)”, **20. Yüzyılda Turgutlu**, (Editörler: Nurettin Gülmez, Nejdet Bilgi), Berikan Yayınevi, Ankara,2018, ss. 405-427.
- Şenel, Aymelek, “ Demokrat Parti’nin Salihli’de Kuruluşu ve Teşkilatlanması (1946-1950), **Krallardan Efelere Salihli**, (Editör: Nurettin Gülmez), Salihli Belediyesi Kültür Yayınları No:37,Ekim 2013, ss.265-277.
- Turan, Murat, “Batı Anadolu’da Hürriyet Meydan Savaşı: Manisa Örneğinde 1946-1950 Seçimleri”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:7, Sayı:19, 2014, ss.782-795.

6. Resmi Yayınlar

Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı**, İstanbul, 1961.

Kütüphane ve Dökümantasyon Müdürlüğü, **Seçim- Seçim Sistemleri ve Türkiye’de Seçimler**, Kütüphane ve Dökümantasyon Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1982.

TBMM Albümü 1920-2010, 1. Cilt 1983-2010, Editörler: Sema Yıldırım-Behçet Kemal Zeynel, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: 1, 2. Baskı, Ankara 2010.

TBMM Albümü 1920-2010, 2. Cilt 1983-2010, Editörler: Sema Yıldırım-Behçet Kemal Zeynel, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: 1, 2. Baskı, Ankara 2010.

7. İnternet Kaynakları

www.resmigazete.gov.tr/arşiv/6032.pdf Erişim Tarihi: 20.04.2019.

www.ogm.gov.tr/Documents/Kurulusumuz/GenelMudurlerimiz/husnuyaman

Erişim Tarihi: 04.05.2019.

<http://lityazol.cemilsener.com>. Erişim Tarihi: 20.05.2019

8. Tezler

Çoban, İbrahim, **Cumhuriyet Dönemi Siyaset ve Hukuk Hayatında Refik Şevket İnce**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2009.

Haytoğlu, Ercan, **Milli Kalkınma Partisi ve Siyasal Hayatı**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 1989.

Pancaroğlu, Adnan Feruh, **Yakın Tarihimize Millet Partisi Olgusu (1948-1977)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2006.

9. Sözlü Kaynaklar

Faruk Saydam, 19. Dönem Anavatan Partisi Milletvekili, 1930, Manisa.

İsmail Hakkı Bilgin, , Emekli Öğretmen, 1930, Manisa.

Tezcan Karadanişman, Emekli Esnaf ve Yazar, 1937, Manisa.

EKLER

EK-1: CHP Manisa İl İdare Kurulu Başkanlığı tarafından CHP Genel Sekreterliği'ne, Işık gazetesi için istenen 500 kilo kâğıdın teslim alındığına dair bir belge.

Cumhuriyet Halk Partisi
İL İDARE KURULU
Manisa
136

I2 / 4 / 1950

C.H.P. Genel Sekreterliğine
Ankara

C.H.P. ARŞİVİ
16 IV 1950 Eki
111934

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

4.4.1950 tarih ve 9/30934 sayılı yazıları karşılığıdır:
Işık gazetesine verilmek üzere gönderildiği bildirilen 500 kilo kâğıt alınmış ve gazete sahibi Kemal Besen'e teslim edilmiştir.
Saygılarımla arz ederim.

C.H.P. İl İdare Kurulu Başkanı
Abbas Karaoğlan

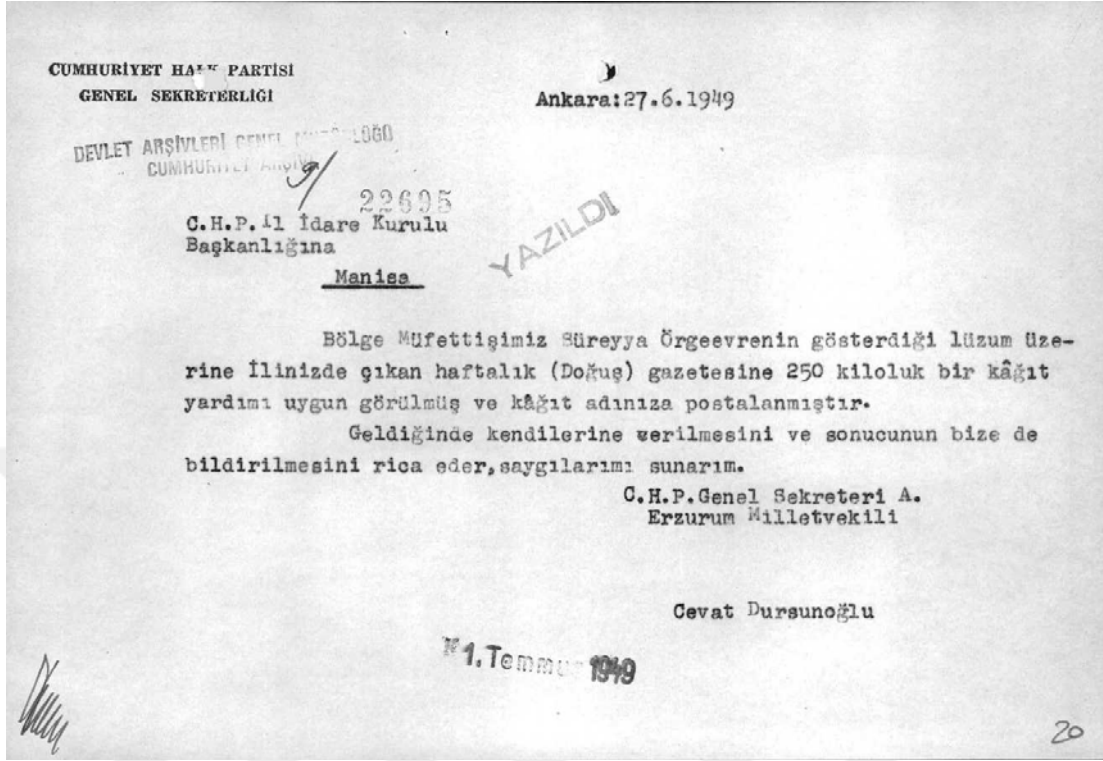
IX
16. 5. 1950
Boşanmış
18. 4. 1955

- 57+77 gazete -

490	01			1895	563	1
-----	----	--	--	------	-----	---

Kaynak: BCA,490.1.0.0.1375.563.1.1

EK-2: CHP Genel Sekreterliği'nden Manisa İl Başkanlığı'na Doğu gazetesi için 250 kilo kâğıdın gönderildiğine dair bir belge.

Kaynak: BCA,490.1.0.0.1375.563.1.20

EK-3: Osman Taşkınbaş'ın kurmak istediği "Halkın Sesi" adlı parti ile ilgili CHP Manisa İl İdare Kurulu Başkanı tarafından, CHP Genel Sekreterliği'ne gönderilen bir rapor.

ULUS AKŞIVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ
Cumhuriyet Halk Partisi
Vilâyet İdare Heyetİ Reisliği
M A N İ S A
367

C.H.P. Genel Sekreterliğine
Ankara

31562 17 Ağustos 1945
62 Eki: 31562

Turgutluda davâ Vekili Osman Taşkınbaş isminde bir şahsın (Halkın Sesi) adlı siyasi bir parti kurmak için teşebbüste bulunduğu ve muracaatı doğrudan doğruya İstanbul Vilâyetine yaptığı ilçe Başkanlığından bildirilmiştir.

Yeni bir parti kurmak teşebbüsünde bulunan bu şahsın ciddi bir şahsiyeti ve hüviyeti olmadığı ve muhitinde istihza ve istihfaf ile karşılandığı gerek ilçe Başkanlığının yazısından gerekse mahallen yaptığımız incelemeden anlaşılmıştır.

Keyfiyeti berayi malûmat sonsuz saygılarımla arz ederim.
11.8.1945 C.H.P. İl İdare Kurulu Başkanı
Kenan Çapan

R.K. Dosyasına 2.9.1945
A.Ş.Ş.

Kaynak: BCA, 490.1.443.1832.1.6.

EK-4: 1946 genel seçimlerinde Manisa Posta ve Telgraf Müdürü'nün sandık başına gelmesine rağmen oy kullanmaması üzerine Manisa İl İdare Kurulu Başkanı'nın CHP Genel Sekreterliği'ne gönderdiği bir rapor.

Cumhuriyet Halk Partisi
İl İdare Kurulu
Manisa
1798
266

C.H.P. Genel Sekreterliğine
ANKARA

50136 29 Haziran 1946
L.V.:

Manisa Belediye seçim sandığı başında Partimiz adına memur bulunan Osman Altıoktan aldığımız yazının bir örneği ilişik olarak sunulmuştur. Manisa Posta telgraf Müdürlüğün sandık başına geldiği halde re'yini kullanmaması ve bunu kullanmayacağını alenen söylemesi şayanı dikkettir. Aynı zamanda Telgraf ve Telefon muhaberatımızın da bu müessesede bu zatın bulunması sebebiyle gizliliği temin edilemeyecek demektir. İdare Kurulumuzun 14/6/1946 tarihli kararıyla keyfiyeti yüksek takdirlerinize saygılarımla arz ederim.

24.6.1946

C.H.P. İl İdare Kurulu Başkanı
Kenan Çapan

24 - 11 - 1946

Manisa'ya mi kağıt alayım
Çizim P. 16. 16. başını da
İstemesi, bu hususta kayıpların
Tutulu alınıp indan: Kayıplar
1946

mal. 49855

Kaynak: BCA. 490.1.443.1832.1.129

EK-5: Manisa'da Demokrat Parti'nin kurulduğuna dair CHP Genel Sekreterliğine gönderilen bir rapor.

Cumhuriyet Halk Partisi
İl İdare Kurulu
Manisa

959

82 C.H.P. Genel Sekreterliğine

C.H.P. Genel Sekreterliği
28 Şubat 1946
43457

Ankara

I- Manisada Demokrat Parti müteşebbis heyeti resmen teşekkül etmiş ve kanuni muamelesini ikmal etmiştir.

Heyet şu zevattan mürekkebtir:

- 1- Hüsnü Yaman "eski Manisa Millet Vekili"
- 2- Fevzi Lütfi Karaoşmanoğlu, çifçidir, Partimize den istifa ederek gecmiştir.
- 3- Ahmet Lütfi Karaoşmanoğlu "Çifçi, Partimizden istifa etmiştir."
- 4- Mehmet Karaoşmanoğlu "Çifçi, Partimizden istifa etmiştir."
- 5- Veli Ünlü "Tütün ekisperi ve ekicisi, Partimizden istifa etmiştir."

2- Akhisar İlçe Başkanlığından aldığımız bir yazıda: Demokrat Partinin bir şubesini bu ilçemizde de açtığı bildirilmektedir.

Keyfiyeti sonsuz saygılarımla arz ederim.

23.2.946

C.H.P. İl İdare Kurulu Başkanı
Kenan Çapan

IX

28. II. 1946

F-13.

Das. 2-III-46
et

Kaynak: BCA. 490.1.443.1832.1.171

EK-6: Demokrat Parti ve Milli Kalkınma Partisi'nin müteşebbis heyetlerini içeren bir belge.

Cumhuriyet Halk Partisi
Kezâ İdare Heyeti - Şişli
Salihli
Sayı : —————

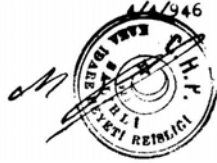
Yeni kurulan demokrat ve milli kalkınma
partileri müteşebbis heyetlerine
seçilenlerin isimleri.

DEMOKRAT

<u>İsmi</u>	<u>mesleği</u>
Samet şengezer	şu işleri mühendisi
Hami harmankaya	iş bankası salihli müdürü
Milmi akın	katip
Sitki erikan	çiftçi
Müsevin türemen	avukat
Fethi baytan	ezzacı

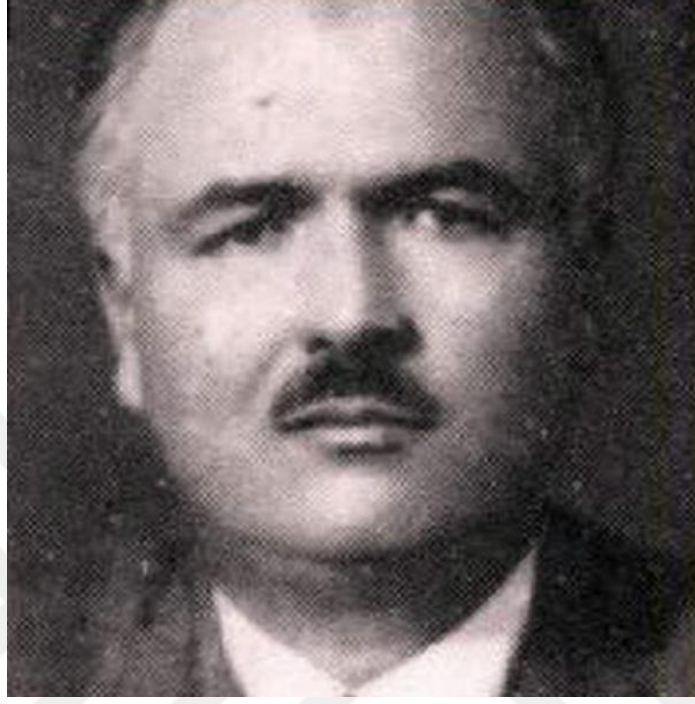
MİLLİ KALKINMA

Fuat türkay	işsiz
Masan bayraktar	"
Aptullah tezcan	"
Selim gülen	sinamacı
Ali güren	terzi
Cemal erim	berber
Şevket alnbay	mütakayit jandarma yüzbaşı

Kaynak: BCA. 490.1.443.1832.1.151

ALBÜM

Resim-1: Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu

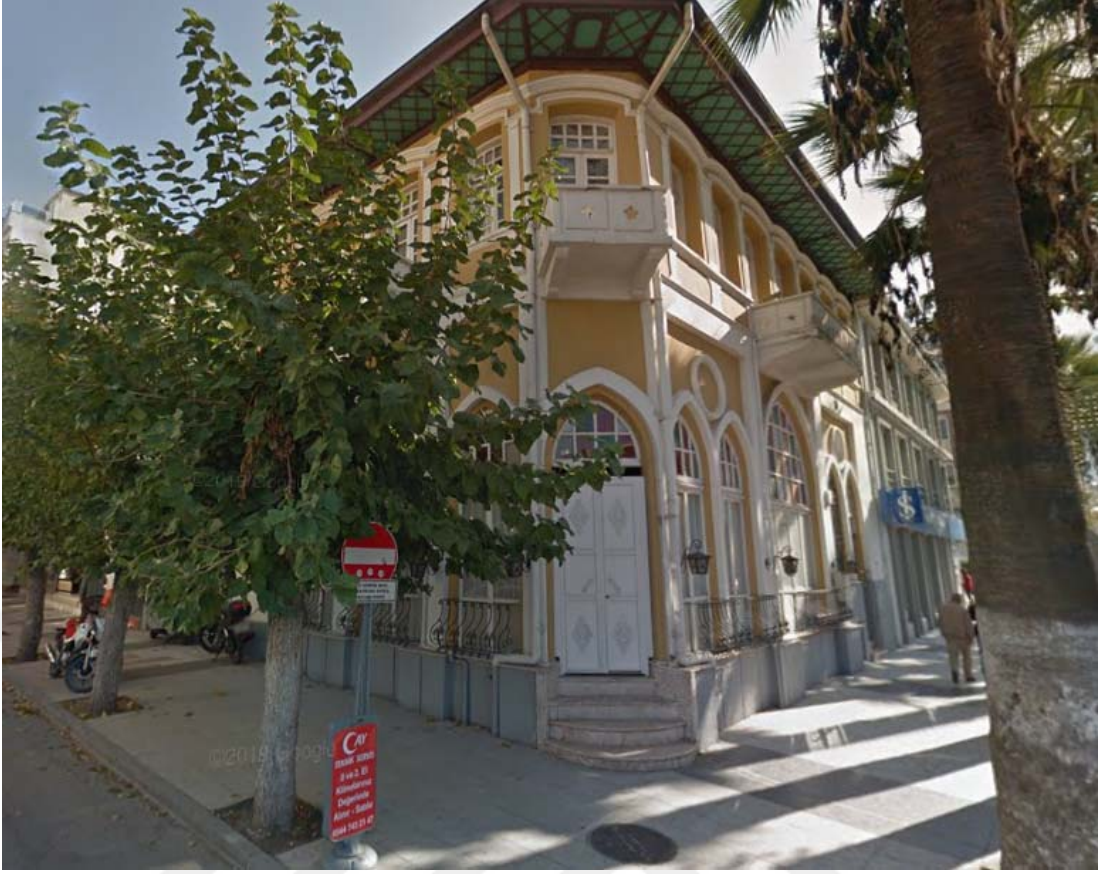
Resim-2: Refik Şevket İnce

Resim-3:Sudi Mihçioğlu

Resim-4:Yusuf Hikmet Bayur

Resim-5: Demokrat Parti'nin Manisa şubesinin bulunduğu binanın Ağustos 2019'daki durumu.

Resim-6: Lütfi Kırdar

Resim-7:Samet Ağaoğlu

Resim-8:Şemi Ergin

